

LEHTITIETOJEN VARASSA

Tutkielma kunta- ja palvelurakennemuutos kirjoittelusta Hämeenlinnan seudulla 2005 - 2006

**Kari Mustonen
Pro gradu-tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
kevät 2008**

Tiivistelmä

LEHTITIETOJEN VARASSA

Tutkielma kunta- ja palvelurakennemuudistus kirjoittelusta Hämeenlinnan seudulla 2005 - 2006

Kari Mustonen

Oppiaine/ valtio-oppi
Pro Gradu-tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: professori Marja Keränen
kevät 2008

140 sivua

Tutkielman tavoitteena on ollut selvittää millaisin perusteluin Hämeenlinnan seudulla lähdettiin toteuttamaan kuntauudistusta ja suurkuntaa vuosina 2005 – 2006. Hämeenlinnan seutukunnalla toteutettiin samanaikaisesti kahta uudistusta valtion vaatimaa ns. paras-hanketta ja seutukunnan itselleen ottamaa palvelujen uudistamista yli kuntarajojen ns. patu-hanke. Tutkielmassa kuntapalveluiden ja kuntarakenteen uudistuskeskustelua seurataan sanomalehtikirjoittelusta.

Kyseessä ei ole aineistoltaan kokonaistutkimus, vaan eräänlainen modernin, tradition ja myöhäismodernin politiikan perustelujen lukukoe lehtiteksteistä. Tutkielmassa kuntauudistuksen lehtitekstien sisältöä ja argumentointia tarkastellaan median, kansalaisyhteiskunnan, politiikan ja talouden muodostamasta käsitteellisen mallin kautta. Perusoletus on, että talouden ja markkinoiden vaatimukset ohjaavat uudistuksissa politiikkaa ja myös kansalaisyhteiskunta pyritään kytkemään ja ymmärtämään talousvaatimuksia. Tutkielman käsitteellisessä osassa tarkennetaan modernin, tradition ja myöhäismodernin painotuksia poliittisesti pohtimalla, kuinka suuresti uudistusten sisältöön vaikuttaa talouspoliittisen uusliberalismin ja ns. pohjoismaisen hyvinvointivaltion jännite.

Tutkimuksen tuloksissa havaitaan, että kunnissa oli halua vähentää ja purkaa palveluja mm. subjektiivisia oikeuksia jopa enemmän kuin valtio on odottanut. Hämeenlinnan seudulla päädyttiin syksyllä 2006 uudistamaan kuntapalveluja ja kuntarakennetta kuntaliitosten kautta. Mediassa ja poliitikkojen puheissa tämän uudistuksen keskeinen perustelu oli ns. ”suuruuden ekonomia” palvelutuotannossa. Tutkielman käsitteellisen otteen kautta tämä tulkitaan ns. modernin perusteluksi. Uudistuksen myöhäismodernit perustelut ovat paljon subjektiivisimpia ja epäilevämpiä. Tutkielmassa päädytäänkin sellaiseen johtopäätökseen, että kuntauudistuksissa tavoitellaan modernia, vaikka monin osain 2000-luvulla eletään jo myöhäismodernia aikaa.

avainsanat:

- 1) kunta- ja palvelurakenne uudistus (paras, patu)
- 2) lehtikirjoittelu (media)
- 3) hyvinvointipalvelut
- 4) politiikka
- 5) traditio, moderni, myöhäismoderni
- 6) markkinat
- 7) NPM (New Public Management, uusi julkishallinto)

1. JOHDANTO.....	4
2. TUTKIMUKSEN ASETELMA JA TUTKIMUKSEN STRATEGIA.....	11
2.1. Viekö leveä politiikan kolmas tie kuntauudistusta	12
2.2. Kunnat vetämään linjaa hyvinvointivastuusta itsensä ja valtion välille	15
2.2.1. Houkuteltiinko kuntia leikkaamaan palvelujaan.....	16
2.3. Alapolitiikkaa kylillä ja kansalaisyhteiskunnassa, niin kuntauudistuksessa.....	18
2.4. Kunta, seutukunta, kansalaisyhteiskunta myöhäismodernissa.....	21
2.5. Identiteetin muutos kotikunnasta seutukunnaksi, lähes suurkunnaksi.....	22
2.5.1. Kansalaisia, vai kuntapalveluiden asiakkaita.....	24
2.6. Pihalla politiikan areenoilta ja ulkona medioistakin.....	28
2.7. Kuntauudistuksen vedenjakajalla, linjanvetoa modernista ja traditiosta.....	30
2.8. Tutkielman peruskysymykset ja kuntauudistuksen tekstien haasteet.....	32
2.9. Tutkimusotteena kuntauudistuksen politiikan kielellistä arviointia ja policy-analyysia... ..	33
2.9.1. Moderni, traditio ja myöhäismoderni voivat näkyä perusteluina teksteistä.....	34
3. HÄMEENLINNAN SEUDUN PARAS JA SUURKUNNAN TAUSTA.....	37
3.1. Seutukuntakokeilusta kuntarakenneuudistukseen.....	38
3.2. Seurakunnissakin mietitään kuntarajoja ja identiteettejä.....	41
3.3. Kunnanjohtajille olisi riittänyt kolme kuntaa Kanta-Hämeeseen.....	43
3.4. Maakuntaseminaarista uuden kunnan perustamishaaveisiin.....	44
3.5. Kuntaministeri Manninen toppuutteli kuntaliitosintoa.....	46
3.6. Mikro-julkisuutta ja etusivuja kuntauudistuksessa.....	47
3.7. Kenen uudistus, kenen palvelut, kenen tarinat?.....	50
3.8. Suuruuden ekonomia riisuu politiikan valinnat.....	53
4. POLITIIKAN, MEDIAN JA KANSALAISYHTEISKUNNAN JULKISUUSSUHDE.....	57
4.1. Media rakentamassa kielellisesti käsitystämme uudistushankkeita.....	56
4.2. Etusivujen hankkeita ja reilua julkisuutta.....	58
4.3. Julkisuuden näyttämöillä.....	60
5. VASTAKKAINASETTELU EI OLEKAAN OHI.....	64
5.1. Poliitiikan lukeminen ulos teksteistä.....	68
5.1.1. Traditoiden lukeminen teksteistä.....	70
5.1.2. Modernin lukeminen lehtiteksteistä.....	72
5.1.3. Myöhäismodernin lukeminen teksteistä.....	73
5.2. Esitelty ja analysoitu tutkimusaineisto ja tulkinnan kehys.....	75
5.2.1. Tulkinnan viitekehys - median julkisuus markkinoiden ja politiikan keskiössä	76

6. TUTKIELMAN TULOKSET.....	81
6.1. Kaikki vastuulliset mukaan moderniin kuntauudistukseen.....	82
6.1.1. Kuntauudistusta ei ole vielä hakattu kiveen.....	84
6.1.2. Keski-ikäiset miehet puhuvat hallinnosta ja kuntarajoista.....	88
6.2. Mansikkahilloa ja ruisleipää.....	90
6.2.1. Seutuhallitus ja virkamiehet vievät suurkuntaan.....	91
6.2.2. Omatkin asemat huolestuttavat.. ..	92
6.3. Soraääninen Janakkala pilaa yksituumaisen suurkuntahankkeen 2005... ..	94
6.3.1. Ulossulkemista, nimeämätöntä valtaa ja kumppanuutta.....	96
6.4.. Suuri on enemmän?.....	96
6.4.1. Lähidemokratiaa vastapainoksi.....	97
6.4.2. Suurkunta ja Janakkala selvittävät kuitenkin yhteisen palvelutuotannon.....	99
6.4.3 Hämeenlinna ja Lahti kilpasilla kuntauudistuksessa.....	100
6.4.3.1. Kumppanuutta, kamppailua ja ajatusten kierrätystä Etelä-Hämeessä.....	101
6.5. Poliittikkaa ja performanssia: elokuun 2006 seutuseminaari kuin teatteria.....	103
6.5.1. Valtuudetut hyppäsivät pystyyn suurkunnan puolesta.....	103
6.5.2. Seutuseminaarin merkitys – kuntien edustajat puhumassa keskenään suurkunnasta.....	105
6.5.3. Odotukset purkautuvat sitten kuntaliitoksiksi.....	106
6.5.4. Onko 20 000 asukasta tavoitteena sittenkään velvoite?.....	107
6.5.5. Poliittikkaa ja suuruuden ekonomiaa.....	111
6.5.6. Mummo Liesosta lämmitti sydämet	114
6.5.7. Mutta miten perustelen tämän äänestäjilleni?.....	115
6.5.8. Ota tai jätä	116
6.5.9. Hämeenlinnan seudun kuntien seutuilta politiikan performanssina.....	117
6.6. ”Ketään ei pakoteta suurkuntaan”	119
6.7. Suurkuntarintama murtuu Hattulassa	123
6.7.1. "Hattula-Henki" yhdistää valtuustoa oikealta vasemmalle... ..	123
6.7.2. Tilastoja hengen tueksi.....	125
7. YHTEENVETO, DISKUSSIO, JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOSUUNNITELMAT.....	129
7.1. Tilanne 2008 ja tutkielman lähtökohdat.....	129
7.2. Kuntauudistusta tarkastellaan tutkielmassa lehtitekstien kautta.....	130
7.3. Lehtiteksteistä haetaan traditiota, modernia ja myöhäismodernia.....	132
7.4. Yleisesti jaettuina, koettuina, selvästi politisoituneita hetkiä lehtiteksteistä.....	134
7.5. Modernin, tradition ja myöhäismodernin kudoksissa kuitenkin uusliberalismi.....	136
7.6. Tutkielman tulosten arviointi ja mahdolliset jatkonäkymät.....	139
LÄHDELUETTELO.....	142

1. JOHDANTO

Sanontaa ”lehtitietojen varassa” käytetään julkisuudessa silloin, kun asiasta ei ole tarkempaa, tai yksityiskohtaista tietoa. Termiä ”lehtitietojen varassa” käyttävät vastuulliset virkamiehet ja toisinaan poliitikotkin, kun joku uusi asia yllättää heidät, siinä kuin tavalliset kansalaiset. Olen asiassa lehtitietojen varassa, on merkittävä myönnytyksiä asiasta vastuulliselta.

Tässä tutkielmassa termi lehtitietojen varassa kuvaa pääasiassa tavallisten lukijoiden kuntalaisten tilannetta kunta- ja palvelurakenne uudistuksen ja Hämeenlinnan seudun samanaikaisen kuntaliitoshankkeen suhteen. Lehtitietojen varassa ovat uudistuksen suhteen olleet asiassa kuntalaisten lisäksi monet vastuulliset päättäjät, niin politiikan tutkijatkin. Yllätys lähes kaikille oli nimittäin se, että Vanhasen I.hallitus kuntaministeri Hannes Mannisen johdolla lähti uudistamaan (2005) rohkeasti niin kuntarakennetta kuin kuntapalvelujen sisältöä ja määrääkin. Vielä suurempi yllätys tietysti kaikille oli se, että hanke myös eteni ja etenee kaiken aikaa hyvää vauhtia.

Tässä tutkielmassa yritetään alustavasti ymmärtää sanomalehtitekstien kautta, mistä kuntauudistuksessa ja kuntaliitoksissa on nyt kyse. Tutkielmaa ohjaava perusolettamus on, että Suomessa vallitsee hyvin laaja talouspoliittinen konsensus, usein uusliberalismiksi kutsuttu, joka löytyy useiden julkisten hankkeiden ja poliittisten valintojen takaa.

Miten tuo linjaus sitten ilmenee ja millaisia merkkejä siitä on, sitäkin selvitetään lehtitiedoista sekä osin myös virallisista kuntauudistuksen valmisteluasiakirjoista. Tutkielman perusnäkemys on, että moderniksi nimetty kuntauudistus ja kuntaliitokset ovat sitä modernia, mutta ne ovat muutakin. Ne ovat vastauksia niin peruspalveluiden varmistamiseen kunnissa kuin samalla maan ja yritysten kilpailukyvyyn varmistamiseksi. Moderneja kuntapalveluja pyritään saamaan aikaan edullisemmin, jotta verotus voisi aleta, tai ainakin pysyä kevyehkönä suhteessa muihin maihin. Tutkielma liikkuu tällaisten politiikan suurten linjausten ja kunnallisen elämän pienten yksityiskohtien virrassa. Se pyrkii myös hakemaan uudistuksen keskeisiä toimijoita ja siten tutkielmani politiikka käsitys on toimijoiden aktiivisuutta korostava, avoin. Kuntauudistuksessa on avointa poliittista tilaa ja valintoja prosessissa kaiken aikaa – edes tiukka aikataulu ei estä asioiden politisointia haluttaessa.

Kuusi Hämeenlinnan seudun kuntaa on valmistelemaan yhteisen suurkunnan perustamista. Tarkoituksena on, että uusi yhdistynyt Hämeenlinna voisi aloittaa toimintansa vuoden 2009 alusta. Hämeenlinnan, Hauhon, Tuuloksen, Rengon, Kalvolan ja Lammin kunnanvaltuustot päättivät marraskuussa 2007 (26.11.2007) kuntaliitoksesta Hämeenlinnaan.

Samalla kunnat päättivät purkaa välillään olevia kuntayhtymiä, niin että esim. perusterveydenhuollossa asiasta vastaa jatkossa Hämeenlinnan oma terveyskeskus. Hämeenlinnan seudun suurkuntaan päätti tulla viime vaiheessa mukaan myös Lammin kunta. Hattulan kunta sitä vastoin päätti jo syksyllä 2006 pysyttävänsä itsenäisenä. Myös Janakkala kunta oli jo vuonna 2005 tehnyt päätöksen pitävänsä itsenäisenä.

Tutkielmani ”kuka puhuu maakuntauutisissa” on empiirinen, mutta tuloksiltaan vasta hyvin alustava valtio-opin opinnäytetutkimus kuntauudistuskeskustelusta Hämeenlinnan

seudulla vuosina 2005 - 2006. Tutkimuskysymykseni ja tutkimusaineistoni, lehtitekstien analysointi ja tulkinta ovat olleet käymistilassa parin vuoden verran. Tutkielman kirjoitustyön aikana itse poliittinen prosessi tekona, suurkunnan valmistelupäätös tehtiin lokakuussa 2006. Varsinainen päätös kuntaliitoksista tehtiin marraskuussa 2007. Tutkielmani ryhtyy näin tavallaan purkamaan ja tulkitsemaan sitä, mitä on tapahtunut, itse valtakunnallisessa kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa kuin se seudullisessa ssaressakin, Hämeenlinnan seudun suurkunnan perustamishankkeessa.

Kerätessäni empiiristä aineistoa ja samaan aikaan hankkiessani aiheeseen teoreettista jäsenystä ja tulkinnallista otetta, olen tavallaan polttanut kynttilää molemmista päistä. Ehkä etu tästä kaksisuuntaisesta oppimisprosessista on mielestäni ollut se, että elävää, kaiken aikaa liikkeessä olevaa todellisuutta ja sen kuvausta, lehtitekstejä ei ole aivan heti tarvinnut upottaa valmiiseen teoria- ja tulkintaotteeseen. Toisaalta tällainen ote on ollut tekijälleen tietysti varsin raskas. Yhtään lehteä ei voi jättää lukematta ja juuri koskaan ei ole riittävää teoreettista valmiutta aineiston tulkinnan tueksi. Tällainen avoin ote on kuitenkin myös haastava oppimisprosessi. Näin pääsee kokeilemaan monia, usein raskaitakin teoreettisia ja tutkimusasetelmallisia ratkaisuja.

Tutkielmani aihe ja tutkimuskysymys, erilaisten kuntauudistuksen politiikkalinjausten, polyn ja politisoinnin uloslukeminen ja tulkinta lehtiteksteistä on edennyt tasatahtia kuntauudistuksen uudistusprosessin myötä. Tällaista samaan aikaan kahteen suuntaan etenevää oppimis- ja opiskeluprosessia voisi kuvata ehkä lentämisen opetteluksi lentämällä. Jos tarpeeksi korkealta aloittaa, parhaassa tapauksessa ehtii avata laskuvarjon, jos kolmiulotteisen lentotilan hallinta ei ole aivan hallinnassa. Aivan heti laskuvarjoon en ole kuitenkaan turvautunut, koska työni valmistuu paljon myöhemmin kuin alun perin ajattelin. Itse en asiasta ole pahoillani, viivästys aiheutti sen, että pääsin katkaisemaan työni aitoon käännepiisteeseen. Siihen että viisi kuntaa on päättänyt lähteä yhdessä rakentamaan yhteistä suurkuntaa. Kun tutkielmassa puhutaan osin myös kuuden kunnan liitoksesta vuoden 2009 alusta, tämä on mukana taustoittamassa hanketta. Tutkielman empiirinen osuus katkeaa kuitenkin syksyyn 2006.

Loppuvuodesta 2006 Hämeenlinnan seudun kunnissa syntyneet kiistat tulevasta kuntaliitoksesta, suurkunnan valmistelusta tai siitä poisjättäytymisestä aiheuttivat Lammin kunnassa johtajuuskriisin: vs. kunnanjohtaja Helena Hirviniemi jätti tehtävänsä ja kunnanhallituksen puheenjohtaja Erkki Pekkanen kieltäytyi jatkamasta kunnanhallituksen johdossa. Rengon kunnassa puolestaan kunnan valtuutetun keskustan sisäiset rivit ja puolueriidat rävähtivät näkyvästi lehtiin syys- lokakuussa 2006. Valtuutetut syyttivät valtakunnallisestikin tunnettuja nimipoliitikkoja, kuten kansanedustaja Sirkka-Liisa Anttilaa Rengon keskustan valtuutettujen painostuksesta asiassa.

Ehkä tutkielmani empiirinen päälöydös kunta- ja palvelurakenne uudistuksen poliittisista painotuksista ja -linjauksista vuosina (2005-2006) on se, että suuri osa poliittisista päätöksentekijöistä, ainakin Hämeenlinnan seudun kunnissa, ponnisti vahvasti traditioista. Tällaista traditiosta nousevaa kuntanäkemyistä luonnehtii pyrkimys pitää kunta itsenäisenä ja luottaa kunnan omiin voimiin palvelujen tuottajana. Traditioon pohjautuvassa kuntanäkemyksessä nykyinen palvelutaso arvioidaan riittäväksi, eikä uusia hyvinvointitehtäviä kunnalle juuri aseteta

Osa tradition vastaisista kuntapäätäjistä tavoittelee uudistuksessa yhteiskunnan modernia uudistamista, ennen muuta massatuotannon modernin tuottamia etuja. He puhuvat ja perustelevat modernia esim. termillä "suuruuden ekonomia". Modernilla sanotaan olevan vaikutusta myös kunnalliseen palvelurakenteeseen ja siten monessa suhteessa jopa hyvinvointipolitiikkaan ja hyvinvointiyhteiskuntaan tai hyvinvointivaltioon.

Modernin näkemyksessä ja suurkunta-ajattelussa sosialidemokraatit ja kokoomus löytävät usein helposti toisensa. Näin tapahtuu suureksi osaksi ehkä siksi, että nykyään molemmat puolueet ovat toimihenkilö- ja työntekijäpuolueita, joiden kannattajista suuri osa työskentelee julkisella sektorilla. Sdp: n ja kokoomuksen keskeinen kannattajakunta on usein taajamissa, suurehkoilla paikkakunnilla. Keskustapuolueen pääkannatus on puolestaan ollut enimmäkseen maaseudun taajamissa, pienissä taajamissa ja kuntakeskuksissa, sekä nuorissa. Kuvaava kielellinen ilmaus moderniin kurrottamisesta kuntauudistuksessa oli sosialidemokraattisen valtiovarainministeri Eero Heinäluoman käyttämä kielikuva ”kuntarakenteissa on siirryttävä kärrypelien ajasta nykyisiin työssäkäyntialueisiin”

Kolmas ja mielestäni 2000-lukua jännittävimmän jäsentävä ote kunta- ja palvelurakenne uudistuksen yhteiskunnallisesta taustasta on ns. toinen moderni tai ns. myöhäismoderni. Myöhäismoderni on mielletty tutkielmassani ns. ”beckiläisestä” ja ”giddensiläisestä” lähtökohdasta osin yhteiskunnan voimakkaaksi yksilöitymiseksi.

Yksilöityminen yhteiskunnan perustasta lähtien näkyy mm. siten, että selvät ja kiinteät luokkarakenteet eivät enää luonnehdi pohjoismaista yhteiskuntaa, vaan luokkaperusteisten tarpeiden ja ratkaisujen sijasta, yksilöt joutuvat itse kamppailemaan työpaikkojen, työolojen, työllistymisen kuin työoloihin liittyvien erilaisten yhteiskunnallisten palvelujen subjektiivisista sisällöistä. Tätä kautta jäsenyivät päätöksentekoon ja politiikkaan sellaiset aiheet, kuten subjektiiviset päivähoitotarpeet, yksilöllistyvät työajat, eläkejärjestelyt, vanhusten lääke- ja ruokailutarpeet, sukupuolitettujen palvelutarpeet ja – odotukset. Myöhäismodernia ovat myös päätöksenteossa erilaiset kiintiöt, uudistuksen sukupuoli eli suva-arviot, arviot uudistuksen vaikutuksista erilaisten vähemmistöjen asemaan, uudistuksen vaikutukset esim. nuorten ikäluokkien kannalta sukupolvi oikeudenmukaisuutena jne.

Toinen ja myös niin sanotuksi refleksiiviseksi, tai myöhäismoderniksi sanottu kehitys merkitsee sitä, että itse modernin perustaa ollaan modernisoimassa, uudistamassa. Kuntapalveluiden ja hyvinvointivaltion osalta modernin modernisointi voisi tarkoittaa sitä, että 1970 ja 1980-luvun palvelurakennetta ei allekirjoiteta ja hyväksytä sellaisenaan. Sitä vastoin voi kysyä, mitä hyvinvointi ja hyvinvointipalvelut ovat kuntalaisille 2000- ja varsinkin 2010-luvulla.

Tällaista toista tai myöhäismodernia löytyy jonkin verran myös Hämeenlinnan seudun kuntauudistuksesta kertovasta lehtikirjoittelusta ja valmisteluasiakirjoista. Esimerkiksi sanomalehti Hämeen Sanomien toimittajat ovat kirjoittaneet omilla kolumnipalstoillaan aiheesta ja kertoneet subjektiivisia näkemyksiään ja tuntemuksiaan kuntauudistuksesta mielestäni ns. toisen modernin tai myöhäismodernin kirjoitustavalla. Myös kuntapäätäjien päätösesityksissä toinen moderni voi vilahda, vaikka sitä ei tietenkään siksi erikseen kutsuta. Kun palvelusetelien käyttöönottoa suurkunnan yhteydessä perustellaan siten, että palvelusetelit antavat kuntalaisille yksilöllisen valinnan vapauden, tämä voi olla myöhäismoderniakin, palvelujen avaamisen ohessa. Uutta modernia määrittelevät toistaiseksi kuitenkin vain muutama puhuja, päättävä eliitti ja journalistit mediassa. Myöhäismoderni kuitenkin puhuu jo uudistuksessa.

Kun luen erilaisia tradition, modernin ja toisen modernin piirteitä lehtiteksteistä, työni on luonteeltaan tietysti hyvin subjektiivista. Toinen mahdollinen luku- ja tulkintatapa tutkielmassani olisi esimerkiksi palvelusetelien tarjoamiselle puhua kilpailun avaamisesta, kuntamarkkinoiden luomisesta ja uusliberalismista talouspolitiikkana. Itse asiassa molemmat jäsenystävät, yksilöiden ja yhteisöjen elämänmuotoina traditio, moderni ja toinen/ tai myöhäis/tai refleksiivinen moderni sekä valtion ja kuntapäätäjien julkisena talouspolitiikan politiikkalinjauksena, mainittu uusliberalismi täydentävät yhdessä kuntauudistuksen analyysissäni uudistuksen taustaa.

Kun puhutaan kunta- ja palvelurakennemuutoksesta, tarkastelun perspektiivistä riippuen hanke voi näyttäytyä joko tietoisena uusliberaalisena kuntamarkkinoiden avaamisena, tai toisaalta perinteisenä hyvinvointipalvelujen turvaamisena tasa-arvoisesti kansalaisille. Uudistus voidaan mielestäni kuntalaisten elinpiiristä tai elämänmuodosta päin lukea puolestaan myös kamppailuna traditiosta, modernista ja myöhäismodernista kuntarajojen ja kuntapalvelujenkin suhteen. Tutkiessani pyrin lukemaan arviot ja tulkinnat jäsenetystä politiikan tutkimuksen näkökulmasta.

Tällainen monia painotuksia ja monia näkökulmia ”ymmärtävä” lähtökohta aiheen ja toimijoiden toimintatilanteiden tarkastelussa tuntuu uudelta lähtökohdalta kuntauudistuksen selvittämisessä. Ymmärtävä ote ei merkitse tulkinnoissa menemistä aivan päätöksentekijän ”pään sisään”, eikä toimijoiden kantojen, toimien ja toimintatilanteen psykologista tyhjentämistä. Tulkintaote on pikemminkin politiikan johdonmukaisuuksien hahmottamista toimijoiden toimintaympäristössä ja siitä nousevien mahdollisuuksien politisointia ja politikointia heidän omista lähtökohdista, heille tärkeillä aiheilla. Poliitiikan arvioinnin ohessa sama ymmärtävä ote voisi tuoda uutta myös julkiseen politiikasta kirjoittamiseen mediassa. Mm. Quentin Skinnerin (2002) ”Visions of Politics” vol.1 teoksen metodiset, historiallisen tulkinnan lähtökohdat ovat suunnanneet tulkintaani ja pohdintaani lehtitekstien kirjoittajien ja haasteltavien tarkoituksista ja motiiveista kuntakirjoittelun yhteydessä.

Niin ikään jyvaskyläläinen politiikan tutkimuksen suuntaus lukea politiikkaa ulos sellaisistakin teksteistä, joissa sitä ei kuvittelisi olevan, on haastanut minut hakemaan politiikkaa uutis- ja pääkirjoitustekstien ohessa lehdistä kolumnien henkilökohtaisista tuntemuksista, yleisönosastoista ja artikkeleista. Näitä tekstejä kerätessäni ja lukiessani, olen miettinyt tarkasti tekstejä vastauksena tekstin kirjoittajan johonkin kysymykseen. Jos kirjoittajan kysymyksen lisäksi teksti on minulle ollut vastaus kysymykseen modernista, myöhäismodernista tai traditiosta, olen paneutunut asiaan perusteellisemmin. Näin yritän harjoittaa tekstien ”kaksoisymmärrystä”: ensinnä tekstin kirjoittajan näkökulmaa ja painotusta vastauksena kuntauudistuksen ja – palvelujen politisoituvaan haasteeseen ja toisaalta omaa arviotani tekstin yhteydestä mm. moderniin ja myöhäismodernin ilmiöihin.

Uutistoimittajan ammattini kautta olen päässyt ja joutunut seuraamaan tutkimusaikana niin valtakunnallista kunta- ja palvelurakenne uudistusta kuin seudullista lähihanketta suurkunnan perustamista Hämeenlinnan seudulla. Alusta lähtien tutkimuksessa tehtävänäni on ollut yrittää lukea lehtiteksteistä ulos erilaisia poliittisia painotuksia. Tutkimusotteeni on ollut alusta lähtien vahvan empiiristä, eli kaiken aiheita sivuavan relevantin lehti-, raportti ja suunnittelutekstien tallentaminen uudistuksesta tutkimusta varten. Lehtien sitoutumattomuudesta ja riippumattomuudesta huolimatta lehdistä löytyy selviä painotuksia ja arvotuksia. Kunta- ja palvelurakenne uudistuksen pääpainotus sanomalehdissä tuntuu olleen itse uudistukseen sitoutuminen ja median asettuminen poliittisten päätöksentekijän kirittäjäksi kuntauudistushankkeessa. Vaikka hanke on ammattini kautta tietysti tuttu, olen vieraannuttanut itseni aiheen tuttuudesta teoreettisen ja käsitteellisen otteen kautta. Olen tavallaan lukemassa teksteistä ehkä ulos näin enemmän kuin niihin on tarkoitettu laitaa.

Tallennettuja lehtiartikkeleja, lehti uutisia, artikkeleja, kolumneja, mielipidekirjoituksia ja selostuksia fyysisinä paperileikkeinä olen kerännyt tähän tutkimukseen syksystä 2005 lokakuulle 2006. Lisäksi kerään edelleen samalla metodilla materiaalia siltä varalta, että onnistuisin jatkamaan tutkimusta tästä aihepiiristä. **Tutkimusaineistonani ovat lehtiartikkelit; sanomalehti Hämeen Sanomissa, Helsingin Sanomissa sekä aiheiden ja juttujen kiinnostavuuden ja merkittävyyden kannalta myös seudun paikallis- ja kaupunkilehdissä. Tähän tutkielmaan olen analysoinut kuitenkin käytännössä yksinomaan Hämeen Sanomien tekstejä vuosilta 2005 – 2006.** Näin

siksi että tekstien purkaminen on työlästä ja tilaa vievää. Jo näin suppeassa otteessa tutkielman empiirinen osuus venähti yli 60 sivun. Tutkimukseeni en ole valinnut kaikkia artikkeleja, vaan itse politiikan tutkimuksen kannalta merkittävimmät kirjoitteluprosessit ja uudistusprosessin, policyn käännepestet. Tutkielman prosessi alkaa syksystä 2005, saa yhden käännepesteen vuodenvaihteessa 2005-2006. Vahvistuu sitten loppukesään 2006 ja kiertyy syksyyn 2006.

Suuri osa tutkimustani varten keräämästäni ja analysoimastani tutkimusaineistosta on kuntauudistuspolitiikkaa elokuusta 2006 - lokakuuhun 2006. Kuin teatterissa ja elokuvassa, tässäkin draama paljasti luonteensa vasta loppumetreillä, kun kuntauudistuksen kulisseista tulivat valokeilaan politiikan kummitädit, kummisedät ja viestien tulkitajat ja sanansaattajat. Käytössäni on koko lehtikirjoittelu aiheesta lähes kolmelta ja puolelta vuodelta.

Jos tutkielmaa aloitellessani kummastelin sitä, että kovin moniulotteista aiheen politisoimista tai aiheella politikointia ei synny, olin turhaan huolissani. Aiheella politikointi alkoi Hämeenlinnan seudulla vasta elokuussa 2006, kun seudun kehittämispäällikkö Aija Tuimala esitti suurkunnan perustamista ja kunnat saivat aikaa puolitoista kuukautta päättää lähteäkö mukaan, vai jäävätkö pois. Valtakunnallisesti uudistuksella politikointi oli vilkkainta loppukeväästä ja alkukesästä 2006. Uudistus kuivui sitten valtakunnan mediasta, mutta lämmitti kuitenkin hieman eduskuntaa loppuvuodesta 2006, kun hallitus toi puitelain yksityiskohtat, kuten kuntajakolain eduskunnalle.

Kunta- ja palvelurakenne uudistus on jo terminä kummallinen hybridi: uudistus sisältää niin kuntarakenteen uudistuksen kuin palvelurakenteen uudistuksenkin. Ensi tuntumalta ajattelisi, että sanan alkuosa, kuntarakennemuutos on varsinaista politiikan kovaa arkea, koska siinähan ratkotaan mm. puolueiden kannatuksen ja menestymisen alueellista pohjaa kuntaliitoksilla ja karttalinjauksilla. Näin tietysti suureksi osaksi onkin. Esimerkiksi Hämeenlinnan seudulla suurkunnan perustamisen kiusaksi politisoitu karttatarjoitus on Kalvolan kunnan asema uudessa suurkunta Hämeenlinnassa. Kalvolan kunnalla ei ole yhteistä kuntarajaa Hämeenlinnan kanssa. Kalvola haluaa kuitenkin liittyä Hämeenlinnaan, mutta aikeen välissä on itsenäiseksi jättäytynyt Hattulan kunta. Rajakiista on haluttaessa selvää politiikkaa. Maarajan puute voisi seudullisesti olla jopa eräänlaista suurkunnan torppaamista ja estelyä kuin shakissa ikään. Kalvolan tilanne suhteessa Hämeenlinnaan on sama kuin Keski-Suomessa on ollut Korpilahden suhde Jyväskylään, yhteisestä maarajaa kunnilla ei ole ja yhteys joudutaan luomaan keinotekoisilla kuntaliitosjärjestelyillä.

Kovaa politiikkaa kunta- ja palvelurakennemuutoksessa on myös kunta- ja palvelurakenne uudistus sana-hybridin jälkimmäinen osa, palvelurakennemuutos. **Palvelurakenteen uudistuksessa vedetään mm. poliittista linjaa hyvinvointivaltion palvelutuotannolle.** Tuotetaanko kunnassa palvelut itse vai annetaanko palvelut markkinoiden huoleksi? Sana-hybridin palveluosuudessa on pohdinnassa myös, onko nykyinen palvelurakenne kunnissa riittävän hyvä, sellainen jota ei voi enää parantaa vaan ainoastaan heikentää ja laimentaa. Paikallisesti kunnissa on ollut halua muokata palvelurakennetta siten, että nuorten, kulttuurin ja liikunnan kuntapalveluja vähennettäisiin tai ne annettaisiin järjestöille, kolmannelle sektorille. Sitä vastoin ikääntyvien ja vanhusten palveluja kunnissa halutaan vahvistaa. Usein kuitenkin vanhuspalvelujenkin laatu parantuu vasta kanteluiden ja valtion viranomaisen patistelujen seurauksena. Kansalaisilta kuntapalvelujen varmistaminen vaatii usein valppautta. Kuntauudistuksen kumpikin puolisko ovat näin kovaa politiikkaa ja kumpaankin uudistukseen sisältyy monenlaisten aiheiden politisoimista ja niillä politikointia.

Itselleni kuntauudistuksen prosessissa on kiinnostavinta aiheen viileä, keskeytymätön seuranta, ikään kuin tavaratalon tai virastotalon valvontakameroiden katselu toisella silmällä kaiken aikaa. Kiinnostavaa on ollut myös poliittisen kontingenssin, epävarmuuden ja ennustamattomuuden

hyväksymisen opettelu ja siihen varautuminen. **Kun politiikka on tavoitteellista, konfliktista toimintaa, toista tai myöhäismodernia elävässä yhteiskunnassa kunta- ja palvelurakennemuutosten ratkaisut ja tulokset saattavat kääntyä nopeasti hyvinkin moniselitteisiksi. Pelkästään syntymässä olevan suurkunta Hämeenlinnan kartta herättää kysymyksiä. Mikä tai mitkä politiikat ovat muokanneet uuden Hämeenlinnan sellaiseksi, että uusi suurkunta on rajoiltaan ja maantieteeltään laajentumassa seudun pienimpien kuntien Rengon, Tuuloksen, Kalvolan ja Hauhon alueelle. Suurehkot lähinaapurit Janakkala ja Hattula ovat puolestaan jääneet pois.**

Yksi vastaus kartalla oudon muotoiseen uuteen suurkuntaan ja sen ulkorajaan voisi olla toisen tai myöhäis- tai refleksiivisen modernin antama vastaus. Ehkä kaikkein pienimmissä kunnissa suurimmat poliittiset konfliktit ovat tyhjentyneet ja pienimmistä kunnista kuntaitsenäisyyttä ylläpitäneet paineet poistunut hiukan kuin kaasu ilmapallosta. Kuntapäätäjät olisivat näin ymmärtäneet että omin voimin ei selvitä ja siksi on päätetty liittyä tarjolla olevaan suurkuntaan.

Sosiaalisen pääoman suhteen rapautuvassa pienkunnassa tarjous suurkunnasta on näin hiukan kuin veteen joutuneelle pääsy merestä pelastusveneeseen. Sitä vastoin Hämeenlinnan seudulla hieman suuremmat kunnat, Janakkala, Hattula ja Lammi ovat edelleen poliittisesti vahvoja toimijoita ja niissä on ollut painetta kuin täydessä ilmapallossa tai auton renkaassa ikään. Lammin, Hattulan ja Janakkalan ratkaisuja voisi jäsentää tradition taustasta. Ehkäpä lammilaisten, hattulalaisten ja janakkalalaisten kunnallispoliitikkojen ratkaisussa vaikuttaa sitoutuminen kuntaidentiteettiin, paikalliskokemukseen ja tuttuihin vallan - ja politiikan kuvioihin.

Imploosio, kokoon kutistuminen tai kokoon luhistuminen, on yksi toisen tai refleksiivisen modernin politiikan kuvauksen tavoista. Yleisesti sillä on tarkoitettu perinteisen oikeisto – vasemmisto vastakkainasettelun laimentumista, luokkaristiriidan käyttövoiman hupenemista ja väljentyistä. Myöhäismodernin tutkimuksessa ja teoriassa on tuotu esiin myös ns. uusien poliittisten kiistakysymysten nouseminen perinteisen oikeisto - vasemmisto jaottelun tilalle. Kuntaudistuksen yhteydessä imploosio, kokoon lyyhistyminen voisikin kuvata Suomessa kymmenien kuntien tilannetta. Edellytyksiä hyvinvoinnin turvaamiseen ei omin voimin ole. Kuntaudistuksen toteuttamista hankaloittaa silti monin paikoin se, että kuntapäätäjät haluavat usein seistä tukevasti molemmat jalat traditiossa, vaikka kuntalaisille ja kansalaisyhteiskunnalle uusia ajatuksia ja palveluja löytyisi toista tai myöhäismodernia elävien yksilöiden maailmasta.

Yksilöllisten ja yksilöllistyvien kuntapalveluiden tarpeiden artikulointi, ja poliittisiksi konflikteiksi nostaminen ovat vaikeita tehtäviä. Kukapa ryhtyisi esimerkiksi vanhainkodeissa ajamaan sellaista asiaa, että mummojen ruoka on mautonta ja epäterveellistä. Kuka loisi tällaisesta ongelmasta poliittista agenda, sanomalla, että laitosruoka on mautonta? Ruokaa teemana voisikin politisoida helpommin ns. vanhan politiikan kysymyksenä, ulkoistetaanko ruokahuolto. Millaisia säästöjä tästä saadaan? Mutta entäpä uusi kysymys eettisestä ruuasta?

Jospa vanhainkodissa olisi mummo, joka haluaa syödä kasvispainoista luomu-ruokaa, miten se hänelle järjestetään. Luomuruoka on kalliimpaa, vaikeasti hankittavaa ja voi herättää kielteisiä tunteita työläytensä vuoksi. Kunta- ja palvelurakennemuutos saattaa kriittisessä tarkastelussa paljastua pelkästään minimitarjoukseksi kuntapalveluissa. Tulevaisuudessa julkisia kuntapalveluja saattavatkin käyttää ne, jotka eivät muita saa. Tällaisetkin kysymykset uudistuksessa olisivat politisoitavissa, mutta silloin uudistusta tulisi tarkastella osana hyvinvointivaltiota, osana EU:n avoimia palvelumarkkinoita ja kilpailupolitiikkaa. Tietysti sitä tulisi tarkastella myös osana uusliberalismista johdettua uutta julkishallintoa (NPL)

Tutkielmassani otan ensi askelia uudenlaiseksi politiikan esiin lukemiseksi lehtiteksteistä. Tällä lukutavalla on toivoakseni hyötyä myös yleisemmin journalistisessa kulttuurissa, ehkä politiikan tutkimuksessakin. Hieman Anthony **Giddensin sosiologeille heittämää ajatusta muokaten: journalisteille voisi heittää toiveen, että ”vaikka parempaa politiikkaa ei saadakaan journalismin keinoin, parempaa journalismia olisi silti hyvä saada aikaan”**. Poliitiikan journalismissa vaatimus koskee ainakin sitä, että vasemmisto - oikeisto sekä keskusta vs. kaikki muut asetelmien lisäksi olisi kiinnostavaa lukea sellaisia politiikan tekstejä, joita kirjoitettaisiin esimerkiksi tietoisesti toisen modernin yhteiskunnallista taustaa vasten. Aika uusiutuvaan kirjoittamiseen on kypsä. Poliittisen historian guru, Quentin **Skinnerin (2002, 90) muistuttaa: “We live in post-modern times, and I am not the first to notice this”**.

Millaista toista tai myöhäismodernia kuvaava lehtikirjoittelu sitten olisi? Pahimmillaan refleksiivinen journalismi on tietoisesti lukijalähtöistä, vain miellyttävistä aiheista tilaajille tai lukijoille tuotettua elämäntapajournalismia, eräänlaista kuntapalvelujen ja kuntapäätäjien hyvän tahdon nimi-nami-tuotetta, urheilu- ja viihdejournalismin tapaan. Toisaalta se voi olla myös haasteellista uusista näkökulmista ja uusien puhujien kokemuksista kumpuavaa elämänmenon ja politiikan raportointia. Sellaista journalismia missä valtio- ja kuntapäätäjien sekä median itsensä tuottamien näkemysten ohessa entistä enemmän kuuluvat äänet ja näkemykset kansalaisyhteiskunnasta, niin yksilöiltä kuin järjestöiltäkin. Uusi vuorovaikutus ja kommunikointi uusien puhujien kanssa edellyttää samalla uusia julkisuuden areenoita politiikan käsittelyyn. Sellaisia areenoita, joita seuraavat päättäjät, eivät pelkästään areenoiden vakiokirjoittajat.

Kuntaudistuksen dramaattisuus Hämeenlinnan seudulla paljastui paikallisesti syksyllä 2006. Kun valtakunnallinen kunta- ja palvelurakenne keskustelu vaimeni loppuvuodesta 2006 eduskunnan valiokuntahuoneisiin, Hämeenlinnan seudulla aihe vasta ryöpsähti vuosikymmenten polemiikiksi. Poliitiikka oli Hämeessä taas politiikkaa ja epäilyni, että vastakkainasettelu olisi hi, oli ennenaikainen. Kunnissa politiikan käsikirjoittajat ja dramaturgit löytyivät omista joukoista, joita uhkaksi vallan menettäminen, tai nousu uusiin asemiin. Kuntaudistuksen tuottama julkisuus näyttää myös sen, että aika uudenlaiseen alueelliseen ja paikalliseen politiikan journalismiin saattaa olla nyt otollinen. Myös politiikan tutkimukselle loppukesän ja syksyn 2006 hämäläinen lehtikirjoittelu tarjoaa ainutlaatuisen aineiston. Tunnetusti viikko on politiikassa pitkä aika. Paikallispolitiikassa viikonvaihe näytti olevan lähes ikuisuus, kun Hämeenlinnan seudun kuntapoliitikot arvioivat sitä, lähdetäänkö mukaan suurkuntaa valmistelemaan, vai ponnistetaanko omin voimin eteenpäin.

Hämeenlinnan seudun syksyn 2006 kuntakirjoittelu lehdissä on näyttänyt, että kunta-aiheet ja kuntapolitiikka eivät ole lainkaan tylsiä. Pikemminkin vuosikymmenet hiljaa istuneet kuntapäätäjät ovat päästäneet äänensä kuuluviin. Kuntarajoja on piirrelty uusiksi ja luottamuspaikkoja laskettu paikka paikalta. On arvioitu samalla omaa asemaa uudistuksessa. Poliitiikkaa putkahtelee esiin mitä oudoimmista yhteyksistä. Kunta-asioiden kiinnostavuus mediassa on taattu. Vastakkainasettelu ei olekaan ohi. Kukaan ei ole ennakkoon linjannut pilkulleen kuntauudistuksen toteutumisesta.

Tutkielman syntymiseen ovat vaikuttaneet Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitoksen ystävällinen ilmapiiri. Kun kysyin, olisiko mahdollista suorittaa kesken jäänyt laudatur-arvosana valmiiksi 30 vuoden jälkeen. Laitoksen johtaja, professori Kari Palonen vastasi sähköpostiini saman tien elokuussa 2005, ottamalla minut vastaan opiskelemaan. Työni ohjaaja, professori Marja Keränen puolestaan on osuvilla kysymyksillään antanut minulle itselleni pohdittavaa tutkielman etenemisen suhteen. Lisäksi työn valmistumiseen vaikutti Kunta-alan kehittämissäätiö (KAKS) myöntämällään gradu-apurahalla. Myös Hämeen liiton maakuntajohtaja Juhani Honka on

innostavalla ja kannustavalla otteellaan ollut saattamassa työtä eteenpäin. Työntantajani Yle Radio Häme järjesti kirjoittamista varten nopeasti virkavapaan tammikuuksi 2007 sitä pyydettyäni.

2. TUTKIMUKSEN ASETELMA JA TUTKIMUKSEN STRATEGIA

Tutkielmani alkuperäisenä lähtökohtana ja ajatuksena oli syksyllä 2005 selvittää kunta- ja palvelurakennemuutoksen kielellisiä ilmauksia mm. metaforien kautta median tuottamasta kielellisestä julkisuudesta. Näin toteutettuna tutkielmani olisi voinut liittyä aika kiinteästi jyväskyläläisen politiikan tutkimuksen retoriseen ja kielelliseen politiikan käsitteiden- ja käsittehistorialliseen otteeseen. Tähän suuntaan aihe taipuisi empiiriseltä aineistoltaan edelleenkin. Onhan jo uudistuksen päätermi, kunta- ja palvelurakennemuutos aika outo sana- ja käsittehybridi. Myös kunta- ja palvelurakennemuutuksesta käyttöön otettu ja sitä kuvaamaan tarkoitettu termi, ”paras” johdattaisi tutkimusta hyvinkin politiikan käsitteidenmuutoksen suuntaan.

Aiheeseen uppoutuessani syksyllä 2005 ja talvella 2006 aihe alkoi kuitenkin kiinnostaa minua myös harjoitettuna ja tuotettuna valtion ja kuntien policyna. Erityisesti aihe alkoi askarruttaa kunta- ja palvelurakennemuutoksen taustalla olevien politiikka- ja talouspoliittisten linjausten takia. Uteliaisuutta lisäsi sekin, että kun kysyin Hämeenlinnan seudun kuntamuutoksen suunnittelijoilta, mitä tämä hanke merkitsee palveluille, taataanko uudistuksella esimerkiksi nykyisen kuntapalvelutason jatkuminen, en saanut asiasta 2006 selkeää vastausta. Sitä vastausta ei ollut vielä kellään, ei poliitikoilla, ei virkamiehillä. Kyse uudistuksessa oli kaiken aikaa tässä ja nyt muovautuvasta policysta, jota luonnehti ennen kaikkia suuri epävarmuus, avoimuus ja kontingenssi.

Professori Marja Keräsen joulukuussa 2005 laudatur2-seminaarissa antama vihjaus ja ääneen pohdiskelu seminaarityöni yhteydessä oli, että aiheessani saattaa haiskahtaa ns. ”kolmas tie”. Tämä tuli esille, kun olin esitellyt Seppo Lindblomin (2004) väitöskirjan ”Kansankodin tuolle puolen” painotuksia ja jäsenyyksiä. Itse en tuolloin kytkenyt kunta- ja palvelurakennemuutosta ns. kolmannen tien ”third way politicsiin”, vaan minua kiinnostivat lähinnä Seppo Lindblomin hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuuslinjaukset mm. myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Niin ikään myöhäis- tai postmoderniin liitetyt vasemman ja oikean tuolle puolen menevät haasteet askarruttivat minua. Keräsen seminaarissa (15.12.2005) kommentti johdatti minut kuitenkin pohtimaan asiaa, voisiko Vanhasen hallituksessa kuntahankkeen taustan policyna ollakin jossain muodossa ajatus ns. ”kolmannesta tiestä” - siis eräänlaisesta versiosta brittiläiseen ”blairismiin”.

Pohdittavakseni tuli kuntamuutoksen seuraamisen yhteydessä myös hyvinvointiyhteiskunta ja hyvinvointivaltio ja kuntamuutoksen yhteys hyvinvointiin ja valtioon. Kun samaan aikaan lisäksi vuosina 2005 – 2006 EU:n komissiossa ja parlamentissa käsiteltiin palveludirektiiviä ja kun kunnissa seurattiin korva tarkkana EU:n palveludirektiivi vaatimusten merkitystä julkiselle taloudelle, työ alkoi paisua ja levetä moniin suuntiin.

Sydäntalvi 2005–2006 kului sitten lueskellessa ja pohtiessa arvioita ja erilaisia näkemyksiä ns. kolmannen tien politiikasta. Näin aloin päätyä työni linjauksessa siihen, että yrittäisin lukea kunta- ja palvelurakennemuutuksesta ja siitä kertovista lehtiteksteistä ulos kuntamuutukseen

sisältyviä ns. vasemman ja oikean tuolle puolen meneviä aiheita, jotka kuitenkin saattaisivat politisoitua ja joilla voitaisiin politikoida mm. myöhäismodernista, traditiosta ja modernista nousevien aiheiden ja tarpeiden pohjalta. Oivalsin, että brittiläinen ”kolmas tie”, kuten ”thatcerismikin” ovat versioita talouspoliittisesta uusliberalismista ja että uusliberalismi on laajentunut ja levinnyt voimakkaasti markkinoiden avaamisen ja globalisaation myötä. Samalla uusliberalismi on tietysti itse ollut synnyttämässä globalisaatiota ja markkinoita.

Tutkielmaani varten en laatinut kiinteää ennakkoihien jäsennystä politisoituvista aiheista, joita olisin seurannut ja etsinyt tutkimusaineistostani, lehtijutuista. Näin tein siksi, että ensinnäkin valtakunnallinen kunta- ja palvelurakenne uudistus oli prosessina kuin liikkeessä oleva juna, joka etenee hyvää vauhtia, mutta jonka pääteasemaa ei ole ratkaistu. Tilausjuna vertausta jatkaakseni kuntauudistuksen prosessi oli hiukan kuin matkustajien vuokraajuna, joka saattaa pysähdellä eri asemille ja ilmoittaa reittinsä ja pääteasemansa liikenteen ohjaukselle harkintansa ja tarpeidensa mukaan. Liikkeellä uudistuksessa oltiin hyvällä kalustolla ja kahdella raideparilla. Kahta raidetta pitkin prosessi saattoikin ajaa vuoroin kuntarakenteen uudistusraidetta ja vuoroin palvelurakenteen uudistamisen raidetta.

Valtakunnallisesta uudistusprosessista poiketen Hämeenlinnan seudulla valittiin nopeasti uudistustyön päätepysäkki. Syksystä 2005 alkaen Hämeenlinnan seudun merkittävimmät kunta- ja seutukuntapoliitikot asettivat uudistuksessa uuden suurkunnan tähtäimekseen. Niin teki myös maakunnallinen lehdistö. Hämeen Sanomat esimerkiksi liputti pääkirjoituksessaan jo 15.10.2005, että suurkunta on selkein ratkaisu uudistukselle Hämeenlinnan seudulla. Perusteet kannalle löytyivät lähinnä seudun kunnanjohtajien yhteisen suurkuntanäkemyksen tukemisesta lehdessä. Niin ikään suurkunta idea sai kysyttäessä tukea myös osalta puolueiden piirijärjestöjen toiminnanjohtajilta. Keskustan piirijärjestö oli tässä vaiheessa vielä odottavalla kannalla.

2.1. Viekö politiikan leveä kolmas tie kuntauudistusta?

”Kolmannen tien politiikan” ja ns. uusliberalismin perusteiden selvittelyn kautta alkoi selvitä että esim. Englannissa hyvinvointivaltio on toiminnallisesti ja käsitteellisestikin muokkautunut ja muuntunut 1980-luvulta lähtien erittäin paljon. Keskeisiä muutoksia brittiläisessä hyvinvointivaltion ideologisissa toimintaperiaatteissa ovat olleet mm. yksilöiden oman vastuun ja sitoutumisen korostaminen vastikkeena yhteiskunnallisista palveluista. Vastaavasti hyvinvointivaltion tehokkuutta on haluttu toiminnallisesti lisätä resurssiohjauksella, kuten pyrkimyksellä veroasteen jatkuvaan alentamiseen. Brittiläisestä poliittisesta retoriikasta ja sen muutoksista hyvinvoinnin ja yhteydessä mm.. Fairglouch, “New Labour, New Language”, 1999 ja Fairglouch ”Miten media puhuu”, 2002). Kirjat ovat selvityksiä ”blairismista” ja ”thatcherismista”.

Sisällöltään ja käsitteellisesti “kolmas tie” ja uusliberalismi eivät tietenkään ole yksi ja sama asia. ”Kolmas tie” on toimintamallisesti ja ohjelmallisestikin jatkanut kuitenkin uusliberalismin piirteitä ja painotuksia, kuten mm. yksilöiden velvollisuutta sitoutua itse aktiiviseen työllistymiseen, samoin muuhun vastuuseen itsestä. Niin ikään talouspoliittisesti verokevennysten harjoittaminen ja julkisen talouden osuuden keventäminen ja supistaminen suhteessa yritystalouteen ja kotitalouksiin ovat yhdistävä piirre ”kolmannessa tiessä” ja uusliberalismissa. Käsitteinä uusliberalismi ja ”kolmas tie” ovat mielestäni lähinnä ideaalityyppejä, ekonomisia tiivistettyjä kuvauksia suurista ilmiöistä.

Hyvinvointiyhteiskunta ja hyvinvointivaltion taustan ohessa perehdyin sosiologisiin arviointeihin nyky-yhteiskunnasta ja modernista, myöhäismodernista ja traditiosta. Myöhäismoderni, moderni ja traditio ovat ajatuksina niin laajoja käsitteitä, että niitä ei ehkä ole tarpeen alkaa määritellä täsmällisesti. Näin mm. siksi, että esim. Ulrich Beckin johtama laaja myöhäismodernin tutkimushanke on vasta viitisen vuotta hakenut asialle konkreettisia empiirisiä näyttöjä, mutta silti tutkimustani ohjaavana ideaalityyppinä moderni, myöhäismoderni ja traditio käsitteellisesti jäsentävät niin kunta- ja palvelurakenneuudistusta kuin em. mainittua hyvinvointiyhteyttäkin.

Käsitteellisesti rohkea ja ajatuksiltaan virkistävä suomalainen versio tällaisesta ”beckiläis-giddensiläisestä” myöhäismodernin hyvinvointikeskustelusta on Seppo Lindblomin väitöskirja (2004) ”Kansankodin tuolle puolen”. Lindblomin teokseen tutustuminen johdatti minut pohtimaan, millaisia uusia poliittisia ryhmittymiä ja asetelmia suomalaisten kuntapalvelujen uudistaminen voisi synnyttää. ”Kansankodin tuolle puolen” tutkimuksena haastoi minut tutkimaan uudistusta palvelujen ja erilaisten ja uusien väestöryhmien elämäntilanteiden kautta. Tällainen ote mahdollistaa uusien yhteiskunnallisten ongelmien havaitsemisen ja näkemisen, kun ongelmia ja vastauksia niihin ei ensisijaisesti lähde etsimään vakiintuneista puoluekannanotoista tai puolueyhmittymisistä.

Kunnallis- ja paikallispolitiikan tarkasteluun muusta kuin suorasta poliittisesta jaottelusta lähtevä ote soveltuu siitäkin syystä, että paikallisesti esimerkiksi klassinen oikeisto-vasemmisto asetelma ei ole ideologisesti kovin pyhä, vaan usein ns. ”aseveliaksi”, eli sdp:n ja kokoomuksen yhteistyö suurten kuntien kunnallispolitiikassa on enemmän sääntö kuin poikkeus. Perinteistä vasemmisto – oikeisto jaottelun ja linjauksen pyhyttä ovat maallistaneet suurilla paikkakunnilla myös suurehkoiksi ryhmiksi nousseet vihreät, jotka ovat tilanteen ja asioiden mukaan voineet liittoutua politiikassaan niin oikeiston kuin vasemmistonkin kanssa.

Tällaiseen ”beyond left and right” otteeseen tunsin vetoa siitäkin syystä, että kuntauudistuksen politisointi kuntaliitoksiksi ja nykyistä suuremmiksi kunniksi tuntui aiheena niin itsestään selvältä ja tutkimuksellisesti vähän haastavalta, että en edes alussa ajatellut tyytyä siihen. Selvittelin siis kotimaisen politiikan ja valtakunnan poliitikkojen kannanottoja uusiin ajatuksiin lähinnä internetistä hakukoneiden kautta löytyvän aineiston kautta. Sanomalehti Helsingin Sanomien hyvä arkistotietokanta ja hyvin indeksoitu arkisto ovat olleet tutkielmani alkuvaiheen ideoille merkittävä aarreaitta. Helsingin Sanomien sähköinen internetin kautta toimiva arkisto alkaa vuodesta 1990 ja avaa kotimaiselle politiikan tutkimukselle vaivattoman havaintokentän moneenkin aiheeseen. Helsingin Sanomien sähköistä arkistoa käytin työnantajani Ylen, ja sen kirjaston hankkimien oikeuksien avulla. Ilman tätä hakukoneiden ja internetin kautta avautuvaa laajaa arkistotekstimassaa olisin ollut tutkielmani suhteen varsin onnettomassa tilanteessa yliopiston ulkopuolella tietoa kootessani kotonani Hämeenlinnassa.

Internetin kautta pääsin tutustumaan myös mm. Ulrich Beckin Münchenin yliopistossa ja London School of Economicsissa toteuttamaan myöhäismodernin tutkimushankkeeseen. Ulrich Beckin ja Anthony Giddensin käytännön yhteys 1990-luvulla myös omien hallitustensa (Saksan Liittotasavallan ja Englannin) neuvonantajina ja politiikan ja hallitusten policyn ”sparraajana” avautui ja selkiytyi minulle. Aikalaisdiagnoosit ja policyen arviointi saattavat ollakin yhteiskuntatutkijoille merkittävää ja haasteellista työtä myös Suomessa. Myöhäismodernin tutkijoista Giddens oli 1990-luvulla taustavaikuttajana Tony Blairin hallitukselle. Ulrich Beck puolestaan toimi asiantuntijana Gerhard Schröderin hallitukselle Saksassa.

Näin aloin sitten pohtia, olisikohan löydettävissä yhteyksiä eurooppalaisesta myöhäismodernin keskustelusta ja siihen liittyvästä politiikasta Suomeen asti. Kiinnostava aihe politiikan tutkimuksessa voisikin olla tältä taustalta esimerkiksi se, millaisia yhtäläisyyksiä ja millaisia eroja löytyy 1990-luvun suomalaisesta keskustan ”työreformista” ja brittiläisestä blairilaisesta policysta (esim. aktiivisesta työllistymisestä).

Anthony Giddensin jäsentämän ns. ”kolmannen tien politiikan” tuntijoita ja ymmärtäjiä alkoikin näin paljastua yllättävän monelta taholta Suomessa. Aikanaan, eikä niin kovinkaan kauan sitten giddensiläiseen, tai ”blairilaiseen” ”third way politicsiin” ovat arvioni mukaan Suomessa tunteneet sympatiaa, vetoa ja hengenheimolaisuuttakin mm. Matti Vanhanen, Paavo Lipponen ja Sauli Niinistö. Ihme ei olekaan, että kunta- ja palvelurakennemuutos sai eduskunnassa tuekseen keskustan, sosialidemokraatit ja kokoomuksen.

Mutta jos hyvinvoinnin ja kuntauudistuksen yhteys ”blairismiin” ja Englantiin on osin hyvin viitteellinen, toinen kansainvälinen yhteys on sitäkin selkeämpi ja tunnettu. Kuntauudistuspolitiikan keskeisimmät vaikutteet Suomeen ovat tulleet huomattavasti lähempää, Tanskan kuntauudistuksesta. Tanskan kuntauudistuksenkin taustalla ovat samat päätekijät kuin Suomessa: globalisaatio, EU:n sisämarkkinavaatimukset, talouspoliittinen uusliberalismi eri vivahteissaan sekä molempia maita yhdistävät muut rakenteelliset tekijät.

Väestön ikääntyminen, kuntapalveluja uhkaava työvoimapula ja väestön keskittyminen vetovoimaisiin aluekeskuksiin ovat suurimmat haasteet kuntien palvelutuotannolle Suomessa. Tanskan ja Suomen yhteinen piirre on myös valtiiovallan jatkuva pyrkimys verokevennyksiin Tanskassakin harjoitettu talouspolitiikka ja hyvinvoinnin karsiminen on saanut vaikutteita Englannin linjauksista. Tanskan kuntauudistus on innostanut hämäläisiäkin. Hämeenlinnan seudun kuntavaikuttajat tutustuivat uudistukseen paikan päällä loppuvuodesta 2006. Kuntalehti 7/2005 teemanumero ”Uusi Tanska”.

Suomen viimeaikaisten hallitusten hallitusohjelmia tutkinut Anu Kantola on arvioinut, että esimerkiksi Paavo Lipposen kahden hallituksen hallitusohjelmissa ei juuri mainittu hyvinvointia, hyvinvointivaltiota eikä hyvinvointiyhteiskuntaa. Kantolan (2004, 5 – 6) mukaan Lipposen hallitukset pyrkivät ohjelmissaan ottamaan hyvinvointiyhteiskuntaa koskevan keskustelun haltuunsa esittämällä, että paras tapa turvata hyvinvointiyhteiskunta on karsia sen etuisuuksia ja menoeriä. Lipposen ensimmäinen hallitus puhuessaan kansalaisten hyvinvoinnista, ryhtyi Kantolan mukaan turvaamaan tätä sosiaali- ja terveystoimen karsimalla. Lipposen toinen hallitus puolestaan edisti työllisyyttä karsimalla työttömyysturvan etuisuuksia ja teki työn vastaanottamisen halutummaksi.

Uusin arvio viimeaikaisten hallitusohjelmien sisällöstä kansalaisvaikuttamisen näkökulmasta on Marja Keränen artikkeli (2008) ”Poliittisen osallistumisen epäpolitisoituminen”. Artikkelissa Keränen tarkastelee Vanhasen hallituksen politiikkaohjelmaa retorisen analyysin avulla ja päätyy mm. arvioon, että Vanhasen hallituksen politiikkaohjelmassa valtion hallinnon byrokraatit puhuvat osallistumisesta toisilleen. Epäilemättä byrokraatit näin tekevätkin, mutta osa tästä puheesta kulkee myös median tuottaman julkisuuden kautta, eli ehkä lehtitietojenkin varassa ohjelmia voisi kommentoida lehtien areenoilla, yleisönosastoissa tai kolumnisti palstoilla.

Matti Vanhasen ja Vanhasta edeltäneen Anneli Jäätteenmäen hallituksen hallitusohjelmassa mainitaan lyhyesti hyvinvointivaltio. Kantola päättelee tämän merkitsevän sitä että 2000-luvulla valtio saattaa kriisitilanteissa nousta ongelmien turvaverkoksi pulaan jääneille. Kantolan arvio (2004) hallitusohjelmiin päättyi vuoteen 2003. Katsoin tämän jälkeen itse Vanhasen 1.hallituksen hallitusohjelman, joka on käytännössä lähes sama kuin Jäätteenmäen hallituksen ohjelma.

Vanhasen 1.hallituksen hallitusohjelmassa (2003) hyvinvointiyhteiskunta on määritelty, että 2000-luvun hyvinvointiyhteiskunta on osaamista korostava, työntekoon ja yrittämiseen kannustava, sosiaalisesti oikeudenmukainen ja alueellisesti tasapainoinen. Hallituksen päätavoitteena on kehittää hyvinvointiyhteiskuntaa parantamalla työllisyyttä ja vähentämällä työttömyyttä, vahvistamalla peruspalveluja ja toimeentuloturva sekä tasapainottamalla alueellista kehitystä”.

Lipposen hallituksista poiketen Jätteenmäen ja Vanhasen hallitukset olivat kirjanneet mm. lisäpanostuksen terveydenhuoltoon, kuten esimerkiksi hoitotakuun terveydenhuoltoon. Matti Vanhanen (2004) on myös Ruotsissa osallistunut hyvinvointivaltiokeskusteluun, tukemalla hankkeessa ruotsalaista Göran Perssonin näkemystä hyvinvointivaltiosta. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen puitelakiin sisältyy (2007) myös politiikan tutkija Anu Kantolan arvioi valtiosta 2000-luvun turvaverkkona. Kuntauudistuksen puitelaissa on ajatus turvaverkosta, joka on viritetty pelastamaan vaikeuksiin joutuneita kuntia, joita Sisäministeriö voi ohjata kuntaliitoksiin tai tukea muutoin. Vuoden 2007 Suomessa on arvioitu olevan 15 kuntaa, joita tämä turvaverkko ja sitä ennen neuvottelut asiasta Sisäministeriön kanssa voisivat koskea.

Vasemman ja oikean tuolle puolen etsiytyvä ja hakeutuva tutkimuksellinen lähtökohtani johtaa jäsentämään yhteiskunnan nykyisyyttä moderniksi, myöhäismoderniksi, mutta myös traditioksi. Usein julkisuudessa tarkastellut olleet vasemman ja oikean poliittiset jännitteet ovat olleet moderniin teollisuusyhteiskuntaan kuuluvien luokka-aseman, luokkaintressien ym. ristiriitoja. Teollisen modernin yhteiskunnan ristiriitoja ovat myös työntekijöiden ja työntajien ristiriidat. Yhteiskunnan myöhäismodernissa vaiheessa nämä perinteiset ristiriidat ovat osin kumoutuneet ja korvautuneet uusilla. Esimerkiksi pätkätyöläisyys on uusi ristiriita johon eivät ole halunneet tarttua juuri perinteinen ay-liike kuin työnantajatkaan, koska kumpikin järjestynyt työristiriidan ja ay-toiminnan osapuoli on osin hyötynyt pätkätyöläisten asemasta. Uudehko vasemman ja oikean tuolle puolen länsimaisissa menevä yhteiskunnallinen ongelma on myös eliniän piteneminen ja vanhuus.

Myöhäismodernissa yhteiskunnassa vastaantulevat ongelmat eivät korvaa, eivätkä kumoa aiempia ja jo nyt olevia ongelmia, vaan tulevat ylimääräisenä lisäyksenä entisille. Näin kunnallisen perusturvan palvelujen ja kuntapäätäjien arvioitavaksi ja ratkaistavaksi saattavat tulla ikääntyneillä uudet entistä tehokkaammat, mutta kalliimmat lääkkeet. Lääkkeet lisäävät asiakkaiden hyvinvointia, mutta ovat kalliita, eivätkä ole kela-korvattavia. Asiakkaalla itsellään ole varaa uusiin lääkkeisiin, tulisiko siis kunnan kustantaa lääkkeet? Entä jos naapurikuntakaan ei ole korvannut näitä lääkkeitä, mutta jos omalla kunnalla olisikin varaa, kuinka nyt toimitaan, joutuvat kuntapäätäjät pohtimaan?

Eliniän piteneminen ja vanhuus merkitsevät haastetta nykyiselle politiikalle, koska yksinasuvien ikääntyneiden määrä kasvaa yhteiskunnassa, mutta samalla lisääntyy vanhainkoteja ja palvelutaloja tarvitsevien ikääntyneiden määrä. Kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa on runsaasti tällaisia vasemman ja oikean tuolle puolen meneviä palvelutuotannon haasteita. Mutta kenen tarpeet ja palvelut uudistuksessa toteutuvat, on tietysti selkeästi kiistojen tulos ja siten poliittinen kysymys.

2.2. Kunnat vetämään linjaa hyvinvointivastuusta itsensä ja valtion välille

Kun kunnat saivat syksyllä 2005 Sisäministeriöltä vastattavakseen kunnallisten palvelujen järjestämismahdollisuuksista, samalla kunnilta kysyttiin, kuka on oikea julkinen subjektivi vastaamaan eri palvelusta, kunta vai valtio. Sisäministeriö vaati kuntia vetämään linjausta

hyvinvointipalvelujen varmistuksesta valtion ja kuntien itsensä, sekä osin jopa yksilöiden oman vastuun kesken. Kunta-valtio suhde hyvinvointiyhteiskunnassa on perinteisesti ollut kuntapäittäjiä eniten puhuttanut rajalinja. Kunnallisen itsehallinnon on koettu olevan kunnissa uhattuna aina valtion säättäessä uusia tehtäviä. Hyvinvointiyhteiskunnan kehittämistä ei ehkä ole sinänsä vastustettu kunnissa, mutta kunnissa on aina vaadittu täyttä korvausta ja täyttä valtion rahoitusta kuntien vastuulle lankeaville uudistuksille. Sisäministeriön kunta- ja palvelurakenne uudistuksen kysymyspatterien osalta on kuitenkin oltu erilaisessa tilanteessa, lähes käänneasteissa

Kaikilta Suomen kunnilta kysyttiin siis loppuvuodesta 2005 kuntapäittäjien näkemyksiä mm. yksilöiden oikeuksista, kuten subjektiivinen oikeudesta lasten päivähöitoon ja työterveyshuoltoon. Niin ikään kunnilta kysyttiin näkemystä kuntatyöntekijöiden pätevyysvaatimusten sitovuudesta jne. Tällaiset kysymykset ovat aiemmin selvästi olleet kansalaisuutta ja yksilöä koskevia ja ovat olleet siten poliittisessa prosessissa valtiovalan harkinnassa olleita aiheita. Tällä kertaa yksilöiden oikeuksien arvioijaksi ja uudelleenlinjaajaksi haluttiin kunnat ja kunnallispoliitikot ja aikaa annettiin muutama viikko. Jälkikäteen tämä aineisto voisi olla haastava empiirisen politiikan tai sosiaalipolitiikan tutkimuksellinen kohde: kohteena olisi selvittää, mitä mieltä yli 400:aa kuntaa oli Suomessa palvelujen tasosta, toteuttamisesta ja tulevaisuudesta. Aineisto voisi olla myös haaste tutkivalle journalismille, Sisäministeriön kuntavastaukset voisi pyytää vetoamalla asiakirjojen julkisuuteen, koska salattavaahan Sisäministeriön kysymyspatterissa ei ollut.

Jos kuntien Sisäministeriölle tuottamat vastaukset saisi ministeriöstä tietokantoina tai tiedostoina ja yhdistettyinä esimerkiksi kuntien kokoon, poliittiseen kannatukseen ja aluetietoihin, tämä avaisi nykyisten kuntapäittäjien näkemyksen hyvinvointiyhteiskunnasta ja sen kehitysmahdollisuuksista. Tällaista tutkimusta ei ole tehty, lukuun ottamatta tietenkään Sisäministeriön kuntahankkeen omia sisäisiä yhteenvetoja ja tulkintoja puitelain säädännön yhteydessä. Poliittisen toiminnan ymmärtävästä, ”weberiläisestä” näkökulmasta voi ehkä ennustaa, että kuntien tuottama suuri vastausaineisto ei jää välttämättä valtiolta jatkossakaan käyttämättömäksi. Puolueet voivat halutessaan hyödyntää sitä esimerkiksi kootessaan asioita tulevan hallituksen hallitusohjelmaan..

Kunta vs. valtio suhde ja sen rajankäynti hyvinvointivastuusta on kuntien kannalta keskeinen kysymys. Se on kysymys mm. omasta toimivallasta, itsenäisyydestä ja identiteetistä. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa rajanveto, valtio – kunta, ei ole mielestäni kuitenkaan enää sellainen kuin hallitsija – alamainen suhde, tai eliitti – kansa linjanvetoa joskus aiemmin. Uusliberalistista talouspolitiikkaa toteuttavat valtio tai kunta eivät enää välttämättä takaa entisiä hyvinvointipalveluja; etuisuuksia voidaan karsia, omavastuuosuuksia nostaa, julkisista palveluista saatetaan ryhtyä perimään lähes markkinahintaa. Näin valtio ja kunnatkin alkavat käyttäytyä kuin markkinoilla toimivat subjektit ostajat ja myyjät. Valtio ei tällaisessa palvelutilanteessa olekaan enää markkinoiden yläpuolella oleva puolueeton hyvinvoinnin takaaja, vaan markkinasääntöjä noudattava ja sääntöihin sopeutuva kilpailija. Esim. valtion ja kuntien liikelaitokset toimivat näin. Niiden on pysyttävä nettobudjetissa ja hankittava toiminnalleen tuloja palvelujen myynnistä.

2.2.1. Houkuteltiin kuntia leikkaamaan palvelujaan

Hämäläisten kunnallispoliitikkojenkin näkemys on alkanut ymmärtää ja korostaa hyvinvoinnissa yksilöjen omaa vastuuta, raportoi Hämeen Liiton koordinaatioryhmä Sisäministeriölle vuonna 2006.

”Kansalaisten omaa osallistumista ja vastuuta tulee lisätä hyvinvointia terveyttä ja toimintakykyä edistävän toiminnan tehostamiseksi. Hämeen Liitto, Kanta-Hämeen aluevaiheraportti valtiolle (13.02.2006). Raportin mukaan Forssan, Hämeenlinnan seutukunnat näkevät toiminnan kehittämisen kannalta tärkeäksi kunnan, tai muun julkisen sektorin, sekä kolmannen sektorin eli erilaisten järjestöjen yhteistyön. Forssan ja Riihimäen seutukuntien, kuten myös Janakkalan kunnan vastauksissa korostetaan yksilön vastuuta omasta hyvinvoinnista ja joidenkin palvelujen omakustantaneisuuden lisäämisestä”.

Kanta-Hämeessä kolmen kaupunkikeskeisen seutukunnan vastaukset Sisäministeriön kysymyssarjoihin erosivat varsin selvästi toisistaan. Hämeen liitto joutuikin tästä syystä tammi-helmikuussa 2006 sovittelemaan ja laimentamaan yhteenvedossaan kantahämäläisten kuntien näkemyksiä ja esityksiä Sisäministerille. Kansalaisten perusoikeuksiin kuuluvia asioita ei otettu käsittelyyn Hämeen Liitossa, koska kansalaisten perusoikeuksiin kuuluvien oikeuksien rajoittaminen, tai muu heikentäminen on käsiteltävä muussa yhteydessä erillisenä asiana.

”Normikysymyksissä seutukuntien vastaukset poikkeavat melko paljon toisistaan. Erilaisten subjektiivisten oikeuksien uudelleentarkastelua jollain tasolla esitetään kaikissa vastauksissa. ...Hämeen liiton koordinaatioryhmä katsookin, että normitukset turvaavat palvelujen vähimmäistason ja kansalaisten yhdenvertaisuuden eri alueilla ja eri kunnissa. Tätä periaatetta on edelleen noudatettava normituksia tarkasteltaessa” todetaan Hämeen liiton raportissa Sisäministeriölle.

Kun kantahämäläisten kuntien vastauksia tarkastelee politiikan tutkimuksen näkökulmasta, vaikuttaa siltä, että kansalaisten turvaksi säädettyjen universaalien lakien ja päätösten arviointi, minimointi ja jopa huonontaminen on annettu ja siirtynyt hallitukselta ja eduskunnalta suoraan kuntien tehtäväksi. Kunnat näyttävät ainakin Kanta-Hämeessä myös ottaneen hanakasti tämän vallan itselleen. Voisi pohtiakin kuntapalvelujen uudistamisen yhteyttä hyvinvointivaltioon ja sitä, ovatko kuntapäätäjät, eli käytännössä kunnanhallitukset oikeita toimielimiä arvioimaan, päättämään ja uusimaan niiden lakien sisältöjä, jotka eduskunta, poliittisen vallan keskeisimpänä elimenä on aiemmin säätänyt.

Olisiko Sisäministeriön johtama kuntauudistus tältä osin kysymyssarjoillaan delegoinut ja ohjaillut suoraan hyvinvointiyhteiskunnan leikkauksia kunnille? Kunnissa epäilemättä oli näkemystä, ja haluakin leikata ja karsia osa kuntapalveluja. Tästä syystä universaalista hyvinvoinnin laajuudesta päättävä valtio ja valtion alueellisena toimielimenä esimerkiksi lääninhallitusten kouluosastot ovat joutuneet puuttumaan kuntien omatoimiseen haluun lomauttaa esim. opettajia kouluista. Kantahämäläisistä kunnista esimerkiksi Hattulan kunta sai jo 1990-luvulla huomautuksen lääninhallitukselta lomautettuaan opettaja, vaikka taloudellisesti tarvetta lomautuksiin vauraalla ja matalaa veroprosenttia suosineella Hattulalla ei ollut.

Entäpä jos kunnilla olisi suora valta käyttää kaikki rahansa itse?

Kiinnostava kunnalliseen ja seudulliseen itsehallintoon, kuten kuntien itsemääräämiseenkin liittyvä paikallinen kysymys on, miten itsemääräämisen valtaa kunnissa käytettäisiin, jos valtio antaisi kunnille toimintatilaa järjestää asiat paikallisesti. Matti Wiberg (2005, 65) on polemisoinut kuntapäätäjien otetta ja toivonut sellaisia kunnallispolitiikan selvityksiä, joissa selvitetäisiin suomalaisen urheiluhulluuden ja kunnallispolitiikan yhteyttä. Urheilu on kaiken arvostelun

yläpuolella ikään kuin siihen olisi yhteisesti sovittu asiallisenkin kritiikin kieltö. Urheiluhallien ja liikuntatilojen rakentamiseen käytetään kaikissa kunnissa suuria summia, kuitenkin liikuntatilat palvelevat yleensä varsin harvalukuista harrastajien joukkoa.

Matti Wiberg muistuttaa, että ”sporttilobby” on vahva joka kunnassa. Hallit ovat pyhiä lehmiä. Urheiluhalleja ei saa kyseenalaistaa. kirjoittaa Wiberg ((2005). Mielestäni Matti Wibergin kuvaus urheilun vahvasta asemasta kunnissa on tarkka ja mainio. Urheilun kautta havainnollistuu ja usein paikantuukin kunnissa olevaa eliitin valtaa. Monissa kaupungeissa on puhuttu jääkiekkopuolueista. 1990-luvulla esimerkiksi Turku, jääkiekkoa ja paikallista lehtimediaa pidettiin vahvasti yhteen kasvaneina ja kietoutuneina. Jääkiekkokaupunki on myös Hämeenlinna. Aiemmin Hämeenlinnassakin puhuttiin epävirallisesti valtuustossa ja kaupunginhallituksessa olevasta jääkiekkopuolueesta, tai HPK:n puolueesta. Urheilun tukeminen kunnissa jos mikä onkin eräänlaista vasemman – ja oikean tuolle puolen menevää politiikkaa.

Näyttöä urheilun vaikutusvallasta suurkuntahankkeen yhteydessä saatiin Hämeenlinnassa loppuvuodesta 2006. Kun Hattula ja Janakkala eivät lähteneet mukana uuden suurkunnan perustamiseen, hattulalaisten ja janakkalalaisten jäähallimaksuja Hämeenlinnan urheiluhalleissa on nostettu vuodesta 2007 alkaen. Hallivuorojen hinnankorotus hattulalaisten osalta koskee myös HPK:n juoniorijoukkueissa mukana olevia nuoria hattulalaisia pelaajia. Tästä voisi päätellä, että sisäpiiriläisiä mahdollisessa uudessa suurkunnassa ovat ainakin jääkiekkoväki ja sen muodostava ja siihen liittyvä liikunta- ja jääkiekkopuolue. Hämeenlinnan ulkopuolella oleva HPK:n jäsenistö ja junioripelaajat ovat tuoneet Hämeenlinnan jäähallihinnat ja muut pelaajataksat myös omien kuntiensä tietoon. Näin urheilupuolue voi ehkä pitemmällä tähtäyksellä vaikuttaa lähikuntien poliittiseen tahdonmuodostukseen, mahdollisesti naapurikunnissa syntyviin kuntaliitosarvioihin?

Urheilun ja politiikan yhteen kietoutuminen tapahtuu myös identiteetin tasolla kunnissa. Kun Hämeenlinnan seudulla oli ryhdytty pohtimaan kuntauudistuksen näkymiä ja mahdollisia kuntaliitoksia, Hämeenlinnan kaupungin vieraana (2005) ollut eduskunnan puhemies Paavo Lipponen tuki leikkillisesti suurkuntahanketta esittämällä, että suurkunnan rajat voisi piirtää HPK:n seudullisen kannatuspohjan mukaan. Kuntien ja kunnallispoliitikkojen vastattaviksi tulevat ongelmat eivät ole näin enää entiseen vasen – oikea puoluejakoon ja rintamalinjaan, eivätkä puolueiden entisiin ideologisiin ohjelmiin asettuvia kysymyksiä. Uusia haasteita on alkanut tulla niin urheilusta, biopolitiikasta, lääketieteestä, ympäristöstä, liikenteestä ja maahanmuutostakin.

Esimerkiksi suhtautuminen pakolaisten vastaanottoon ja etnisyyteen on Etelä-Hämeessä jakanut kaupunkikuntia. Hämeenlinna ja Lahti ovat suurehkoina kaupunkeina sitoutuneet jo 1990-luvun alussa ottamaan vuosittain vastaan kiintiöpakolaisia. Forssa puolestaan kieltäytyi pakolaisten vastaanotosta jo 1990-luvulla. Muuttoliike, etnisyydet ja monikulttuurisuus ovat kunnille uusia haasteita niin asumisen, päivähoiton, koulutuksen kuin terveydenhuollon toteuttamisenkin suhteen. Uuden työvoiman hankinnassakin maahanmuutto on tärkeä. Hämeenlinna pyrkii lisäämään maahan muuttoa saadakseen työvoimaa..

2.3. Alapolitiikkaa kylillä ja kansalaisyhteiskunnassa, niin kuntauudistuksessakin

Kun kuntauudistuksen tietoinen virallinen politiikka, policyna tapahtuu varsinaisilla politiikan omilla areenoilla tai näyttämöillä, kuten hallituksessa tai eduskunnassa ja paikallisesti kunnanhallituksissa ja -valtuustoissa, kuntayhtymissä, alapolitiikassa kansalaisyhteiskunta aktiivien

järjestyneiden toimijoiden kautta puolestaan tuottaa sytykkeitä, impulsseja ja haasteita varsinaiselle puolueiden edustamalle viralliselle poliitikalle. Alapolitiikka ei ole yleispuolueiden poliittista toimintaa, vaan kansalaisyhteiskunnassa syntyvää politiikkaa, joka haastaa alhaalta päin ylempänä olevaa varsinaista politiikkaa, sen toimijoita ja toiminnan areenoita. Näin syntyvää omaehtoista ja omavetoista poliittista toimintaa mm. Ulrich Beck on kuvannut alapolitiikaksi, subpolitics.

Alapolitiikaksi kutsuttu ilmiö eli ”subpolitics” on länsimaissa 1960-luvulta lähtien ollut eräänlainen vaihtoehto systeemin, tai poliittisen järjestelmän tuottamalle viralliselle poliitikalle. Alapolitiikka on usein yhdenasianliikkeistä lähtenyt poliittista toimintaa, joka on kuitenkin monin osin muuntunut ja vaikuttanut jopa globaaleihin maiden välisiin virallisiin policyihin asti. Näin on edennyt esimerkiksi ympäristöliikkeistä aikanaan lähtövoimansa saanut ilmastopoliitiikka. Alapolitiikkaa on joskus kuvattu myös mikro-politiikaksi ja tällaisen ilmauksen kautta se voisi mielestäni terminä lähestyä muuta mikro-käsitteistöä, kuten mikro-historiaa ja mikro-julkisuutta.

Alapolitiikka poikkeaa virallisesta puoluepolitiikasta enimmäkseen siinä, että se ei ole ohjelmallista yleispolitiikkaa. Alapolitiikka on valittuihin nyky-yhteiskunnassa ongelmiksi koettuihin asioihin kohdistuvaa aktiivista kansalaisyhteiskunnassa syntyvää toimintaa, joka kuitenkin pyrkii selviin poliittisiin ratkaisuihin. Kunnissa alapolitiikan tyypillisempiä esimerkkejä ovat esim. koulujen loppumisesta syntyvät vanhempien liikkeet lähikoulujen puolesta. Niin ikään monet kuluttajaliikkeet ja kuluttajajärjestöjen kampanjat, sekä omista elämän valinnoista lähtevät politisoituvat asiat, kuten esim. kasvis- tai lähiruokaryhmät ovat paikallisia esimerkkejä alapolitiikasta. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa monet alapolitiikkana alkaneet toiminnot saattavat kääntyä asiaa tukevan julkisuuden kautta aikanaan ”mainstream politiikaksi”. Näin on tapahtunut esim. kuluttajien vastustaessa lapsityövoiman käyttämisestä kehitysmaissa merkkiurheiluvaatteiden valmistukseen globaalitaloudessa.

Sosiologi Ulrich Beck on kuvannut alapolitiikan haasteita suhteessa totuttuun puoluepolitiikkaan mm. näin ... ”lännen yksilöllistynyt arkikulttuuri on tiedon ja itseluottamuksen lisääntymisen kulttuuria, se on enemmän ja yhä korkeampaa koulutusta, parempia työpaikkoja, joiden vallitessa ihmiset eivät tyydy vain tottelemaan ... yksilöt kommunikoivat kuitenkin yhä vanhojen muotojen ja instituutioiden puitteissa ja noudattavat niiden sääntöjä, mutta samalla myös vetäytyvät niistä – ainakin osalla olemassaoloaan, identiteettiään, sitoutumistaan ja uskallustaan

... ihmiset jättävät poliittisen kotinsa, turvallisen pesän askel askeleelta ja asia asialta, poliittisten konfliktien ja intressien yksilöllistyminen ei kuitenkaan merkitse luopumista sitoutumisesta ja politiikkaan kyllästymistä ... sitä vastoin ilmaantuu ristiriitaista, monitahoista sitoutumista, jossa politiikan klassiset navat sekoittuvat ja yhdistyvät siten, että lopulta on pakko päätellä jokaisen ajattelevan ja toimivan yhtä aikaa oikeistolaisesti ja vasemmistolaisesti, radikaalisesti ja konservatiivisesti, ekologisesti ja epäekologisesti, demokraattisesti ja epädemokraattisesti, poliittisesti ja epäpoliittisesti ... tämä tarkoittaa vain sitä, että politiikan itsestäänselvytykset; oikea – vasen, konservatismi – sosialismi, vetäytyminen – osallistuminen, ovat nykyään kyseenalaistuneet, eikä niillä ole vaikutusta (Ulrich Beck 1995, 36 – 37).

Kansalaisyhteiskunnan jäsenten keskuudessa nyky-yhteiskunnassa syntyy hyvin monenlaista eri alapolitiikkaa. Myöhäismodernit ja modernit jäsenyydet eivät ole ainoita mahdollisuuksia. Traditiosta ja oman seudun sosiaalisesta elämästä saattaa myös syntyä uusia alapolitiikkaa tuottavia kansalaisliikkeitä. Tällainen liike oli esimerkiksi Lammin kunnassa 2000-luvun vaihteessa toteutettu vanhempien muodostama ilta- ja yöpartiointi kuntakeskuksen raiteilla. Iltapartiointiin mukaan lähteneet vanhemmat halusivat näin puuttua nuorten kokoontumiseen iltaisin Lammilla kuntakeskukseen. Kun poliisin

vakansseja oli vähennetty, vanhemmat halusivat ryhtyä poliisiin avuksi ja saattaa kauppojen edustoilla kokoontuneet varhaisnuoret kotiin.

Toiminnan lähtökohdaksi sanottiin, että näin vanhemmat estävät huumausaineiden ja keskioluen leviämistä lasten ja nuorten keskuudessa Lammin seudulla. Osin sitten käänteisenä piirteenä Lammilla alkoi yläasteikäisten poikien keskuudessa yleistyä sytyttäjän kaasun imppaaminen. Sen seurauksena nuori poika sai surmansa hiihtolomalla 2006, haisteltuaan butaani-kaasua sytkäristä.

Kunnissa alapolitiikkaa on syntynyt usein myös vanhustenhoidon puutteiden yhteydessä. Esimerkiksi syksyllä 2006 Janakkalan kunnassa, vanhainkoti Tapaila-kodin henkilöstöpulasta sydämistyneet janakkalalaiset vanhusten omaiset keräsivät keskuudestaan nimilistan ja kantelivat vanhainkodin henkilöstöpulasta ja puutteista lääninhallitukselle. Aktivoituneet vanhusten omaiset ottivat yhteyttä Hämeenlinnan seudun mediaan, lehtiin ja radioon ja toivat Tapaila-kodin henkilöstöpulan näytävästi julkisuuteen. Etelä-Suomen lääninhallitus velvoittikin Janakkalan lisäämään hoitohenkilöstöä lähes puolella. Janakkala kunta on nyt lisäämässä vanhainkodin henkilökuntaa, mutta asiaa vaikeuttaa jo pula sosiaalialan työvoimasta Hämeenlinnan seudulla.

Janakkalan ja Lammin esimerkit ovat esimerkkejä paitsi alapolitiikasta kuntaelämässä, myös esimerkkejä ns. sosiaalisesta pääomasta ja sen merkityksestä yhteisöjä koossa pitävänä ja muovaavana voimana. Sosiaalisen pääoman käsitteen on yhteiskuntatutkimukseen tuonut 1990-luvulla Robert D. Putnam esim. teoksellaan ”Bowling alone” (1999). Jo tätä ennen Putnam oli vertaillut Italiassa maan eri osien välillä olevia eroja sosiaalisessa pääomassa. Sosiaalinen pääoma on yhteisössä olevaa ihmisten ja toimijoiden välillä olevaa luottamusta ja valtaa: yhdessä tekemisen kykyä ratkaista ongelmia. Sosiaalisen pääoman rapautumisen ja kulumisen on puolestaan on epäilty merkitsevän Suomessa kuntauudistuksessa ja varsinkin kuntapalvelujen varmistamisen suhteen sitä, että ikääntyvissä, väestöpakokunnissa on vaikeaa turvata ja kehittää kuntapalveluja, koska palvelujen tekijöitä ei ole. Usein ei ole myöskään päättäjiä jotka huolehtisivat tilanteesta.

Sosiaalisen pääoman alueellisia eroja on osin selvitetty myös Suomessa. Pauli Niemelän ”Sosiaalinen pääoma Suomen kunnissa” (2004) tutkimuksessa päädytään johtopäätökseen, että postmoderni tai myöhäismoderni toiminta ovat yleistä eteläsuomalaisissa kaupungeissa. Seurakuntien merkitys sosiaalisena pääomana on myös yllättävän korkea Etelä-Suomessa. Vahvin sosiaalinen pääoma on tutkimuksen mukaan Suomen ruotsinkielisissä kunnissa. Asukkaiden keskinäinen auttaminen ja tukiverkosto on vahvimmillaan maaseutumainen ilmiö. Kuntien suhteet valtioon ja maakuntahallintoon ovat Niemelän (2004) mukaan vahvimmat Pohjois- ja Itä-Suomessa.

Sosiaalisen pääoman käsite auttaa mielestäni ymmärtämään Hämeenlinnan seudullakin monin osin kunta- ja palvelurakennemuutosten saamia tulkintoja ja -arvioita. Suurkuntaa koostavista viidestä kuudesta kunnasta Hämeenlinna omaa selvästi vahvimman seudullisen kuten valtakunnan politiikkaankin ulottuvan sosiaalisen pääoman mm. lääninhallituksen ja 1990-luvun alusta jatkuneen keskeytymättömänä seudun ministeriedustuksen kautta. Rengon, Tuuloksen, Hauhon ja Kalvolan sosiaalinen pääoma sitä vastoin saattaa olla paikallisesti vain omaan seutuun ja Hämeenlinnaan seutukunnan keskuksena suuntautuvaa. Näin nämä kunnat ovat löytäneet toisensa kuntaliitosta varten ehkä tradition ja modernien ja modernia vaativampien ja yksilöllisempien palvelutarpeiden kautta suhteessa Hämeenlinnaan. Hämeenlinna on muita kuntia mukanaan vetävä veturi ja pienemmät kunnat pääsevät suuremman imussa mukaan moneen isomman seuralaisina.

Janakkalaa, Hattula ja Lammi ovat Hämeenlinnan seudun ulkopuolelle jättäytyneinä itsenäisinä kuntina puolestaan saattaneet arvioida voimavaransa riittäviksi niin kuntakehityksen objektiivisten mittarien, kuten kuntaväestön- ja tulokehityksensä ja myös kunnan sosiaalisen pääoman

vahvistumisen suhteen. Myös Hämeenlinnan seudun kuntien tulevaisuuden selvitys vuoteen 2030 tukee tätä arviota pääosin. Lammin kunnan tulevaisuuden suhteen kuitenkin ennusteessa on varaus, sillä kunnan väestö ennustetaan vähenevän, lisäksi kunnan työpaikkaomavaraisuuden ennustetaan laskevan, sillä kehitysvammaisista vastaavan Pääjärven kuntayhtymän toiminta hajautetaan lähivuosien aikana Hämeenlinnaan, Lahteen ja Keravalle. Maksimissaan palvelutyöpaikkojen menetys saattaa olla Lammille noin 250 työpaikkaa. Se vastaisi tuhansia paikkoja Lahdessa.

2.4. Kunta, seutukunta, kansalaisyhteiskunta myöhäismodernissa

Tutkielmassa on pohdittu kuntauudistuksen toimijoiden policyja ja osin polycien taustalla olevia tekijöitä. Seuraavaksi pohditaan kansalaisyhteiskunnan osuutta kuntauudistuksessa ja sitä kuvaavassa lehtikirjoittelussa. Kansalaisyhteiskunta analyttisenä kategoriana, julkisuus kategorian tapaan kytkee yhteen politiikan, median ja markkinat. Kansalaisyhteiskunta tekee sen kuntalaisten, kuntapalveluiden käyttäjien ja kuntalaisten suoran vaikutusvallan kautta. Kuntalaisen ja kansalaisyhteiskunnan yhteys politiikkaan, on silti edustuksellisen demokratian tapaan välillinen julkisuutta kielellisesti rakentavassa mediassa.

Kuntalaisten, ja samalla kansalaisyhteiskunnan osuus kunta- ja palvelurakennemuutoksen subjektina ja osallisena on ollut varsin vähäinen ja vaatimaton. Tätä osoittaa ensinnäkin se, että yllättävän vähän julkisia puheenvuoroja kuultiin ja luettiin uudistuksesta suoraan kansalaisilta. Ehkä kuntalaisilla ei ollut riittävästi tietoa asiasta, ja kun lisäksi kuntauudistuksen tahti oli niin kiivas, että ulkopuoliset eivät ehtineet siihen perehtyä. Kuntauudistus ja sitä ohjaava puitelaki toteutettiin valtakunnallisesti tehokkaasti ja kovalla vauhdilla. Uudistus toteutettiin samalla vähän kansalaisosallisuutta sisältäneenä hankkeena. Kun kyse on välillisestä ja edustuksellisesta kansanvallasta, voisi tietysti vasta-argumenttina tyytyä siihen, että uudistus hallituksen policyna, kuten myös Hämeenlinnan seudun suurkunta policy ovat kumpikin toteutettu puhtaasti edustuksellinen demokratian periaatteiden mukaan. Hallitukset ja valtuustot päättävät niistä.

Puhtaan edustuksellisen kansanvallan ja demokratian ohessa viime aikoina on kuitenkin tavoiteltu vuorovaikutteisempaa ja keskustelempaa yhteyttä kansalaisten, päättäjien ja hallinnon välille. Kansalaisosallisuuden, asiakkuuden ja julkisuuden näkökulmista voi etsiä keskustelempaa yhteyttä kuntapalvelujen käyttäjien, kuten myös edustuksellisten luottamuselinten nimittäjien ja oikeuttajien välille. Enempääkin voi demokratiassa tietysti vaatia ja kansalaisyhteiskunta on länsimaisessa demokratiassa oletettu aktiiviseksi toimijaksi ja osalliseksi.

Kansalaisosallistumisen ja osallisuuden yhteydessä on puhuttu myös deliberatiivisesta demokratiasta. Deliberatiivisuudella tarkoitetaan neuvottelevaa, pohtivaa ja keskustelempaa, eli edustuksellista laajempaa demokratian käsitystä. Avoimella, jatkuvalla keskustelulla on merkitystä yhteisöjen tiedonmuodostuksessakin. Neuvotteluprosesseissa uudistuksen valmistelija ja poliittinen päättäjä saavat sellaista tietoa, mitä heillä ei välttämättä muulla tavalla ole, eikä tule. Kyse on neuvotteluprosessista syntyvästä ja muovautuvasta todellisuuden uudesta kielellisestä asian ja todellisuuden rakentumisesta. Kansalaisyhteiskunnassa erilaiset kuntalaiset rakentavat mieleissään ja keskinäisissä puheissaan uuden ja erilaisen kielellisen tulkinnan, argumentin, tai väittämän asioiden tilasta. Kun monet näkemykset pääsevät kansalaisyhteiskunnassa avoimesti kohtaamaan ja haastamaan toisiaan, on mahdollista, että näissä mielipiteiden vaihdossa ja neuvotteluissa voidaan päätyä ns. "habermasilaiseen" parhaan argumentin voittoon".

Kun avoimessa neuvotteluprosessissa kansalaiset lisäksi tulevat tietoisiksi toistensa erilaisista käsityksistä ja hyväksyvät sen, että periaatteellisesti aina on erilaisia käsityksiä ja että erilaiset käsitykset kamppailevat keskenään, aletaan lähestyä ns. arendtilaista politiikan tilaa ja näkemystä politiikasta. Kuntauudistuksen yhteydessä ei varmaankaan ole tavoiteltu sen kummemmin ”habermasilaista parhaan argumentin näkemystä”, kuin myöskään avointa arendtilaista kaiken kattavaa poliittisuutta. Sitä vastoin kuntauudistuksessa on edetty erittäin voimakkaasti virkamies, tilasto- ja ennustevetoisesti. Julkisen hallinnon asiantuntijanäkemyks on usein ollut vahvin argumentti uudistuksen sisältöjen suhteen. Myös poliitikot ovat perustelleet linjauksiaan ja näkemyksiään uudistuksesta usein viranomaisten asiantuntija-argumenteilla. Jos poliitikkojen käyttämät asiantuntija-argumentit osoittautuisivat tarkasti eritellen sisällöiltään uusliberalistisiksi, tai ainakin uuden julkishallinnon (New Public Managementin NPM:n) sovellutuksiksi, voisi ilmetä, että uusliberalismia ovat teoissaan toteuttaneet kaiken aikaa hekin, jotka sen julkisesti kiistävät.

Hämeenlinnan kaupungissa yhteyttä kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen päättäjän välille on tavoiteltu ns. verkkovaltuuston kautta. Vapaaehtoisesti verkkovaltuustoon ilmoittautuneilta hämeenlinnalaisilta on kysely verkkovaltuustossa käsityksiä mm. kaupungin kaavoitusohjelmasta ja painotuksia Hämeenlinnan talousarvion laatimista varten (2006). Verkkovaltuusto ei kuitenkaan ole virallinen toimielin. Sillä ei myöskään ole neuvottelu, eikä päätösvaltaa, edes esiin otettavien kysymysten suhteen. Kuntapäättäjän kannalta verkkovaltuustossa on kyse puhtaasta mielipidetiedustelusta vapaaehtoisten vastaajien avulla. Verkkovaltuutetut eivät pääse keskustelemaan ja vaihtamaan ajatuksia keskenään. Jokainen vastaa ja täyttää vain internetissä hänelle varatun kysymyslistan ja tallettaa sen erikseen tietokantaan. Tämän jälkeen kaupungin yhteyspäällikkö koostaa verkkovaltuuston jäsenten vastauksista yhteenvedot kaupungin luottamus- ja virkajohdolle. Tarvittaessa varsinaiset päättäjät voivat kommentoida ja ottaa huomioonkin verkkovaltuuston esittämiä asioita ja tulkintoja.

Tutkielmassani en ryhdy laajemmin pohtimaan tällaisten, kansalaisyhteiskunnan ja valtion ja harjoitetun politiikan neuvoteltavuutta. Sitä vastoin lähtökohtani on käytännöllisempi ja arkisempi. Ihmisillä on oikeus tietää ja saada tietää julkisista asioista. Se on kaiken asia- ja uutisjournalismin lähtökohta. Sama tavoite on länsimaisen demokratian periaatteissakin. Suomalaisesta kansalaisyhteiskunta käsitteen kahdesta traditiosta, liberaalista ja hegeliläisyyteen pohjautuvasta snellmanilaisesta kansalaisyhteiskunnasta esim. Pulkkinen Tuija ”Valtio ja vapaus” (1989)

2.5. Identiteetin muutos kotikunnasta seutukunnaksi, lähes suurkunnaksi

Hämeenlinnan seudulla omasta suurkuntahankkeesta tiedottaminen on tapahtunut kunta- ja palvelurakennemuutoksen tapaan pääosin julkisen median kautta. Kuntien luottamushenkilöjohto, seutuhallinto ja muut toimijat ovat lisäksi velvoittaneet virkamieskuntaa hankkimaan ja luomaan uutta tietoa päätöksenteon pohjaksi. Suoraan kuntalaisille tarjottua ja työstettyä materiaalia uudistuksista ei ole ollut kuitenkaan juuri ole ollut esillä. Uudistushankkeista Hämeenlinnan seudulla järjestetyt tiedotustilaisuudet ovat olleet kuntien luottamushenkilöstölle suunnattuja. Niitä on järjestetty myös kuntien palveluksessa oleville työntekijöille, seutukunnallisille intressiryhmille, tiedotusvälineille jne.

Uudistuksen kulkua ja etenemistä ei ole pyritty, eikä ole ehkä haluttukaan salata, mutta myöskään selkeitä kuntauudistuksen esittelyn/ käsittelyn/ neuvottelun areenoita Hämeenlinnan seudulla ei mielestäni vuosina 2005 – 2006 onnistuttu uudistuksesta synnyttämään, eikä tarjoamaan. Myöskään neuvoa antavia kuntalaisäänestyksiä ei ollut.

Uuden suurkunnan muodostava Hämeenlinnan seutukunta on yhteistä työssäkäyntialuetta. Lähikunnista merkittävin työmatkaliikenne suuntautuu päivittäin Hämeenlinnaan ja takaisin. Seutukunnan kunnasta toiseen liikkuville asukkaille on alkanut muodostaa seudullista yhteistä identiteettiä. Esim. kouluissa ja oppilaitoksissa liikkuvat tuntevat itsensä identiteetiltään ennen muuta peruskoulun yläastelaisiksi, ammattikorkeakoulun opiskelijoiksi tai lukiolaisiksi, eivät välttämättä esim. renkolaisiksi yläasteen oppilaisiksi.

Uusi seudullinen identiteetti on muotoutumassa toiminnan ja käytäntöjen kautta. Uuden seudullisen identiteetin ohessa elää oma paikallisidentiteetti ja kuntaidentiteetti. Seutuidentiteetissä näkyy yhteiskunnan nykyinen moderni ja myöhäismoderni elämäntapa. Omassa kuntaidentiteetissä puolestaan ollaan usein tekemisessä historian, menneen ja tradition kanssa. Mitenkään selkeästi ei voi sanoa, että traditiot ovat vahvimmat pienissä maalaiskunnissa. Pikemminkin ehkä Hämeenlinna kuntana ja kaupunkina jos mikä on tradition ja menneen historian ylläpitäjä. Hämeenlinnan kaupunkimuotoinen asutus on peräisin ehkä jo 600-luvulta jKr. Historiallisen keskiaikaisen linnan vanhimmat osatkin ovat luonnontieteen ajoitusmenetelmiin, kuten historiallisten esineiden ja kaivausten siitepölyanalyysiin perustustuvan historian nykytutkimuksen mukaan 1200-luvulta jKr.

Suurkuntaan liittyvä Hauho on myös eurooppalaisittain ollut kuulu pitäjä. Hauholaiset olivat katolisen kirkon pannassa 1300-luvulta lähtien aina 1980-luvun alkuun asti. Katolinen kirkko Roomassa itse paavin voimin päästi hauholaiset pannasta vasta 1980-luvulla. Kirkon kirouksen pitkäaikaisena syynä oli se, että hauholaiset olivat (vuonna 1329) kieltäytyneet maksamasta kirkolle kohtuuttomiksi katsomiaan veroja, oravannahkoja aikanaan. Neljä oravan nahkaa on merkinä tästä Hauhon verokapinasta edelleen Hauhon kuntavaakunassa.

Kuntauudistuksesta tiedottaminen on Hämeenlinnan seudulla ollut kuntien vastuulla. Sitä vastoin uudistuksen käynnistyksen veturi seutuhallinto, seutuhallitus ja seutuvaltuusto eivät ole medioiden kautta tapahtuvaa tiedotusta enempää jakaneet kuntalaisille tietoa asiasta. Periaatteessa seutuhallituksen ja seutuvaltuuston kokouspöytäkirjat ovat olleet tarjolla ja luettavissa ja seurattavissa internetistä, mutta erikseen niistä ei ole ilmoitettu. Sitä kuinka vilkasta näiden yhteyksien käyttö on ollut, ei ole julkisesti tiedossa. Kun Hämeenlinnan seudulla kunta- ja palvelurakennemuutoksen selkein toteuttaja oli seutuhallinto, Hämeenlinnan, Hattulan, Hauhon, Kalvolan, Janakkalan, Lammin, Rengon ja Tuuloksen muodostama seutukuntakunta ja kuntien yhteistyön foorumi tai areena, olisi odottanut, että se olisi tiedottanut hankkeista asukkaille ja kuntalaisille. Kun julkisten toimijoiden puolesta tiedottamista ei onnistuttu järjestämään, media otti tehtävässä vastuuta itselleen. Sanomalehti Hämeen Sanomat linkitti verkkosivuiltaan syksyllä 2005 yhteyksiä lukijoiltaan niin seutuhallintoon kuin maakuntaliitto Hämeen liiton nettisivuillekin.

Myös hankkeen suunnittelijat ja toteuttajat yrittivät itsekkin luoda keskusteluyhteyttä kansalaisyhteiskunnan ja suurkunnan toteuttajien välille. Tulokset tästä olivat kuitenkin heikohkot. Kun Hämeenlinnan seudun palvelujen turvaamisselvitystä ja suurkuntaselvitystä valmistellut projektipäällikkö, Tuuloksen kunnanjohtaja Aija Tuimala pyrki synnyttämään, keräämään ja kokoamaan kuntauudistuskeskustelua sivuavia puheenvuoroja internetissä olevaan ”muutosblogiinsa”, http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;192;103414;108064, Kuntaliiton palvelimelle, palveliin ei ottanut vastaan, ei tallentanut, eikä sille onnistuttu ulkoa päin

tallettamaan projektipäällikkö Tuimalan näkemyksen lisäksi kuin Kuntaliiton kaupunkitutkimuspäällikkö Kauko Arosen puheenvuoro Hämeenlinnan seudun suurkuntahankkeesta. Itsekin yritin syyskuussa 2006 osallistua tähän suurkunta- ja palvelukeskusteluun huomattuani tuon projektipäällikkö Aija Tuimalan kuntauudistuksen ”muutosblogin”, mutta tulokseni yrityksestä oli tasan nolla.

Kirjoitin syksyllä 2006 muutaman kappaleen tekstin kuntalaisten osallisuusmahdollisuuksien puolesta Tuimalan muutosblogin kirjoituskenttään, mutta palvelin ei ottanut sitä vastaan. Informoin ongelmasta myös blogin perustajaa projektipäällikkö Tuimalaa, mutta hänkään ei voinut tietojärjestelmän administraattorin ongelmille mitään. Projektipäällikkö oli itsekin pettynyt siihen, että jopa Kuntaliiton palvelin oli ryhtynyt jarruttamaan kuntalaisten ja kansalaisyhteiskunnan demokratian kehittämisen ja osallisuuden tarpeita. Tuimala odotti siis nettipäiväkirjaansa vilkasta mielipiteiden vaihtoa uudistuksesta ja oli tästä syystä perustanut nettipäiväkirjansa Kuntaliiton sivustolle

Kuntaliito palvelimen ”muutosblogissa” projektipäällikkö Aija Tuimalan esille ottamat suurkunnat perustelut olisivat olleet monilta osin puhuttelevia ja keskustelua herättäviä.

Suurkunnan perusteiksi projektipäällikkö mainitsee 1) valinnanmahdollisuudet kuntapalveluissa lisääntyvät, 2) palvelutuotannon malleja voidaan uudistaa teknologian avulla ja ottamalla käyttöön palvelusetelit, 3) kuntalaiset ovat tasa-arvoisia koko työssäkäyntialueella ja että 4) suurempi kunta pystyy paremmin kantamaan vastuun alueen taloudesta kokonaisuudessa.

Suurkunta hankkeen perusteiden policyja arvioitaessa mielestäni Tuimalan perusteissa näkyvät niin myöhäismodernin yksilöllistyvät (valinnanmahdollisuudet, palvelusetelit) kuin moderninkin otteen perustelut (suurempi kunta, suuruuden ekonomia ja tasa-arvo, kuntalaiset ovat tasa-arvoisia koko alueella), kaikilla samat oikeudet ja velvollisuudet viiden ja tai sitä useamman kunnan suurkunnassa. Policyn perusteet käytännöllisyydessään soveltuvat mille hyvänsä puolueelle: sosialidemokraateille, kokoomukselle kuten keskustalle ja vihreillekin nykyään...

2.5.1. Kansalaisia, vai kuntapalveluiden asiakkaita?

Seutukunnan ja jokaisen itsenäisen Hämeenlinnan seudun kunnan pyrkimysten välillä on ehkä valinnut potentiaalinen ja faktinenkin ristiriita. Välillistä, kuntayhtymän tyylistä demokratiaa edustava seutuhallinto on voinut ajaa sellaisiakin asioista, mitä yksikään itsenäinen kunta ei yksikseen ajaisi. Tähän ns. kuntayhtymien demokratiavajeeseen uuden suurkunnan uskotaan tuovan muutoksen, koska yhdessä yhteisessä suurkunnassa poliittinen ohjaus on välittömämpää. Suoran poliittisen ohjauksen ja edustuksellisen demokratian yhteyttä kansalaisyhteiskuntaan neuvottelevassa, deliberatiivisessa mielessä ei ole suurkunnan osalta julkisuudessa silti pohdittu. Näin ei ole tapahtunut myöskään kuntien poliittisten toimijoiden suhteen oma-aloitteisesti.

Seutuhallinnon ja kuntien edustuksellisen demokratian välinen ristiriita tuli esille lopulta kysymyksessä neuvoa antavasta kansanäänestyksestä kuntaliitoksen suhteen. Kun hanketta oli valmistellut ja toteuttamassa kuntayhtymän tyylinen seutuhallinto, se muodollisesti ei voinut järjestää mielipidetiedustelua, eikä kansanäänestystäkään aiotusta kuntaliitoksesta. Seutuhallituksella ja seutuvaltuustolla ei ollut myöskään oikeutta järjestää kuntalain mahdollistamaa kuntalaisten neuvoa antavaa kansanäänestystä hankkeesta, koska ei ollut olemassa sellaista

välilliseen, vaaleilla valittavaan demokratiaan perustuvaa itsehallintoa, joka muodostaisi Hämeenlinnan seudulla seutukunnan, eli kahdeksan Hämeenlinnan seudun kuntaa itsehallinnollisena edustuksellisenä subjektina.

Seutuhallinnosta poiketen jokainen Hämeenlinnan seudun kunta itsenäisenä juridisena yksikkönä olisi silti voinut harkintansa mukaan järjestää neuvoa antavana kansanäänestyksen liittymisestä uuteen perusteilla olevaan suurkuntaan, Hämeenlinnaan. Kyse neuvoa antavasta kansanäänestyksestä kunnissa on hiukan kuin kysymys EU:n jäsenmaissa siitä, miten EU:n perustuslain luontoinen sopimus vahvistetaan, parlamenttien päätöksellä, vai lisäksi kysymällä asiasta jäsenmaissa kansalaisten kantaa. Kansalaismielipide voi kuitenkin vaikeuttaa kansallisesti hallitusten ja parlamenttien toimintaa. Näin olisi saattanut tehdä kunnissakin tehty kansanäänestys.

Hämeenlinnan kanssa suurkuntaa valmistelevista naapurikunnissa pieni Rengon kunta lupaili kiivaimman kuntaliitoskohun aikaan syksyllä 2006 kuntaliitoksesta kuntalaisilleen neuvoa antavan kansanäänestyksen loppuvuodelle 2007. Lopulta Rengossakin neuvoa antava kansanäänestys peruttiin ja jätettiin pitämättä. Yhtenä perusteena oli, että kuntalaiset eivät osaa äänestää oikein, kun heillä ei ole tietoa asiasta. Ratkaisujen pelkistäminen kyselyissä ymmärrettäviksi valinnoiksi olisi uudistuksen suunnittelijoiden mukaan myös yksinkertaistanut ratkaisua liikaa. Johtopäätös tästä oli, että kuntalaiset eivät osaa päättää asioistaan, kun heillä ei ole ja heille ei anneta tietoa. Tietoa heille ei myöskään voi antaa, kun ei ole varmuutta, että he ymmärtäisivät sen kuntapäätäjien tavalla.

Lisäksi uudistuksen toteuttamisen nopea aikataulu esti hankkeesta perusteellisen tiedottamisen kuntalaisille. Hämmästyttävää edustuksellisuus- ja demokratiakäsitys ovat tämän perusteella aika kaukana deliberatiivisuudesta demokratiasta, arendtilaisesta politiikan konfliktisuudesta puhumattakaan. Kuntapäätäjien politiikka näkemyksenä tuntui olevan se, että politiikkaa tehdään kunnanhallituksissa, seutuhallituksissa ja puoluejärjestöissä. Muualla tehtävä politiikka olisi häirinyt varsinaisten poliitikkojen toimintaa, siksi tietoa ei kannattanut antaa. Tietoa ei myöskään kannata antaa kuntalaisille, koska sitä ei aina ymmärretä samoin kun sen lähettäjä, päättäjä haluaisi.

Vaikeuttaa siltä, että kuntaliitoksen päättäjät ja suunnittelijat eivät pidä kuntalaisia kansalaisina, täysivaltaisina subjekteina. Ehkä tästä syystä kansalaisten sijasta kuntapalvelujen ja kuntarakenteen uudistuksessa kunnissa on alettu puhua kansalaisen tai kuntalaisen sijasta asiakkuudesta. Asiakkuus ja kuntapalvelujen asiakas on otettu käyttöön 1990-luvulla julkisella sektorilla.

Asiakkuus on erilainen suhde kuntaan ja valtioon kuin kansalaisuus. Asiakkuudessa suhde palveluun ja julkiseen hallintoon ostetaan, tai kustannetaan veroilla tai asiakasmaksuilla. Asiakkuus suhde on näin eräänlainen markkinasuhte tarjonnan ja kysynnän välillä. Sitä säätelee ennen muuta taloudellinen rationaalisuus: mitä enemmän, mitä edullisimmin on markkinasuhteen optimoinnin peruseriaate ostajalle markkinoilla. Kansalaisuudessa kansalaisen oikeudet oikeusvaltiossa ovat sitä vastoin ajateltu pysyviksi suhteiksi, vapauksiksi, oikeuksiksi ja velvollisuuksiksi. Ne ovat voimassa kansalaiselle kauan kuin ne menettää. Ne voi menettää tilapäisesti tai joskus pysyvästikin esimerkiksi rikollisuuden tai jonkin muun erikseen määritellyn oikeusperusteisen syyn takia.

Asiakkuus on niin juridisesti, kuin oikeusfilosofisesti erilainen käsite kuin kansalaisuus ja sen alakäsite kuntalaisuus, kunnan jäsenyys. Kansalaisuus on eräänlainen luovuttamaton perusoikeus, identiteetti, jäsenyys, kuuluminen valtioon. Asiakkuus puolestaan on aina erikseen neuvoteltu ja solmiutuva suhde markkinoilla, kysynnän ja tarjonnan subjektien välillä. Asiakkuudessakin on aste-eroja: on kanta-asiakkaita ja on satunnaisia asiakkaita. Markkinasuhteeseen perustavassa markkinasuhteessa on tavaran tai palvelun tarjoajalle mieluisia ja vähemmän mieluisia asiakkaita.

Asiakkuuden määrässä ja laadussa on aste-eroja, eriarvoisuutta. Kansalaisuus sitä vastoin on tasavallassa kaikille sama: samat perusoikeudet ja velvollisuudet perustuslain ja lakien mukaan.

Hämeenlinnassa asiakkuudesta ja julkisiin palveluihin liitetystä palvelusitoumuksista ryhdyttiin puhumaan 1990-luvun alussa. Palvelusitoumuksessa palvelun tarjoaja esim. kunnan päivähoito ryhtyi kohtelemaan lasten vanhempia ja lapsia päivähoiton asiakkaina. Koulutoimi ryhtyi vastaavasti näkemään koululaiset koulutoimen asiakkaiksi. Parhaimmillaan asiakkuus palvelusitoumukseen yhdistettynä paransivat kuntapalvelujen laatua, kun palvelun tarjoaja ei enää voinut kohdella asiakastaan perinteisellä virastoynseydellä. Asiakkuuden ja palvelusitoumuksen käänttöpuoli oli kuitenkin osittain palvelun sitominen asiakkaan maksuun: siihen, että palvelun tarjoaja tiesi asiakkaan maksavan palvelun tavalla tai toisella. Kuntapalvelujen tarjoajia, kuten Hämeenlinnan päivähoitoa patistettiin 1990-luvun alussa parantamaan palvelua asiakaspalvelua palvelusitoumuksiin yhdistetyillä sanktioilla, jos kunnallinen päivähoito ei pystynyt määrätyn ajan kuluessa tarjoamaan tarvitsijalle päivähoitopaikkaa, kunnallinen päivähoito sitoutui maksamaan eräänlaista sakkoa tarvitsijalle. Näin päivähoiton uhkana 1990-luvun alussa ollut uhkasakko ja siten vuosibudjetin supistuminen olikin toiminnan kehittymisen kiihoke. Se saattoi olla 1990-luvun alussa, ennen suurta lamaa myös kansalaisten oikeudet tunnustava ja niitä kunnioittava periaate.

Kunnan tarjoamista palvelusitoumuksista alettiin kuitenkin irrota Hämeenlinnassa, sen jälkeen kun silloinen kaupunginjohtaja Elina Lehti (sdp.) lähti Hämeenlinnasta, ja kaupunginjohtajaksi tuli Veikko Syyrakki (kok.). Syvimmän laman aikana 1990-luvun alkupuolella myös Hämeenlinnassa ryhdyttiin kyseenalaistamaan 1980–1990-luvun vaihteessa kehitetyjä kuntapalveluiden uudistamisen malleja. Vaikka esim. kansainvälisesti laajassa saksalaisen media-alan suurkustantamon Bertelsmann-säätiön kilpailuissa ”maailman parhaat kaupungin ja julkisten palveluiden tarjonta” Hämeenlinna menestyi hyvin, saavutus pyrittiin monin osin kyseenalaistamaan lama-suomessa ja lama-Hämeessä. Kisan voitti Fenix Arizonasta (1993)

Elina Lehdon ajama uudistuspolitiikka korvautuikin pian käsittääkseni erilaisia paikallisia intressejä näkemyksiä ymmärtävällä korporativismilla. Bertelsmannin kilpailussakin voiton veivät lopulta amerikkalainen, Arizonan Fenixin kaupunki ja australialainen New Church. Hämeenlinna oli Bertelsmann-säätiön maailman parhaiden kaupunkien sijalla numerolla kuusi, vuonna (1993). Bertelsmannin kilpailussa haettiin julkisten palvelujen uudistumista ja innovatiivisuutta kunnan asukkaiden tarpeiden ja julkisen palvelutarjonnan välillä. Hämeenlinnan saavutus kansainvälisessä kilpailussa pyrittiin samalla kyseenalaistamaan paikallisesti mediassa laman aikana ja osallistumista kansainväliseen kilpailuun vähäteltiin mediassa monin osin. Myös Hämeenlinnassa kaupunginvaltuustossa monet ryhmät arvostelivat kilpailuun osallistumista aiheutuneita kustannuksia ja kaupungin johtavien viranomaisten virkamatkoja eri puolille maailmaa.

Olisiko Hämeenlinnan ja ehkä koko Hämeenlinnan seutu laajemminkin ollut uusliberalismin ja uuden julkishallinnon toteuttajana maan eturivissä 1990-luvun alussa, ja etenkin 1990-luvun puolivälissä? Ja jos oli, mistä syystä? Vai oliko Hämeenlinnassa ollut vireillä 1990-luvun alussa uuden julkisen palvelun palvelukulttuuri hyvinvointivaltiossa? Hämeenlinnassa kuitenkin tapahtui jossain määrin merkittävä polycyn muutos 1990-luvun lopussa ja varsinkin sen jälkeen. Millaista sosialidemokraattista kunnallista hyvinvointi politiikkaa tavoiteltiin Elina Lehdon aikana ja millaista hänen jälkeensä? Kun Paavo Lipponen otti vallan SDP:ssä, Lehdon ajama hyvinvointipolitiikka ja kuntalaisten tarpeiden suojaksi kehitellyt palvelusitoumukset alettiin unohtaa. Elina Lehdostakin ennusteltiin jopa ministeriä 1990-luvun alussa, mutta näin ei sittemmin käynyt.

Vastaväite edellä olevalle tulkinnalle ja hypoteesille voisi tietysti olla se, että Elina Lehdon kaupunginjohtajuuden jälkeen Hämeenlinnassa omaksuttiinko uuden julkishallinnon, kuntatyönantajan ja ammattijärjestöjen keskinäisellä yhteistyöllä kuntapalveluihin monikerroksinen korporativismi 1990-luvulla? Tällainenkin tulkinta on hyvin perusteltu ja ymmärrettävä, sillä Lehdon aikana monet poliitikot ja johtavat viranhaltijat kokivat Lehdon uudistuspolitiikan tempoilevaksi ja liian arvaamattomaksi. Lehdon jälkeen kuntalaisten tarpeiden turvaksi vuosikymmenen 1980–1990-luvun vaihteessa luodut ja ideoidut palvelusitoutumiset korvattiin sittemmin sitoumuksilla siitä, että kuntatyönantaja Hämeenlinna sitoutuu työllistämään kunnan pysyvässä työsuhteessa olevat. Kuntatyönantaja sitoutui samalla olemaan lomauttamatta ja irtisanomatta pysyviä työntekijöitä. Lehdon jälkeen apulaiskaupunginjohtajaksi nimitettiin Tapani Hellstén (sdp). Samalla kokoomuksen Veikko Syyrakista tuli Hämeenlinnan-kaupunginjohtaja. Hellstén oli Lipposen 1.hallituksessa hankkinut kannuksensa hallintoministeri Jouni Backmanin avustajana. Hellsténin ansiona pidetään yleisesti mm. sitä, että vuoden 1997 maan läänituudistuksessa, Etelä-Suomen lääninhallituksen päätoimipiste sijoitettiin Hämeenlinnaan.

Kun Suomessa Suomen poliittinen johto ja maan hallitus vaihtuivat (1995), ja kun Esko Ahon (kesk.) porvarihallitus vaihtui keväällä 1995 eduskuntavaalien jälkeen ja Suomeen perustettiin Paavo Lipposen (sdp.) 1.hallitus, eli (ns. sateenkaarihallitus, jossa olivat mukaan sdp:n lisäksi, kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät ja rkp), uuden hallituksen ensimmäinen tehtävä oli vakiinnuttaa ns. ”kolmikantayhteistyö työmarkkinoihin, eli ay-liikkeeseen”. Paavo Lipposen 1.hallitus saattoi kolmikanta yhteistyön vakiinnuttamisen jälkeen tehdä julkisiin palveluihin sellaisia leikkauksia, joita aiempi Ahon porvarihallitus (1991–1995) ei edes kuvitellut tekevänsä.

Ns. ”kolmikantayhteistyössä” vakiinnutettiin valtion ja työmarkkinoiden keskusjärjestöjen, työnantajajärjestöjen ja palkansaajajärjestöjen keskusjärjestön yhteistyö. Samalla vakiinnutettiin hallituksen ja kolmikantayhteistyön kautta silloiset voimassa olevat valta-asetat. Poliittisen historian kannalta Hämeenlinnan silloinen, 1990-luvun alun kaupunginjohtaja Elina Lehto (sdp.) ja hänen ajamansa julkisten palvelujen uudistaminen kansalaisten näkökulmasta voisi olla kiinnostava ”case” siitä, millaiset näkemykset sosialidemokraateissa kamppailijat 1980–1990-luvun vaihteessa. Asiaa jonkin verran seuranneena journalistin näkökulmasta, Elina Lehto saattoi olla kuntahallinnon ja, miksei myös osin puolueensa SDP:n uudistaja. Hämeenlinnan kaupungin johtajuuden jälkeen Elina Lehto nimitettiin aluksi Uudenmaan TE-keskuksen johtajaksi (1997). Viisi vuotisen TE-keskuksen johtajuuden jälkeen Elina Lehto on ollut 2000-luvulla Lohjan kaupunginjohtajana.

Elina Lehdon jälkeen Hämeenlinnan kaupunginjohtajaksi valittiin Hämeenlinnan pitkäaikainen apulaiskaupunginjohtaja Veikko Syyrakki (kok.). Omaksuttiinko Hämeenlinnassa uuden julkishallinnon, kuntatyönantajan ja ammattijärjestöjen keskinäisellä yhteistyöllä kuntapalveluihin monikerroksinen korporativismi 1990-luvulla? Kuntatyöntekijöiden työsuhteet eivät ole olleet Hämeenlinnassa koskaan vaarassa. Toimintojen ulkoistamisenkin yhteydessä vakinaisissa työsuhteissa oleville Hämeenlinnassa neuvoteltiin viiden vuoden turva-ajat. Kun Hämeenlinna esimerkiksi myi energiayhtiönsä Vattenfallille vuonna 2001, kaupan mukana siirtyville Hämeenlinnan energialaitoksen työntekijöille neuvoteltiin viiden vuoden työsuhdeturva, kun heidät myytiin Vattenfallille. Sama viiden vuoden työsuhdeturva on sittemmin kirjattu myös kunta- ja palvelurakenne uudistuksen puitelakiin. Paras-uudistuksessa ketään ei irtisanota kunnista. Työtehtävät voivat muuttua, mutta työsuhteet on turvattu kuntaliitoksissakin viideksi vuodeksi.

Hämeenlinnassa kuntatyöntekijöiden työsuhteet eivät ole olleet koskaan vaarassa 1990-luvulla. Toimintojen ulkoistamisen yhteydessä vakinaisissa työsuhteissa oleville neuvoteltiin viiden vuoden turva-ajat. Esimerkiksi kun Hämeenlinnan kaupunki myi energiayhtiönsä ruotsalaiselle valtion omistamalle energiayhtiö Vattenfallille vuonna 2001, kaupan mukana siirtyville hämeenlinnalaisille

energiayhtiön työntekijöille neuvoteltiin viiden vuoden työsuhdeturva siirrettäessä Vattenfalliin. Sama viiden vuoden työsuhdeturva on kirjattu myös kunta- ja palvelurakenne uudistuksen puitelakiin. Paras-uudistuksessa ketään ei irtisanota kunnista. Työtehtävä voi muuttua kunnassa, mutta työsuhde on turvattu kuntaliitoksissakin viideksi vuodeksi.

Kuntalaisten suhde kuntaansa voi kuitenkin jäädä ulkokohtaiseksi tällaiseen monikerroksiseen ja monia intressejä sovittavassa kunnallisen korporativistimin järjestelmässä. Uudessa liitoskunnassa, uudessa Hämeenlinnassa, kunnanjohtajillakin on työtä tarjolla viideksi vuodeksi. Kuuden kunnan liitoksessa uudessa Hämeenlinnassa on työssä periaatteessa yhtä aikaa seitsemän kunnanjohtajaa: heistä kaksi heistä on kaksi Hämeenlinnan nykyistä kunnanjohtajaa. Lisäksi mukana on viisi kunnanjohtajaa mukaan tulevista viidestä pienemmästä kunnasta.

Yhdistyvä kuntakuusikko alkaa Hämeenlinnan seudulla karsia hallintoa pehmeästi. Hallintoa on tarkoitus on karsia etenkin siten, että jokaisen kunnanjohtajan tai uuden kunnan toimialajohtajan jäädessä eläkkeelle, harkitaan tarkkaan, tarvitaanko samaa tehtävää enää lainkaan uudessa organisaatiossa ja uuden kunnan toiminnoissa. Kunta- ja palvelurakenne uudistus (valtion paras-uudistus) onkin ollut Hämeenlinnan seudulla vuodenvaihteeseen 2007-2009 pääasiassa kuntarakenteen ja kuntahallinnon uudistusta. Palvelujen uudistamisen pohdiskelu on tullut julkisuuteen vasta vuoden 2008 alusta, etenkin median kautta. Kuntalaisten tueksi luodusta palvelusitoumuksesta on kuitenkin luovuttu vuosia sitten pala palalta Hämeenlinnassa

2.6. Pihalla politiikan areenoilta ja ulkona medioistakin

Kansalaisten osallisuutta päätöksentekoon on demokratiassa tavoiteltava, vaikka kansalaiset eivät osaisikaan itse sorvata kuntapalveluista lakitekstiä, eivätkä lakipykälää. Eivät lakien muotoiluun pysty poliitikotkaan ilman lakiasiantuntijoita. Arvoista, peruslinjauksista ja tarpeista voivat kuntahankkeessa puhua silti aina kaikki kuntalaiset: niin kuntalaiset yleensä, poliitikot kuten yksityiskohtaisten uudistusten valmistelijatkin. Monissa maissa onkin käytetty kansalaisraateja ja muita avoimen osallistumisen muotoja, kun on pitänyt päättää suurista asioista ja hakea vahvistetuksi mm. demokratiaa, sitoutumista ja osallisuuden kautta uusia näkökulmia muistuttaa Tiina Rättilä, Hannes Mannisen 60-vuotisjuhlajulkaisussa ”Paras tuoreeltaan arvioituna” (2006, 46).

Paras-uudistuksella tavoitellaan pääosin sitä, että kuntalaiset missä hyvänsä Suomessa ovat tasavertaisessa asemassa palvelujen saannin suhteen nyt, sekä etenkin ensi vuosikymmenellä. Uudistuksessa on oltu erityisesti huolissaan väestön ikääntymisestä, aktiiviväestön muuttoliikkeestä vahvoin aluekeskuksiin sekä kuntien talouskehityksestä ja kuntien tulevasta työvoiman saannin turvaamisesta. Myös kuntamarkkinoiden avaamista kilpailulle on pidetty uudistuksessa tärkeänä tavoitteena. Eduskunnan hyväksymä paras-puitelaki on kuitenkin väljä, eikä siitä voi täysin päätellä, mitä sillä lopulta tavoitellaan, pohti EU:n entinen oikeusasiamies Jacob Söderman 2006 syksyllä uudistusta.

Söderman arvosteli Helsingin Sanomissa uudistusta siitä, että uudistus jättää paljon sanomatta ja kuntalaiset tietämättömiksi ja osattomaksi uudistuksesta. Tällainen toiminta on vastakkaista mm. Suomen valtion ja EU:n tavoittelemalle avoimuudelle ja julkisuudelle. Julkisuudessa tulisikin demokratian ja kansalaisuuden kannalta tuoda esille kuntahankkeen poliittisuus. Hankkeen

poliittisuus etenkin mielessä, että aina on tilaa nähdä ja tehdä asioita toisin. Poliittisuuden edellytys on, että valittavana on vähintään asia kahdella eri tavalla.

Kun tutkielmassani uudistuskeskustelua ja uudistuksen erilaisia diskursseja tarkastellaan median julkisuutena, tarkastelussa ovat lehdistä monet eri areenat, eivät vain uutiset ja viralliset pääkirjoitusten kannanotot. Näin siksi, että media on muokannut palstansa tietoisesti monenlaisille lukijoille. Media soveltaakin diskursseissaan tarpeen mukaan niin tradition, modernin kuin myöhäismodernin viitekehyksiä kuntauudistusteksteissä. Uudistusta tarkastellaan monilla areenoilla senkin takia, että näin uudistuksen eri vivahteet kansalaisyhteiskunnan elämän kannalta saadaan paremmin esille kuin tarkastelemalla pelkästään esim. uutisia tai mielipidepalstoja.

Kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa ja uudessa julkishallinnossa kunnat on alettu nähdä monialayrityksinä, joiden odotetaan toimivan mahdollisimman kustannustehokkaasti vapailla markkinoilla. Kuntalaiset puolestaan nähdään uudessa hallintoideologiassa asiakkaina, palveluiden käyttäjinä, joille tulee tarjota palveluja hyvällä hinta-laatu suhteella. Poliittisesti tavoitellaan kunnissa nyt siis jotain, missä demokraattisuus tai yhteisöllisyys eivät ole kunnissa etusijalla, vaan erilaiset palvelu- ja markkina diskurssit kirjoittaa Rättilä (2006,46)

Toisesta suunnasta kuntauudistukselle ja sen ripeälle etenemiselle on puolestaan sadellut kiitostakin. Kunta- ja palvelurakenne uudistus valittiin Suomessa vuoden 2006 projektiteoksi. Projektiyhdistyksen mukaan tähän mennessä tehty työ haastaa suomalaisen kaupunki- ja kuntakentän kriittiseen rakentavaan palveluun ja rakenteiden uudistamiseen. Projektiyhdistyksen mielestä kunta- ja palvelurakenne uudistuksella on luotu edellytykset merkittäviin yhteiskunnallisiin uudistuksiin. http://www.pry.fi/html/02_documents/VuodenProjektio6allekirj074.pdf

Kunta- ja palvelurakenne uudistus tarjoaa mahdollisuuden tuulettaa ja ravistella vanhoja kuntarakenteita ja kunta-asemia. Tuuletusta tapahtuu mm. kuntaliitosten yhteydessä ja purettaessa kuntien yhdessä rakentamia kuntayhtymiä. Uudistuksella on vaikutuksia myös paikallisten asukkaiden elämään, identiteettiin ja omaan seutuun orientoitumiseen. Pienillä paikkakunnilla kuntapäätäjät ovat olleet äänestäjilleen tuttuja, joihin on voitu olla henkilökohtaisessa kosketuksessa. Suuremmilla paikkakunnilla puolestaan päätäjät ovat etäämmällä ja yhteys kuntalaisten ja päättäjien kesken välillisempi.

Kunta- ja palvelurakenne uudistus koottiin 2005 talvella Vanhasen 1.hallituksessa valtiosihteerien, Antti Mykkänen, Stefan Wallin ja Pertti Rouhion ideoiden pohjalta. Kuntaministeri Hannes Manninen muotoili uudistuksen perusratkaisun, joka yhdisti hallituksessa keskustan ajaman kuntapalveluiden uudistamisen ja sosialidemokraattien tavoitteleman kuntarakenteiden, ennen muuta kuntarajojen tarkastelun. Myös ruotsinkielisten kuntien kielellinen tulevaisuus kuntaliitoksissa varmistettiin ennakkoon rkp:lle sopivaksi.

Jos uudistusta onnistuisi vielä kurkistamaan median, poliittisen päätöksentekojärjestelmän ja kansalaisyhteiskunnan lävitse, eli miten erilaiset painotukset uudistuksessa kulkivat, tämä avaisi kuvan monien eri diskurssien kamppailusta keskenään erilaisilla julkisilla, tai julkisuudelta suljetuilla päätöksenteon ja keskustelujen areenoilla ja näyttämöillä. Tutkielmaan sovellettu malli julkisuuden, kansalaisyhteiskunnan, valtion ja markkinoiden viestien vuorovaikutuksesta antaakin ainakin perusjäsenyyksen tällaiseen viestien siirtymiseen ja kopioitumiseen toimijalta toiselle. Tutkielmassa kehitelty malli antaa myös keinon jäsentää ajallisesti sitä, kuka puhuu kuntauudistuksessa. Tutkielmani malli on alun perin Johan Galtungin ja Kaarle Nordenstrengin

1990-luvulla kehittäminen. Tähän tutkielmaan olen tehnyt siitä sovellutuksen kuntauudistuksen tekstien tarkastelua varten, yhteistä malleissa on mm. markkinoiden ja julkisuuden keskeisyys. Mallista hieman myöhemmin tutkielmassani graafisena kuviona ja selostuksina.

2.7. Kuntauudistuksen vedenjakajalla, linjanvetoa modernista ja traditiosta

Tutkielmani ”lehtitietojen varassa”, eli kuka puhuu kunta- ja palvelurakennemuutuksesta maakuntauutisissa, jäsenyysi otsikkonsa puolesta ja sopisi ehkä politiikan tutkimuksen ohessa hyvin journalismin ja viestinnänkin tutkimukseen. Näin siksi, että aiheesta ja otsikosta ensimmäisenä mieleen tulevat jatkokysymykset ovat uutisten koostamisen peruskysymysten sarjaa. Sellaista, jossa kysytään: kuka puhuu, kenelle, mitä, missä, miksi ja millä vaikutuksella kuntauudistuksesta.

Jokainen teksti on tietysti vastaus johonkin tekstin tuottajan asettamaan kysymykseen. Mutta kun aihetta alkaa työstää politiikan tutkimuksen sisään, sama kysymysjoukko saattaa karsiutua kielellisessä tutkimussuuntauksessa yhden suuren peruskysymyksen pohdintaan, ”mihin kysymykseen tämä kuntateksti ja aineisto ovat vastaus“.

Kun luen sanomalehdistä kuntarakennemuutuksesta ja kuntapalvelujen uudistamisesta kertovia tekstejä, joudun kysymään mielessäni aineistolta, mihin kysymykseen tämä teksti on tarkoitettu vastaukseksi. Joudun myös tietämykseni ja tuntemukseni mukaan suhteuttamaan tekstiä ja arvioimaan tekstin tarjoamaa vastausta suhteessa ajankohdan ja seudun poliittiseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan ja pyrkimykseen. Poliitiikan tutkimuksen, kuten journalisminkin perusolettamuksia on että, jokainen teksti pyrkii vaikuttamaan aina johonkin suuntaan. Teksti pyrkii saamaan lukijansa otteeseen ja toimimaan halutulla tavalla: tekstillä tehdään politiikkaa ja teksti tekee politiikkaa. Tällaisiin teksteihin varautuneessa tutkimuksen lukutavassa politiikka ei ole enää vain puhetta ja toimintaa, jota tehdään varsinaisilla politiikan näyttämöillä, kuten hallituksissa, valtuustoissa, eduskunnassa. Poliitiikkaa on teksteissä sekin, kun kuntaliitosta epäileviä ryhmiä patistetaan johonkin suuntaan ja tästä kerrotaan samalla lehdissä, mediassa.

Tutkielmassani, kuka puhuu kuntauudistuksesta, politiikan tekemistä ei ole varattu yksinomaan poliittisille toimijoille, kuten puolueille, valtuustoryhmille, seutu- tai maakuntahallitukselle jne. Poliitiikkaa toimijoina voivat tehdä myös lehdet, kansalaiset, järjestöt ja, totta kai puolueetkin. Tärkeää rajauksessani on ainoastaan se, että lehtien kunta- ja palvelurakenneteksteistä pystyy lukemaan ulos politiikan. Sen että joku haluaa tekstillään, tai tekstissään antamalla vastauksellaan saada jonkun toimimaan haluamallaan tavalla. Se on politiikkaa, politiikan tekemistä tekstissä, mutta julkisuuden foorumilla. Näin ymmärrettynä esim. kantahämäläisten kunnanjohtajien syksyn 2005 suurkuntaesitys, että Kanta-Hämeessä selvittäisiin kolmella suurehkolla kaupunkikeskeisellä kunnalla, oli selkeä poliittinen kannanotto. Saatuaan julkisuutta, kantahämäläisten kunnanjohtajien kannanotto suuntasi näkemyksiä uudistuksesta laajemminkin maassa. Se oli siten selkeä kuntauudistuskeskustelun osaksi suunnattu tarkoitettu puheenvuoro. Ja sillä oli poliittinen tarkoite.

Mihin kysymykseen mikäkin kuntateksti on vastaus, ja tämän ymmärtäminen, on mielestäni tutkielmani tärkein peruskysymys. Haaste on tietysti kohtuuttoman suuri opinnäytteen tutkielmalle. Aiheiden politiikan ja aiheiden politisoitumisen uloslukeminen lehtiteksteistä lähtee kielellisessä tutkimusotteessa peruskysymyksestä, mihin kysymykseen teksti olikaan vastaus. Samalla voi jatkaa tekstin arviointia; kuka tässä puhuu, mitä hän puhuu ja kenelle suuntaa tekstinsä. Näin tutkittuna ja ymmärrettynä aineistosta saattaa alkaa avautua sekin, että usein teksteissä puhuu itse media.

Media tekee näin toimiessaan politiikkaa ja media on itse poliittinen toimija, joka esimerkiksi usein kirittää kuntapäittäjiä uudistusprosessissa kuntaliitoksiin. Media voi omakseen nimeämässä teksteissään tehdä välillisesti politiikkaa niinkin, että se kannanottoina välittää ainoastaan jonkun muun käsityksen. Välittää esimerkiksi kuntapäittäjien tulkinnan, etujärjestöjen näkemyksen tai talouselämän etujen valvojan näkemyksen asiasta. Kun pääkirjoituksessa vaaditaan vaikkapa kuntapalvelujen markkinoiden avaamista, mediassa voikin puhua kiertotietä talouselämän vaatimus, niin myös terveyskeskuksiin päivystyspalveluja tuottavan ja ”reppulääkäripalveluja” tarjoavan yhtiön ääni. Silti lehden pääkirjoituksessa ääni tietysti on päätoimittajan nimiinsä ottamana.

Talouselämän ajatusten vahvistaminen median kautta tuli esille myös Suomen EU-ratkaisussa. Helsingin Sanomat otti 1990-luvun alussa vahvasti kantaa mm. monien EU-ratkaisujen varmistamiseksi, todetessaan pääkirjoituksissaan, että silloinen kansalaismielipide oli ajastaan pahasti jäljessä. Näin lehden mukaan siksi, että suomalaiset EVA:n mielipideselvityksen mukaan vastustivat EU:n itälaajentumista. Aiheesta esim. Keränen Marja toim. ”Kansallisvaltion kielioppi” (1998). Kunta- ja palvelurakennemuutostakin on ollut medialle koetinkivi. Kuntalaisten ja paikallispoliitikkojen näkemyksiä mediassa on oiottu ja patistettu median haluamaan suuntaan.

Tutkielmani peruslähtökohta on näin oletamus, että media, eli enimmäkseen sitoutumaton lehdistö toimii omissa nimissään yhteiskunnallisissa uudistuksissa ja suurissa poliittisissa linjaratkaisuissa. Se toimii eräänlaisena itse määrittelemänsä modernisoitumisen ja ”edistyksen lipunkantajana”. Media ymmärtää ja asemoi itsensä usein yhteiskunnallisissa uudistushankkeissa eräänlaiseksi kansalaisyhteiskunnan ja politiikan osapuoleksi ja haastajaksi. Media ja etenkin lehdistö määrittelevät, positoivat paikkansa hankkeiden osapuoleksi suhteessa ”taustapeiliin katsovaan, uudistuksia karttavaan traditioon”. Taaksepäin katsomista media löytää usein niin politiikasta kuin kansalaisyhteiskunnastakin. Median oma uudistushakuisuus on kuitenkin usein markkinalähtöistä: uusi lehti on aina myytävä uusilla teksteillä. Vanha lehti ja eilispäivän tekstit kelpaavat tutun sanonnan mukaan vain tuoreen kalan kääreiksi torikauppiaille.

Vero- ja talouspoliittisissa kysymyksissä media, ja varsinkin lehdistö asettuvat useimmiten veronkevennyksen kannalle. Talouspolitiikassa sitoutumaton lehdistö kannattaa usein julkisten menojen rajoittamista. Monissa tilanteissa myös julkisten menojen supistamista. Näin arvioiden vero- ja talouspoliittisilla kannoillaan media usein on lähempänä uusliberalismia kuin ns. vahvaa julkista taloutta edellyttävää hyvinvointivaltion näkemystä. Tutkielman yhtenä työhypoteesina voisikin olla aineistoni suhteen se, että riippumaton lehdistö on vero- ja talouspolitiikan näkemyksissään hieman uusliberalistisempi kuin politiikka, esim. maan hallitus ja eduskunta.

Sama riippumattoman lehdistön tavoittelema uusliberalistinen piirre saattaa tulla esiin myös kunnallistalouden suhteen. Kuntien sosiaali- ja perusturvamenojen kasvuun kiinnitetään mediassa toistuvasti huomiota. Myös monet kalliit julkiset rakennushankkeet saavat lehdistössä usein kriittisen ja usein perustellusti tiukan arvostelevan käsittelyn. Sitoutumaton lehdistö on kuitenkin valikoiva julkisten menojen kehityksen suhteen. Armeijan- ja puolustuksen tarpeita ymmärretään yleensä hyvin lehdistössä. Sosiaalimenojen ja koulutuksen menojen kasvua silti varovaisemmin.

Media ei silti ole varsinainen yhteiskunnallisten uudistusten erityinen eturintama, avantgarde. Pikemminkin se on varovainen keskikentän etenijä, joka ottaa esittelemilleen hankkeille vaikutteita ulkopuolelta käsitystensä tueksi. Usein lehtiin tulleet vaikutteet saattavat olla naapurimedioiden kannanottoja ja tulkintoja asioista. Tutkielmani peruskysymyksenä ja vedenjakajana onkin näkemys, että media on teksteissään ajamassa ja tukemassa kunta- ja palvelurakennemuutosta. Media on uudistuksen käsittelyssään lisäksi tavoittelemassa kuntauudistuksessa siirtymistä

traditiosta moderniin. Aivan myöhäismoderniin asti media ei silti kurkota, paitsi aivan yksittäisissä lehtijutuissa, yksilöiden ja toisinaan lehtien toimittajien omista kolumni- ja mielipideteksteissä.

Medialle sopivat kuntauudistuksessa kuntarajojen tarkistukset ja näistä syntyneet konfliktit. Rajatarkistukset ja kuntakoko ovat median teksteissä tavallaan liikettä traditiosta moderniin; se on liikettä ”kärrypelien ajoista moderneihin työssäkäyntialueisiin”. Kiinnostavaksi tämän painottumisen ja keskittymisen moderniin tekee politiikan tutkimuksen kannalta mielestäni esim. se, että nykyään suomalaisessa politiikassa ja ehkäpä kuntauudistuksen policyssa saattaa olla mukana painotuksia, jotka voisi tulkita jopa myöhäismoderneiksi. Esimerkiksi kuntauudistuksesta mediassa esille tuotu puitelain ”väljyys” voidaan tulkita yhtäältä tavanomaiseen tapaan ns. laihaksi poliittiseksi kompromissiksi suurimpien puolueiden välillä, sovuksi, jolla ei lähdetä pakottamaan pieniä kuntia yhteen. Toinen puitelain ”väljyyttä” täydentävä tulkinta ja lukutapa voisi olla mielestäni modernin ja myöhäismodernin näkökulmista se, että myöhäismodernissa annetaan ja jätetään subjekteille, kunnille enemmän tilaa ja aikaa laittaa asiansa kuntoon.

Suomen kansantalous on vahva (vuosina 2006–2008), eikä julkinen talous välttämättä edellytä menoleikkauksia. Puitelain voisi tulkita näin antavan paikallisille toimijoille politiikan tarvitsemaa tilaa ja peliaikaa kuntarakenne- ja palveluratkaisuja varten vuoteen 2009 asti. Väljyyden voisi tulkita tietysti niinkin, että uusliberalistinen valtio, julkisen velan maksuun keskittynyt valtio ei halua laittaa suuria panoksia kuntapalveluihin. Siksi kunniltakaan ei voi vaatia suuria. Ne saavat hoitaa asiansa kuten osaavat. Yritysten globalisoitumisen markkinahaasteita ymmärtävä ja kotimaisia yrityksiä tukeva valtio sitoutuu siis näin ennen muuta palkansaajien ja yritysten verojen vakauttamiseen nykytasolle, tai tätäkin mieluummin niiden alentamiseen suhteessa vastaaviin valtioihin. Kotimarkkinoilla toimivien palveluyritysten verotus ja kuntaverotus voivat silti nousta.

2.8. Tutkielman peruskysymykset ja kuntauudistuksen tekstien haasteet

Tutkielmani hakee vastausta julkisuudesta, lehtiteksteistä kysymykseen, mistä on kysymys, kun puhutaan kunta- ja palvelurakennemuutoksesta. Tätäkin suurempi ongelma tutkielmassa on kysymys: mistä on kysymys Hämeenlinnan seudun suurkuntaratkaisussa?

Tutkimuksen aineistoina ovat sanomalehti Hämeen Sanomien ja sanomalehti Helsingin Sanomien kuntauudistusta käsitelleet lehtitekstit vuosilta 2005 – 2006. Tässä valtio-opin sivulaudatur-tutkielmassa analysoin perusteellisesti ainoastaan muutaman Hämeen Sanomien artikkelin uudistuksen alkuvaiheesta vuosilta 2005-2006. Näin teen siksi, että tutkielma olisi paisunut kohtuuttoman suureksi ottamalla mukaan kahden lehden näkemykset. Jatkotutkimuksessa on mahdollista eritellä myös Helsingin Sanomien näkemyksiä, tässä työssä kehitellyltä teoreettiselta ja käsitteelliseltä pohjalta. Tämä tutkielma onkin tutkimusotteen kehittelyä ja testausta kuntauudistuksen suurempaa analyysia varten.

Aineistossani on niin uutisia, artikkeleja, kolumneja kuin epävirallisiakin reportaaseja ja yleisönosastokirjoituksia. Tässä tutkielmassani ei ole kyse kuntauudistusprosessien edustavasta ja laajasta tilastollisesta arvioinnista, eikä sisällönanalyysistä lehtitekstien kautta. Pikemminkin analysoimani kuntauudistusta käsitelleet tekstit ovat vasta politiikan tutkimuksen koeluennan vaiheessa: ekskursioita ja kokeiluja asiasta, kokeiluja sen suhteen, näkyykö uudistuksista kertovissa teksteissä siirtymä kuntarakenteesta ja – palveluissa traditiosta moderniin ja myöhäismoderniin.

Seuraan työssäni tarkasti myös sitä, näkykö lehtien, ja myös kuntauudistuksen toteuttajien teksteissä poliittisesti pyrkimys julkisten palveluiden vähentämiseen, eli policyna ajatus päästä osin pois hyvinvointivaltiosta, tai hyvinvointiyhteiskunnasta. Tällaista siirtymää hyvinvointivaltiosta uusliberalismin suuntaan osoittavat esimerkiksi ne perustelut, joilla kaikille tarjotuista palveluista halutaan siirtyä esimerkiksi tarkemmin valittuihin, kohdennettuihin palvelujen saajiin – näin moderniin hyvinvointivaltioon liitetty universalismi haluttaisiin ehkä korvata tarveharkinnalla.

Tutkielmassani seurataan siis kahta runsaasti julkisuutta saanutta, samanaikaista uudistusprosessia ja niissä ainakin kahta erilaista policya. Ensimmäinen on valtakunnallinen ”paras-hanke”, joka päättyi luontevaan katkokseen, kun eduskunta hyväksyi sitä ohjaavan puitelain tammikuussa 2007. Tutkielmassani seurataan myös erityistapauksena Hämeenlinnan seudun suurkunnan perustamista ja sen yhteydessä suunnitteilla olevaa seudun palvelutuotannon uusimista.

Hämeenlinnan seudun suurkunnan policyn, tai eri policyn muotoutuminen on vielä käynnissä ja avoin. Suurkunnan muotoutumista voidaan vielä vuoteen 2009 asti politisoida ja sillä voidaan politikoida. Varsinkin loppuvuosi 2007 oli kiinnostava aika, kun päätöksiä tehtiin kuntaliitoksesta. Mielestäni kummassakin uudistusprosessissa on politiikan tutkimuksen kannalta kiinnostavaa se, että hankkeet ovat edenneet ja etenemässä avoimina prosesseina. Niiden lopputulos ei ole kenenkään tiedossa. Näin poliittisen toiminnan epävarmuus, arvaamattomuus, eli kontingenssi näyttäytyvät hyvin uudistuksissa.

2.9. Tutkimusotteena kuntauudistuksen politiikan kielellistä arviointia ja policy-analyysia

Kun puhutaan kuntarakenteen ja kuntapalvelujen uudistamisesta, mielestäni ensimmäinen politiikan tutkimuksesta kiinnostava kysymys on, millä aiheilla politikoidaan uudistuksessa. Mitä aiheita uudistushankkeissa aletaan politisoida? Kun puhutaan kuntaliitoksista, kuntaliitoksen aiheet voivat politisoitua, niin kuntaitsenäisyyden, eli kunnan suvereniteetin, kuten myös kunnan tarjoamien palvelujen saatavuudenkin kautta. Kuntaitsenäisyys voitaisiin näin haluttaessa politisoida vaikkapa itsenäisyyden arvoksi sinänsä. Vastaavasti kuntapalvelujen saannin varmistaminen kuntalaisille, esimerkiksi kuntaliitoksessa voitaisiin politisoida ja niillä voitaisiin politikoida kuntaitsenäisyyttä vastaan. Näin politisoitumisen konfliktissa olisivat yhtäällä periaatteina, itsenäisyys, suvereniteetti ja emansipaatio, vapauden arvot. Vastakohtana edellisille olivat esim. hyvinvoinnin ja tasa-arvon arvot kunnassa, tai aiotussa kuntaliitoksessa. Valintana on kumpaa raidetta ajetaan hankkeessa.

Itsenäisyyden, emansipaation ja tasa-arvon, sekä hyvinvoinnin poliittiset arvot ovatkin ehkä olleet teoreettisesti, ja varmaan myös käytännöllisesti vaikuttamassa kuntauudistuksen poliittisten toimijoiden ratkaisuihin. Paikallisesti, tapauskohtaisesti on kuitenkin kuntauudistuksessa usein kyse huomattavasti käytännöllisemmistä asioista. Kyse on kuntapalveluista. Tutkimukseni perushypoteesin tasolla näitä aiheita voisi siksi odottaa käsiteltävän lehdissä aiheina, ja ainakin uudistuksen perusteluina: puolesta tai sitä vastaan. Median tekstien pohjalta kirjoittajien ja teksteissä puhuvien tarkkoja tarkoituksia, eikä merkityksiä voi tietenkään tietää, eikä edes saada tarkasti selville. Näin siksi, että lehdissä kuten, muissakin medioissa kaikki tekstit ovat julkaisijan, mediassa toimittajien käsittelemiä. Tekstin toimijan, tietolähteen osuutta lehtitekstissä on vain osa.

Kuitenkin jo pelkästään se, että tutkimuksessa pyrkii reilusti, reilun pelin sääntöjen mukaan ymmärtämään erilaisia tekstejä käytössä olevan taustatiedon, tekstin kirjoittajan mahdollisen toiminta- ja päätöksentekoympäristön kautta ja tekstien yhdistämisessä lukemisen/ -tulkitsemisen muuhun kapasiteettiin, voi avata kielellisesti monia uusia tulkintoja kuntauudistuksesta. Lisäksi kun tutkielmani esittämät tulkinnat on esitetty julkisuuteen, ne ovat luonnollisesti kritisoitavissa, korjattavissa ja tarkennettavissa kielellisesti. Tämä on normaali tieteellisen tutkimuksen peruseriaate: mitään ei sinänsä voi osoittaa oikeaksi. Sitä vastoin vääräksi todistamiseen riittää yksinkin teorian, tai tutkimuksen hypoteesin vastainen havainto. Tämä on fallibilismin periaate.

Kunta- ja palvelurakenne uudistuksen lukijalle tarjoamat median julkisuudessa esillä olevat lehtitekstit ovat, radion ja tv-uutisten ohessa tärkeimmät viitteet hankkeeseen. Uutis- ja muut lehtitekstit eivät ole itse uudistus sinänsä. Tähän ne eivät pyrikään. Tekstit ovat journalististen työprosessin tuloksina syntyneitä kertomuksia aiheesta nimeltä kunta- ja palvelurakenne uudistus.

Julkisuudelle tarjoutuvat median tekstit rakentavat, rakentuvat, ja representoivat pelkällä olemassaolollaan oman uutis- ja muun kuntauudistuksen tekstien maailman, jossa on viitteitä poliittisen prosessin ilmiöstä, nimeltä kunta- ja palvelurakennemuudistuksesta. Median tarjoamissa teksteissä on myös tarkkoja viitteitä tämän prosessin kielellisistä kuvauksista.

Hyvin yleisesti ottaen median kuntauudistusteksteissä on näin aineksia ja viitteitä, niin politiikan tuottamista uudistuksen painotuksista ja samalla myös median omista näkemyksistä uudistuksesta. Julkaistuissa teksteissä onkin usein vahvasti mukana median omat näkemykset ja painotukset. Ja siksi myös tekstien tuottajien ja tekstejä koostaneiden toimittajien jäsenyykset ja näkemykset kuntauudistuksesta ja sen eri aiheista näkyvät tietysti julkisuudessa. Tätä kautta tarjoutuu ja avautuu viime kädessä koko asia julkisuudelle esitetyn muotoisena, ja tarjottuna.

2.9.1. Moderni, traditio ja myöhäismoderni voivat näkyä perusteluina teksteistä

Monien erilaisen politiikan tuottamien policyjen ohessa, uudistuksesta kertoviin median teksteihin oletetaan tutkimuksessani olevan sisään rakentuneina ja siirtyneen median, kuten myös erilaisen politiikan näkemystä modernista, traditiosta ja myöhäismodernista. Moderni, traditio ja myöhäismoderni ovat toimijoiden yleinen toiminnan ja hahmottamisen peruslähtökohta. Ne ovat samalla subjektiivinen, kuten yhteisöllinenkin perusorientaatio, jonka oletan tutkimuksessani olevan mukana niin median, politiikan kuin muidenkin keskeisten toimijoiden jäsentäessä ratkaisujaan uudistukseen eri lähtökohdista.

Moderni, traditio ja myöhäismoderni eivät tässä ole kuitenkaan empiirisesti tai operationaalisesti määrittyviä yksilön asennetason kysymyksiä, vaan ne ovat lähinnä analyttisiä kategorioita, ”habermasilaisen” julkisuuden käsitteen tapaan. Ne ovat siten mukana tutkimuksessani aihekentän ymmärtämisen ja käsittelyn helpottamiseksi. Modernin, tradition ja myöhäismodernin käsitteet ovat tutkielmassani mukana myös ”weberiläisen ideaalittyyppin” kaltaisina koosteina. Tällaisiin käsitteisiin on tiivistetty runsaasti yksityiskohtaista sisältöä. Moderni, myöhäismoderni ja traditio eivät ole yksilön elämässä, eivätkä politiikassa, eikä myöskään median julkisuuden suhteen toisensa poissulkevia käsitteitä. Ne elävät kaikessa kaiken aikaa nykyisyydessä rinta rinnan. Ne mahdollistavat samalla käsitteellisen, analyttisen erottelun eri ilmiöiden kesken - näin myös uusliberalismi.

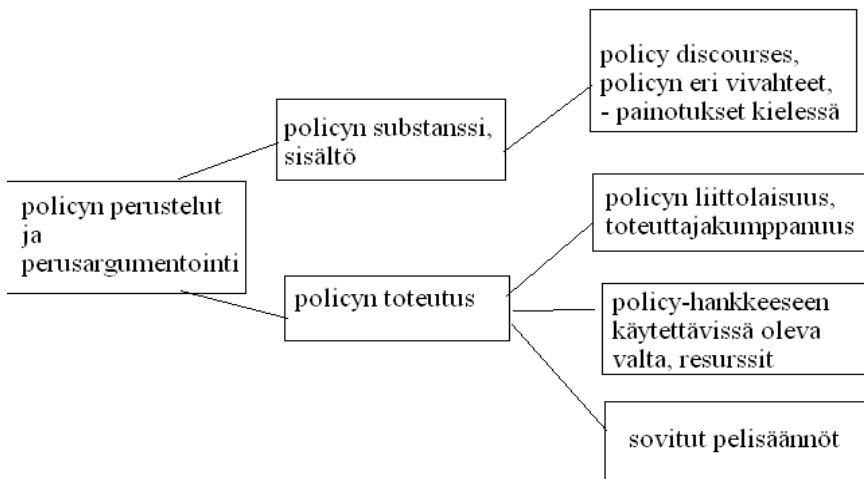
Modernin, myöhäismodernin ja tradition rinnakkaisuus synnyttävät kuitenkin usein toimijoille, valitsijoille ambivalenssin; valinnan vaikeuden eri vaihtoehtojen välille. Kun esimerkiksi kuntauudistuksessa toisaalta halutaan pitää kiinni tutuista traditiosta, kuntaitsenäisyydestä ja kun samaan aikaan olisi kunnassa oltava luottamusta verkottua hyvinkin pitkälle meneviin myöhäismoderneihin yhteistyön hankkeisiin, kuten esim. uusien palvelutyöpaikkojen synnyttämiseen naapurikunnan puolelle, ilman varmuutta saada omaan kuntaan vastaavaa hyötyä, se saattaa herättää moniin päättäjiille epäuskoa. Modernin valitsijan elämäntilannetta ja ambivalenssia on pohtinut laajasti mm. Schulze (1992) teoksessaan *Erlebnis-Geschellschaft*

Vaikka tutkielmani pyrkiikin lukemaan sanomalehtien kuntauudistuskirjoittelusta ulos monenlaisia eri policyja, kuten myös modernin, myöhäismodernin ja tradition painotuksia, tutkielmani varsinainen tavoite on ollut alusta lähtien tarkastella julkisuudessa avautuvaa kuntauudistuskeskustelua kuntalaisten, kansalaisyhteiskunnan kannalta. Kuntauudistuksesta ja Hämeenlinnan seudun kuntaliitoksista mediaan rakentuva julkisuus on kansalaisten ainoa keino pysyä uudistuksesta perillä, koska suoraa yhteyttä politiikkaan kuntalaisilla ei usein ole.

Yleisesti kunta- ja palvelurakenne uudistuksen etenemistä niin poliittisena prosessina, kuten siitä median prosesseina kertovina teksteinäkin, voi jäsentää, ja siten tarkastella esim. policy-analyysin yleisen perusteiden tarkastelukehikon kautta. Bas Arts ja Jan van Tatenhoven muistuttavat esim. artikkelissaan ”Policy and Power (2004, 13), että jo pelkästään policy-analyysia jäsentävän kuvion vasen osa: policyn perusargumentointi, voisi tarjota erilaisia valtio- ja hyvinvointiyhteiskunta näkemyksiä tutkittavista erilaisista policyeista. Oheisen policyn kulkukaaviokuvion avulla voi tarkastella ja jäsentää niin valtakunnallista kuntauudistustakin, ”paras-hanketta”. Niin myös Hämeenlinnan seudun omaa suukunta hanketta.

kuvio: policy-analyysin käsitteellinen tapa luokitella harjoitettuja policeja

kunta- ja palvelurakenneuudistusta voisi arvioida kuvion useastakin eri lohkokosta lähtien tutkimusintressin mukaan

lähde: kuvio muokattu suomeksi tutkielmaan Bas Artsin ja Jan van Tatenhovenin artikkelin ”Policy and power”, a conceptual framework between the old and new paradigm (2004,4)

<http://ideas.repec.org/a/kap/policy/v37y2004i3p339-356.html>

Kehikko ei tietenkään selitä itsessään harjoitettuja ja toteutuvia policyja, mutta se antaa keinoja ja näkökulmia tarkastella hankkeita eri vaiheissa ja toimijoita eri vaiheiden kautta.

Kun kuntauudistuksesta kertovat tekstit ovat mutkikkaiden poliittisten prosessien tulosta, ja kun median omana toimintalogiikkakin on hakea ja nostaa julkisuuteen helposti ymmärrettäviä ja helposti kirjoitettavia konfliktipitoisia uutisia, kuntauudistuksen sisällön kertominen saattaa jäädä median varassa kuntalaisille varsin ohueksi, pinnalliseksi. Lisäksi kun median ja politiikan tapaan kansalaisyhteiskuntakin koostuu monenlaisia ryhmistä ja yksilöistä, ja kun kansalaisyhteiskunnan jäsenet elävät ja toimivat monenlaisten ambivalenssien leimaamissa elämäntilanteissa, nousee julkisuuteen haaste siitä, miten kertoa, luoda tekstejä eri ryhmille ja eri yleisöille kuntauudistuksesta. Tähän kansalaisen, päätöksentekijän ja median ongelmaan on haettu ratkaisua esim. kansalaisjournalismista. Miten kansalaisjournalismi muokkaisi kuntauudistuksen julkisuutta hajottamalla julkisuuden kuntalaisille useammiksi erilaisiksi näyttämöiksi, tai areenoiksi, onkin haaste.

Esim. kuntauudistuksen policyn mahdollistavaa resurssia palvelumarkkinoiden avaamisessa voisi perustella, niin kuntapalvelujen varmistamisella, kuten jopa palvelujen lisäämisen halullakin. Jos avoimet, monen tarjoajan palvelumarkkinat toimivat selvästi tehokkaammin kuin kuntien oma palvelutuotanto, ja jos kunta käyttäisi samalla avoimilla markkinoilla entisen määrän rahaa palveluihin, markkinavetoisuuden voisi arvioida tuottaneen jopa enemmän hyvinvointia kuntalaisille kaavion mukaan. Oletus monista julkisten palveluiden tarjoajista kunnille on kuitenkin teoreettinen. Oheinen policy-analyysin kaavio havainnollistaa kuitenkin sitä, kuinka monenlaisiin asioihin poliittisissa prosesseissa olisi kiinnitettävä huomiota, kun niistä puhutaan julkisuudessa.

Kun tutkielmassani kuntauudistuksen palvelutuotannon markkinoiden avaamista ajetaan politiikan ratkaisuille, tätä voitaisiin edellisessä kaaviossa mielestäni tulkita niin liberalismiksi, uusliberalismiksi, kuten myös itse uudistusta, policya mahdollistavaksi keinoksi, resurssiksi. Ero vanhan liberalismiin, sosialidemokraattisen hyvinvointivaltio ajattelun ja uusliberalismin välillä saattaa tällaisen policy-analyysin soveltamisen tuloksissa syntyä siinä, miten policyn toteutuksessa painotetaan mm. toteutuksen valtaa, uudistuksen resursseja ja sovittuja pelisääntöjä (esim. jatkuvaa tulo- ja pääomaveron alennusta yritysten globaalisen kilpailukyvyn turvaamiseksi valtion taholta).

3. HÄMEENLINNAN SEUDUN PARAS JA SUURKUNNAN TAUSTA

Hämeenlinnan seudun kahdeksan kuntaa muodostavat kiinteän seudullisen kokonaisuuden. Selvänä keskuskuntana on Hämeenlinnan kaupunki. Seudun kuntien kesken on tehty kymmeniä vuosia yhteistyötä mm. terveydenhuollon ja koulutuksen osalta. 1990-luvulta alkaen seutukunnalla on harrastettu myös yhteisiä hankintoja. Seudulle on rakennettu seudun kuntien yhteinen tietoverkko ja ulkoistettu kuntien taloushallintoa yhteiseen kuntayhtiöön Seutukeskukseen. Yhdessä ja yhtiönä Hämeenlinnan seudun kunnat, Janakkalaa lukuun ottamatta toteuttavat myös seudullisen vesi- ja jätevesijärjestelmän. Niin ikään kuntien elinkeinotoimi on yhteinen.

Hämeenlinnan seutukunta koostuu kahdeksasta kunnasta: Hattula, Hauho, Hämeenlinna, Janakkala, Kalvola, Lammi, Renko, Tuulos. Hämeenlinnan seutu on viime vuodet ollut väestöltään kasvava alue. Koko seutukunnan asukasluku on lähes 90-tuhatta. Kunnista suurin on Hämeenlinna, jonka asukasmäärä on ylittänyt 48-tuhatta asukasta. Väestöltään kasvavia kuntia ovat lisäksi Janakkala, runsaat 16-tuhatta asukasta ja Hattula, 9300 asukasta. Väestön vähentymisestä ovat kärsineet niukasti Lammi ja Hauho viime vuosina.

Hämeenlinnan seudun kunnissa kuntayhteistyö on useimmiten edennyt hanke ja asiakohteisesti. Tämä on taannut sen, että päätöksenteossa viimeinen sana päättäjällä on ollut itsenäisessä kunnassa. Seudun kunnanjohtajat on keskenään tehneet pitkään yhteistyötä ja pitäneet kuukausitapaamisiaan. Virkamiesten näkemys seudun kehittämistä onkin muokkautunut varsin kiinteäksi ja yhdenmukaiseksi. Kunnanjohtajat ovat tottuneet asioimaan keskenään, eikä johtajien välillä ole ollut kitkaa. Kunnanjohtajien näkemys on ollut asiakeskeistä, joskin ehkä myös pitkälle ulottuvaa visionaarista. Kun sidoksia ja velvoitteita äänestäjiin johtajilla ei ole, on voitu esittää ja ajaa rohkeampia näkemyksiä kuin paikalliset poliitikot voisivat tehdä. Esimerkiksi kuntien yhteinen tekninen toimi ja tekniset palvelut on ajatuksena edennyt tätä kautta Hämeenlinnan seudulla.

Suunnitteilla kunnissa on ollut yhteinen Hämeenlinnan seudun seutukirjasto ja yhteinen koulutoimi. Kun työssäkäynti alue on laajahko ja selkeä, monien kunnallisten peruspalvelujen, kuten päivähoidon ja koulutuspaikankin on toivottu olevan valittavissa seudullisesti kuntalaisen tarpeiden mukaan. Tuuloksesta Hämeenlinnassa työssä käyvä voisi esim. saada lapsensa hämeenlinnalaiseen päiväkotiin. Kirjastopalveluissa puolestaan on suunniteltu, että jos olisi seutukunnan kirjastoverkko, teosta tarvitseva renkolainen voisi saada sen Hämeenlinnasta.

Hämeenlinnan seudulla kuntien toiminnan palvelutuotannon perusmalli on ollut se, että kalleimmat kuntapalvelut (kuten terveydenhuolto ja ammatillinen koulutus) on yhdistetty kuntayhtymiksi. Sitä vastoin sosiaali- ja terveyspalvelut (perusturva) ja muut selkeästi paikallista tietämystä vaativat palvelut on pidetty kuntien omassa hallinnassa. Tämän seurauksena seudun suuret kuntayhtymät, kuten sairaanhoitopiiri, terveyskeskuskuntayhtymä ja ammattikorkeakoulu esim. ovat usein olleet menoimensa kasvussa paikallisten kunnallispoliitikkojen kritiikin kohteina.

Terveyden- ja sairaanhoito ovat runsaasti jokaisen jäsenkunnan resursseja kuluttavia palveluja.

Kun lisäksi terveyden- ja sairaanhoidon ovat nousseet keskimäärin nopeammin kuin kuntien muut toimintamenot, kuntayhtymien jäsenkunnissa on vaadittu menojen saamista kuriin. On korostettu mm. sitä, että suuret kuntayhtymät tulisi saada selkeämpään suoraan poliittiseen ohjaukseen. Kunnallispoliitikot ovat vaatineet myös, että jäsenkuntien edustajien kuntayhtymien johdossa on toimittava ennen muuta omien paikallisten kuntiensa edunvalvojina. Vaatimus on luonteva, mutta sitä vastaan on argumentoitu sitenkin, että terveydenhuollon kuntayhtymien on vastattava samalla valtion uusista vaatimuksista. Esim. terveyden- ja sairaanhoidossa hoitotakuun vaatimukset on täytettävä, koska asiaa sitoo valtakunnallinen lainsäädäntö.

3.1. Seutukuntakokeilusta kuntarakenneuudistukseen

Hämeenlinnan seudulla seutuyhteistyötä on tehty niin kuntayhtymissä kuin kuntien kesken. Vuodesta 2003 vuodesta lähtien Hämeenlinnan seudulla kokeiltiin etenemistä seudullisen yhteisen päätöksenteon suuntaan perustamalla alueelle kuntien yhteinen seutuhallitus ja seutuvaltuuskunta. Hanke perustui lakiin HE 41/2003 seutuvaltuusto kokeilusta ja jatkui vuoden 2005 loppuun asti.

Laissa on todettu kokeilusta, että Hämeenlinnan seudulla päätösvaltaa käyttävät 40-jäseninen seutuvaltuuskunta, joka on kokeilulain mukainen julkisoikeudellinen toimielin, seutuhallituksena toimiva Seutukeskus Oy Hämeen hallitus ja Kehittämiskeskus Oy Hämeen hallitus. Yhtiöiden hallitukset antavat eräitä kokeilulain mukaisia seudun yhteisiä lausuntoja. Kummatkin yhtiöt ovat seudun kuntien kokonaan omistamia. Kuntien valtuustot valitsevat seutuvaltuuskunnan jäsenet. Hämeenlinnan seudulla kokeilussa ollut seutuhallinto ei ollut vaaleilla koottu, vaan kunnat ja puolueet nimesivät seudun kunnista edustajat 40-jäseniseen seutuvaltuuskuntaan, seutuvaltuustoon ja seutuhallituksen. Uusien toimielinten käytännön työn toteuttajana, seutukeskuksen toimitusjohtajana oli alussa Hämeenlinnan entinen kaupunginjohtaja Veikko Syyrakki.

Seutuvaltuuskunnalle tuli monien merkittävien hankkeiden koordinointi, käsittely ja yhteensovittaminen. Seutuvaltuuskunta päättää kokeilussa tehtäviensä mukaan kuntien puolesta mm. seutustrategioista, seudun toimintasuunnitelmasta ja muista vastaavista seudullisista kehittämissuunnitelmista kuntien valtuustoja kuultuaan, seudullisen sosiaali- ja terveystalouden yhteisistä linjauksista, kuntien valtuustojen erikseen päättämien seudullisten peruspalvelujen järjestämisestä, kuntien valtuustojen erikseen päättämien seudullisten tukipalvelujen järjestämisestä ja niiden kilpailuttamisesta, maankäyttöön ja kaavoitukseen liittyvästä yhteistyöstä sekä seudulla laadittavista useampia kuntia koskevista yleiskaavoista, seudullisiin kehittämishankkeisiin liittyvistä henkilöstöpoliittisista periaatteista. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2003/20030041>.

Lisäksi todetaan, että seutuvaltuuskunta voi siirtää päätösvaltaansa seudun kahdeksan kunnan muodostamille yhteisöille. Vaikka kyseessä on hallinnollisesti ja poliittisesti merkittävä kokeilu, uudella toimielimellä ei ollut suurta taloudellista merkitystä, eikä hankkeilleen kunnan budjettia. Jokainen kunta teki edelleen oman budjettinsa vuosittain ja suuret kuntayhtymät omat budjettinsa.

Seutuvaltuuskunnan suurempi merkitys saattoikin olla käsittääkseni sillä, että tätä kautta avattiin ovia kiinnostukselle pitemmälle menevään kuntauudistukseen. Itse asiassa Hämeenlinnan seudun seutuvaltuuskunnan tehtävissä oli linjaus selkeästi vahvempaa yhteisnäkemykseen kuntien kesken kuin mitä esimerkiksi kunta- ja palvelurakenne uudistus lakina vaatii. Kokeilussa seutuvaltuuskunta

sai näin käsiteltäväkseen erittäin runsaan, työlään, erityistietoa vaativan ja ehkä poliittisesti vähän palkitsevan ja vähän julkisuudessa näkyvän tehtäväkentän. Paikallispoliitikoille luottamustehtävä seutuvaltuuskunnan saattoikin olla ylivoimainen. Oman kotikunnan asioiden ohessa tuli hallita seutuvaltuuskunnassa seudun seitsemän muun kunnan asiat tai ainakin pääpainotukset niihin.

Seutuhallituksessa ja seutuvaltuustossa aiemmin ehkä selkeän virkamiesvetoisten ja teknisenä pidettyjen kunta-asioiden käsittely alkoi saada kokeilussa poliittista sävytystä. Hämeenlinnan seudun kokeilussa seutuvaltuusto oli jäsenetty yhdeksi kokeilumalliksi, millä tavoiteltiin seudullista tai maakunnallista kansanvaltaa, osallistumista ja demokratiaa. Seutuvaltuuskunta olisi ollut näin maakuntavaltuuston ja kunnanvaltuuston välille asettava uusi luottamuselin, jota ei kuitenkaan valita vaaleilla. Pian kokeilun uuvuttaman seutupoliitikot alkoivatkin turhautuneina katsella Hämeenlinnan seudulla joko hakkeesta ulospääsyä tai sitten kuntayhteistyön syventämistä muulla tavoin. 2005 tulossa ollut kunta- ja palvelurakenne uudistus sitten himmensi seutukokeilun lopullisesti. Luottamusputa ja seutukokeilun epävarmuus alkoi koetella päättäjiä kunnissa.

Hämeenlinnan seudulla seutuyhteistyökokeilu ajautui liikkumattomaan pattitilanteeseen käytännössä talvella 2005. Julkisuudessa hankkeen jumiuttamisesta syytettiin Janakkalaa, joka ei ollut valmis etenemään samaa tahtia seudun muiden kuntien kanssa. Janakkalan omaksumaa itsenäisyys-strategiaa alettiin nimitellä erityisesti hämeenlinnalaisten poliitikkojen keskuudessa ”rusinoiden poimimiseksi pullasta”. Tällä viitattiin siihen, että Janakkala vastusti seutukokeilussa mm. terveydenhuollon kokoamista ns. ”sadekatosmallin” alle, eli käytännössä Hämeenlinnan seudun terveyskeskuskuntayhtymän ja Janakkalan terveyskeskuksen voimavarojen yhdistämistä Hämeenlinnan seudun perusterveydenhuoltoon. Janakkala vastasi seutukumppaniensa kritiikin perustellen linjaansa sillä, että puolueettomien terveystilastojen mukaan janakkalalaiset saavat perusterveydenhuollon selvästi Hämeenlinnan seutua edullisemmin.

Janakkala oli myös yhdistänyt hallinnollisesti kunnassa terveydenhuollon ja sosiaalitoimen jo ennen kuin tätä alettiin edes valtakunnallisesti pohtia. Janakkala oli näin palvelutuotannon uudistusten edelläkävijä valtakunnallisestikin. Janakkala siis irtautui seutuyhteistyön kiinteimmästä sisäpiiristä vuodenvaihteessa 2004 – 2005. Tästä lähtien Janakkalaa alettiin muiden kuntakumppanien keskuudessa sulkea ulos hankkeista. Ulosjättäytynyt aiottiin myös pitää siellä.

Kiinnostus kuntapalvelujen uuteen kehittämiseen virisi Kanta-Hämeessä ja Hämeenlinnan seudulla hieman muuta Suomea rivakammin maaliskuussa 2005. Syynä tähän oli mm. se, tulevaisuuteen tähtäävän Hämeen maakuntaseminaari 2030:n avauksessa maakuntapäivällä (10.03.2005) vihjattiin maan hallituksessa suunnitteilla olevasta kuntauudistushankkeesta. Maakuntapäivässä esillä ollut hanke alkoi kiinnostaa kevättalvella kuntavaikuttajia koko Kanta-Hämeessä. Asiaan tunnettiin monin osin vetoa ja sitä selviteltiin ennakkoon epävirallisesti niin Hämeenlinnan, Forssan kuin Riihimäen seuduilla. Maakunnallisena koordinaattorina Hämeen liitto velvoitti maakuntajohtaja Juhani Hongan seuraamaan ja raportoimaan uudistushankkeesta jäsenkuntia ja maakuntahallitusta.

Hankkeen valmistelua oli helppo seurata siitäkkin syystä, että Kanta-Hämeestä oli Vanhasen 1.hallituksessa kaksi ministeriä: työministeri Tarja Filatov ja oikeusministeri Johannes Koskinen. Lisäksi pitkäaikainen valtakunnan poliitikko, eduskunnan varapuhemies Sirkka-Liisa Anttila Forssasta, oli hyvin perillä kuntaministeri Hannes Mannisen uudistushankkeesta. Onpa Forssan seudulla toteutettu terveyskeskuskuntayhtymän ja aluesairaalan yhdistämishankekin voinut olla joltain osin esikuvana valtakunnassa vireille laitetulle kuntapalvelujen uudistamisen ajatuksille. Forssan seudun esimerkki osoitti nimittäin, että terveyskeskus ja entinen Lounais-Hämeen aluesairaala selviytyvät samalla hallinnolla ja yhdistämisen ansiosta seudulla terveystenonjen

kasvua on onnistuttu jarruttamaan. Myös palvelujen käyttäjät Lounais-Hämeessä olivat olleet uudistukseen tyytyväisempiä kuin entiseen erilliseen terveystakeskus/aluesairaalarjestelmään

Kanta-Hämeessä tiedettiin siis hyvin varhain, että Vanhasen 1.hallitus suunnittelee ja on käynnistämässä kunta- ja palvelurakenne uudistusta. Valtakunnallisissa lehdissäkin alkoi loppukeväästä 2005 olla ennakkojuttuja siitä, että kuntaministeri Hannes Manninen aikoo pakottaa pikkukunnat yhteen. Monelta aamun lehtiä lukeneelta aamukahvit saattoivat kylmetä tai mennä väärään kurkkuun, niin rohkean uudistuksen epäiltiin olevan tulossa. Ehkä suurinta kummastusta herättivät loppukeväästä 2005 lehtijutut, joissa ennakoitiin keskussairaaverkostojen alasajoa ja kalleimman erikoissairaanhoidon keskittämisestä viiteen yliopistosairaalaan valtakunnassa.

Ennakkoon uudistuksesta oli julkisuudessa syntymässä kuva, että kuntiin jää vain hyvin ohut ja pelkistetty palvelurakenne esim. juuri perusterveydenhuollossa. Ennakkopelkoja uudistusta kohtaan lietsoi sekin, että kuntien verotulojen kasvu oli hidastumassa. Kunnille oli tullut uusia tehtäviä, kuten terveydenhuollon hoitotakuu. Monet poliitikot ja valtion taloudesta vastaavat vaativat myös julkisuudessa kuntamenojen saamista kuriin.

Kesällä 2005 kuntauudistushanke uinui ja täsmentyi Sisäministeriössä sille nimettyjen koordinaattorien ja matkasaarnaajien työpöydillä. Elokuun 2005 alussa kunnanjohtajien valtakunnallisilla neuvottelupäillä rävähti. Kuntaministeri Hannes Mannisen hankkeelle nimeämä projektipäällikkö Jukka Peltomäki, (sdp.) esitti, että Suomi voisi olla jaettavissa 20:een aluekuntaa (kun tuolloin kuntia oli lähes 420). Kahtena muuna uudistuksenvaihtoehtoina Peltomäki tarjosi peruskuntamallia ja palvelupiirimallia. Kolme perusvaihtoehtoa oli syksystä 2005 alkavan kuntauudistuskeskustelun näkyvimmit kohteet. Sisäministeriön matkasaarnaajat esittelivät näitä maakunnissa kiertueellaan, jota he kutsuivat ”Mannisen road-showksi”.

Lähes kaikilla maakuntien keskuspaikkakunnilla kuntaministeri Hannes Manninen oli itse esittelemässä uudistusta ja peräämässä kuntapäätäjien ajatuksia uudistuksesta. Näkyvyydeltään kiertue oli vertaansa vailla. Kevään 2005 uudistuksesta luotu ennakkokuva lietsoi mediat varmuuden vuoksi paikalle Mannisen maakuntakiertueelle maakunta maakunnan jälkeen. Kunta- ja palvelurakenne sai lumipallo-efektin aikaan syksyllä 2005.

Lehdet kirjoittivat hankkeesta erittäin näyttävästi. Ennalta keväällä 2005 luodut odotukset haluttiin mediassa täyttää. Vähintä, mitä uskottiin nähtävän, oli median ja politiikan odotus, että uudistushanke kaatuisi mahdottomuutensa. Media tarjosi siten kuntapalvelujen kehittämis- ja arviointikeskustelulle ja erilaisille karttajarjoituksille runsaasti tilaa aina vuodenvaihteeseen 2005 -2006 asti. Tammikuusta 2006 alkaen etusivut valtasi Tarja Halosen ja Sauli Niinistön vaalikamppailu presidenttiydestä. Tämän jälkeen kuntapoliitikot pääsivät julkisuuteen keväällä 2006. Median epäillessä keväällä 2006 hanketta ja eroja hallituksessa keskustan ja sdp:n väliltä.

Antti Mykkänen ja Pertti Rauhio (2006) ovat kirjoittaneet sisäpiiriläisten kuvauksen uudistuksen toteutuksesta hallituksessa. Mykkänen ja Rauhio (2006, 34 - 36) myöntävät, että linjaeroja hallituksessa oli, mutta heidän mukaansa yllättävän helposti uudistus kuitenkin muotoutui. Esimerkiksi suuruuden ekonomian periaatteen merkityksen ymmärtäminen on ollut avain uudistushankkeen lukkojen avautumiselle. Palvelutuotannon uudistamisesta nousseet linjaerot puolestaan Vanhasen 1.hallituksessa oli kierretty jättämällä valinnan teot kuntien itsensä tehtäviksi. Kunta voi siksi tuottaa palveluja niin itse, kuin ostaa ulkopuolisiltakin palveluja.

Valtiosihteereiden Mykkäsen ja Rauhion kuvaus lain periaatteiden linjauksesta (2006, 35) antaa sen kuvan, että uudistus kulkee junan varmuudella, sen jälkeen kun ”hanke pelastettiin kesäkuun

2006 loppupäivinä ja – öinä. Neuvotteluihin osallistuivat hallituspuolueiden edustajat, Mannisen ryhmän oppositiojäsenet jätessään odottavalle kannalle. Ns. vakavissa vaikeuksissa olevia kuntia koskeva pykälä ja henkilöstön irtisanomissuojapykälä ratkesivat juuri viimeiseksi päätetyn rakenneryhmän kokouksen alkaessa. Loppurutistuksen tekivät ministerit Heinäluoma ja Manninen”.

”Puitelain perustaksi tehdyn sopimuksen hyväksyivät kaikki valmisteluun osallistuneet. Viimeisessä kokouksessa ei ollut oppositiota, eikä yksikään paikalla ollut jättänyt eriävää mielipidettä. Hallituspuolueiden lisäksi sopuun sitoutuivat oppositiossa kokoomuksen, vasemmistoliiton ja vihreiden edustajat. Sovun taakse saatiin 191 kansanedustajaa” muistuttavat Mykkänen ja Rauhio (2006, 35) juhlakirjassa ”Paras tuoreelta arvioituna”

Mykkäsen ja Rauhion kuvauksesta näkee, miten sopu uudistuksessa oli tavoitettu sd:n ay-siiven vaatimusten mukaan sekä ottamalla samalla mukaan keskustan tärkeiden tukialueiden tarpeet maaseudulta. Sdp:n näkemystä tekstissä on ilmaus ”henkilöstön irtisanomissuoja”. Keskustan näkemystä muotoilussa puolestaan on ”vakavissa vaikeuksissa olevien kuntien pykälä”. Olisiko itse lain peruslinjauksesta luettavissa nyt ulos tradition ja modernin politiikan jatkamispyrkimys? Voimaansa menettänyt (uusliberalistinen) valtio suosittaa kuntia muuttumaan ja sopimaan asioita itse paikallisesti. Muotoilu vakiinnuttaa ja toteaa nykytilan. Uuden luomiseen valtio ja hallitus eivät ole uudistuksessa ryhtymässä. Ristiriidat on liudennettu ja kannattajille tarjotaan uudistuksesta sovitut makupalat.

Modernin, myöhäismodernin ja tradition taustaa vasten kunta- ja palvelurakenne uudistuksen puitelaissa näyttää toteutuvan vahvimmin modernin ja tradition painotus. Viime vaiheessa selvää modernia on otettu mukaan kirjaamalla kollektiivinen ”henkilöstön irtisanomissuoja”, suoja koskee siis jo kuntien palveluksissa viroissa tai toimissa olevia työntekijöitä kollektiivisesti. Sitä vastoin määräaikaisten tai tilapäisissä työsuhteissa olevien asema ei kuulu kuntauudistuksessa.

Traditiota uudistuksessa puolestaan on mielestäni selkeä keskustan vaatimukseen kirjattu ”vakavissa vaikeuksissa olevien kuntien pykälä”. Terminä ja muotoilultaan ilmaus on lähes identtinen Suomen aikanaan EU:n kanssa neuvottelemalle maatalouden vakavien vaikeuksien pykälälle ns. 141-pykälä EU-sopimuksessa. Vakavien vaikeuksien tuet ovat usein merkinneet uudistusten vauhdin jarruttamista ja samalla maksuautomaattia maataloudelle, kuten ehkä kuntauudistuksessa talousvaikeuksissa oleville kunnillekin. Vakavien vaikeuksien tuki antaa aikalisän uudistusta epäileville. Se on valtion kädenojennus vaikeuksissa oleville kunnille.

3.2. Seurakunnissakin mietitään kuntarajoja ja identiteettejä

Yksityisten ihmisten näkökulmille ei ole uhrattu paljonkaan tilaa kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa. Uudistuksessa odotetaan, että tärkeintä on, että elämälle tärkeimpiä peruspalveluja on konkreettisesti olemassa ja niitä on tarjolla. Tämän lisäksi myös ns. pehmeät tarpeet, henkiset ja sosiaaliset arvot on otettava uudistuksessa huomioon. Palveluilta odotetaan laatua, mutta myös tuttuutta ja turvallisuutta muistuttaa Voitto Huotari (2006, 158) arvioidessaan kunta- ja palvelurakenne uudistusta. Huovinen on seurannut liitoskeskusteluja erityisesti seurakuntien näkökulmasta. Kun seurakuntia on liitetty toisiinsa, esille ovat nousseet kysymykset asukkaiden identiteetistä ja identiteetin muutoksesta. Seurakuntien yhdistymisessä ja kuntaliitoksissa on

ihmisten kannalta usein samasta asiasta. Huoli ja epävarmuus, kontingenssi näyttäytyvät taustalla myös kuntauudistushankkeessa, niin poliittisten päättäjien kuin kuntalaistenkin kannalta. Kyse on tällöin monenlaisten eri identiteettien keskinäisestä kamppailusta ja muotoutumisesta.

Identiteettien muokkautumista ihmisten liittymistarpeiden yhteydessä on tutkinut tunnetusti Benedict Anderson esim. teoksessaan ”Kuvitellut yhteisöt”, suom. 2006. Identiteetti muodostaa niin yksilön kuin yhteisönkin eräänlaisen, pääosin pysyvän näkemyksen itsestä - sen millainen on, ja mihin kuuluu, tai mihin haluaa kuulua. Tästä syystä puhutaankin esimerkiksi kansallisesta, etnisestä, sukupuoli tai poliittisesta identiteettistä. Voidaan puhua myös esimerkiksi alue- ja kulttuurisesta identiteetistä.

Voitto Huotarin mukaan kuntauudistuksessa ihmisten yhteisöihin jäsentymisen tarpeille on osoitettu varsin vähän huomiota. Jokaiselle ihmiselle identiteetti, käsitys kuulumisesta yhteisöön on kuitenkin tärkeä. Kysymys on hiljaisesta tiedosta, jota jokainen kantaa sisimmässään. Asukkaiden identiteetti on suurissa kaupungeissa erilainen kuin pienissä maaseutuyhteisöissä. Monilla paikkakunnilla asuneen ja usein muuttaneen identiteetti on erilainen kuin koko ikänsä samalla paikkakunnalla asuneen.

Huotari (2006, 159) muistuttaa, että paikallisidentiteetissä on kyse vuorovaikutuksesta. Suomessa on varsin vahva kansalaisyhteiskunta monine paikallisine verkostoineen, urheiluseuroineen, järjestöineen, ystäväryhmineen ja seurakuntayhteisöinä. Pitkäaikaisesta tuttavuudesta, ystävyydestä ja kanssakäymisestä rakentuvien vuorovaikutusten muutos on yksilöille suuri asia. Yhdentekevää ei ole myöskään mielikuva laajemmasta kokonaisuudesta ja yhteisöstä, johon kuuluu. Perinteet ovat merkittävä osa paikallisidentiteettiä. Tämä paljastuu aina, kun kyläkoulua ollaan lakkauttamassa tai kun kunnan ja pitäjän itsenäisyys on vaakalaudalla. Huotarin mukaan vaikka monien palvelujen hallinnointi ja toteutusvastuu olisi suurissa yksiköissä, on myös kunnioitettava ja luotava edellytyksiä paikalliselle samaistumiselle. Paikallisen itsenäisyyden ja samaistumisen ohessa identiteettiä muokataan ja korostetaan nimeämällä ja muilla symboleilla kuten vaakunat ja paikalliset kunnianosoitukset.

Huotari (2006) epäileekin, että suunniteltuihin suurkuntiin on asukkaiden vaikea samaistua ja identifioitua. Tulevaisuudessa voi tapahtua eräänlaista kahdentasoista identifioitumista. Samaistutaan nimellisesti suurkuntalaiseksi sekä samaistutaan toisaalla oman osa-alueen, esim. kylän, pienyhteisön jäseneksi. Varsinkin pienillä paikkakunnilla kuntapäätäjät ja poliittiset vaikuttajat toimivat usein monissa eri luottamustehtävissä. Tällöin seurakunnissakin luottamushenkilöille saattaa käydä niin, että identiteetti ja kuuluminen erilaisiin sisäpiireihin ja –ryhmiin alkaa tuntua hyvin tärkeältä.

Huotarin ohessa huomaisin itsekkin tämän asian sattumalta vuodenvaihteessa 2004-2005 tehdessäni Yle Radio Hämeeseen uutisjuttua siitä, että kirkon keskushallinto ja hiippakunnat haluavat seurakuntia yhteen ja haluavat vähentää seurakuntien hallintotehtäviä ja –henkilöstöä. Käytin jutussani esimerkkinä Lammin seurakuntaa ja kerroin, että Lammin seurakunta voisi olla sellainen, joka voisi joko saada hallintopalvelua naapuriseurakunnista tai voisi alkaa itse tarjota hallintopalveluja pienemmälle seurakunnalle. Uutisjuttuni herätti yllättävää palautetta. Lammilla oli loukkaannuttu asian esiin ottamista. Uutisen painotusta pidettiin virheellisenä, väärää tietoa sisältäneenäkin vaikka jutussa kerrottiin vain Tampereen hiippakunnan näkemys asiasta. Merkittävää usein onkin, kenen tulkinta pääsee julkisuuteen. Niin on jos siltä näyttää.

Seurakuntien yhdistymistä ja tulevaisuutta pohtiva uutisjuttuni, jouluna 2004 julkaistiin yli puoli vuotta ennen kuin kuntarakennekeskustelu oli lähtenyt liikkeelle. Jälkikäteen, vuonna 2008

ymmärrän hyvin, kuinka arkaan kohtaan jotain osaa paikallista identiteettiä uutinen vahingossa osui. Lammilaisen paikallisidentiteetin vahvuuttahan osittavat sellaisetkin seikat, että Lammin Säästöpankki pysyi 1990-luvun pankkikriisissä itsenäisenä ja sen jälkeen entistä vahvempana ja kasvavana pankkina. Samoin Lammin Osuuspankki on itsenäinen ja itsenäinen kasvava pankki. Lammin Osuuskauppakin jättäytyi myös vuonna 2005 itsenäiseksi osuuskaupaksi keskusliikkeen ja Osuuskauppa Hämeenmaan painostuksesta ja investointilupauksista huolimatta.

Seurakuntarakenteita ja identiteettejä selvittäneen kirkkososiologin ja piispan, Voitto Huotarin (2006) viesti kuntauudistukselle onkin, että paikallisesti samaistumiset ja identiteettien muutokset ovat tärkeitä asioita. Huovinen itse ei vastusta liitoksia ja rakenteiden uudistamista, vaan muistuttaa, että uudistuksissa on monia puolia. Identiteettien kannalta asiat näyttävät erilaisilta valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti.

Muutokset ja tulevaisuus näyttävät mielestäni myös hyvin erilaisilta, kun niitä tarkastelee modernin, tradition ja myöhäismodernin kautta. Helsingissä opiskelevan, hevi-musiikki harrastavan, sivari- lammilaisen identiteetti on hieman erilainen kuin Lammin pankin johtokunnassa vaikuttavan, kirkkovaltuutetun. Silti kumpikin saattavat päätyä pitämään itsenäistä Lammia parhaana. Toinen opiskelupaikkakunnaltaan, toinen puolestaan paikallisen vallan sisäpiiristä käsin.

Traditio, moderni ja myöhäismoderni elävät kaiken aikaa rinnakkain niin paikallisesti niin yhteisöissä kuin yksilöissäkin. Tästä syystä kuntauudistuksessakin paikallisesti kovin selkeitä puoluelinjoja ei aina löydy. Linjaerot kulkevat ryhmien sisällä ja kuntauudistuksen sisältö voi näin muovautua maan eri osissa hyvinkin erilaiseksi. Pelkästään Kanta-Hämeessä näkemyksiä uudistuksen toteuttamisesta on Hämeenlinnan seudullakin ainakin kolme. Lounais-Hämeessä uudistuskäsitteitä on ainakin kaksi. Hyvinkään Riihimäen seudulla ehkä tätäkin enemmän.

3.3. Kunnanjohtajille olisi riittänyt kolme kuntaa Kanta-Hämeeseen

Kanta-Hämeen kunnanjohtajat olivat seuranneet alkuvuodesta 2005 erittäin tarkasti alkamassa olevaa kuntauudistushanketta. Kun Kanta-Häme maakuntana on jäsentynyt kolmen kaupungin, Forssan, Hämeenlinnan ja Riihimäen ympärille, odotettavissa oli, että kuntauudistus suuntautuisi selkeästi näitä seutukeskuksia kohti. Kaupunkikeskukset ovat Kanta-Hämeessä paitsi tärkeimpiä palvelujen tarjoajia, ne ovat myös lähikuntien selkeiden työssäkäyntialueiden keskuksia.

Kunnanjohtajat olivat elo-syyskuussa 2005 perehtyneet Sisäministeriön projektipäällikkö Jukka Peltomäen kuntauudistuksen päävaihtoehtoihin: peruskuntamalliin, aluekuntamalliin ja ns. palvelupiiriin. Aluekuntamalli olisi Kanta-Hämeessä merkinnyt koko maakunnan kattavan kunnan perustamista. Peruskuntamalli puolestaan tarkoittaa minimissä noin 20-tuhannen asukkaan peruskuntien muodostumista. Kanta-Hämeessä tällaisia kuntia ovat selvästi vain Hämeenlinna, Riihimäki ja Forssa. Janakkalakin jää (runsaan 16-tuhannen asukasmäärällään) vaadittua pienemmäksi. Kaupunkikunnista muut kunnat Kanta-Hämeen maakunnassa ovat pienehköjä ja ovat tuottaneet vaativampia ja kalliimpia palveluja kuntayhtyminä mm. terveydenhuollossa ja koulutuksessa. Sisäministeriön kolmas uudistusmalli, palvelupiiri olisi merkinnyt esimerkiksi sairaanhoitopiirin tyylistä yhteistä kuntayhtymää esim. sosiaalitoimeen. Se olisi kuitenkin ollut ratkaisuna paikallisen päätöksentekovallan vähentymistä ja siirtymistä palvelupiirille.

Yllättäen kuntajohtajat päätyivät syyskuussa 2005 keskenään, kenenkään sitä vaatimatta siihen johtopäätökseen, että Kanta-Hämeessä selvittäisiin kolmella kunnalla, jotka olisivat Hämeenlinna, Riihimäki ja Forssa. Johtopäätös oli yllättävän rohkea. Sellaisesta ei oltu puhuttu julkisuudessa Kanta-Hämeessä koskaan. Kunnanjohtajien esitys arvioitiin puolueettomaksi ja riippumattomaksi asiantuntijanäkemykseksi maakunnan mediassa.

Kunnanjohtajien johtopäätös maakunnallisen kunnanjohtajakokouksensa jälkeen kolmeksi kaupunkikeskeiseksi peruskunnaksi Hämeenlinnaksi, Riihimäeksi ja Forssaksi on monessa suhteessa johdonmukainen. Ammatillinen koulutus maakunnassa on tarjolla juuri kaupunkikeskuksissa. Kaupalliset ja viihde- ja kulttuuripalvelut ovat kaupungeissa. Myös terveyspalvelujen ilta- ja viikonloppupäivystykset ovat yksinomaan kaupungeissa. Kaupungit ovat selkeitä kuntakeskuksia. Kunnanjohtajat esittivät myös kokeeksi sitä, että uudet kaupunkikeskeiset kunnat voitaisiin haluttaessa nimetä uudelleen. Hämeenlinna voisi olla Vanajan kaupunki esim.

Olisi toivottavaa, että muutamassa vuodessa Kanta-Hämeessä päästäisiin kunnanjohtajien mukaan sellaiseen malliin, missä kuntapalvelut tuotettaisiin kolmessa suurehkoissa peruskunnassa. Kunnanjohtajien rohkealle näkemykselle antoi pontta, että monessa kunnassa kunnanjohtajat lähentelivät eläkeikää. Eläkkeelle siirtyminen oli lähellä Kanta-Hämeen kunnissa myös monilla toimialajohtajilla. Kuntien yhdistämisestä voitaisiin näin heti saada hyötyä ainakin jo siitä, että keskushallinnon tehtävissä tarvittaisiin vähemmän tekijöitä (johtajia ja päälliköitä). Vielä suuremmat säästöt palvelutuotannossa odottaisivat, jos palveluhenkilöstö olisi saman työnantajan palveluksessa. Näin työntekijöitä voitaisiin käyttää joustavammin tarpeiden mukaan Esimerkiksi terveydenhuollossa ja perusturvassa on tehtäviä kuten esim. koti- ja vanhuspalveluissa töitä, jotka ovat sisällöllisesti lähellä toisiaan ja jossa henkilöstö voisi olla samassa organisaatiossa.

Kunnanjohtajat olivat keskuudessaan päätyneet suurkunta-arvioihin jo ennen ns. Mannisen syksyn maakuntakierrosta 2005. Kunnanjohtajat eivät erikseen tuoneet näkemystään julkisuuteen, vaan se tehtiin uutisjournalismin kautta. Asia putkahti laajasti julkisuuteen mediassa. Yle Radio Häme nosti aiheen esille syyskuussa 2005 ja saman tien pian tämän jälkeen maakunnan lehdet haastattelivat kunnanjohtajia, jotka kertoivat asiantuntija virkamiehinä päätyneensä tähän tulokseen arvioituaan Sisäministeriön vaihtoehtoja. Suurkunta-nimitys kolmelle kaupunkikeskeiselle kunnalle Kanta-Hämeessä omaksuttiin mediassa. Suurkunnalla tarkoitettiin alueellisesti suurta kuntaa, ei väestöltään suurkuntaa. Väestöltään suurkunnaksi nimetty kahdeksan kunnan liitos Hämeenlinnakin olisi yltänyt vain noin 90-tuhanteen asukkaaseen. Sitä vastoin leveydeltään uusi Hämeenlinna olisi suuri, leveyttä satakunta kilometriä Lammilta - Tammelaan.

3.4. Maakuntaseminaarista uuden kunnan perustamishaaveisiin

Kanta-Hämeessä ja varsinkin Hämeenlinnan seudulla syksy 2005 oli tiiviin kuntauudistuksen puntaroinnin aikaa. Maakunnan kunnanjohtajien näkemys kuntien yhdistämisestä kolmeksi kaupunkikeskeiseksi suurkunnaksi sai ymmärrystä, tukea ja vastustakin julkisuudessa. Pian Janakkala ilmoitti olevansa edelleen itsenäisyytensä kannalla ja kunnanjohtaja veloitettiin toimimaan Janakkalan poliittisen päättäjän tahdon, ei kunnanjohtajien vertaisryhmän idean mukaan.

Lounais-Hämeessä Forssan seudulla ajatus yhdestä keskuskunnasta sai lopulta ymmärrystä vain forssalaisilta päättäjiltä, naapurikunnista ei juuri lainkaan. Lounais-Hämeen kunnanjohtajien

keskuudessa suurkuntahankkeella oli ymmärtäjiä, kuten Humppilan kunnanjohtaja Esko Tonteri ja Forssan kaupunginjohtaja Tapani Venho. Lounaishämäläiset poliitikot, ehkä Forssan kokoomuslaisia ja sosialidemokraatteja lukuun ottamatta eivät kuitenkaan lämmenneet suurelle Forssa-keskeiselle peruskunnalle. Riihimäen seudulla suurkunta-ajatus oli myös syksyllä 2005 osin kaupunkipäättäjien mieleen, mutta hanketta epäiltiin vahvasti esimerkiksi Lopen kunnassa. 2006 loppuvuodesta kuntaliitos nousi uudelleen esille vahvistettuna Hyvinkäällä, mutta haudattiin sitten taas loppuvuodesta 2007, kun asiaa oli tutkinut kuntaliiton konsultti ja kuntatalouden asiantuntija.

Kanta-Hämeen puolueiden piirijärjestöissä kuntaliitosta puitiin myös, mutta mitään velvoitteita kuntapäättäjille ei ilmeisesti annettu. Piirijärjestöistä lähinnä sosialidemokraatit ja kokoomus liputtivat vahvalle kuntauudistukselle. Keskusta puolueena empi ja pienemmät puoluepiirit hankkivat lisätietoa, eivätkä ottaneet kovin selvästi kantaa uudistukseen. Loppuvuosi ja vuodenvaihe 2005 - 2006 olivat kuntapäättäjille, erityisesti kunnanhallituksille vaativan ja kiireisen ponnistuksen kausi. Tuskin koskaan Suomessa on jouduttu muutamassa viikossa vastaamaan kaikkiin kuntapalveluihin, kuntarahoitusta, kuntarakenteita ja valtion ja kuntien suhteita koskeviin kysymyksiin. Kyseessä oli näin merkittävin linjaus kuntaelämässä kymmeneen vuosiin.

Kanta-Hämeen kuntien ja seutuvaikuttajien maakuntaseminaarissa arvioitiin ja ruodittiin kuntaministeri Hannes Mannisen ja Sisäministeriön kuntauudistukseen tarjoamia perusvaihtoehtoja (02.11.2005), Ehdotuksia niin kiiteltiin kuin moitittiinkin. Sisäministeriön kuntakierroksen aikataulu koettiin kuitenkin yleisesti mahdottomaksi. Esim. janakkalalainen entinen kansanedustaja Esko Helle on todennut maakuntaseminaarissa Hämeenlinnassa näin.

”kuntahanke on osa hallituksen tuottavuusohjelmaa. Onko selvitetty sen suhdetta käynnissä olevaan demokratiaohjelmaan”? Uudistusprosessiin aikataulua Helle moittii ”kuukaudessa vaaditaan kannanotot valtion ja kuntien kustannus- ja työnjakoon. Aikataulu on liian kireä ajatusten vaihtamiselle. Uudistuksesta tulisi kunnissa käydä laaja ja vilkas kansalaiskeskustelu. Miten tämä on mahdollista, koska kansalaisvaikuttamiselle on mahdollisuus”? Vasemmistoliiton entinen kansanedustaja ja perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Esko Helle on lisäksi painottanut kuntaministeri Hannes Manniselle, että ”tulisi olla muistio mistä selviävät kuntauudistuksen ja perustuslain yhteydet”. Hämeen liitto: Kunta- ja palvelurakenne kokousmuistio. Laatija Anne Suntiainen-Nurmi 2005 http://www.hameenliitto.fi/tiedostot/aluekehitys/paras_muistio021105.pdf

**Median edustajana Kanta-Hämeen maakuntaseminaarissa (02.11.2005)
Hämeen Sanomien päätoimittaja Olli-Pekka Behm piti kuntauudistushanketta tärkeänä.**

”Lisätietoa kuitenkin tarvitaan. Muutos on välttämätön, mutta kuntauudistuksen mallit ovat vielä hakusessa, Hämeen Sanomien lukija on hämmennyksissään. Palvelut tuntuvat sisällöttömiltä”, päätoimittaja Behm muistuttaa, että kunta- ja palvelurakenne uudistuksesta voi vaihtaa käsityksiä lehdessä ”Hämeen Sanomilla on vierailijapalsat, jonne mielipiteitä voi kirjoittaa. Lehti on kansalaiskeskustelun foorumi” muistutti päätoimittaja Olli-Pekka Behm http://www.hameenliitto.fi/tiedostot/aluekehitys/paras_muistio021105.pdf

Kuntauudistuksen kireän aikataulun ohessa myös EU:n kilpailuvaatimusten uskottiin muokkaavan kuntaelämää ja kuntamarkkinoita uusiksi. Kunnista ennakoitiin kehittyvän merkittäviä palvelujen ostajia. Samalla kuntien oman palvelutuotannon epäiltiin mahdollisesti vähitellen kuihtuvan varsin vähiin. Kilpailuttamisen uhkista ja mahdollisuuksista puhuttiin, koska EU:ssa oli käsittelyssä palveludirektiivi, jonka uskottiin tuovan kilpailuttamisen kunnissa aivan pieniinkin hankintoihin ja palveluihin. 6000 euron rajaa pidettiin miniminä, jota pienempiä hankintoja tai palveluja ei sentään olisi sentään tarvinnut kilpailuttaa. Vaikka pienten hankkeiden kilpailuttamista

pidettiin työläänä ja usein tarpeettomina, samaan aikaan kuntapäätäjät ja media toistelivat näkemystä, että kunnissa ei osasta vieläkään ottaa kaikkia kilpailuttamisen tarjoamia etuja tosissaan.

3.5. Kuntaministeri Manninen toppuutteli kuntaliitosintoa

Hämeenlinnaan marraskuun alussa 2005 Sisäministeriön maakuntakierroksensa päättänyt kuntaministeri Hannes Manninen korosti tilaisuudessa, että eri puolella Suomea pidettyihin kunta ja palvelurakenne seminaareihin on osallistunut puolessa toista kuukautta yli 7000 kuntapäätäjää, viranhaltijaa ja luottamushenkilöä. Mannisen mukaan uudistuskeskustelussa

”on tarrauduttu liikaa kuntien lukumäärän vähentymiseen”. Manninen mukaan ”aluevaiheessa tai uudistuksessa ei muutoinkaan ole tarvetta turhaan kiirehtiä tai kantojen lukkoon lyömiseen ilman riittävää valmistelua sekä eri vaihtoehtojen kiihкотonta punnintaa”. Kuntaministeri muistutti myös kuntapäätäjille Kanta-Hämeessä, että kunta- ja palvelurakenne uudistusta koottaessa ”kuntajaotuksen muutokset olivat vain yksi tarkastelun kohteeksi nostettu asiaryhmä”.

”Yhtä tärkeää on selvittää ja edistää palveluiden eri järjestämis- ja tuottamistapojen käyttöönottoa, ottaen huomioon erityisesti palveluiden saatavuus, laatu ja tehokas tuottamistapa sekä tuottavuuden parantaminen”. Peruspalveluministeriryhmän tehtävänä on uudistuksessa käsitellä palveluiden tuottamisen tehostamista, kuten tilaaja – tuottaja - mallien käyttöönottoa. Tämä tuntuu julkisessa keskustelussa välillä unohtuvan”, kokosi 2005 syksyn kuntauudistuskeskustelua kuntaministeri Hannes Manninen Hämeenlinnassa.

Hämeen liitto: Kuntaministeri Hannes Mannisen puhe Hämeenlinnassa 02.11.2005)
 ”Aluevaiheessa on tarkasteltava laajasti palveluiden tuottamista kuntarakenteen rinnalla”.
http://www.hameenliitto.fi/aluekehitys/kunta_ja_palvelurakenne/ministeri_mannisen_puhe.pdf

Myös Kuntaliiton varatoimitusjohtaja Timo Kietäväinen oli kuntaministeri Hannes Mannisen kanssa uudistuksesta samoilla linjoilla. Kietäväinen oli puhetiivistelmässään painottanut kuntapalveluiden uudistamisen tarvetta. Mielestäni keskeistä on, että Kuntaliiton varatoimitusjohtaja Kietäväinen ei puhereferaatissaan sanallakaan puhu kuntaliitosasioista. Sitä vastoin Kietäväinen korostaa tekstissä esteiden purkamista mm. kuntien valtionosuuksien saannin suhteen. Esimerkiksi haja-asutusalueiden koulujen lakkauttamisen yhteydessä tulisi harkita, voisivatko oppilaat saada kuntarajojen yli läheiseen naapurikunnan kouluun opetusta, ilman että tämä vähentäisi kuntien valtionosuuksia.

Kietäväinen painottaa Kuntaliiton näkemyksenä tilaaja-tuottaja-mallia, palveluseteleitä ja kuntien keskinäisen verkottumisen edistämistä. Teknologialla ja tietotekniikalla sekä sähköisellä asioinnilla on myös merkitystä palvelujen uudistamisessa kunnissa. Kietäväinen muistuttaa, että ”jos kansallisesti ei saada tasapainoa kuntien tulojen ja tehtävien välille, hallintomallien uudistamisellakaan ei tähän päästä”. Kietäväisen puhereferaatista (02.11.2006) Hämeenlinnassa.
http://www.hameenliitto.fi/aluekehitys/kunta_ja_palvelurakenne/timo_kietavaisen_tiedote.pdf

3.6. Mikro-julkisuutta ja etusivuja kuntauudistuksessa

Kun pohtii yleistä kuntauudistuskeskustelua ja Kanta-Hämeen ja Hämeenlinnan seudun suurkuntahanketta erityisesti politiikan teon ja median siitä antaman kuvan kautta, ensimmäinen tuntemus on, että mediassa uudistuksesta välittyi ehkä suurempikin ilmiö kuin mitä sillä maan hallitus ja kuntaministeri ehkä olivat tavoittelemassa. Kunta- ja palvelurakenne uudistuksella tehdään alun alkaen monenlaista eri politiikkaa. Jotkut tavoittelevat policyna kuntarakenteiden uusimista, nykyistä suurempia kuntakokoja, näin erityisesti sd. Osa tavoittelee puolestaan kuntien palvelurakenteiden uusimista mm. tilaaja-tuottaja-mallien kautta avaamalla kuntapalveluja kilpailulle. Näin tekee ainakin keskusta. Jotkut saattavat lisäksi pohtia uudistuksessa myös kuntapalveluiden vähentämistä, ainakin osalta kuntalaisista, esim. lapsilta ja nuorilta kuten myös kulttuuri- ja liikuntapalvelujen käyttäjiltä. Näistä vapautuvat resurssit olisi suunnattava mm. vanhusten palveluihin.

Kuntauudistuksella politikoidaan ja sitä politisoidaan monella eri näyttämöllä. Median julkisuudessa selkeimmät ja dramaattisimmat erot nousevat uudistuksesta esille. Sisäministeriön syksyllä 2005 toteuttama koko maan kattava kuntauudistuksen esittelykierros oli näkyvyydeltään mediassa vertaansa vailla. Varsinaisen politiikan tekeminen tapahtuu kuitenkin viime vaiheessa päättäjien ja valmistelijoiden neuvottelupöydissä järjestyneesti. Neuvottelupöydissä, kuten myös mediassa politiikkaa tehdään kielellisesti. Kielellä muokataan mielikuvia asioista, mutta samalla kielellä myös vaikutetaan itse tapahtumien kulkuun. Kielellisesti myös kansalaisyhteiskunnan jäsenet seuraavat ja ottavat vastaan kunta- ja palvelurakenne uudistuksesta tulevaa tietoa ja tulkintaa. Päättäjille kielellisesti selkeää, heidän näkökulmastaan, ei ole sitä aina medialle, eikä kansalaisyhteiskunnalle.

Median tuntuukin palauttaneen keskustelua kuntauudistuksesta jo johonkin aiemmin esitettyyn tuttuun kuvioon: kuntaliitoskiistoihin ja rajariitoihin esimerkiksi. Myös poliittisista päättäjistä moni näytti vuonna 2005 tavoitelleen ennen muuta kuntarajojen uudistamista. Ja jos asia ei kuntien kesken etene sovussa, pyydetäisiin valtio kiistan tuomariksi. Osa kuntauudistuksen toteuttajista puolestaan tuntuu olleen alusta alkaen hyvin varovaisella tahdilla liikkeellä. Uudistuspuhetta tuotettiin runsaasti, mutta varsinaisia uudistuksia ei haluttu, eikä ollut ehkä tarkoitus tehdä.

Muutamia uudistukseen osallistuvista kunta- ja muista poliittisista päättäjistä avaavat uudistuksen ovet selälleen ja lähtevät tavoittelemaan paikallisesti hyvinkin suuria muutoksia. Monella oli kunnianhimoisia pyrkimyksiä, ikään kuin kuntapalvelut olisi kielellisesti ja kokouksissa uusittavissa muutamassa kuukaudessa. Uudistuksessa erilaisia päämääriä ajavien välille syntyi selkeitä näkemyseroja siitä, mitä on tehtävä. Kuntauudistuksessa politisoidaan hyvinkin erilaisia hankkeita ja myös politikoidaan näillä. Valtakunnallinen kunta- ja palvelurakenne uudistus väistyi mediassa sitten alkuvuodesta 2006 lehtien sisäsivuille ja pikku-uutisiksi, kun vuoden 2006 presidentinvaali ja sittemmin uhannut lintuinfluenssa, pandemian pelko levisi mediaan.

Miten median välittämän kuntauudistuskuvan ja politiikan suhdetta voisi kuvata?

Tamperelaiset politiikan tutkijat Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne (2005) pohtivat uusia kansalaisuusmahdollisuuksia myöhäismodernissa liberaali-demokraattisessa yhteiskunnassa ja julkisuudessa. Tutkijat muistuttavat e-demokratia tutkimushankkeessaan, että perinteisestä yksisuuntaisesta massamediasta on kuljettu kohti monimuotoisia kommunikaatioverkostoja. Julkisuutta sirpaloivat digitaaliset mediat ja – verkostot irrottavat tehokkaasti poliittisen julkisen elämän käytäntöjä valtiolaitoksesta ja -alueista.

Ei voi puhua enää yhtenäisestä suomalaisesta julkisuudesta, vaan sen sijaan erikokoisista, päällekkäisistä, ja toisiinsa linkittyneistä julkisuuksista, joista jokaisen voi nähdä muodostavan potentiaalisen näyttämön poliittisesti motivoitulle toiminnalle ja valtasuhteille. Puhutaan myös erilaisista mikro-julkisuuden alueista. Poliittinen mikro-julkisuus tarkoittaa käsitteellisesti erilaisia paikallisia tiloja, joissa ihmiset kohtaavat toisensa kiistanalaisten asioiden merkeissä. Kuitenkaan mikro-julkisuus ei yllä mediassa esitettyyn valtajulkisuuteen.

Mikro-julkisuudet ovat Häyhtiön ja Rinteen (2005, 17) mukaan kansalaisyhteiskunnan liikehdintöjen tärkeimpiä ominaispiirteitä. Poliittisissa mikro-julkisuuksissa kyseenalaistetaan ja muutetaan jokapäiväisen elämän merkityskoodeja, joiden uusien tulkintojen välittämisessä voidaan käyttää mitä moninaisempia viestintäkeinoja. Vaikka mikro-julkisuudet voivat yhtyä silloin tällöin huomiota herättäviksi mediatapahtumiksi, niiden tosiasiallinen merkitys on kuitenkin latentti. Päivittäisissä suhteissaan ja toisiinsa sulautuneissa kommunikaatiivisisissä verkostoissa erilaiset toimijat, kannattajat ja sympatisoijat tuottavat jatkuvasti symbolisesti jatkuvia poliittisen eron määritelmiä harjoittamalla julkista mielipiteenvaihtoa eli deliberaatiota (Häyhtiö ja Rinne 2005).

Hämeenlinnan seudulla tästä poliittisesta mikro-julkisuudesta saatiin erinomaiset, vahvat näytöt syksyllä 2006 Rengossa ja Lammilla, kun poliittiset ryhmät hajosivat, jakaantuivat keskenään ja loivat keskuudestaan uusia ryhmittymiä, joihin ei kukaan ulkopuolinen vaikuttaja pystynyt poliittisesti edes uhkailuilla vaikuttamaan. Julkisuus, vuodot lehtiin ja maakuntaradiolle olivat osa tätä vuoden 2006 kuntauudistuksen poliittista mikro-julkisuutta. Tästä tarkemmin mahdollisessa jatkotutkimuksessa empiiristen lehtiartikkelien lisäerittelyssä.

Monien erilaisten julkisuuksien näyttämöt voivat myös kuvata ja jäsentää syksyn 2005 kunnanhallituksissa käytyä arviointikeskustelua kunta- ja palvelurakenne uudistuksen merkityksestä. Kanta-Hämeessä kaikissa kunnissa ja kaikissa kuntayhtymissä, niiden tärkeimmissä johtamisen ja linjamuotoilujen sisäpiireissä, käytännössä siis kunnanhallituksissa mietittiin uudistukseen vastauksia valtiolle, Sisäministeriön kysymyksiin. Hämeenlinnan seudulla kuntauudistuksen arvioinnin ja poliittisen linjauksen ytimessä, ikään kuin ruorissa oli kuntien yhteinen Hämeenlinnan seudun seutuhallitus. Seutuhallitus oli yhtä aikaa informaation kokoaja ja sen jakaja seudun kunnille, mutta myös kuntien kantojen yhteen sovittaja ja – muotoilija. Hämeenlinnan seudun uudistuskeskustelun kovin ydin oli näin seutuhallinto, joka ei ollut suoraan vaaleilla valittu, vaan se oli välillisen, kuntayhtymävallan tapaisen vallan käyttäjä - sellainen kuin kuntapoliitikkojen usein kritisoimat muutkin kuntayhtymät.

Seutuhallituksen jäsenet ovat olleet samalla keskeisimpiä vaikuttajia myös omien jäsenkuntiansa kunnanhallituksissa ja valtuustoissa muotoiltaessa kantaa Sisäministeriön kysymyksiin ja mahdolliseen uuteen suurkuntaan. Kolmas kuntauudistuksen kantojen muokkaamiseen osallistunut elementti seutuhallinnon ja kuntien oman hallinnon ohessa on ollut media, median tuottama aiheen julkisuus. Kuntauudistuskeskusteluissa näin kunnanhallitusten sisäpiiritieto, kabinettikanta kuten siihen liittynyt mikro-julkisuus (keskustelut ja kannat omien ryhmien ja muiden seutuvaikuttajien kanssa) alkoivat kohota kuntauudistuksen muotoilussa pääjulkisuudeksi uutisina ja reportaaseina.

Kuntien, seutuhallituksen ja median välille alkoi näin syntyä uutta julkisuuden poliittista tilaa ja areenaa. Asioiden julkisuus ei tietenkään määritä kantaa uudistukseen, sen tekevät poliittiset päättäjät. Julkisuus muovaa kuitenkin kielellisesti käsitystä siitä millaiseksi asia nähdään. Julkisuus voi myös vaatia päättäjiä määrittelemään yllättäen kantaa moniin yksityiskohtiin ja välillisesti se rakentaa poliittisen päätöksentekijän toimintaympäristöä. Liike ja vuorovaikutus toimivat tietysti toiseenkin suuntaan, median ja päättäjien välillä. Päättäjien kannat tuodaan mediassa esille, ja usein juuri poliittisten toimijoiden itsensä muotoilemina, heille sopivana kielellisinä tulkintoina. Median ja päättäjän välisellä julkisuuden areenalla uudistus määrittyy kielellisesti yhdistelmäksi poliittisen päättäjän ja median näkemystä. Palvelun käyttäjän ja kuntalaisten kantaa ei silti usein kysytä asiasta.

Aiemmin suhteellisen vähän julkisuudessa ollut Hämeenlinnan seudun kuntien seutuhallitus alkoi saada syksyllä 2005 ja talvesta 2006 painoarvoa ja merkitystä. Seutuhallituksesta oli muokkautumassa aito, vahva poliittinen toimija, ikään kuin laajan konsernihallinnon keskushallitus. Se oli kuitenkin sellainen toimija, joka ei ollut suoranaisesti varsinaisesti poliittisessa vastuussa kuntalaisille. Seutuhallituksella ja – valtuustolla ei ollut myöskään käytössä sellaisia talous- ja budjettiresursseja kuten sen jäsenkunnilla. Hämeenlinnan seudun kunnissa oleva poliittinen valta ja voima kuitenkin kulkivat selkeästi seutuhallitukseen ja sieltä kuntiin, koska seutuhallituksen jäsenet olivat käytännössä useimmiten omien kunnanhallitustensa tai ainakin valtuustojen vaikuttajajäseniä.

Alkuvuoteen 2006 asti Hämeenlinnan seudulla seutuhallitus oli näkemyksissään jokseenkin yksituumainen. Se antoi esimerkiksi tammikuussa 2006 selkeän vastauksen Sisäministeriön kysymyslistaan. Poikkeuksen seutuhallituksessa muodosti Janakkalan kunta. Janakkalan ja muiden kuntien suhdetta seutuhallituksessa kuvasi vuonna 2005 se, että Janakkala ei voinut osallistua kokouksissa kaikkien aiheiden käsittelyyn. Janakkala kun oli päättänyt keväällä 2005 alkaa valmistella omaa palvelustrategiaansa muusta Hämeenlinnan seudun seutuvalmistellusta irrallaan.

Yleisesti syksyn 2005 ja vuoden 2006 kunta- ja palvelurakenne keskustelun käännteitä Kanta-Hämeessä ja varsinkin Hämeenlinnan seudulla voisi nyt alustavasti luonnehtia siten, että mediassa syntynyt julkisuus oli ollut kuntalaisille, kansalaisyhteiskunnalle vähintään hämmentävä. Suuri yllätys kuntalaisille oli varmaan sekin, että lähes kaikki kunnat, Janakkalaa lukuun ottamatta olivat halukkaita lähtemään uuden yhteisen suurkunnan perustamiseen talvesta 2006.

Yllättävää Hämeenlinnan seudun kuntien liikkeelle lähdössä oli sekin, että vaikka kuntaministeri Hannes Manninen toppuutteli kuntaliitoskeskusteluja, kuntaliitosten suuntaan päätettiin lähtemään Hämeenlinnan seudulla. Kuntalaisten kantaa asiasta ei kysytty. Seutukuntaa koskevaa mielipidekyselyä ei pidetty tarpeellisena, koska seutukunta ei ole itsehallinnollinen subjekti, eikä sitä valita vaaleilla. Ja kun seutuhallinto on pelkästään juridinen subjekti, tästä syystä seutukunnan asukkaiden näkemystä ei tarvita. Juridisesti asiassa riittää seudun kuntien ja näiden yhteisen seutuhallituksen välillinen kanta asiassa.

Värikäs kunta- ja palvelurakenteen uudiskeskustelu ovat herättäneet ja virittäneet kuntalaisissa ja etenkin kuntapäätäjissä vähintäänkin kuntatalouden kriisitietoisuutta. Kun kuntien talouden ja palveluiden uhat on tuotu voimakkaasti esille kunnissa ja mediassa, kuntapäätäjien on ollut helppo perustella uudistusta ja erilaisia hyvinvointipalvelujen uusimiskäsitteitä. Kriisitietoisuuden virittämisen jälkeen on helppo lopettaa ja yhdistää myös kouluja, päiväkotia tai terveysasemia. Viritetyistä kuntien kriisitietoisuudesta tulee näin pysyvä uskonkappale. Taloudellinen realiteetti, käsky, johon vetoamalla hyvinvointipalvelujen lisäämis- tai kehittämisesitykset voi torjua.

Kun Sisäministeriö kyseli yksityiskohtaisesti erilaisten palvelujen ja toimien tarpeellisuutta ja tuottajavastuuta, valtio, vai kuntako olisi palvelun tai toiminnon toteuttajaksi sopiva, tällainen kysely ja asian puntarointi olisi mielestäni tullut laittaa kuntapoliitikot ainakin harkitsemaan toimintojen toteutusta ja merkitystä. Kyselyistä ja pohdinnoista on siis saattanut jäädä kuntapäätäjille aprikointi siitä, tulisiko erikoiskallis sairaanhoito todella siirtää valtiolle. Ja jos kunta valtio suhteen uudelleenlinjaus ei muuten onnistu, niin karsimalla kuntarahoitusta saadaan asiassa aina jotain aikaan.

Julkisuuden areenoiden taustaa vasten ajatellen Sisäministeriön kunta- ja palvelurakenteen uudistus oli julkisuusoperaationa ja policyna taitavasti toteutettu. Haluttaessa hyvinvoinnin karsintaesitysten tekijöiksi voidaan palauttaa kunnat ja kuntapäätäjät. Valtio ei siis lopulta puitelaisissa vaatinutkaan lakisääteisten palvelujen karsintaa. Sitä vastoin Sisäministeriön saamista sadoissa kuntavastauksissa oli selkeitä esityksiä monien palveluiden vähentämisestä.

Uudistus tarjoaakin varmaan vielä vuosiksi köydenveltoa niin minimiin pyrkivän peruspalvelujen turvaamisen ajatuksen, kuten myös laajemman myöhäismodernin eri valintoja tarjoavan näkemyksen välillä. Pienimmissä kunnissa palvelurakenne on usein niukka, pienissä kunnissa ei näin aina edes osata kysyä, eikä vaatia suurempien kuntien palveluja. Toisaalta peruspalvelut, kuten terveyspalvelut ovat suurissa kunnissa, kaupunkikeskuksissa usein pitempien jonojen takana kuin pienten kuntien terveyskeskuksissa. Pelkästään Hämeenlinnan seudulla terveyskeskukseen ja varsinkin hammashuoltoon pääsyssä on ollut selviä eroja siten, että kaupungissa jonotusajat ovat pitemmät kuin Hauholla, Iittalassa tai Parolassa. Kun niin valtakunnallisessa uudistuksessa, kuten myös Hämeenlinnan seudun omassa kuntahankkeessa tavoitellaan yleistä ja universaalista tilannetta eri kuntalaisten välillä, tämä saattaa myös merkitä huononnuksia joillekin, ja parannuksia toisille.

3.7. Kenen uudistus, kenen palvelut, kenen tarinat?

Kun edellä on kuvattu tiiviisti kunta- ja palvelurakenteen uudistuksen lähtökohtia vuonna 2005 Kanta-Hämeessä ja Hämeenlinnan seudulla, kerronnan näkökulma on ollut monin osin ulkopuolisen, tavallaan neutraalia historiaa tai kronikkaa kirjoittavan näkökulma. Se on tiivistänyt ja tihentänyt tapahtumien kulkua, mutta ei ole erityisesti kirjoittanut tarinaan kenenkään osallisen toimijan näkökulmasta, kuten esimerkiksi haastattelututkimus voisi tehdä. Tällainen pelkästään tradition, modernin ja myöhäismodernin läpi nykyisyyttä katsova tarkastelu on erittäin karkea ja suurirakeinen kuva tapahtuneesta. Enemmän paikallisia vivahteita tarkasteluun saisi tietysti erittelemällä esimerkiksi erikseen jokaisen kunnan, Hauhon, Hattulan, Hämeenlinnan, Janakkalan, Kalvolan, Lammin, Rengon ja Tuuloksen poliittisten toimijoiden päätöksenteon ympäristöä ja tulkintoja esim. juuri tradition ja modernin sekä myöhäismodernin kautta.

Syventävä tarkastelu voisi paljastaa mm. sen, että esimerkiksi kuntahistorian ja – identiteetin kautta Hattulassa ja Lammilla kuntapäätäjät kunnissaan puoluerajojensa ja ryhmäkurinsa ylitse tai lävitse voisivat löytää samankaltaisia tulkintoja ja perusteluja esimerkiksi kuntaidentiteetin merkitykselle. Niin ikään tulkinnat kuntien nykyisistä ja tulevista palvelutarpeista voisivat ylittää paikallisesti kunnassa puolue- ja ryhmärajoja. Esimerkiksi vanhuspalveluiden turvaaminen on kaikki poliittiset ryhmät yhdistävä ja kokoava näkemys. Sitä vastoin esimerkiksi lasten ja nuorten harrastustoiminnan tukeminen esim. siten, että kunta maksaa urheiluharrastajille salivuokria, tai tukee urheiluharrastusta muutoin saattaa hyvinkin erotella kunnissa paikallisesti poliittisia päättäjiä.

Kun tässä tutkielmassa jossain määrin pyritään osin varsin yksityiskohtaiseen kuvaukseen eri kuntien ja kansalaisryhmien osalta, tarvitaan lähes joka kuntaa ja vielä jokaisessa kunnassa eri päättäjryhmien ajattelua ja viitekehystä ymmärtävää tutkimusotetta. Pro-gradussa, eikä varsinkaan sivulaudatur-tutkielmassa ei resurssien takia voi mennä kovin syvälle. Kuitenkin ns. ymmärtävä eli ns. ”verstehen” tyylinen tutkimusote mahdollistaa alustavastikin moniulotteisen ja – vivahtaisen analyysin, mitä on tapahtunut ja mitä tapahtuu.

Frank Fisher (2003, 49 -55) vertaa tällaista ”weberiläisittäin” virittynyttä tutkimusotetta oikeudenkäynnin proseduuriin, missä tuodaan esille mahdollisuuksien mukaan kaikki asiaan liittyvä tutkimus- ja todistusaineisto. Tällöin vasta riittävän perusteellisen lähdekriittisen ja lähteiden sidonnaisuuksia ja merkityksiä arvioineen puntaroinnin jälkeen päädytään johtopäätöksiin niiden tietojen pohjalta, jotka on kelpuutettu validiksi näytöksi jutussa.

”Verstehen-tyyliin” pyrkivässä tutkimusotteessa olisi voitava ainakin kirjata ja tuoda esille eri toimijoiden pyrkimykset ja erilaiset päämäärät. Näin siksi, että kaikki toimijat ovat tavoitteellisia toimijoita, jotka asettavat itse toimintansa päämäärät, eivätkä ole Sisäministeriön kuntauudistuksen robotteja. Kuntapäätäjät eivät ole myöskään määräysten toimeenpanijoita. Kun tutkielmani aineisto koostuu sanomalehtien artikkeleista ja kuntauudistusasiakirjoista ja muistioista, ei näistä toimijoiden pyrkimyksiä tietenkään voi päätellä kovin pitkälle. Silti puheet ja kirjoitukset ovat ”palos- ja skinneriläisesti” virittyneessä tutkimuksessa relevanttia aineistoa. Austinilaisittain puheet ja kirjoitukset ovat poliittisia tekoja sinänsä, mutta mielestäni tässä on kuitenkin otettava varaus median tuottaman julkisuuden suuntaan. Ne ovat median tuottaman julkisuuden poliittisia tekoja.

Kun päättäjien ja kansalaisten toimintaa ja päätöksentekoa ohjaajat arvot ja erilaiset tiedot, voi ”verstehen-tyylisellä”, ymmärtävällä tutkimusotteella päästä hieman lähemmäs asioiden ja tapahtumien kulun reilua julkisuutta, kuin pelkästään pitäytymisellä julkisuuden viralliseen ilmaukseen mediassa. Ainakin näin valottuva tulkinnan ja kerronnan ”monikamerakuvaus” saattaa olla lukijallekin kiinnostavampi ja tyydyttävämpi teksti kuin yhtä pääjuonta seuraava tarina.

Kiinnostavia, toimijoiden ratkaisujen perusteita ymmärtäviä kertomuksia saattaisi Hämeenlinnan seudun suurkuntavalmistelusta syntyä nyt jälkikäteen haastatteleamalla poliittiseksi dynamoksi muodostuneen seutuhallituksen jäseniä heidän eri rooliensa kautta. Miten he kokivat asiat kuntien yhteisessä seutuhallituksessa, ja miten he toivat seutuhallituksen kannat esille omissa kunnanhallituksissaan. Vastaavasti kiinnostavaa olisi myös selvittää kuntaliitosvalmisteluita viime vaiheessa pois hypänneiden toimijoiden tuntemuksia uudistus- ja puntarointiprosessin eri vaiheissa. Kielellisesti asiaa tulkiten jossain vaiheessa Hämeenlinnan seudun kuntien päättäjien kielellisesti mielessään ja viiteryhmässään rakentama tulkinta siitä, mitä tehdään ja mitä on tapahtumassa, alkoi saada eroja. Kielellisinä kerrostumina asiaa voisi ehkä tulkita siten, että eri rooleissa toimijat käyttivät erilaista kieltä: oli erikseen seutuhallinnon kieli tai – diskurssi ja erikseen oma kieli tai oman kunnan, oman puolueen diskurssi, jolla asia kuvataan ja perustellaan omien joukoissa.

Näiden kieleen tarttuneiden erojen kartoittaminen ja erittely voisivat paljastaa uudistusprosessista mahdollisesti kiinnostavia piirteitä. Esimerkiksi lammilaisten keskuudessa myöhemmin negatiiviseksi kääntynyt suurkunta alkoi saada sellaista arvottamista, että ”ei ole mukava asua suurkunnan itärajalta, kun matkaa kuntakeskukseen Hämeenlinnaan olisi 60 kilometriä, eikä julkisia kulkuvälineitä illasta eikä viikonvaihteisin ole saatavissa”. Suurkunnan etäisyys tuntui myös toisinkin päin. Hämeenlinnalaiset päättäjät saattoivat keskuudessaan, mutta ei julkisuudessa kauhistella sitä, että kaupunkilaisten veronmaksajien rahoilla joudutaan rakentamaan katuja ja valaistusta esim. Rengon sivukylille. Tällaiset hyvin pienet esimerkit, jotka välttämättä eivät yllä edes median julkisuuteen, eivätkä ehkä päättäjien pöydissäkään saa kovin suurta julkista painoa, saattavat kuitenkin ohjata päättäjien ratkaisuja. Puhutaan ns. mikro-historiasta, kuten mikro-julkisuudestakin erilaisista pienistä tarinoista, kertomuksista ja kertomisen areenoista.

Mikro-historian ja mikro-julkisuuden vähintäänkin tiedostaminen ovat mielestäni vahvasti sellaisia suuria tunteita liikuttavien aiheiden, kuten kuntaliitosten tai kuntapalveluiden uudistaminen ymmärtämisen kannalta tärkeää. Mutta tämäkään ei vielä riitä. Päättäjien sisäisen mikro-julkisuuden rinnalla olisi kuultava myös kuntalaisten ryhmiä ja näkemyksiä: olisi kuultava kansalaisyhteiskuntaa. Toistaiseksi kuitenkin esim. Lammin nuorisovaltuuston, tai Hämeenlinnan nuorten ”Vaikuttamon” tulkinnat suurkunnasta eivät ole nousseet mediassa esille. Matka pienjulkisuudesta median julkisuuteen on usein pitkä.

Mutta miltä tulevaisuus sitten näyttää Hämeenlinnan seudun kunnissa?

Katariina Välikangas ja Päivi Heinonen (2006) arvioivat julkaisussaan ”Selvitys palvelu- ja toimintamallien uudistamisen tukemiseksi Hämeenlinnan seudulla”, että seutukunta on muutosten edessä. Asuminen sijoittuu tulevaisuudessa entistä enemmän Hämeenlinnan kaupunkialueelle, liikenteellisesti Hämeenlinnan läheisyyteen ja kuntakeskuksiin. Hämeenlinnan seudun väestön ennustetaan kasvavan vuoteen 2035, mutta pääosin muuttoliikkeen ansiosta ja samaan aikaan yli 65-vuotiaiden suhteellinen osuus ja määrä kasvavat hyvin voimakkaasti. Yli 75-vuotiaiden kotona asuvien määrän ennustetaan kasvavan niin ikään jyrkästi, samoin vanhusväestön monimuotoisen palvelutarpeen. Yksinasuvien määrän lisääntyessä uusien asuntoratkaisujen miettiminen on tutkijoiden mukaan tarpeen (Välikangas ja Heinonen 2006)

Sosiaalipalveluja tuottavien yritysten määrä lisääntyy ja olemassa olevilla yrittäjillä on laajennushalukkuutta. Erilaiset kumppanuudet julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä lisääntyvät nopeassa tahdissa. Aukkaat ovat Hämeenlinnan seutukunnalla suhteellisen hyvätuloisia verrattuna muihin alueen seutukuntiin. Työllisyysnäköymät ovat melko hyvät. Työllisyysaste on koko maata hieman parempi ja työttömien määrä on suhteellisen pieni verrattuna Hämeen muihin seutukuntiin ja koko maahan. Työpaikkojen ja toimipaikkojen nettomuutto on ennusteiden mukaan Hämeenlinnan seudulla positiivinen.

Hämeenlinnan ulkopuolella selkeitä haluttuja asumis- ja kasvukeskuksia seudulla ovat Hattulassa Aulangontien varsi, Aulanko - Rahkoila kylien seutu. Hauholla kasvun ennustetaan jatkuvan Hämeenlinnan lähikylässä Eteläisissä valtatie-10:n varressa. Tuuloksessa kasvu painottuu myös valtatie-10:n Turku-Hämeenlinna-Lahti tien varteen. Tuuloksessa elinkeinojen ja asumisen kasvualue on Pohjoisen kylä. Valtatie-10:n ja valtatie-12:n risteysalue kauppakeskuksineen on puolestaan Tuuloksen kaupallisten palvelujen keskittymä, lähes kuin vetovoimainen Tuurin kylä ja kyläkauppa Pohjanmaalla ikään.

Hämeenlinnan seudulla pääteiden varsille sijoittuu rakentamisen ja asumisen kasvu myös Rengossa ja Kalvolassa. Rengossa valtatie-10 on kehittyvää aluetta. Valtatie-10:stä onkin Hämeenlinnan seudulla muodostumassa puolileikkisistä ilmaisten lähes pääkaupunkiseudun kehäteiden tapainen väylä, joka yhdistää mielestäni suurkunnan itäkeskuksen Tuuloksessa, mahdolliseen pieneen länsikeskukseen Rengossa. Pohjoisen ja etelän suunnassa suurkunta tiivistyy yhteiskuntarakenteellisesti moottoritien varressa Hämeenlinnasta Hattulan Parolaan ja Parolasta pohjoiseen Iittalaan asti. Aluerakenteellisesti myös etelään oleva Janakkala ja varsinkin Turengin taajama liittyy kiinteästi Hämeenlinnaan: Turenki ja Hämeenlinna ovatkin käytännössä lähes yhteen kasvaneita, joiden vesihuoltokin yhdistetään ja joissa on tarkoitus sijoittaa lapsia yksilöiden tarpeiden mukaan joko Hämeenlinnan tai Janakkalan puolella oleviin päiväkoteihin ja kouluihin.

Yleisesti Hämeenlinnan seutukunnan ja seudun kuntien tuleva kehitys näyttää positiiviselta. Selvimpää uhkatekijöitä alueella ovat työvoiman saannin vaikeutuminen kuntapalveluihin, sekä kuntatalouden ja kuntien tulojen kiristyminen. Hämeenlinnan seudun kuntien oma suurkunta-hanke eli ns. ”patu-selvitys” onkin valtion kunta- ja palvelurakennemuutostusta ”paras-hanketta” rohkeampi ja konkreettisempi vastaus tulevaisuuden haasteisiin. Johtopäätös uuden yhteisen suurkunnan perustamisesta hajotti kuitenkin seutukuntaa ja kuntien välisiä suhteita siten, että alkuperäisestä kahdeksan kunnan hämäläisen harkitsevasta seutukunnasta on muokkautumassa Hämeenlinnan ja neljän pienen kunnan tiivistävä kuntaviisikko, josta muotoutuu suurkunta 2007.

Seudun kunnista väestön ennustetaan kasvavan Hämeenlinnassa, Hattulassa, Hauholla, Tuuloksessa, Rengossa, Kalvolassa ja Janakkalassa. Kunnista ainoastaan Lammin väestön ennustetaan supistuvan lähivuosien ja vuosikymmenten aikana. Välikankaan ja Heinosen (2006) mukaan seudun selvä veturi on Hämeenlinna. Hauhon merkityksen on ennakoitu vahvistuvan kunnan avautuvan strategisen suuntautumisen ja Eteläisten kylän kasvun kautta. Hattulan kasvulla rajaa asettaa kunnan kaavoittaman ja omistaman tonttimaan puute. Väestöltään vahvistuvia kuntia ovat myös Kalvola, ennen muuta siellä Iittalan taajama sekä Renko ja Tuulos. Lammin väestön ennustetaan kaiken aikaa hieman laskevan ja väestön ikärakenteen vanhentuvan. Ennusteen mukaan yli 65-vuotiaita vuona 2030 on lammilaista joka kolmas. Lammin hajanainen kuntarakente myös nostaa kustannuksia kuntapalvelujen tuottamisessa. Seudun kunnista Janakkala tekee omaa palvelustrategiaansa omin voimin, eivätkä Välikangas ja Heinonen (2006) ole siksi arvioineet sitä.

3.8. Suuruuden ekonomia riisuu politiikan valinnat

Jos tarkastellaan vielä Kanta-Hämeen kunnanjohtajien johtopäätöstä (alkusyksystä 2005) kolmesta kaupunkikeskeisestä suurkunnasta, johtopäätös herättää muutamia kysymyksiä. Ensinnäkin avoimen poliittisesti valitut kuntajohtajat esittäytyvät esityksessään puolueettomina, riippumattomina asiantuntijajohtajina. Aivan hankkeen alussa esitetty ajatus kuudentoista kunnan yhdistämisestä kolmeksi kaupunkikeskeiseksi kunnaksi on rohkea: sitä eivät sido kiinnikkeet menneisiin käsityksiin kuntaelämästä ja traditioihin. Kunnanjohtajuuden keskinäisen identiteetin ammatillisuus tuntuu olleen asiassa vahva. Suurkunta-ajatus on syntynyt pelkästään kunnanjohtajien yhteistyön, keskinäisen vuorovaikutusten ja tulevaisuuden kehityskuvien pohjalta.

Politiikan tutkimuksen kannalta kunnanjohtajien näkemys tulevaisuudesta on kuitenkin jossain suhteessa ongelmallinen. Aivan kuin olisi yksi ennalta viitoitettu tulevaisuus, joka on

esitettävissä Kanta-Hämeen seutukunnille laskelmina vuosille 2010, 2015, 2020, 2025 jne. Laskelmia tietysti voi tehdä, mutta tulevaisuus on kuitenkin epävarmuutta ja siinä kontingenssissa tehtyjä poliittisia tekoja, ei tilastoennusteita. Kun politiikka merkitsee sitä, että on valittavissa ja päätettävissä vähintään kaksi tai mieluummin useampiakin vaihtoehtoja, Kanta-Hämeen kunnanjohtajien päätyminen yhteen yhteiseen kuntanäkemykseen on aika hämmäntävä. Ehkä puhtaan rationaalisuuden ja laskelmoinnin kannalta kunnanjohtajien ehdotus on perusteltu ja järkevä. Se ei jätä kuitenkaan poliittisille päättäjille juuri valinnan varaa: diskursiivisesti ammattilaisten tulkintaa on vaikea vastustaa, Se vaatisi itse asiassa ammatillisesti pätevämpää esitystä, mutta sellaista politiikalta ei tietenkään voi vaatia...politiikkahan on vapaudella ja mahdollisuudella, chancella pelaamista, monin osin.

Kunnanjohtajien asiantuntijajohtajuus ei siten tuottanut eri vaihtoehtoja kehitykselle. Tällainen yhteen johtopäätökseen ankkuroitunut näkemys alkaa julkistettuna ohjata myös luottamusjohtoa, poliittista päättäjää. Mitä kunnanjohtajat näkemyksellään itse asiassa ajoivat, ja kuinka paljon tämä kunnanjohtajien asiantuntijatulkinta ohjaa myös median tulkintaa kuntarakenteen ja palvelurakenteen uudistamisesta Kanta-Hämeessä on kiinnostava eri toiminta-areenoiden ja julkisuuksien välinen yhteys. Merkittävää on sekin, että kunnanjohtajat päätyivät muotoilemaan näkemyksensä kolmesta suurkunnasta keskinäisessä johtajakokouksessaan, joka on asiantuntijoiden tapaaminen, joka ei ole poliittinen elin, eikä normaalisti julkisuuden areena. Kunnanjohtajien kuukausikokous ei ole myöskään poliittisen päätöksenteon paikka.

Kunnanjohtajat päätyivät kaupunkiseutukeskeiseen suur- tai peruskuntamalliinsa ehkä kokemuksestaan, miettimättä kovin paljoa vaihtoehtoisia tulkintoja asialle. Kanta-Hämeessä ei käyty valmistellussa esimerkiksi arviointikeskustelua verkostokunnasta, joka sekin olisi saattanut muokkautua kaupunkikeskusten ympärille. Se olisi voinut antaa kuntien päättäjille myös lisää harkintavaihtoehtoja. Eihän Sisäministeriö eikä nytemmin eduskunnan hyväksymä väljä puitelakikaan rajoita kuntien mahdollisuutta valita ja kehittää toimintojaan. Puitelaki pikemminkin kannustaa kuntia ratkaisemaan paikallisesti palveluiden tarjoaminen tasapuolisesti joka puolella.

Kunnanjohtajien ammatillista näkemystä voisi tarkastella ehkä uutena managerismina. ”Uusi julkisen hallinnon johtaminen, managerismi”, tai uusi julkishallinto (NPM) on tunkeutunut 1990-luvulta alkaen valtion hallintoon ja kuntien johtamiseenkin. Julkisia hankkeita ja päätöksiä tarkastellaan ennen muuta kustannustekijöinä. Mitä halvempi ja edullisempi ratkaisu on, sitä mieluummin se valitaan julkisella sektorilla. Monin osin tällainen ”uusi julkishallinto, NPM) on yhdistetty ja tulkittu osaksi talouspoliittista uusliberalismia.

Kaikkia päätöksiä ei kuitenkaan voi tehdä taloudellisina valintoina. Kun kunta- ja palvelurakenne uudistukseen sisältyy arvopainotuksia, kuten itsenäisyyteen, ja suvereniteettiin liittyviä arvoja, ne ovat poliittisia perusvalintoja. Itsenäisyys- ja vapaus emansipaation arvoina ovat kuntasuvereniteetin ja kuntasubjektin ohella yksilöillä ja kansalaisilla. Poliitiikan filosofien ja teoreetikkojen peruskysymyksiä onkin, mikä arvo on itsenäisyydellä, ihmisarvolla, tasa-arvolla. Kaikkea ei voi arvoina palauttaa hyödyksi ja laskelmoinniksi uusliberalismin tapaan.

Erilaisia arvoja löytyykin jäsenettäessä kuntaelämää niin traditioista, modernista kuin myöhäismodernista lähtien. Syksyn 2005 näkemys kolmesta kaupunkikeskeisestä suurkunnasta tai peruskunnasta Kanta-Hämeeseen tarkentuu mielestäni uudistuksen modernistiseksi tulkinnaksi. Kunnanjohtajien suurkuntanäkemyksessä on modernia esimerkiksi suuruuden ekonomian etujen painottaminen kuntauudistuksessa. Suuruuden ekonomia onkin toimiva ratkaisu selkeästi joissakin kuntatoimissa. Perusturvajohtaja voi laatia esimerkiksi budjetin koko suurkunnan sosiaalitoimelle. Tällöin jokaisessa kahdeksassa erillisessä kunnassa ei tarvita kahdeksaa perusturvajohtajaa budjettia

tekemään joka kunnalle erikseen. Suuruuden ekonomia ei sitä vastoin toimi palvelutehtävissä. Opettaja voi opettaa vain tietyn kokoista oppilasryhmää, muutoin opetuksen tulos alkaa laskea. Terveystenhoitajakin ehtii ottaa vastaan työaikanaan vain määrätyn määrän potilaita.

Kantahämäläiset kunnanjohtajat tuntuvat kolmen suurkunnan esityksellään ravistelleen tietoisesti kuntapäittäjiä viime vuosisadalta tälle ja ensi vuosikymmenelle. Uusia hyvinvoinnin piirteitä ja hyvinvoinnin linjauksia suurkunta/ tai ns. peruskuntamalli ei tarjoa. Sitä vastoin kunnanjohtajien linjaus, policy haluaa tehostaa ja tuottaa palveluja nykyistä edellisemmin. Monissa kuntapalveluissa suuruuden ekonomian argumentit eivät kuitenkaan toimi palvelujen henkilökohtaisuuden takia. Suuruuden ekonomia toimiikin parhaiten standardisoidussa massatuotannossa, kuten matkapuhelimien komponenttien valmistuksessa.

Nokian globalisoituminen ja alihankinta ovat hyviä esimerkkejä standardisoituneesta massatuotannosta. Mutta jos suuruuden ekonomia toimisi julkisissa palveluissa samalla tavalla, Helsingin yliopistosairaalan (HUS) olisi oltava suuruuden ekonomian periaatteen mukaan maan tehokkaimmin toimiva sairaala. Näin ei kuitenkaan ole vertailujen mukaan, vaan keskikokoiset kuntapalvelut ovat tuotannossa tehokkaimpia. Näin esim. Janakkala.

Kolmen kantahämäläisen kaupunkikeskeisen suurkunnan ajatusta voisi tarkastella ”weberiläisittäin” myös eräänlaisena kuntatoiminnan ideaalityyppinä kunnanjohtajien näkökulmasta. Ammatillisuutensa ja kuntajohtajien vertaisryhmien kautta on ehkä päädytty kuntaliitoksiin ja suurkunta-ajatukseen. Ideaalityyppinä suurkuntaesitys täyttää myös nykyisten hämäläisten kuntien palvelurakenteen kehittämistarpeita tehokkuuden ja taloudellisuuden kannalta. Suurkunta on myös sen johtajalle rationaali organisaatio, jota on helpompi johtaa kuin esimerkiksi kuntayhtymiksi hajautettua palvelutuotantoa. Ammatillinen kunnanjohtajarationaalisuus on näin tuottanut kunta- ja palvelurakenne uudistukseen yhden ideaalityypin, modernin, tehokkaan suuruuden ekonomian ja massatuotannon ajatuksen. Myös byrokratian rationaalisuuden vahvistuminen olisi tässä esityksessä nykyistä vankempi. Ei tarvitsisi esimerkiksi kymmeniä työvuorolistojen laatijoita, jos selvittäisiin sillä että suurkunnassa keskitetty työnjohto ja hallinto informaatiotekniikalla selviäsi selvästi nykyistä pienemmällä esikunta- ja hallinto henkilöstöllä.

Kantahämäläisten kunnanjohtajien rohkea esitys suurkunnasta alkusyksystä 2005 suuntautuu ainakin kahteen suuntaan ja lisäksi monelle julkisuuden areenoille. Esitys puhuttaa omia kuntapäittäjiä ja ohjaa todellisuuden rakenteena paikallisten kuntapäittäjien tulkintaa asiasta. Kantahämäläisten linjaus on samalla suunnattu myös valtakunnalliseen kuntauudistuskeskusteluun. Monen rinnassa lieneekin syttynyt syystä ylpeyden kipinä ja hehku. Hämeessä ollaan uudistuksen eturintamassa ja edetään muuta maata nopeammin?

Uudistushankkeen innostuksen ja kuohunnan vaiheesta edettiin sitten alkuvuodesta 2006 tarkempaan selvittelyyn yhteistyökuvioista kuntien välille. Puolen vuoden suunnittelutyön ja hankkeen työstämisen jälkeen alkoi Hämeenlinnan seudulla loppukesästä 2006 näyttää siltä, että suurkunta ja kuntaliitokset Hämeenlinnaan olivat itsestään selvä johtopäätös. Sitten epäusko iski päittäjiin ensin elokuussa 2006 Hattulassa, sittemmin Lammillakin, niin myös Rengossa ja osin Hämeenlinnassakin. Kunnanjohtajien ammatillinen, rationaalinen uudistuksen ideaalityyppi ei riittänyt uudistusten kehikoksi, vaan kuntauudistuksen voi rakentaa muistakin lähtökohdista.

Kielellisesti rakennetun uudistuksen haurautta osoittikin sitten se, että poliittiset toimijat saattoivat syksyllä 2006 Hämeenlinnan seudulla muutamassa päivässä median julkisuuden kylvettäminen päätyä aivan yllättäviin ratkaisuihin. Poliitiikkaa tehtiin ja oli tehty kunnissa ja kuntien välillä. Palveluista ei enää puhuttu siinä vaiheessa, kun poliitikkojen oma asema kuntapäittäjänä

alkoi horjua. Keskustan Hämeen piirin toiminnanjohtajan, Matti Kauniston retorinen kysymys, ”eikö täällä ketään kiinnosta itse valta”, ei ollut jäänyt kuulematta Hämeenlinnan seutuseminaarin osallistujilta elokuussa 2006.

Syksy 2006 olikin värikkäimmän poliittisen kirjoittelun aikaa lehdissä vuosikymmeniin Hämeenlinnan seudulla. Suurkuntahankkeen voittajien ja häviäjien voimainkoetus on jatkunut Hämeenlinnan seudun kunnissa aina loppusyksyn 2007 saakka. Prosessin aikana monet uudistusta ajaneet tai väärässä kohdassa sitä vastustaneet ovat menettäneet asemiaan, kun vaalikauden puheenjohtajuudet olivat katkolla kunnallisvaalikauden kahdeksi viimeiseksi vuodeksi 2007 – 2008.

Merkittävimmät kiistat niin julkisuudessa, kuin ilmeisesti puolueiden kunnallisjärjestöissäkin käytiin kunta- ja palvelurakenne uudistuksen, kuntarakenne osasta -siis kuntaliitoksista. Sitä vastoin uudistuksen toinen osa, palvelujen uudistaminen herätti julkisuudessa paljon vähemmän kiinnostusta. Palvelujen uudistaminen ja palvelukiintiöt nousivatkin kiistoiksi vasta loppusyksystä 2007. Kuntaliitokseen Hämeenlinnan kanssa lähteneet pienet kunnat onnistuivat viime vaiheen neuvotteluissa puristamaan tulevia kuntaliitoksen porkkanarahoja paikallisiin investointeihin. Esimerkiksi Lammin kunta lähti kuntaliitokseen mukaan, kun oli varmistunut, että lukiokoulutus jatkuu Lammilla uusissa tiloissa. N iin ikään uimahallin ja liikuntatilojen investointi kallisti suurimman osan lammilaisista poliitikoista kuntaliitoksen taakse. Paras-uudistuksessa käytiin näin kauppaa palvelut vastaan kuntarakenne Hämeenlinnan ja pienempien liitoskuntien kesken.

Mutta mitä Hämeenlinna liitoksesta lopulta sai, jää ilman vastausta. Ehkä Hämeenlinna saa enemmän vetovastuuta koko seudusta? Kuntaliitosta ja suurkuntaa ajaneet poliitikot ja kunnanjohtajat saavat myös liitoksesta sulan hattuunsa. Kuntalaiset saavat ehkä parhaassa tapauksessa entistä varmemmat peruspalvelut suurkunnaltaan... Prosessi on avoin?

4. POLITIIKAN, MEDIAN JA KANSALAISSYHTEISKUNNAN JULKISUUSSUHDE

4.1. Media rakentamassa kielellisesti käsitystämme uudistushankkeita

Julkisuus rakentuu medioiden teksteistä. Tekstien merkitys julkisuuden ja itse todellisuuden rakentajana on kiistaton. Tämä on kielelliseen ja retoriseen käänteeseen pohjautuvan yhteiskuntatutkimuksen peruslähtökohta. Kuitenkaan mediassa, ei edes uutisvälitykseltä, kuten ei muiltakaan medioiden asiateksteiltä voi odottaa kuin hetkellistä tarttumista tai tunnustelua kulloinkin tapahtuvista prosesseista. Median tekstit kuitenkin esivirittävät yleisöilleen asioiden julkisuutta, mutta eivät pureudu kovien syvästi aiheisiin, eivätkä mediat tietenkään ratkaise kuvaamiaan asioita.

Joskus mediassa esillä olevista asioista saattaa kehittyä silti pitkä, aiheen monia käänteitä kuvaileva uutisvirta, joka muuntuu sitä mukaan kun aihe ja tietämys siitä muuntuu ja muuttuu. Kunta- ja palvelurakenne uudistus (2005 – 2007) on esimerkiksi tällainen pitkä aihevirta mediassa. Tässä tutkielmassani pitkäkö kuntauudistuksen julkisuus- ja poliittinen prosessi jakaantuu ainakin kahteen erilliseen päävirtaan, ensinnä valtakunnalliseen uudistusprosessiin ja sen kuvauksiin lehdissä. Lisäksi Hämeenlinnan seudulla syntyi oma, paikallisesti kiinnostava ja teksteiltään jopa pääuudistusta dramaattisempi uutisten ja artikkelien virta. Esitys kuntaliitoksista, kuntapalvelujen uudistamisesta ja uuden suurkunnan perustamisesta Hämeenlinnan seudulle.

Kun kuntalaiset eli kansalaisyhteiskunnan jäsenet eivät itse pääse seuraamaan kuntauudistuksen valmistelua luottamus- ja virkavalmisteluna kuin välillisesti, seuraavassa luodaan tiivis katsaus nykyisen median, ennen muuta sanomalehdistön nykyisestä toimintalogiikasta. Median taustoittamisella tutkielmassa rakennetaan kunta- ja palvelurakenne uudistuksen julkisuuden tekstien areenoiden tai näyttämöiden tukirakennelmat. Sitä vastoin yksittäiset uutisjutut ja muutkin tekstit mediassa ovat uniikkeja ja ainutlaatuisia, kirjoittajien työn tuloksia. Juttujen rakenteellisina tukina ovat mm. mediassa varattu palstatila, lähetysaika, journalistisen juttutyypin vaatimukset, sekä myös kirjoittajien yleiset ammatilliset ja muut vertaisryhmäodotukset ja – vaatimukset.

Kaikki ihmiset ovat mukana joltain osin median tuottaman julkisuuden kielellisessä kaiken aikaa kasvavassa ja muuntuvassa suurrakennelmassa. Median julkisuutta seuraavien kuntalaisten eli kansalaisyhteiskunnan jäsenten kesken on kuitenkin suuria eroja mm. siinä, kuinka paljon ja kuinka läheltä suuria ja keskeisiä tietovirtoja pääsee. Eroa on siinä, millaiselta näköalapaikalta kielellisesti työstyttävä aihetta pääsee tarkastelemaan. Tärkeää on sekin, että kansalaisyhteiskunnassa yksittäiset kansalaiset ja yhteisöt ja järjestöt arvioivat, painottavat ja merkityksellistävät media sisältöjä eri tavoin. Näin kuntauudistuksessakin.

Media on siis läsnä nykyään hyvin vahvasti kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Se on mukana niin yhteiskunnallisissa, taloudellisissa ja poliittisissa prosesseissa, kuten myös todellisuuden rakenteenakin. Norman Fairglouch (2002) on kuvannut, miten median omalla toimintalogiikallaan vaikuttaa julkisuudessa aiheiden merkityksellistymiseen ja jäsentymiseen julkisuudessa ja politiikassa. Fairglouch on tutkinut yksityiskohtaisesti brittiläistä mediaa ja ensin ”thatcherismia” ja sittemmin ”blairismia”. Konservatiiveja ja uutta labouria yhdistäviksi tekijöiksi ovat osoittautuneet mm. politiikan sisällöllinen jatkuvuus Englannissa poliittisesta vallan vaihdoksesta (1996) huolimatta. Yhteistä kummassakin uudessa brittiläisessä poliittisessä linjauksessa on sisässä neo- tai uusliberalismi (Fairglouch 1999 ja 2002). Jatkuvuuden ja neoliberalismin yhteyttä on luonnehdittu sosialidemokratian ja oikeiston paineeksi kohti poliittista ”keskustaa” eli ”giddenssiläisittäin kolmannen tien politiikkaa”. Siitä on puhuttu Suomessakin.

Median nykyisenä toimintalogiikkana Fairglouch (2002, 10) pitää sitä, että media tuottaa jälkimodernissa yhteiskunnassa mielikuvia ja merkityksiä. Medialla on kyky vaikuttaa tietoihin, uskomuksiin, arvoihin, identiteetteihin ja sosiaalisiin suhteisiin. Media kertoo jotain ja jättää samalla jotain kertomatta. Media kokoaa ja muokkaa yhteiskunnassa olevaa sosiaalista pääomaa ja sosiaalista luottamusta eri toimijoiden välillä. Media uudistaa sosiaalisia käytäntöjä ja rakentaa todellisuutta ympärillemme. Media sitoo yhteen yhteiskunnan eri osia ja eristää niitä toisistaan. Yhteiskunnallisista ja poliittisista uudistusprosesseista kertoessaan media voi olla niitä tukemassa, vastustamassa tai suhtautua niihin neutraalisti muistuttaa Norman Fairglouch (2002)

Mediatutkija Juhani Wiio (2006) allekirjoittaa Fairglouchin näkemyksen. Wiio suhtautuu samalla itse suomalaisen median nykyisen sisällön kehittymiseen hyvinkin epäillen. ”ensi silmäyksellä julkisuus medioituneessa maailmassa moninaistuu, moniäänistyy ja moniarvoistuu. Tosiasiassa medioituminen merkitsee julkisuuden sisällön yhdenmukaistumista, yksiäänistymistä ja yksiarvoistumista. Medioituminen ja markkinaehtoinen diskurssi tukevat näin mediassa toisiaan. Seuraus tästä on median käsittelemien aiheiden kirjon kapeneminen ja yhdenmukaistuminen Yhteiskunnan kehittämiseksi tämä ei ole toivottavaa. Yhteiskunnan monipuolisen kehittäminen edellyttäisi monipuolista mediaa”, muistuttaa Wiio (2006, 35-36).

4.2. Etusivujen hankkeita ja reilua julkisuutta

Kun sanomalehtien ja muiden asiamedioiden tekstit kuvaavat monenlaisia tapahtumia ja aiheita medioilla on selvät peruslähtökohdat, joihin ne rakentavat tekstiensä ja aiheidensa käsittelyn. Pelkistetyimmillään yksi uutinen kertoo yhden asian. Uutinen tuo esille aiheen merkityksen suhteessa taustaansa ja ympäristöönsä, kontekstiin. Uutinen esittää myös mahdollisen syyn ja kysyy mahdollisesti tulkintaa itsestään mahdolliselta ulkopuoliselta kokijalta.

Risto Kunelius (2000) on kuvannut nykyistä mediaa ja journalismia parhaimmillaan nelijalkaiseksi otukseksi. Nelijalkaisen otuksen tehtävät ovat journalismissa Kuneliuksen mukaan tiedonvälitys, tarinoiden kertominen, julkisen keskustelun ylläpito ja toiminta itse julkisuuden resurssina. Toiminta kansalaisten julkisuuden resurssina on journalismille merkittävä kysymys 2000-luvulla. Journalismin ensimmäinen tehtävä, tiedonvälitys on jokseenkin selkeä. Esimerkiksi onnettomuus uutiset, uutisten yhtenä vanhimpana lajityyppinä ovat juuri tällaisia. Mutkallisten asioiden käsittely sitä vastoin perusuutisessa on jo ongelmallista, mitä ovat faktat ja mitkä faktat on

missäkin uutisessa esitettävä, jota aiheesta tarjoutuu riittävän perusteellinen kuva vastaanottajalle.
<http://www.uta.fi/kirjasto/oppimiskeskus/verkkoaineisto/yht/Kunelius.pdf>

Tarinan kertominen on journalismissa yleistynyt 1960-luvulta lähtien ja lehdet ovat muokanneet mm. lukijalähtöisyyden vaatimuksista juttujaan entistä enemmän tarinoiden, kertomusten suuntaan. Myös televisioutiset käyttävät samaa ratkaisua esim. paketoimalla terveyskeskuksen vastaanottoa käsittelevän uutisen aiheensa joko jonottajan tai 30-tuntisia päivystyksiä työstävän lääkärin kehyskertomukseksi. Seija Ridellin (1998) mukaan tämä journalismin tarinoinnin malli tuottaa kuitenkin lukijan ja katsojan aiheesta eristetyksi kokijaksi. Median seuraaja voi toki kauhistella esim. köyhyyttä ja leipäjonoja, mutta ei saa jutuista tukea miten muuttaisi ja vaikuttaisi tilanteeseen.

Kolmas Kuneliuksen journalismin perusjalka on perinteinen: se on julkisen keskustelun tuottaminen ja ylläpito yhteisöissä. Journalismi jakaa tässä tehtävässään tekstinsä fakta-teksteihin ja mielipiteisiin. Journalismissa erotetaan uutiset tosiasioina muista jutuista, jotka voivat olla mielipiteitä. esim. pääkirjoituksia, kolumneja tai lukijapalstojen kirjoituksia. Kun kaikkien lukijoiden ja yleisöjen tärkeitä aiheita ei muulla tavalla voida nostaa esille, on kokeiltu myös ns. kansalaisjournalismia. Journalismi on jalkautunut esimerkiksi kaupunginosayhdistyksen elämään ja keskusteluihin tuottamaan julkisuuteen kansalaisten itsensä muokkaamaa ja määrittelemää agendaa.

Kaupunkisuunnittelussakin on käytetty hiukan samaa menettelyä kuin kansalaisjournalismissa, kun on haluttu saada asukkaiden omat agendat esille. Hämeenlinnassa kaupunkisuunnittelussa on esimerkiksi sovellettu sitä, että Hämeenlinnan Katuman kaupunginosa kaavoitusta uusittaessa lapset ja nuoret ovat itse määritelleet heille tärkeitä paikkoja Katumalla. Asemakaava-arkkitehdeille lasten näkemykset olivat yllättäviä, mutta Katuman metsää ja muuta luontoa jätettiin kaupunginosaan leikkipaikoiksi lasten takia. Nykyään Katuman kaupunginosa on osin maahanmuuttajien aluetta Hämeenlinnassa. Kaupunki lopettikin alueelta ala-asteen koulupalvelut 2006.

Journalismi julkisuuden osana ja julkisuuden resurssina on uusi ja merkittävä vaatimus medialle, muistuttaa Risto Kunelius artikkelissaan ”Journalismi nelijalkaisena otuksena” (2000, 4 - 27). Journalismi on aina ollut joidenkin poliittisten ja yhteiskunnallisten toimijoiden julkisuuden areena. Ketkä pääsevät journalismissa esille ja ketkä saavat käsityksensä ja mielipiteensä julkisuudessa esille? Julkisuus on julkisuuteen pääseville toimintaresurssi ja sitä suurempi, mitä omaehtoisemmin media välittää esille pyrkivien viestejä. Yleisesti tiedetään, että hallitus pääsee enemmän julkisuuteen kuin oppositio. Pääministeri saa kantansa mediassa lävitse usein sellaisena kuin haluaa. Julkisuuden tasapuolisuus ja reiluus medioissa on merkittävä kysymys julkisuuteen pyrkiville. Sitä se on myös yleisöille, jotta nämä voivat luottaa medioiden viesteihin.

Julkisuuden reiluus ei merkitse pelkästään neutraalia tasapuolisuutta. Reiluus on sitäkin, että journalismi ja sitä selvittävä tutkimus tekevät itsensä ajassaan ja paikassaan relevanteiksi; eivät ohjelmallisen dogmaattisesti, vaan arviointikykyisiksi sanan poliittisessa mielessä, pohtii Risto Kunelius (2000, 19). Tällainen journalismin reiluus on käsittääkseni eräänlaista ajan haasteista kiinni ottamista. Journalismi ei näin väistä vaikeita, eikä työläitä aiheita, vaan eräällä tavalla lähes elää niistä. Perusongelmana missä hyvänsä vakiintuneessa uutis- ja haastattelu journalismissa on kuitenkin se, että hyvin usein sitoudutaan ennestään tuttuihin toimijoihin. Haastatellaan samoja asiantuntijoita vuodesta toiseen, samoista teemoista. Haastavan uuden ja uusien toimijoiden esiin pääsy on mediassa usein vaikeaa. Julkisuus ei näin kohtele kaikkia reilusti.

Kun lehdet ja muu media rakentavat julkisuutta, erilaisia julkisuuden areenoita, ne voivat tarkastella laajoja ja pitkäkestoisia aiheita monilla eri palstoillaan monissa eri juttutyypeissä.

Media on kuitenkin etäännytynyt kauaksi esim. Jurgen Habermasin (2004) kuvaamasta valistuksen ja modernin 1600- 1800-lukukujen porvarillisen yhteiskuntaelämän rationaalisesta julkisuudesta ja sen ajan erilaisista painotuksista ja väittelyistä. Media on nykyään täysin kiinteä osa kaikkea yhteiskuntaelämää ja politiikkaa. Julkisuuden rakentuminen mediassa määrääkin suuresti päätöksiä niin politiikassa, taloudessa kuin yksityisten ihmisten elämässä.

4.3. Julkisuuden näyttämöillä

Kun median tarjoama julkisuus rakentaa ja määrittää kielellisistä todellisuutta, media ei halua useinkaan asettua erilaisten hankkeiden ajajaksi tai osapuoleksi kuin poikkeustapauksissa. Media valitsee tällöin vain suuria asioita, joita se pitää esillä säännöllisesti ja pyrkii saamaan poliittisen päättäjän reagoimaan asiaan.

Viime vuosikymmenittä tunnetumpia median suuria aiheita ovat olleet mm. Suomen EU-jäsenyys, kuntauudistus sekä tavan takaa toistuva kysymys Suomen Nato-jäsenyydestä. Sitoutumattomuus ja riippumattomuus eivät aina ole merkinneet sitä, etteivätkö lehdet näin ajaisi ja pitäisi esillä niille tärkeitä aiheita. Suomen neuvotellessa ja pohtiessa liittymistään Euroopan Unioniin 1990-luvun alussa, valtakunnalliset päälehdet, kuten monet maakuntalehdetkin ajoivat ja tukivat avoimesti Suomen EU-jäsenyyshakemusta.

Suomalaiset sanomalehdet ovat karsineet sitoutumistaan puoluepolitiikkaan, muuttuessaan riippumattomiksi viime vuosikymmeninä. Jukka Holmberg (2004) on ajoittanut sitoutumattomuusprosessin olleen sanomalehdistössä vahvimmillaan 1980-luvun lopussa ja heti 1990-luvun alussa. Holmbergin arvion mukaan selkeä puoluepohjainen kirjoittelu vähentyi suomalaisissa lehdissä 1980-luvun puolivälistä lähtien. 1980–1990-luvulla monet puolueiden päivälehdet ajautuivat myös talousvaikeuksiin ja lehdet joutuivat vähentämään sivujaan tai lopettamaan toimintansa kokonaan. Journalismille ja lukijoille puoluesitoutumisesta irtautuminen on merkinnyt Holmbergin (2004) mukaan aiempaa asiallisempaa ja tasapuolisempaa kirjoittelua.

Suuria aiheita käsiteltäessä julkisuuden reiluuteen eri osapuolten kannalta kannattaa kiinnittää huomiota, kuten Risto Kunelius on esittänyt. Miten journalismin reiluus sitten näkyisi esimerkiksi nykyisessä EU-kirjoittelussa? Journalismin reiluudessa on kyse näkökulman valinnasta ja siitä, että pienempienkin näkökulmat tulee saada ja saatetaan esille. Salolainen toimittaja Hia Sjöblom (2006) muistutti Journalisti-lehdessä, että EU:sta alueellisesti kirjoittaminen merkitsee Salon seudulla sitä, että EU:n sokeripolitiikan yhteydessä selvitetään sokeritehtaan lopettamisen vaikutukset seutukunnalle ja sen eri osallisille. Aiheen lisätarkassa voisi kysellä ja tehdä lehtijuttuja myös sellaisista teemoista, kuten EU:n sokeripolitiikan reiluus suhteessa kehitysmaihin. Lehdistön toiminnasta EU-ratkaisun yhteydessä ” Kansallisvaltion kielioppi” toim. Marja Keränen (1998).

Myös kunta- ja palvelurakenne uudistus on kiinnostanut lehtijulkisuutta erittäin paljon niin valtakunnallisesti kuin erityisesti alueellisesti. Juhani Wiio (2006) on arvioinut lehtikirjoittelua tuoreeltaan kunta- ja palvelurakenne uudistuksesta. Wiion perusnäkemys median merkityksestä on haastava ja puhutteleva. Wiio (2006, 167) arvioi, että media ei ole vain neljäs valtiomahti, vaan se on enemmänkin yhteiskuntarakenteisiin syvästi kietoutunut tila, jossa kamppaillaan merkityksistä, tuotetaan mielikuvia todellisuudesta ja kehystetään tarinoita yhteistä tulkintaa varten.

Entistä markkinaehtoisempi toimintatapa on rakentunut mukaan mediaan. Median muuntumisen taustalla on Wiion mukaan koko yhteiskunnan siirtyminen sosiaalisen vastuun diskurssista markkinaehtoiseen diskurssiin. Juhani Wiio (2006) media-arviota voisi mielestäni täydentää ehkä yleisemmin myös siten, että toimintalogiikassaan mediat tavoittelevat modernin ratkaisuja niiden soveltaessa journalismiin teknologian ja suurtuotannon etuja. Modernista mediasta poiketen sen yleisöt ja kansalaiset erilaistumisessaan saattavat puolestaan elää jo osin haastavampaa myöhäismodernin vaihetta. Suuri osa lehtien lukijoista odottaa kuitenkin edelleen aiheiden perinteistä käsittelyä ja liian rohkeat kannanotot, kuten kuvituksetkin saattavat heti karkottaa lehtien tilaajia ja lukijoita. Lukijoita on niin tradition, modernin kuin myöhäismoderninkin kategorioissa.

Lehtien lukijat ja tilaajat sitoutuvat lehtiinsä yllättävän vahvasti. Esimerkiksi hämeenlinnalainen maakuntalehti Hämeen Sanomat on viime vuosina pariinkin otteeseen lukijoiden painostuksesta joutunut reivaamaan ja tarkistamaan toimintalinjaansa. Viitisen vuotta sitten ilmoituspalstoille ilmestyneet puhelin seksin mainokset ärsyttivät lukijoita niin, että Hämeen Sanomat veti mainokset pois ja vaikutti esimerkillään muihinkin sanomalehtiin asiassa. Keväällä 2006 puolestaan Hämeen Sanomien ratkaisu julkaista euroviisu-voittaja Lordin maskiton kasvokuva ärsytti eurovoittajan kannattaja ympäri Suomen niin, että Lordia tukevat netti-aktivistit tukkivat viesteillään Hämeen Sanomien nettisivut. He kaatoivat lehden palvelimen. Tämän seurauksena lehti ottikin Lordi-fanien loukkaantumisen ja aktiivisuuden tosissaan ja varoi ärsyttämästä journalismillaan enää faneja.

2000-luvun empiirisessä suomalaisessa todellisuudessa niin moderni, myöhäismoderni ja traditiokin elävät rinnakkain ja sisäkkäin niin kunnissa kuin jokaisen yksilön elämässä. Julkisuuden muiden ilmiöiden tapaan kunta- ja palvelurakenne uudistuskin sisältää monia aineksia perinteisestä myöhäismoderniin empiirisessä kuntatodellisuudessa. Kuinka moniulotteisesti aihe onnistutaan tuomaan ja myymään eri yleisöille mediassa, sitä kiinnostavampia keskustelua se saattaa synnyttää, koska osallisia, lähes osakkaita uudistuksessa ovat kaikki kuntalaiset.

Modernissa, traditiossa ja myöhäismodernissa media puhuttelee yleisöjään monilla julkisuuden areenoilla. Median julkisuus tuottaa lisäksi aivan omat areenansa, joita Juhani Wiio (2006, 46) kuvaa mm. ”tavallisen ihmisen normaalisuuden puhutteluksi, kansallisen identiteetin puhutteluksi, yksilöllisen mielihyvän elämykselliseksi puhutteluksi, vaihtoehtoisuuden ja yksilöllisen nuoruuden puhutteluksi ja lopulta ”unohdetun kansan” populistiseksi puhutteluksi”. Lukijan ja yleisön julkisen puhuttelun areenat ovat ikään kuin eri viestimissä olevia poikkileikkaavia alustoja, jotka eivät sinänsä sitoudu mihinkään yksittäiseen median osaan tai yksittäiseen viestimeen.

Julkisen puhuttelun areenoita ei nähdä monoliittisiksi, vaan erilaisten kamppailujen kentiksi. Kukaan kansalaisyhteiskunnan jäsen ei myöskään toimi eikä paikannu vain yhdelle areenalle. Areenoilta toisille liikkuvia kansalaisia puhutellaan monilla eri areenoilla ja erilaisilla diskursseilla, eri näkökulmista. Kansalaisia eivät puhuttele pelkästään eliitin, kuten poliittisen, kulttuurisen tai talouseliitin toimijat, vaan media itse puhuttelee kansalaisia vahvana monia areenoita sisältävänä vaikuttajana. Julkisuuden näyttämöiden jäsenyystä ajatuksena voidaan viedä vieläkin lähemmäs teatterien näyttämöiden toimintaa. Juhani Wiiokin (2006, 47) on päätenyt esittämään valtakunnallisen suuren näyttämön julkisuudelle tunnetut käsikirjoittajat, jotka kuuluvat politiikan, talouden ja median eliittiin ja ovat siten mielipidevaikuttajia julkisuudessa.

Areena tai näyttämö mediassa analyttisena kategoriana on kuin julkisuus ”habermasilainena” kategoriana valtion ja kansalaisyhteiskunnan välissä. Nykyisten julkisuuden näyttämöiden esitys jatkuvina ja värikkäiksi käsikirjoitettuna median spektaakkelinä ovat tietenkin voimiltaan ja volyymeiltaan toista kuin Jurgen Habermasin (2004) kuvaaman porvarillisen yhteiskunnan

julkisuus ja sen debatit. Yhteistä näissä onkin mielestäni ehkä vain se, että molemmat julkisuudet ovat rakentuneet kielellisesti ja ovat kielellisiä kuvauksia omasta ajastaan.

Nykyään mediassa on monia erikokoisia ja muutoinkin erikoistuneita julkisuuden areenoita. Valtakunnallinen media muodostaa eräänlaisen pää- tai suureen näyttämön pääkaupunkiseudulla. Median suuren näyttämön päävälineitä ovat televisio, Helsingin Sanomat, iltapäivälehdet sekä valtakunnalliset talouslehdet. Maakunnalliset mediat puolestaan muodostavat pienempiä julkisuuden näyttämöitä, eräänlaisia alue- ja maakuntateattereita. Tällaisella näyttämö- tai julkisuuden areenajäsennyksellä on merkitystä mm. siitä syystä, että julkisuuden pääsevät aiheet liikkuvat niin suurelta näyttämöltä pienemmälle kuin päinvastoin. Merkitystä näyttämö- ja areenajäsennyksellä on myös siitä syystä, että medioiden sisältöjen yhdenkaltaistumisen seurauksena aiheiden tulkinnat ja painotukset eri näyttämöillä samankaltaistuvat. Kun lisäksi aihetta esitetään riittävän pitkään monilla areenoilla, julkisuus saattaa vaikuttaa myös poliittisiin päätäjiin. Median näyttämöistä Wiio (2006).

Miten sitten media selviytyi kunta- ja palvelurakenne eli ”paras-kirjoittelusta”? Hannes Mannisen juhla kirjassa (2006) olevan Juhani Wiion arvion mukaan se selviytyi keskimääräisesti ottaen varsin hyvin. Asia sai riittävän suuren julkisuuden, vaikka uudistuksen käynnistymisen vaiheessa kunta-asiat eivät olleetkaan mediaseksikäs asia. Media kuitenkin muokkasi kunta- ja palvelurakenne hankkeen sille itselle sopiviksi paloiksi, joita sitten pidettiin esillä ja joista haettiin poliittisia ulottuvuuksia. Erityisesti Helsingin Sanomat syksyllä 2005 ja keväällä 2006 keskittyi aiheen käsittelyssä ns. karttatarjoituksiin. Lehti piirsi itse uusia kuntakarttoja ja tivasi sitten päättäjien kantaa karttaesityksiinsä.

Wiio (2006, 175) arvioi, että Helsingin Sanomat halusi kartoillaan tuoda esille sen, että lehti oli itsekin ajamassa kuntauudistusta. Karttagrafiikat eivät kuitenkaan johtaneet mihinkään. Wiion mukaan lehden lukijoille oli kartoista uudistuksen sisällön kannalta enemmän haittaa kuin hyötyä. Kuntakarttojen piirtämisellä oli kuitenkin julkisuuden kannalta myös poliittiset implikaationsa. Näin hanke dramatisoitui kahden päähallituspuolueen, keskustan ja sosialidemokraattien kiistaksi joko kuntien palvelurakenteen tai kuntarakenteen uudistamisesta. Keskusta ajaa palvelurakenteiden uudistamista esim. kuntamarkkinoiden avaamisen kautta. Mediassa sosialidemokraatit puolestaan on mielletty suurkuntien ja kuntaliitosten tavoittelijoiksi. Tästä median yksinkertaistetusta tulkinnasta seuraa se, että keskustan uskotaan tietien tahtoen pyrkivän säilyttämään pienet kunnat ja siten paikallisen valtansa.

Julkisuuden keskittyminen kuntarajoihin johtikin Helsingin Sanomissa siihen, että uudistuksen toista puolta palvelujen turvaamista ja uudistamista ei juuri käsitelty. Kuntapalvelujen turvaaminen ja järjestäminen oli kuitenkin uudistuksen keskeisin osa. Se oli myös poliittista kamppailua siitä, millaista hyvinvointia valtio ja kunnat ovat valmiit tarjoamaan ja tavoittelemaan. Valtakunnallista ”paras-hankkeen” lehtikirjoittelun laajuutta ja painotuksia kuvaa ehkä yleinen arvio lehdistön toimintalogiikasta. Konflikteja ja ristiriitoja tuodaan mediassa tapauskohtaisesti esille ja arvioiden sen mukaan, miten ne liittyvät yhteiskunnallisiin uudistushankkeisiin. ”Vallan vahtikoira haukkuu, silloin kun tarvetta on.” huomauttaa mediatutkija Juhani Wiio (2006)

Yleisesti sanomalehdistö korostaa riippumattomuuttaan politiikasta ja muista vallanpitäjistä. Riippumattomuutensa ja tiedonvälitystehtävänsä takia lehtimedia ei voi, eikä haluakaan sitoutua uudistushankkeiden, kuten kunta- ja palvelurakenne uudistuksen ajajaksi. Mediassa halutaan tuoda esille ja esitellä kaiken aikaa uutta ja erilaisia hankkeita median omin painotuksin.

Kunta- ja palvelurakenne uudistuksen valtakunnallisessa ja myös mielestäni kantahämäläisessä kirjoittelussa yleispiirre mielestäni on ollut se, että media on itse odottanut ja rakentanut uudistuksesta suurempaa kuin mitä se onkaan. Kun markkinasuuntautunut media tavoittelee erilaisten yleisöjen huomiota, aiheiden myyvyyden ja näkyvyyden on oltava riittävän voimakas. Tällainen voimistettu viesti, ydinsanoma saattaa sitten alkaa kielellistä todellisuutta ohjaavana tekijänä ohjata niin median omaa jatkokirjoittelua asiasta, poliitikkojen tulkintaa tilanteesta. Niin myös hankkeita ulkopuolelta seuraavien kuntalaisten eli kansalaisyhteiskunnan tulkintoja ja näkemyksiä.

Kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa median pienten paikallisten näyttämöiden merkitys ja painoarvo on entistä tärkeämpi. Paikallisessa mediassa päästään tarkastelemaan, miten palvelut on tarkoitus tuottaa uudistuksessa ja mitä paikallisesti palvelujen uudistaminen merkitsee. Tällaista selkeää palvelutarkastelua mediassa ei kuitenkaan mielestäni ole tehty, ei Helsingin Sanomissa, eikä juuri hämäläisissäkään lehdissä. Sittemmin talvella ja kesällä 2006 kuntapalvelujen uusimisen tarve väheni myös itse hankkeen valtakunnallisilta ajajilta hallituksessa. Syynä asiaan saattaa olla sekin, että lopulta 2006 EU:ssa hyväksytty palveludirektiivi ei avannutkaan kuntapalveluja esimerkiksi terveyspalveluja niin paljon kuin suomalaiset ehkä odottivat ja toivoivat.

Lehtitietojen varassa olleetkin pääsivät näkemään Hämeenlinnan seudulla syksystä 2006, että vastakkain asetteluun aika ei ole ohi. Kuntalaisten kannalta politiikan konfliktisuus oli ehkä yllättävääkin. Ryhmien sisäisten ja ryhmien välisten konfliktien laaja julkisuus oli lisäksi saattanut kätkeä näkyvistä kuntapalvelujen kehittämistarpeet. Tutkielman empiirinen osuus ei ole tarkoitettu alkuunkaan Hämeenlinnan seudun kuntauudistuksen julkisuuden laajaksi erittelyksi. Sitä vastoin empiirisessä osassa testataan muutamien esimerkkien kautta, millaisia ulottuvuuksia ja viitteitä lehtiteksteistäkin voi perusteellisella otteella löytää. Tutkielman alustavassa empiirisessä osassa lehtijuttuja kuntauudistuksesta luetaan sellaisten teoreettisten linjausten kautta, että jutuista tulevat esiin erilaiset uudistuksen polycyt tradition, modernin ja myöhäismodernin taustan läpi.

5. VASTAKKAINASETTELU EI OLEKAAN OHI

”vaikka maailma on kaikille yhteinen kokoontumispaikka, läsnäolijoilla on siellä eri paikat eikä yhdenkään ihmisen sijainti voi koskaan olla sama kuin toisen. Muiden nähtävissä ja kuultavissa oleminen on tärkeää siksi, että kaikki kuulevat ja näkevät asiat kukin eri asemasta. Tämä on julkisen elämän merkitys ...ainoastaan silloin kun useat katsojat (lukijat) voivat nähdä asiat monesta näkökulmasta ilman niiden identiteettien muuttumista, toisin sanoen, kun asioiden ympärille kokoontuneet tietävät näkevänsä saman asian täydessä erilaisuudessaan, voi maailman todellisuus näyttäytyä aidosti ja luontevasti”. (Hannah Arendt 2002,63).

Mielestäni tämä Hannah Arendt sitaatti avaa monia osia tutkielmani tematiikasta, varsinkin kuntakirjoittelun empiirisistä teksteistä. Kun tutkielmassani politiikkaa kuntauudistuksesta ja uuden kunnan perustamisessa tarkastellaan julkisuuteen tuotettujen lehtitekstien kautta ja kun kukin lukee tekstejä omasta näkökulmastaan, tämä avaa politiikan avoimuuden ja konfliktisuuden tilan. Kuntalaisen paikka maailmassa ja kunnassa on lähtökohdaltaan aina erilainen. Tämän perustavan eron tunnustaminen on edellytys, sille että asioiden tarkastelun ja ratkaisemisen annetaan olla avointa, pakottamatonta.

Sitä vastoin jos julkiset tekstit ja niistä tehtävät tulkinnat tarjoaisivat vain, ja niistä tehtäisiin vain yhtä yhteistä linjaa ja painotusta, kyse ei olisi enää avoimesta tulkinnan ja arvioinnin julkisuudesta, eikä avoimesta politiikasta, vaan toimijoiden, tulkitsijoiden ja poliittisten päättäjien ohjailusta ja patistelusta. Lyhyesti sanottuna tutkielmassani en siis asetuta kannattamaan kuntauudistusta ja suurkuntaa, mutta tutkielmassa ei myöskään asetuta näitä vastustamaan, mutta tutkin näitä. Ymmärrän, että lammilainen lukee heti jo lähtökohtansa kautta samaa seutuhallituksen kannanotosta kertovaa uutista tai esityslistaa eri tavalla kuin hämeenlinnalainen.

Kun kunta- ja palvelurakennemuutostusta kuvaavaa lehtikirjoittelua ryhtyy empiirisesti purkamaan poliittisten konfliktien ja modernin, tradition ja myöhäismodernin kategorioiden kautta, huomaa, että lähtökohdiltaan varsin selkeä ja johdonmukainenkin yhteiskunnallinen uudistus voi saada hyvin monivivahteisia painotuksia niin politiikassa kuin politiikkaa kuvaavassa mediassakin.

Myös kunta- ja palvelurakenteen uudistushankkeiden perussanastot alkavat koota julkisina teksteinä erilaisia sävytyksiä ja painotuksia. Ei varmaan ole sattuma, että valtakunnallinen kunta- ja palvelurakennemuutos on lyhennetty ”paras-hankkeeksi”. Jo nimenä paras tarttui helposti julkiseen puheeseen loppuvuodesta 2005 ja itse asiassa adjektiivin ”hyvä” superlatiivimuotona ”paras” kääntyi hankkeen nimeksi ja siten substantiiviksi paras. ”Paras” substantiivinakin sisältää edelleen kuitenkin myös sanan merkityksen paras adjektiivin superlatiivina – sattumaa se ei varmaan ole, vaan ilmeisimmin tietoista kuntaministeri Hannes Mannisen ja poliittisten kuntauudistajien julkisuuden hallintaa ja politiikan näytöksellisyyttä.

Hämeenlinnan seudun kuntien oma kuntaliitoshanke on puolestaan nimetty ”patu-hankkeeksi”. ”Patu” ei ehkä terminä ole yhtä onnistunut kuin ”paras”, sillä ”patu” voi viitata myös

epätäsmälliseen ja epämääräiseen patu-toimintaan. Se voi esim. perusturvan yhteydessä saada merkitystä kuntapäätäjien ”vanhojen patujen” ohjailusta.

Myös journalismin termistössä ”patu-demokratia” tai ”patudemokratia” viittaa pikemminkin negatiiviseen kuin positiiviseen. Patu-demokratialla esim. presidentinvaalissa 2006 tarkoitettiin Ylen ajankohtaisen kakkosen haastatteluissa sitä, että presidentinvaalikampanjat suunnattiin yli 50-vuotiaille ja siten sitä, että nuoria ei edes yritetty houkutella poliittisilla kampanjoilla vaikuttamaan politiikassa. Nuorten termistössä patu-demokratia ja patu-hanke saa sivumerkityksinä mukaansa jotain vanhaa, nuhjuista ja sellaista johon halutaan ottaa eroa.

Sinänsä myös toiseen suuntaan ”patu-demokratian” ”nuhjuisuus aspekti sanallisesti” on Hämeenlinnan seudun suurkuntahankkeessa kuntapäätäjille ilmeinen, koska kuntapalveluiden turvaamisessa etupäässä omaa eläkkeelle pääsyä suunnittelevat kuntapäätäjät pyrkivät varmistamaan omat tulevat peruspalvelunsa. Patu-hankkeen ikäpoliittisen luonteen vahvasti minulle radiohaastattelussakin Hämeenlinnan perusturvajohtaja Erkki Torppa elokuussa 2006. Perusturvajohtaja Torppa sanoi itsekin olevansa uudistuksessa luonnollisesti kiinnostunut omista vanhuuden palveluistaan, kuten muutkin ikäisensä. Poliittisena linjauksena tällainen ”patu-toiminta” sulkee nuoria ja ehkä muitakin ryhmiä ulos uudistuksesta ja päätöksenteosta.

Kun kuntahankkeiden analyysia täsmentää lisäksi eri poliittisilla toimijoilla, poliittisilla konflikteilla ja erilaisilla ja erikokoisilla julkisuuden areenoilla, alkaa kuntauudistushanke, niin valtakunnallinen paras- kuin Hämeenlinnan seudun oma patu-hanke näyttävät esim. lähes yhtä vivahteikkaalta ja konfliktiselta toiminnalta kuten jääkiekko.

Vastakkainasetteluja tuotetaan tietoisesti, kuten osin tiedostamattakin politiikan suunnittelu- ja päätöspöydissä. Asiaan liittyy sekin, että vastakkainasetteluissa, kuten niihin liittyvissä eri ryhmien mukaan ottamisessa tai ulossulkemisissa käytetään tietoisesti syyllistämistä ja tunnekomponenttia. Vanhuspalvelujen lisääminen kunnassa voidaan esimerkiksi asettaa syyllistäen tietoisesti vastakkain nuorten palvelujen kanssa. Nuorten mahdollisuuksia ajavat voidaan syyllistää esim. sanomalla, että ”pullamössö-sukupolvelle” halutaan lisää hyvää, vaikka vanhukset eivät saa kunnan hoitoa.

Pelivertauksena kuntauudistus rinnastuu monin osin juuri jääkiekkoon mm. siitä syystä, että kuntauudistuksen tapaan jääkiekkoakin harrastetaan ja pelataan paikallisilta seurojen juniiori- ja korttelikiikkotasolta aina valtakunnallisen sm-liigan loppuotteluihin asti. Jääkiekko-otteluissa pelien areenat, kaukalot vaihtuvat ottelusta toiseen, yksittäisten ottelun (sen vaihtojen ja otteluerien) päämäärätkin vaihtuvat, kuten pelivastustajatkin kauden aikana sarjoissa. Joukkueen sarjakausi tuo jääkiekkovertausta mielestäni lähelle policyakin pitkänä prosessina. Tuloksena jääkiekossa yksittäisessä ottelussa saattaa olla joskus tasapeli (poliittisen konfliktin merkityksessä tasapeli on ehkä äänestyksessä tyhjän äänestäminen jaan tai ein sijasta), mutta sekin (tasapeli) saattaa merkitä politiikan toimijalle kauden tulevia pelejä ajatellen prosessin eri vaiheissa joko voittoa tai tappiota.

Tutkielmani alaotsikkona on hieman arvoituksellisesti ollut, kuka puhuu kuntauudistuksesta alkaa nyt empiria lähestyttäessään teoreettisen otteensa kautta täsmentyä niin, että kuntauudistuksesta puhuvat julkisuuden teksteissä yhtä aikaa ja ristiin ja rastiin keskenään ristiriitaiset ja vastakkaiset policyt. Sellaiset kuten NPM eli new public management eräänlaisena uusliberalismin sovellutuksena julkiseen kuntatalouteen, kuten myös perinteinen hyvinvointivaltioajattelu policyna, sekä kuntaitsenäisyystahto ja kuntasuvereenisuus omana policynaan yhtenä vapausaspektina suhteessa valtioon. Niin ikään kuntauudistuksesta median erilaisilla tekstien näyttämöillä puhutaan niin tradition, modernin kuin myöhäismoderninkin kautta.

Tutkielmassa politiikan uloslukeminen median teksteistä on ennen muuta politiikan konfliktien seuraamista ja tarkastelua erilaisista kuntakysymyksistä niin itse poliittisessa toiminnassa kuin sitä kuvaavassa mediassa. Poliitiikan uloslukeminen kuntauudistushankkeesta merkitsee, että uudistuksessa on kyse avoimesta, kontingentista toiminnasta ja prosessista, jonka luonne ja päämäärä muuttuu/voi muuttua prosessin aikana. Poliitiikan uloslukeminen merkitsee näin sitäkin, että tutkielmassa ei hyväksytä sellaista kunta- ja palvelurakennemuutoksen trivialisointia, jossa uudistus nimettäisiin ”yhteisten asioiden hoidoksi” tai ”ei-poliittisten asiantuntijaratkaisujen hakemiseksi uudistuksessa”. Empiirisiä lehtitekstejä päästään näin jäsentämään muutamien peruskysymysten kautta. Kuka puhuu, kenelle, missä, mitä, millä vaikutuksella ja ketä vastaan.

Julkisuuden peruskysymys puolestaan on mielestäni se, millä areenalla puhutaan ja ketkä pääsevät puhumaan julkisuudessa ja mitä. Millä areenalla puhuminen paikantuu mediassa, asettuu lehdissä luonnollisesti kysymykseksi, millä sivulla, kuinka monella palstalla ja kuinka omaäänisesti puhuja pääsee esille. Puhumisen peruskysymykset yhdistettynä moderniin, myöhäismoderniin ja traditioon, voivat antaa tekstien julkisuuden analyysissa nyt sellaisenkin tuloksen, että toimittajat puhuvat ja kirjoittavat uutisissa modernia kunnanjohtajien ajattelua lähenevää tekstiä ja vastaavasti kolumneissaan henkilökohtaisempaa, yksityistä myöhäismodernia vanhuuden ahdistamaa tekstiä

Kun kunta- ja palvelurakennemuutosta tarkastellaan työssäni erittäin yleisten peruskategorioiden modernin, tradition ja myöhäismodernin kautta, analyysia voi täsmentää ja syventää myös politiikan yhdellä perusulottuvuudella, jaolla konservatiiveihin ja reformisteihin eli säilyttäjiin ja uudistajiin. Käsitteelliset-teoreettiset jaot täsmentyvät jo tällä täsmennyksellä huomattavasti. Jos ajatellaan että pelkästään niinkin yksinkertainen kategoria kuntauudistuksessa, kuten kuntapalveluiden tradition uudistaminen avaa mielestäni Hämeenlinnan seudun kuntauudistustilanteeseen runsaasti uutta pohdittavaa ja politisoitavaa. Kuntapalvelujen tradition uudistaminen esimerkiksi kuntien teknisessä toimessa merkitsee mm. sen kysymyksen herättämistä, tarvitaanko jokaisessa kunnassa omaa kunnan rakennustarkastajaa, kun rakennustarkastajan työtehtävät ja työvelvoitteet ovat suureksi osaksi suoraan rakennuslaista johdettuja, mutta paikallisesti eri kunnissa rakennustarkastajan tehtävät mm. työmäärän suhteen vaihtelevat hyvinkin paljon.

Konservatiivit vs. reformistit ulottuvuus vastaavasti modernin yhteydessä kuntauudistuksessa voisi herättää sellaisia kysymyksiä kuten, ketkä haluavat jatkaa esimerkiksi kunnallisessa terveydenhuollossa omalääkärijärjestelmää ja mistä syystä. Omalääkäripainotus on osa ns. väestövastuuajattelu kunnallisessa perusterveydenhuollossa ja perustuu mielestäni yhteiskunnallisen modernin rakentamiseen hyvinvointivaltioajattelussa kuntiin. Kuitenkin väestövastuuajattelusta on luovuttu hiljaisesti, kun kuntataloutta on tehostettu. Modernin hyvinvointivaltion yhtä perusulottuvuutta alueellisesti tasavertaista terveyspalvelujen tarjontaa on ohennettu modernin uudistajien, tai karsijoiden toimesta. Policyna modernin hyvinvoinnin uusiminen on ehkä uusliberalismia tai sen jatketta ”eräänlaista kolmatta tietä”, joka painottaa yksilön omaa vastuuta elämästään ja selviytymisestä modernissa maailmassa.

Tradition, modernin ja myöhäismodernin elaborointi, syventäminen uudistajilla ja säilyttäjiillä erikseen kuntarakenteen ja kuntapalveluiden osalta voi mielestäni tuoda kuntauudistukseen niin tutkimuksellisesti kuin poliittisestikin sellaista uutta syvyyttä, mitä uudistuksen toteutuksessa voi ehkä hyödyntää niin paikallisesti kuin valtakunnallisesti. Jo pelkästään säilyttäjät – uudistajat dimension kytkeminen modernin, tradition ja myöhäismodernin kategorioiden osaksi tuottaa

runsaasti uusia käsitteellisiä luokkia ja siten lisää päätöksenteon kontingenssia, avoimuutta ja mahdollistaa näin entistä useampien poliittisten valintamahdollisuuksien tekemisen.

Lukijoille nämä lehtitekstit ovat kuitenkin vain avointa arentilaista ”muille nähtävissä olevaa maailmaa” jota arvioidaan kaiken aikaa hieman eri näkökulmista. Testit ovat avoinna olevaa maailmaa varsinkin silloin, kun tekstejä arvioidaan yhdessä eli niistä vaihdetaan ajatuksia muiden kanssa. Kuntalaiset voivat itse asiassa kuitenkin puhua asioista toisilleen uutistoimittajien, kunnanjohtajien, valtiovarainministerin tai kuntaministerin tapaan, näiden jäsenyksillä ja painotuksilla. Kyse on hieman samasta ilmiöstä, kuin eduskunnan puhemies Paavo Lipposen talvella 2007 julkisuudessa ollut Puolan parlamentissa esitetty perustelu ydinvoiman lisäämistä sellaisilla argumenteilla, jotka paljastuivat julkisuudessa ydinvoiman eurooppalaisen lobbausjärjestön Foratomin perusteluiksi.

Kysymys, ”kuka puhukaan kuntauudistuksessa” alkaakin tätä kautta jäsenyää jatkokysymyksiksi, mistä näkökulmasta puhutaan, kun puhutaan kuntauudistuksesta, millä argumenteilla puhutaan kuntauudistuksesta ja millä julkisuuden areenoilla asiasta puhutaan.

Kun julkisuudessa puhutaan kuntauudistuksesta ja uuden suurkunnan perustamisesta tai sitä vastaan, julkisilla teksteillä tehdään kaiken aikaa myös politiikkaa eli asioihin pyritään vaikuttamaan puheilla. Tutkielmassani poliittisuuden uloslukeminen pyrkii monin osin noudattamaan Kari Palosen (1988, 1993 ja 2003) jäsentämiä polity, policy, politikointi ja politisointi jäsenyksiä mm. konfliktisuuden, avoimuuden ja kontingenssin, epävarmuuden ja arvaamattomuuden suhteen. Palosen painotuksista tutkielmani kontribuutio, oma panokseni eroaa kuitenkin mielestäni siinä, että tässä tutkielmassa politiikan jälkiä haetaan aidon poliittisen toiminnan näyttämöiden, foorumeiden sijasta lehtistä. Toki politiikka näkyy lehtiteksteissäkin.

Tutkielmani ei kuitenkaan jää silti mediatutkimuksen, tai journalismin esittämän politiikan erittelyksi, koska lehtitekstien tulkinnan/ymmärtämisen taustaksi olen pyrkinyt selvittämään usein voimavarojeni ja osaamiseni rajoissa myös ”alkuperäiset tapahtumat/niiden politiikan jäljet asiakirjoista, kuten kuntien ja seutukeskuksen tai maakuntaliiton asiakirjoista”. Poliitiikan jälkiä tunnistaa ja voi tunnistella teksteistä sieltä täältä, hiukan kuin harjaantunut metsästäjä erottaa lumella koiran ja suden jäljet toisistaan esim. eläimen jälkien koon ja kynsien muodon perusteella.

Kun yritän yksittäisten lehtiutisten tai muiden sivujen lehtitekstien kautta lukea teksteistä ulos erilaisia policyja tai policyja vieläkin yleisempiä kategorioiden kuten, modernin, tradition ja myöhäismodernin esiintymistä, pyrin työskentelyotteellani osin pelkistämään kuntauudistuksen ilmiötä käsitettäväksi. Jos tällaista pelkistystä ei tehtäisi tutkittavana oleva uudistushanke policyna ja prosessina hukkuisi yksityiskohtien runsauteen. Vaarana olisi silloin ainutlaatuisiin, uniikkeihin lehtiteksteihin painottuvassa erittelyssä se, että ei enää nähtäisi metsää puilta. Oman luentaotteeni uhkana on puolestaan käänteisesti se, että yleiskategoriat ja policyt peittävät yksittäisten poliitikkojen ainutlaatuisuuden, omaäänisyyden, toiminnan ja ratkaisut kuntauudistuksessa.

Tutkielmassani joudutaankin tekemään myönnytyksiä kumpaankin suuntaan. Lehtiteksteistä ei voi täysin pitävästi varmistaa ja osittaa tekstin kontekstissa olevia policyja. Ei pääse myöskään kovin pitkälle lehtitekstien kautta siihen, mitä todella on tapahtunut esimerkiksi seutuhallituksen kokouksessa ja seutuhallituksen jäsenten edustamissa peruskunnissa uudistusta valmisteltaessa.

Tekstien kirjoittajien yksilöllistä otetta, painotuksia ja henkilökohtaisia taitoja panosta tällainen luenta ei mielestäni uhkaa, eikä kyseenalaista. Vaikka kuntauudistusta käsittelevää lehtikolumnia analysoidessani sanonkin, niiden noudattavan esimerkiksi myöhäismodernin piirteitä tai moderneja

painotuksia, tällä ei rajata eikä rajoiteta toimijoiden, kirjoittajien, journalistien tai muiden ominaispiirteitä. Tällaisessa analyysissä tekstit pikemminkin palautetaan osaksi niitä genreä, joita ne poliittisesti voisivat olla. Kyse on osin hieman samasta asiasta kuin arvioitaessa dekkarikirjailijan tekstejä osana dekkari-genreä. Genren tunnistaminen ja nimeäminen eivät vie kirjoittajan omaa ääntä, eivätkä puhetta. Juonenkäänteet ovat kirjoittajien omia dekkareissa, mutta sisällöllisenä lajityyppinä teksteissä pysyy silti rikoskirjallisuus. Kuntauudistuksessa politiikka.

Tällainen monikerroksinen politiikan luenta on hiukan kuin teatteri- ja näyttämötaiteessa erilaisten näyttämökuvien kokeilua. Kokeillaan näyttämökuvia erilaisissa lavasteissa, eri valaistuksissa ja erilaisissa näyttämön toimijoiden ja katsomoon asettuneiden tulkitsijoiden asemissa, positioissa. Yhteiskuntatutkimuksen kielellisessä suuntauksessa tällainen tulkintateknikka ei sinänsä takaa lopullista arviota. Sitä vastoin se rakentaa kielellisesti uusia tapoja nähdä maailmaa. Avoin, aihepiirissä teatterin tapaan monia valotuksia käyttävä ja monia lavasteita purkava ja niistä tietoiseksi tekevä kuntauudistuksen kielellinen kuvaus ja – uudistuksen tulkinta, voivat antaa vähintäänkin uusia tapoja arvioida uudistushankkeiden raportointia ja kirjoittelua lehdissä. Siten tutkielmanani voi tuoda uusia ajatuksia lukijallekin, uskoisin? Itse ainakin kykenen nyt arviomaan kuntauudistusta muustakin näkökulmista, kuin pelkästään uudistuksesta kuntien kustannustarkasteluna.

Pääluvun 5. alussa esitetyn arendt-sitaatin mukaan voisi nyt sulkea niinkin, että ”vasta kun asioiden ympärille kokoontuneet tietävät näkevänsä saman asian täydessä erilaisuudessaan, voi maailman todellisuus näyttäytyä aidosti ja luontevasti”. Se on samalla lähtökohta politiikan näkemiseen teksteissä ja siten teoissa.

5.1. Poliitiikan lukeminen ulos teksteistä

Lehtien tekstit koostuvat pitkistä sarjoista uutisia ja artikkeleja kuntauudistusprosesseista. Sanomalehdet, kuten Hämeen Sanomat ja Helsingin Sanomat mahdollistavatkin tutkimusaineistoina sähköisten arkistojen kautta sen, että uutisia ja artikkeleja pääsee lukemaan tarvittaessa hyvin läheltä ja hyvin kaukaa. Lehtien kuntauudistusta käsittelevät tekstit eivät silti avaa suoraan politiikan tutkimukselle yhteyttä ja avainta ymmärtää ja tulkita esimerkiksi hypoteettisia policyja modernin, tradition ja myöhäismodernin painotuksista kuntauudistuksessa.

Toimijoiden motiivit ja päämäärät ovat tietysti moninaiset ja usein hyvinkin kryptatut, salatut. Myöskään lehtien asiatekstit pyrkiessään neutraalisuuteen uutis- ja asiajournalistin genreissä eivät usein pääse avaamaan poliittisia hankkeita journalismin omien peruslähtökohtien, kuten lyhyden, yksinkertaistamisen ja nopeusvaatimuksen takia. Poliitiikkaa kuvaavien lehtitekstien tutkimuksen onkin siksi pyrittävä sukeltamaan journalismin neutraalisuuden, objektiivisuuden ja muiden lehtigenren konventioiden sekaan ja taakse. Tällöin tutkimus voi olla hiukan kuin ”beyond left and right” sosiologian ja politiikan tutkimusta, lisätynä eräänlaisella lehtitekstien ”beyond journalism genres” ajattelulla. Kielellisinä suuntauksina kumpikin ote luo uutta kielellistä todellisuutta, ja ehkä hyvässä lykyssä onnistuu avaamaan joitakin uusia ajatuksia kuntauudistuskeskustelussa.

Julkisuus lehtimediassa avautuu ja tuottaa, siis representoi jatkuvasti politiikkaa monenlaisesta eri kielellisestä kuvaus- ja tulkintakehyksestä käsin. Tästä syystä on mahdollista, että kuntauudistuksesta voidaan puhua päivän sanomalehdessä niin lehden uutissivulla, kuten esimerkiksi kunnanhallituksen päätöksenä toisella sivulla sulkea ala-asteen kyläkoulu. Saman päivän lehdessä voidaan myös muiden sivujen teksteissä esitellä kuvallisena reportaasina kunnassa koulutoimen pyrkimystä tavoitella nykyaikaista yläasteen koulutusta uudessa koulukiinteistössä.

Oheisessa kuviossa pyritään osoittamaan, että saman päivän lehden etusivulla voi olla kuntauudistuksesta kertovia erillisiä uutisia ja tekstejä, joista osa on selkeän tradition osoituksia. Osa puolestaan mm. moderneja yksilöiden kuntapalvelujen tarpeita kuvaavia tekstejä.

HÄMEEN SANOMAT

luettelo-esimerkki HäSan artikkeleista

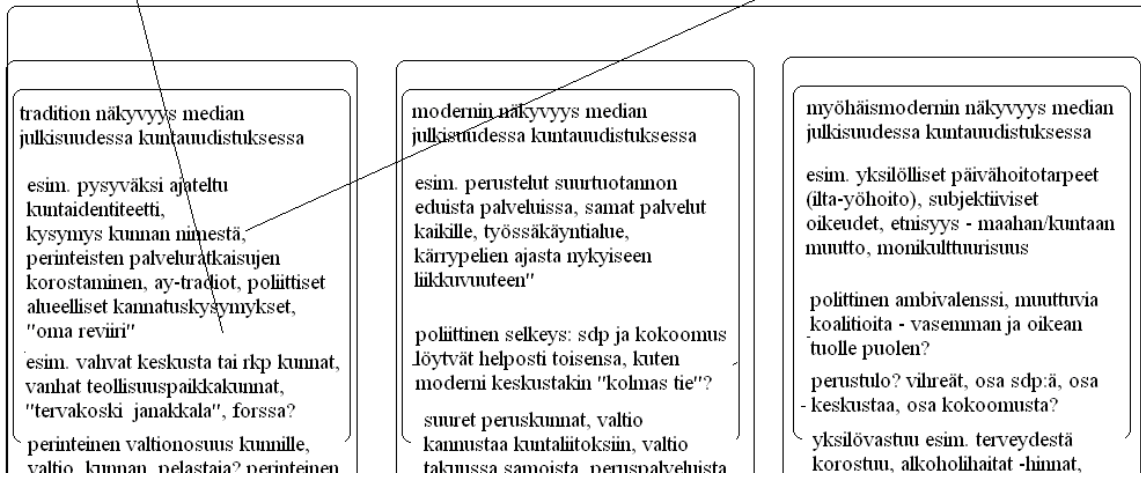
55. [Lammi haluaa pitää ovet avoimina joka suuntaan](#) [20061003]
Lammin on aika ryhtyä työhön ja etsiä yhteistyövaltoehtoja, kun Lammi irrottaa Valtuutettujen Helena Nokkosen (kesk.) ja Marja Kauppisen (kok.)
34. [Kavolassa askel kohti suurkuntaa](#) [20061002]
Kavolassa kunnanvaltuusto päätyi odotetusti suurkunnan jatkovalmistelun kannan demarit, kokoomus ja pikkuryhmät olivat jatkovalmistelun kannalla, keskustan ry
35. [Lammi lähti yksin omille teilleen](#) [20061002]
Lammin kunnanvaltuusto päätti selvän äänestysnumeroin 18 -9, ettei kunta osallis

HELSINGIN SANOMAT In English Nyt Radio Helsinki Alypää Tilaa Hesari

luettelo-esimerkki Helsingin Sanomien artikkeleista

[Hämeenlinnan seudun ...](#)
Hämeenlinnan seudun kehittämisjohtaja Aija Tuimala ryhtyy lokakuun 15. päivästä alkaen päätoir valmistelemaan suurkuntaliitosta. Ohjausryhmä kaavallaan muodostettavaksi kunnanhallituksista. yri...
... suora yhteys suurkunnan jokaiseen asukkaaseen...
... Suurkunnan toteuttamiseen valmistellaan...
4.10.2006 [Kotimaa](#)
[Rajakäytön ratkaisemisessa koetellaan kuntajakolin rajoja](#)
HÄMEENLINNA. Viiden suurkunnan tekijän Hämeenlinnan, Hauhon, Kavolan, Rengon ja Tuul kunnanjohtajat käärivät fi...

Kuvio: tradition, modernin ja myöhäismodernin näkyminen median kuntauudistuksen julkisuudessa (km. 2007, sulautettuna kirjallisuudesta ja lehdistä tähän tutkielmaan).

Myöhäismodernina pienenä uutisena voidaan lisäksi samassa lehdessä todeta, että uuden koulun liikuntahallissa salibandy-otteluissa ei päästä tarjoilemaan olutta koulukiinteistössä, vaikka jääkiekko-otteluissa olut on seudulla kotipelien vetonaula. Lehden seurapalstan ilmoitustekstinä voisi olla lisäksi paikallisen metsästysseuran kutsu hirvipeijaisiin viikonvaihteeksi. Näin lehtijulkisuus päivän maakuntalehdessä tarjoaa kuntauudistuksesta mahdollisesti tietoa niin tradition, modernin kuin myöhäismodernikin näkökulmasta. Pienessä kunnassa samat politiikan toimijat voivat lisäksi puhua uudistuksesta ja tehdä joltain osin politiikkaa niin kunnanhallituksessa, jääkiekon kotipelissä kuin hirvipeijaisissakin. Lisäksi politiikkaa voi tehdä eri tavoin eri tilanteissa.

Kuntauudistuksesta kertovassa lehtikirjoittelussa (2005 – 2006) ennakkoon tärkeiksi perinteisiksi poliittisiksi jakajiksi arvioituja kysymyksiä ovat olleet mm. kuntakoko (suurkunta vs. nykyinen kuntakoko), puolueasetelmien ja vallan säilyminen – muuttuminen kunnissa, kuntaidentiteetti, kielikysymys (ruotsinkieliset kunnat), seutukunta – työssäkäyntialue, eräänlainen periferia-keskusta asetelma, kysymys palvelujen tuottamisesta itse – ulkoistaminen. Tärkeä on myös kysymys kuntapalvelujen markkinoiden synnyttämisestä. Tällaiset politiikan perinteestä ja arjen haasteista nousevat vastakkainasettelut ovat tutkielmassani mukaan: niin itse politiikassa, kuin varsinkin politiikkaa kuvaavassa ja sitä osin muovaavassa lehtikirjoittelussa. Kun vasen ja oikea ovat kunnallispolitiikassa merkittäviä, mutta käytännössä samalla usein yksittäisratkaisuihin vaihtuvia asemia ja linjauksia, myöhäismodernin haasteista tulee entistä pulmallisempia ja vaikeampia kysymyksiä päättäjille. Päättäjille tärkeää on tällöin mm. se, että kykenee ensinnäkin näkemään uudet myöhäismodernista nousevat poliittiset ongelmat ja sitten jopa samanaikaisesti tulee löytää ratkaisuproseduurit ongelmille. Se ei ole aivan yksinkertaisista kenellekään missään yhteydessä.

Seuraavaksi lehtimedian kuntauudistuskirjoittelua jäsennetään tutkielmassa käsitteellisesti tradition, modernin ja myöhäismodernin kategorioihin. Konfliktisuus, ja politisointi ja politikointi aiheilla ovat implisiittisesti mukana kategorioissa. Analyysia voisi lisäksi syventää esimerkiksi jäsentämällä tradition, modernin ja myöhäismodernin kategoriat alueellisesti kunnittain teksteistä. Tässä työssä sitä ei ajan ja resurssien takia tehdä. Ehkä jatkotyössä se on mahdollista, ainakin viitteellisesti ekskursiona. Alueellinen jäsentäminen olisi kiinnostavaa mm. siitä syystä, että päästäisiin osin näkemään, painotetaanko maaseutua kuvaavissa lehtiteksteissä kaupunkia enemmän traditiota. Näin voisi ajatella, koska lehdet suuntavat tekstinä olettamiensa lukijoiden odotuksille.

5.1.1. Traditioiden lukeminen teksteistä

Hämeenlinnan seudulla poliittisista puolueista ennen muuta keskusta on tuonut varsin selkeästi esille politiikan puolueintressinsä – tavoitteen itsenäisiin kuntiin. Keskustasta poiketen sosialidemokraatit ja kokoomus ovat Kanta-Hämeessä pyrkineet puolestaan esiintymään riippumattomina, puolueettomina kuntien asioidenhoitajina. Silti tietysti sosialidemokraatit kuten kokoomuskin ovat uudistuksessa pyrkineet omaan etuunsa ja turvaamaan asemansa. Asiantuntijan roolista käsin uudistuksessa toimivat myös kantahämäläiset kunnanjohtajat esittäessään syksyllä 2005, että Kanta-Hämeessä selvittää kuudentoista (16) kunnan sijasta kolmella (3) suurkunnalla.

Kun kuntauudistuksessa ja uuden suurkunnan, Hämeenlinnan perustamisessa jäsennetään konkreettisia konfliktisia asiakysymyksiä, joutuu kuitenkin huomaamaan, että pelkkä puoluekanta ei kovin pitkälle selitä linjauksia, valintoja ja ratkaisuja uudistuksessa. Jos poliittisten ryhmien ryhmäkuri olisi kunnissa lisäksi löysempi, voisi eroja alkaa tulla esille kunnissa ehkä enemmän.

Erilaisina policyna valtakunnallinen kuntauudistus ja uuden suurkunnan perustaminen Hämeenlinnan seudulle ovat pitkiä, avoimia ja ristiriitaisiakin poliittisia prosesseja. Seudun kuntien ja eri poliittisten toimijoiden teoista, puheista ja kannanotoista ja näitä kuvaavista lehtiteksteistä voi silti pitkittäisseurantana jäsentää ja havaita useita erilaisia kuntien omia policyja. Tällaiset kuntien omat policyt ovat erillisten valtuustoryhmien enemmistöistä syntyviä kunnan suvereniteetin linjauksia. Esimerkiksi Hattulan kunnan ja Janakkalan

kuntapäätäjien enemmistön kannoista löytyykin mielestäni pitkittäisseurannassa hahmona näkemyksellinen kuntaitsenäisyys, oman kunnan kuntasuvereniteettia korostava policy.

Kunnan itsenäisyyttä vaalivien Hattulan ja Janakkalan suvereenisuus asettuvat kuitenkin konfliktiin suuremman Hämeenlinnan tavoitteleman kuntayhtymien poliittisen ohjauksen, ja ehkä Hämeenlinnan suurkuntaa korostavan policyn kanssa. Kuntayhtymissä, kuten terveydenhuollossa ja sairaanhoitopiirissä Hämeenlinna seudun suurimpana kuntana on kokenut jääneensä usein kuntayhtymien maksumieheksi, eivätkä hämeenlinalaiset poliittiset ryhmät ole kokeneet voineensa vaikuttaa kuntayhtymissä terveydenhuollon ja sairaanhoitopiirin menoihin ja ratkaisuihin riittävästi. Terveydenhuollossa ja erikoissairanhoidossa politiikan konfliktit Hämeenlinnan ja seudun itsenäisten kuntien välille ovat muotoutuneet dilemmasta paikalliseen suvereenisuuteen ja suuremman kokonaisuuden taloudelliseen rationaalisuuteen sekä erityisesti tämän taloudellisuuden poliittisiin ohjausmahdollisuuksiin.

Kuntaitsenäisyyttään korostaneesta Hattulasta poiketen uudesta suurkunnasta pois jäänyt Janakkala on sitonut ratkaisunsa omaan toimintaansa ja omatoimiseen palvelujen uudistamiseen. Janakkalan kunnan toimintalinjaa suhteessa uuteen suurkuntaan Hämeenlinnaan voisi ehkä luonnehtia, aktiiviseksi, omatoimiseksi, omien ratkaisujen ja itse tekemisen policyksi. Janakkalan halu pitäytyä itsenäisenä ja poissa suurkunnasta perustuu siihen, että Janakkalassa jo ennen valtakunnallista kuntauudistusta toteutettiin kuntapalvelujen uusiminen sosiaalitoimessa ja perusterveydenhuollossa, ainakin hallinnollisesti. Kuntavertailujenkin mukaan Janakkalassa sosiaali- ja terveystoimi on tuottanut monia peruspalveluja Hämeenlinnaa edullisemmin.

Janakkalan policyn perusteluna on ollut ”tehokkuus, omatoimisuus ja eräänlainen pienuuden ekonomia”. Janakkala oli myös toteuttanut jo ennen valtion vaatimuksia tavoitteen terveys- ja sosiaalipalvelujen saattamisesta yhteen ja yhteiseen organisaatioon. Yllätys janakkalalaisille oli tietysti, että heidän omaa aktiivisuuttaan ei arvostettu Hämeenlinnan seutukunnalla, eikä myöskään valtion toimesta. Janakkalan näkökulmasta heidän esittämänsä pienuuden ekonomia ja tehokkuus ovat joutuneet konfliktiin hämeenlinalaisten ”suuruuden ekonomian” kanssa, niin myös valtion myöhemmin toteuttaman paras-hankkeen kanssa. Kiinnostavaksi kuntapalvelujen konfliktin hämäläisten naapurikuntien välillä tekee se, että poliittisesti sosialidemokraatit Hämeenlinnassa ja Janakkalassa näkevät asian aivan eri tavoin. Niin ikään janakkalalaiset kokoomuslaiset ja hämeenlinalaisiin kokoomuslaiset ovat asioiden tulkinnan suhteen vastakkaisilla linjoilla.

Hämeenlinalaisten näkökulmasta konfliktin taustalla on ehkä se, että Janakkala on poiminut tavallaan rusinat pullasta tuottamalla halvat peruspalvelut itse ja vastaavasti siirtänyt kalliit tehtävät kuntien yhteisesti toteutettaviksi. Kahdeksan Hämeenlinnan seudun kunnan seutuyhteistyön kaatajana pidettiin vuosina (2004 – 2005) juuri Janakkalaa joka ei lähtenyt mukaan yhteiseen terveydenhuollon laajempaan Hämeenlinna-vetoiseen malliin, joka nimettiin ”sateenvarjo-malliksi”.

Kun tutkielmassani pyritään lukemaan monenlaista politiikkaa ulos lehtiteksteistä, luentani tarkoituksena on avata keskustelua ja tarvittaessa palauttaa lehtitekstejä jo joihinkin aiemmin esillä olleisiin politiikan painotuksiin, kuten uusliberalismiin, perinteiseen sosialidemokraattiseen hyvinvointivaltio ajatukseen jne. Tällä tavoin politiikan uloslukeminen lehtiteksteistä mahdollistaa sen, että aiheita voi uudelleen politisoida ja aiheilla voi politikoida. Ennen muuta kiinnostukseni kohteena on kuntapalveluiden uudistaminen.

Sitä vastoin tutkielmassani en paneudu lukemaan teksteistä suoranaista puoluepolitiikkaa. Näin siksi, että juuri muuta julkista politikointia suukuntahankkeella Hämeenlinnan seudulla ei näyttänyt syntyvän, kuin kansanedustaja Sirkka-Liisa Anttilan voimakas tarttuminen Rengon kunnan

keskustalaisten valtuutettujen mielipiteenmuodostukseen alkusyksystä 2006 - ainakaan lehtitekstien mukaan. Tästä Anttilan nimiin laitetusta paikallispoliitikkojen ohjailusta kirjoitettiin sittemmin runsaasti niin maakuntalehti Hämeen Sanomissa syys- ja lokakuussa 2006, niin myös seudun paikallislehdissä. Kiinnostava jatkoaihe olisikin tutkia Sirkka-Liisa Anttilan lähtökohdat: ajoiko hän väliintulollaan kuntapalvelujen uudistamista Hämeenlinnan seudulla vaihtoehtona kuntaliitokselle ja kuntarakenteen uudistamiselle.

5.1.2. Modernin lukeminen lehtiteksteistä

Modernia on luonnehdittu tyyliltään selkeäksi, yhdenmukaisuutta ja universaalialia tavoittelevaksi. Teollistumisen ajan tuotantotalvaltaan modernia puolestaan kuvataan yleisesti massatuotannon ja sarjatuotannon etuja hyödyntäväksi ilmiöksi. Nykyisessä politiikassa siirtymää traditiosta moderniin on kuvattu mm. siten, että pitäisi päästä kärrypelien aikakaudesta moderniin liikkumiseen ja työssäkäyntialueisiin. ”Suuruuden ekonomia” markkinoilla on myös yksi modernin perustelu; se sopiikin etenkin tavaratuotantoon, mutta palveluissa se on jo vaikeammin saavutettava asia. Modernin näkökulmasta selkeä ratkaisu Hämeenlinnan seudulla olisi, että seudun kaikki kahdeksan kuntaa liittyisivät uudeksi suurkunnaksi. Palvelujen organisointi voitaisiin näin tehdä ehkä hieman samaan tapaan kuin jo kuntayhtymissä, kuten ammattikoulutuksen kuntayhtymässä on tehty. Modernissa yhteisessä suurkunnassa olisi toteutunut myös kunnanjohtajien asiantuntijanäkemyks.

Modernin lukeminen ulos kuntaelämästä ja sitä kuvaavasta lehtikirjoittelusta sisältää monia nykyisen politiikan ja ammatillisen järjestäytymisen piirteiden selvittelyä. Julkisten palvelujen tuottamisen mallina moderni suosii selkeitä, käyttäjäkunnaltaan suuria palvelujen tuotantoratkaisuja. Tällaisia ovat yhtenäiskoulu, päivähoido, kollektiivinen työttömyysturva. Modernin hyvinvointipyrkimyksen keskeinen perusajatus on universaalisuus, se koskee kaikkia. Jo perusluonteeltaan hyvinvointivaltio on modernistinen luomus. Se on synnytetty tuottamaan ja tasamaan hyvinvointia eri väestöryhmien välille. Nykyiset eläkevakuutuksetkin ovat modernin hyvinvointivaltion tuotteita ja ratkaisuja.

Moderni on ammatillista erilaistumista ja ay-toimintaa tukeva ja suosiva ajattelumalli. Ammattiedut ovat järjestettävissä edustuksellisesti ammattiliittojen kautta ja ammattiryhmien ja työntajien väliset konfliktit ratkotaan edustuksellisesti yleisistovina ratkaisuin. Ammatillisen järjestäytymisen ohessa moderni suuntauksena suosii Suomen puolueista sosialidemokraatteja ja kokoomusta. Näin siksi, että kumpikin puolue ovat kannatukseltaan kaupunkien ja taajamien toimihenkilöpuolueita. Kummankin puolueen jäsenistölle on tärkeää, että työssäolon mahdollistavia palveluja on tarjolla, joko julkisesti tuotettuina tai sitten kustannuksiltaan julkisten palvelujen kanssa kilpailukyysisinä yksityisinä palveluina.

Hämeenlinnan seudulla modernin jaotellun mukaan palvelut aiotaan jaotella lähi- ja erityispalveluihin, joista erityispalvelut ovat keskitettyjä suurimpaan kuntakeskukseen. Poliitiikan vastakkainasettelun ja retoristen erottelujen ja vaihtoehtojen kärjistämisen sijasta uuden suurkunnan perustamisessa on haluttu paneutua pragmaattisesti palvelujen tuottamisen Hämeenlinnan seutukunnalla. Mutta kun moderniksikin ymmärrettyssä ”patu-hankkeessa” tavoiteltiin pragmaattista edullisuutta, työvoiman saannin turvaamista ja universaalialia, yhtäläistä

julkista kuntahyvää koko uuden kunnan alueelle, yllätys oli sitten kuntapäätäjille ja medialle se, että tarjous ei kelvannut seutukunnalla alkuvaiheessa kuin viidelle kunnalle (Hämeenlinnalle, Tuulokselle, Hauholle, Kalvolalle ja Rengolle).

Ainakin Hämeenlinnan seutukunnalla väittämä, että ”vastakkainasettelujen aika on ohi” oli monin osin ennenaikainen. Loppukesä 2006 ja syksy 2006 rävyttivät kuntauudistuksen poliittiset linjaerot Hämeenlinnan seudulla esille voimakkaammin kuin kymmeneen vuosiin. Lammi tuli mukaan suurkuntahankkeeseen vasta pitkän empimisen jälkeen syksyllä 2007.

Aktiivinen toimija ”patu- ja suurkuntahankkeessa” oli myös seudulla media, joka tavoitteli ja tarjosi kunnille modernia kuntapalvelujen uudistamista. Medialle oli kuitenkin kummastelun aihe se, että moderni kuntapalvelujen uudistaminen ei maistunut Hämeenlinnan seudun kunnissa kaikille. Modernia kuntauudistusta pohjustanut media saikin nähdä, että kunnissa eletään yhtä aikaa vahvoja traditioita, kuten myöhäismoderneja uusia ajatuksia, niin myös massatuotantoa painottavaa moderneja painotuksia. Kun median, kuten politiikankin toiminta ovat todellisuuden kielellistä rakentamista, rakennettiin kuntauudistushankkeessa ehkä sellaista uutta kielellistä todellisuutta, joka ei ollut täysin yleisesti haluttua eikä jaettua arkipäivää Hämeenlinnan seudulla kaikille kuntapäätäjille. Modernien palvelurakenteiden tuottamispohdiskelun sijasta, monia päättäjiä kiinnostikin oma luottamushenkilön asema uudessa tai nykyisessä kuntahallinnossa. Kunnallishallinnon traditioon tarrautuminen voi päättäjän ambivalenssissa turvata oman poliittisen jatkokauden, kuten kumppaninkin asemat muutamiksi vuosiksi valtuustossa ja kuntayhtymissä.

5.1.3. Myöhäismodernin lukeminen teksteistä

Pelkästään eri sukupuolten ja eri ikäryhmien välille saattaa syntyä kuntapalvelujen arvostamisen, tarpeellisuuden ja painotustenkin suhteen merkittäviä eroja. Naisille monet kuntapalvelut, kuten päivähoito, koulutus ja vanhuskysymykset ovat läheisempiä ja tutumpia ja tärkeämpiä kuin miehille. Niin ikään työnantajana kunta on naisille merkittävämpi kuin miehille, sillä yli 70-prosenttia kuntatyöntekijöistä on naisia. Ero on hyvin merkittävä poliittisesti myös jo siitä syystä että kunnat työllistävät nykyään lähes 450-tuhatta työntekijää. Sukupuoli on esimerkki yhdestä mahdollisesta myöhäismodernista politiikan konfliktista. Perusajatus myöhäismoderneissa poliittisissa konflikteissa pohjoismaistyypisissä hyvinvointivaltioissa on se, että uudet konfliktit jäsentyvät ja haastavat ratkaisuja muilta ulottuvuuksilta kuin perinteinen oikeisto – vasemmisto jako. Puhutaan myös mm. ns. myöhäismoderneista naulakkoyhteisöistä, eli tietyn asian taakse koostuu väestöä kuin konserttiin tai esitykseen yleisöä, joka taas hajaantuu esityksen tai asian tultua käsitellyksi.

Sukupuolijaon ohessa myös eri ikäryhmät merkitsevät usein erilaisia palveluja ja erilaista politiikkaa. Kun vanhusväestön määrä ja poliittinen merkitys on kasvanut, samalla poliittinen kiinnostus esimerkiksi lasten ja nuorten asioihin saattaa helposti alkaa vähetä. Merkittävää on sekin, että nuoret sukupolvet löytävät nykyään harvoin asemiaan perinteisestä oikeisto – vasemmisto asetelmasta, muistuttavat mm. Paakkunainen ja Hoikkala (2007, 139) tutkimuksessaan sukupolvipolitiikasta. Paakkunaisen ja Hoikkalan (2007) mukaan nuorten suhde politiikkaan on usein aikaisempaa asiakeskeisempää ja vähemmän vakiintuneisiin ryhmittymiin sitoutuvaa.

Politiikka ei ole kuollut nuorten maailmassa, mutta monet poliittiset instituutiot ja kollektiivit ovat menettäneet asemiaan ja areenoitaan nuorten toimintafoorumeina. Hämeenlinnalaisetkin kokemukset vahvistavat Paakkunaisen ja Hoikkalan arvion paikallistasolla. Hämeenlinnassa nuorten osallisuutta ja vaikutusta kaupungin toimintaan on kehitetty eräänlaisen nuorisovaltuuston ”vaikuttamon kautta”. Vaikuttamo on vapaaehtoisuuteen pohjautuva nuorten foorumi joka on ottanut kantaa ja tehnyt esityksiä nuorten tarpeista kuntapäätäjille. Uuden kunnan valmistelun yhteydessä nuorten osuutta ei kuitenkaan ole ainakaan julkisuudessa juuri tarkasteltu. Urheilevien nuorten osuus on noussut kuitenkin esille loppuvuodesta 2006 ja alkuvuodesta 2007 Hämeen Sanomien yleisönosastokirjoittelussa, kun suurkunnan valmistelun ulkopuolelle jääneistä Hattulasta ja Janakkalasta korttelikiikkaa harrastavien lasten vanhemmat olivat harmissaan siitä, että hämeenlinnalainen jäähalliyhtiö, kuten urheiluseura alkoivat nostaa jäähallivuokria ja seuramaksuja uuden suurkunnan ulkopuolisilta kiekkojunioreilta Janakkalasta ja Hattulasta.

Näiden muutamien esimerkkien avulla, sukupuoli, ikä, asuinalue (kunnan jäsen, kunnan ulkopuolinen) voi alustavasti täsmentää, millaisia mukaan ottamisen tai ulossulkemisen konflikteja paikallisessakin politiikassa voi ilmetä. Tällaisista väestöryhmien sisään lukemisista tai ulossulkemisista vain osa on perinteisessä mielessä poliittista ja ennen muuta poliittista esimerkiksi asetelmassa vasemmisto – oikeisto. ”Vasemman ja oikean tuolle puolen” nyky-yhteiskunnassa menevää ajattelua ovat kehittäneet mm. Norberto Bobbio (1996), Ulrich Beck monin osin politiikan uudelleen keksimisen teksteillään sekä erityisesti aivan ohjelmallisestikin Anthony Giddens (2000) teoksessaan ”The Third Way, The Renewal of Social Democracy”.

Kunta- ja palvelurakennemuutostukseen tällainen ”vasemman ja oikean tuolle puolen pyrkivä” politiikan analyysi liittyy mielestäni monin osin. Ennen muuta siksi, että Giddens (2000), ”kolmannen tien politiikan” kehittäjistä kuuluisin, edellyttää sosialidemokratian uudistumisen reagoivan mm. sellaisiin ilmiöihin kuten: globaaleihin markkinoihin, yksilöllistymiseen, ekologiaan ja ympäristökäytöksiin ja mm. edustuksellisen demokratian demokratisoimiseen. Giddens on oivaltanut myös, että pelkkä mediassa tapahtuva ”kasvojen pesu – uudistuksissa ei riitä, koska yleisökin näkee mediassa julkisivun taakse”. Tästä syystä itse hyvinvointipolitiikan on uusiuduttava, päättelee Giddens (2000, 155). Giddens on suomalaisissakin lehdissä, esim. Helsingin Sanomissa tammikuussa 2007 liputtanut sosialidemokratian pohjoismaisten tulosten, erityisesti suomalaisen terveydenhuollon osalta. Terveyspoliittisena hankkeena Pohjois-Karjala projekti on ollut maailmalaajuisestikin monin osin erinomainen esikuva muistuttaa Giddens (2007)

Perinteisen vasemman ja oikean tuolle puolen meneviä ”beckiläisiä” kuntapolitiikan kysymyksiä Hämeenlinnan seudulla ovat olleet esimerkiksi vesi- ja jätevesikysymykset. Hämeenlinnan seudun kunnat ovat 1990-luvulta lähtien jätevesihuollossa suuntautuneet yhteen. Hauholta, Tuuloksesta, Rengosta, Kalvolasta ja Hämeenlinnan naapurikunta Hattulasta johdetaan jätevedet Hämeenlinnan Paroisten puhdistamolle. Haja-asutusalueiden vesihuollon ja jätevesihuollon järjestäminen tiivistää kuntien yhteistoimintaa tällaisessa tuolle puolen menevässä ympäristöuhkakysymyksessä. Kunnat ovatkin kiinnostavasti ennakkoon torjuneet jätevesihuollon paikallisen politisoitumisen mm. siten, että jätevesihuolto, kuten puhtaanveden toteuttaminen kuntarajojen yli toteutetaan yhdessä perustetun vesihuoltoyhtiön kautta (Hämeenlinnan seudun vesi oy).

Tärkeä vesihuolto on näin irrotettu poliittisesta ohjauksesta ja korvattu tämä yhtiön taloudellisella ja vesihuollon erityisasiantuntemuksella. Avoin ratkaisematon vesiongelma Hämeenlinnan seudulla on esimerkiksi pienessä Tuuloksen kunnassa, missä järven rannalla aikanaan sahan maaperästä on paljastunut pari vuotta sitten raskasmetalleja (kloorifenoleja). Poliittisen ongelman asiasta tekee mm. se että kyseessä on kunnan uimaranta-alue ja alueella

aiemmin toiminut sahayhtiö on lopettanut toimintansa. 1600 asukkaan Tuuloksen kunnalle näin suuren ympäristökysymyksen ratkaisu on liian suuri haaste, joten on helppo ymmärtää että pieni kunta on halunnut sulautua suurempaan Hämeenlinnaan. Suurempi puolestaan ostaa pienemmän kunnan alueella syntyneen ympäristöriskin ja saa sen vastuulleen, kun kuntaliitos on tehty.

Toinen samanlainen todellinen esimerkki perinteisen vasemman ja oikean tuolta puolen tulevasta uhasta on kunnallinen elintarvikevalvonta ja eläinlääkärihuolto. Pienten kuntien elintarvikevalvonta ei kykene nykyisten vaatimusten mukaiseen riittävän perusteelliseen valvontaan. Akuutti terveysvalvonnan kysymys kunnissa on vuonna 2006 -2007 ollut varautuminen lintuinfluenssaan. Lintuinfluenssa täyttääkin ainakin kahdessa suhteessa hyvin ”beckiläisen” myöhäismodernin ja refleksiivisen modernin vasemman ja oikean tuolta puolen löytyvän uhkakuvan -se on ensinnä globaali-ilmiö ja toisaalta se ilmenee esiintyessään paikallisesti.

5.2. Esitelty ja analysoitu tutkimusaineisto ja tulkinnan kehys

Lehdistä kokoamani tutkimusaineisto, lehtijutut, kattaa vuodet 2005 – 2008. Tähän tutkielmaan olen kuitenkin poiminut vain ajalta 2005 – 2006 selkeästi muutaman artikkelin. Ne täyttävät kuitenkin tutkielman aiheen kriteerit ensinnäkin sen suhteen, että kyse on Hämeenlinnan seudun kuntauudistuksen näyttävistä tilanteista, joissa tulee esille selkeästi erilaisia poliittisia kantoja. Aineistossa tällaisia prosessin ”suuria hetkiä” ovat mielestäni olleet esim. 2005 marraskuun alun Hämeen maakuntaseminaari, jossa esiintyi silloinen kuntaministeri Hannes Manninen. Kanta-Hämeen kuntien maakuntaseminaarissa valtiolta toi esille odotuksensa ja näkemyksensä kuntauudistuksen suhteen. Kunnat veloitettiin samalla vastaamaan Sisäministeriön asettamiin kysymyksiin alkuvuodesta 2006. Hämeenlinnan seudun suurkuntahanke sai juuri tuolloin samalla selkeän oman lähtöpisteen.

Hämeenlinnan seudulla kuntapäätäjät olivat ryhtymässä paitsi vastamaan valtion haasteisiin myös menemään valtion vaatimuksia pitemmälle meneviin uudistuksiin niin kuntarakenteen kuin palvelujen uudistamisenkin osalta. Hämeenlinnan seudulla uudistus alkoi tuolloin tavoitella modernin tai ainakin modernisoitumisen tavoitteita kunta- ja palvelurakenteeseensa. Toinen keskeinen periaate, jolla olen valinnut analysoitavat artikkelit tutkielmaani on ollut se, että artikkeleista on tullut voida lukea ulos monenlaisia eri policyja sekä painotuksia modernin, tradition tai myöhäismodernin osalta. Näin lukien ja analysoiden aivan pienet yhden uutiskärjen tai ajatuksen varaan rakentuneet tekstit on karsittu pois.

Samalla erittäin runsaasti työtä ja vaivaa on suunnattu niihin teksteihin, jotka ensinnäkin kuvaavat poliittisten päättäjien sitä tilannetta jossa uudistus muovautuu, rakentuu ja samalla jossa näkyvät erilaiset painotukset. Tarkkaan lukien tällaisia jaksoja ja hetkiä ovat juuri loppuvuosi 2005 ja loppukesä ja alkusyksy 2006. Janakkala ravistuu pois prosessista heti alussa loppuvuodesta 2005t. Sama tapahtuu sitten syksyllä 2006 Hattulalle ja Lammille.

Tarkoitukseni on vielä jatkaa tutkimustyötä tämän jälkeenkin ja analysoida tarkemmin ”suurten hetkien läheisyydessä” olleita muita tekstejä lehdistä. Näin syntyy tavallaan eräänlainen poliittisen päätöksenteon tuntumassa ollut julkisuuden ajallinen näyttämö, joka kuvaa ainakin joitakin piirteitä siitä, mitä itse politiikassa kulloinkin on tapahtunut.

Se kuinka paljon yksilöt ja vahvat vaikuttajat paikallisesti ja seudullisesti muotoilevat päätöksiä on minullekin alkanut paljastua vasta tarkkaan tekstejä lukiessani. Toisaalta lehtien teksteistä ei tietenkään koskaan saa kuin kalpean aavistuksen siitä kuinka asiat ja ratkaisut ovat muotoutuneet. Sama rajoitus koskee kunnallisia ja poliittisten toimijoiden asia- ja pöytäkirjoja, ellei niitä ole varta vasten laadittu täsmällisiksi keskustelupöytäkirjoiksi.

5.2.1. Tulkinnan viitekehys - median julkisuus markkinoiden ja politiikan keskiössä

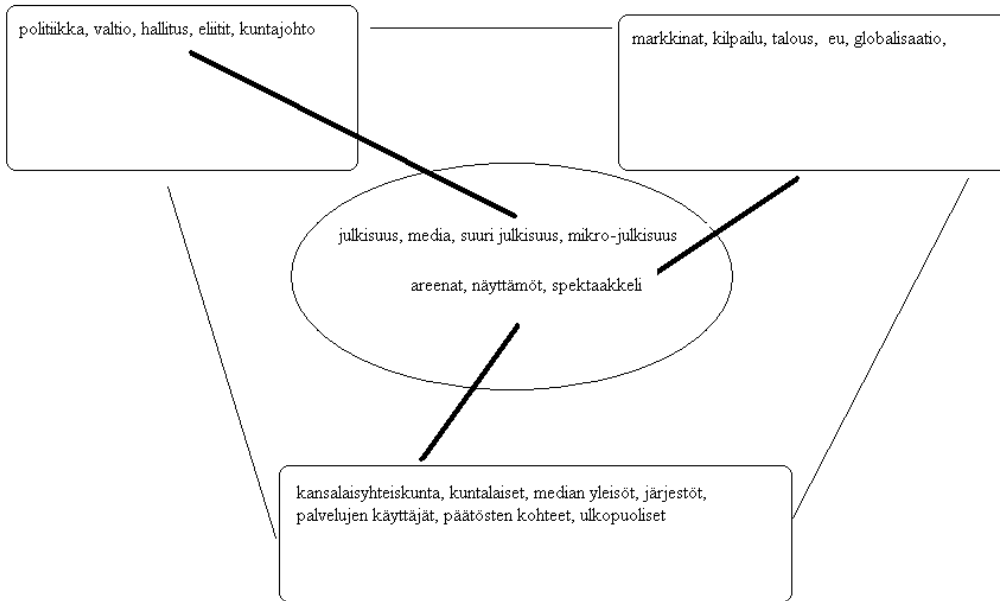
Julkisuuden, kansalaisyhteiskunnan, politiikan ja markkinoiden suhteita ja niiden välillä kulkevia viestejä on tarkasteltu aiemmin tutkielman kirjallisuusosassa, osin laajajakostikin. Seuraavassa kuntauudistuksen policyn, julkisuuden ja kansalaisyhteiskunnan suhteita tarkastellaan heuristisen mallin avulla. Tutkielmani perusjäsenystä alusta lähtien ohjannut ajatus median tuottamasta julkisuudesta, jossa kohtaavat niin politiikka, markkinat kuin kansalaisyhteiskuntakin. Tällaista julkisuuden keskiötä ovat kehittäneet tietysti Jürgen Habermas, teoksessa ”Julkisuuden rakennemuutos, suom. 2004). Niin ikään julkisuutta markkinoiden, valtion ja kansalaisyhteiskunnan väliin jäävässä tilassa ovat tarkastelleet mm. Johan Galtung ja Kaarle Nordenstreng.

Tässä tutkielmassa sovellettu julkisuus on sovellutus Galtungin ja Nordenstrengin 1990-luvun ajatusten pohjalta. Näin siksi, että Galtungin ja Nordenstrengin jäsenyksissä on Habermasian tarkemmin mukana mm. globalisaatio markkinoilla. Habermasin tulkintahan kuvaa lisäksi ennen muuta porvarillista julkisuutta modernisaation aikana ja tässä tutkielmassa oletetaan jo eletävän modernin jälkeistä aikaa. Silti nykyäänkin tietysti moderni, traditio ja myöhäismoderni elävät ajassa ja toimijoiden tulkinnoissa kaiken aikaa rinnakkain. Sovelsin tätä mallia jo syksyllä 2005 valtion laudatur-seminaarissa, kun aloin huomata media teksteistä, että meneillään olevassa kuntauudistuskustelussa julkisuudessa olleet puheenvuorot suunnattiin selkeästi poliittisille päättäjille, ennen muuta kunnissa. Alusta lähtien oli lisäksi selvää, että media ei ollut vain neutraali julkisuuden tarjoaja.

Seuraavalla sivulla esitetty sovellutus Galtungin ja Nordenstrengin julkisuuden jäsenyksestä kuvaa millaisia viestejä, sanomia median tuottaman julkisuuden areenan kautta kulkee. Kaaviossa on lisäksi mahdollista jäsentää hieman sitä, kuka puhuu ja kenelle hän kaaviossa puheensa suuntaa. Esim. kun kaupunginjohtaja muistuttaa, että kaupunki joutuu kilpailemaan muiden kaupunkien kanssa, ja kaupungin tehtävänä on huolehtia alueensa yritysten menestyksestä, puhe on suunnattu paitsi omaan kuntaan poliittisille päättäjille, samalla myös markkinoille, yrityksille.

Malli voi tarjota käsitteelliset puitteet vastata tutkielmani alakysymykseen, kuka puhuu kuntauudistuksesta maakuntautisissa, mutta tutkielmani muiden yleistysten tapaan, se on vain ideaalityyppi ilmiöstä. Malli on perusmuodossaan hyvin selkeä kaavio ja siihen sijoittamalla haluttuja julkisuuden poliittisia tai yhteiskunnallisia ilmiöitä, voi tutkistella, kenen tulkintaa, ja kenen näkökulmia aiheista mediassa on esillä. Johan Galtungin ja Kaarle Nordenstrengin malli kansalaisyhteiskunnasta, mediasta, valtiosta ja markkinoista soveltuu mielestäni monien julkisuuden poliittisten ilmiöiden painotusten tarkasteluun. Mallin perusajatus on, että nykyinen media tuottamallaan julkisuudella on jo niin vahva vaikuttaja, että se kykenee vaikuttamaan halutessaan valtion ja politiikan tahdonmuodostukseen.

Kuvio: politiikan, markkinoiden, julkisuuden ja kansalaisyhteiskunnan suhteet

kuvio muokattu mm. Galtungin ja Nordensternin (1995,283) pohjalta

Kuvio: politiikan, kansalaisyhteiskunnan, julkisuuden ja markkinoiden suhteet
(km. sovellettu ja suodatettu tähän aiheeseen Galtungin ja Nordensternin kaavioiden pohjalta).

Oheinen malli kansalaisyhteiskunnasta, valtiosta, mediasta ja markkinoista kysyy peruskysymyksenään kansanvallan suhdetta markkinoiden ja median valtaan. Galtungin perusodotus medialle on, että media ja toimittajat tukevat kansanvaltaa, kansalaisyhteiskuntaa ja sen tuloksena valtiossa tehtävää politiikkaa. Sitä vastoin, jos media lähenee julkisuudellaan esimerkiksi markkinavoimien, talouden näkemyksiä ja kantoja, media samalla etäänny ja ottaa etäisyyttä kansalaisiin. Näin media kuulee ja toimii talouden ja markkinoiden foorumina julkisuudessa. Media voi mallissa olla tuottamallaan ja tarjoamallaan julkisuudellaan lähellä myös valtion harjoittamaa politiikkaa ja toimia siten valtion ja politiikan hakeman julkisuuden näyttämönä. Usein suomalaisessa mediassa valtion edustajina olevien neutraaleiksi koettujen puolustusvoimien ja poliisinkin kannat pääsevät näin uutisvälityksessä laajasti, mutta kritiikittömästi esille.

Yleisesti länsimaisen lehdistökäsityksen mukaan median perustehtävä on tukea demokratiaa ja kansalaisyhteiskunnan, kansalaisten vapaata mielipidemuodostusta. Näin media voi olla kansalaisten mielipidemuodostusta tukiessaan erilaisten julkisten asioiden tiedottaja, kriitikko ja julkisen keskustelun foorumi. Mediassa voidaan hakea myös selkeästi kansalaislähtöistä tarkastelua asioihin. Tällainen ote edellyttää kuitenkin median omien toimintaperiaatteiden uusimista ja muokkaamista, sillä kielellisen todellisuuden rakentajana median julkisuuden kielellinen kuvaus ei aina avaudu kansalaisyhteiskunnan jäsenille.

Ongelma on silti se, että vaikka median tuottama julkisuus on laajaa ja voimakasta, se ei silti tavoita kaikkia väestöryhmiä. Esimerkiksi lehtien tilaaminen on vähentynyt Suomessa kaiken aikaa 1990-luvun lamasta lähtien. Sitä vastoin erilaisten ilmaisjakelulehtien käyttö ja uutisten seuraaminen internetistä on nykyään laajaa. Median tuottama julkisuus ei siis tavoita kaikkia. Se tavoittaa vain heidät, joilla on varaa ja kiinnostusta seurata sitä.

Galtungin ja Nordenstrengin kehittelemässä mallissa oletetaan, että yhteydet toimivat kansalaisyhteiskunnan ja valtion välillä kumpaankin suuntaan. Niin ikään oletetaan myös suoraa yhteys median tuottaman julkisuuden ohi. Esim. markkinoiden suora molemminpuolinen yhteys mediassa, niin valtion kuin kansalaisyhteiskunnankin suuntaan on oletettu ja ilmeinen mallissa. Media on näin nykyisen yhteiskunnan keskeinen kohtauspaiikka ja – välittäjä. Silti ei voisi kuvitella esimerkiksi työmarkkinajärjestöjen neuvotteluja ilman mediaa, vaikka varsinaiset ratkaisut ja neuvottelut käydäänkin tuloratkaisuissa suljettujen ovien takana.

Tutkielmassani kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä median osuutta itse uudistukseen on kiinnostava tarkastella useastakin näkökulmasta. Ensinnäkin voi pohtia median itselleen ottamaa roolia kuntauudistuksessa hankkeen kirittäjänä. Uudistusprosessin alusta lähtien media otti aiheen omakseen. Sanomalehdet näyttivät olevan uudistuksen alkuvaiheessa jopa kuntauudistushankkeen päätoteuttajia. Ne piirsivät kuntarajoja ainakin moneen eri muotoon. Ne pohtivat uusien suurkuntien nimiä. Ne painottivat palvelujen avaamista kilpailulle, markkinoille.

Kuntauudistusta voi mediassa tarkastella julkisuusnäytöksenä ja median tuottamina spektaakkelinä. Olen sijoittanut kaavion keskiöön julkisuuteen tuottaman näytöksellisyyden. Kahdenkymmenen Suomen maakunnan kautta kulkenut Sisäministeriön kuntauudistuksen seminaarien sarja 2005 oli poikkeuksellisen näytöksellinen uudistuksen ja policyn vyöry. Kuntaministeri Hannes Mannisen kiertue onnistui tavoittamaan erittäin suuren julkisuuden.

Markkinavoimien ja talouden näkemyksiä kuntauudistuksesta ja – palveluista voi mallissa myös tarkastella julkisuuden kautta. Talouden ja markkinoiden näkemykset uudistuksesta eivät kuitenkaan välttämättä näy suoraan kuntauudistuksen teksteissä. Sitä vastoin markkinoiden vapauttamisen merkitys ja taloudellisten tekijöiden vaikutus ovat pitkällä tähtäyksellä jo aiemmin olleen julkisuuden kautta muokanneet odotuksia kuntapalvelujen ja julkisen talouden kuten kuntien suhteen. Galtungin ja Nordenstreng malli voisi kuvata myös median asemoitumista pitemmällä perspektiivillä niin markkinoiden, kansalaisyhteiskunnan kuin valtion ja politiikankin suuntaan.

Kun uudistuksia ja policya arvioidaan, kyse on aina kielellisesti rakentuneista politiikan, talouspolitiikan ja hyvinvoinnin kuvauksista. Kun sitten kielellisistä kuvauksista, niin lehtiteksteistä kuin policyn ohjelmistakin yrittää lukea taustaa esiin, ei usein pääse kuin aiheviitteiden asteelle. Kyse on hiukan kuin aikanaan avaruustutkimuksessa kuusta tuotujen kivinäytteiden analysoinnista. Kuusta maahan tuotujen kivienkin suhteen arkeologit pystyivät usein ainoastaan sanomaan, että alustavien viitteiden mukaan näyttää siltä, että kuusta tuoduissa kivissä on näitä ja näitä mineraaleja, mutta mistä ne ovat peräisin, sitä ei pystytty sanomaan. Vastaava tilanne on suureksi osaksi tutkielmani policien ja muiden taustan aiheviitteiden suhteen. Kielellisesti rakentuneessa todellisuudessa on monia kerrostumia ja aiheviitteitä eri lähtökohdista. Lisäksi kun kyse on kielellisten kamppailujen tuloksena syntyneistä ja julkisuudelle esitetyistä väittämistä, aiheiden palauttaminen ns. syytöstehtäälle on vaikeaa. Silti sitä kannattaa yrittää jo yleisen tietämyksen kasvun takia.

Tällaisen kuntauudistuksen kielellisen arkeologian ja tulkinnan ohessa, pyrin liittämään lehtitekstit muutoinkin kontekstiinsa. Kokeilen lisäksi hieman yhtä hahmo-, tai gestalt-psykologista

tulkintaa Hämeenlinnan seudun patu-seminaarissa esitettyyn poliittiseen performanssiin. Sovellan hieman ns. persilaista ”tyhjän tuolin tulkintaa” lammilaisen Päivi Veikkolan poliittiseen performanssiin (elokuussa 2006). Mahdollisissa jatko-opinnoissa voisikin olla kiinnostavaa soveltaa hahmopsykologian lakeja kielellisesti rakentuneisiin poliittisiin kamppailuihin.

Ns. ”tyhjän tuolin tekniikan” sanotaan soveltuvan asioiden käsittelyyn etenkin silloin, kun henkilöt eivät voi puhua keskenään kasvoista kasvoihin (esim. kun perheessä joku on kuollut, eikä tämän näkemyksiä enää tavoiteta sellaisenaan). Poliitikassa ja etenkin sosiaalipoliitikassa valitut edustajat voisivatkin halutessaan asettaa eteensä ”tyhjään tuoliin” palvelun tarvitsijan, ja kysyä tältä, mitä hän haluaa. Kyselyprosessissa joutuu itse vastaamaan kysymykseen, eli asettumaan palvelun tarvitsijan asemaan, eikä voi vetäytyä ohjelmien tai suunnitteluasiakirjojen taakse.

Kiinnostavaa on mielestäni se, että jälkikäteen tässä tilanteessa esim. entinen valtiovarainministeri Iiro Viinanen olleessaan parkinson-potilas on puhunut julkisista kuntoutuspalveluista toisella tavalla kuin olleessaan uusliberalistinen valtionvarainministeri (1991–1996). Myös Hämeenlinnassa vaikuttanut Seutukeskuksen toimitusjohtaja Risto Ranta, vuoden logistikoksi (2005) valittu talousmies puhui erikoissairaanhoidon merkityksestä minulle radiohaastattelussa aivan toisella tapaa, koettuaan aivohalvauksen ja oltuaan itse hoidettavana.

Hahmo-, ja gestalt-ajattelussa on ehkä keskeistä se, että ihmisten perushavaintoja ohjaavat monet hahmopsykologian lait, joista osasta ollaan yleisesti tietoisia, osasta ei. Esimerkiksi samankaltaisuuden ja erilaisuuden tunnistamisen hahmot ja hahmolait saattavat olla mukana myös politiikan kumppanuuksien ja vihollisuuksien näkemisessä ja tunnistamisessa muissa ihmisissä. Niin ikään keskeneräisten hahmojen täydentäminen valmiiksi hahmoiksi voi ohjata toimijoiden ajattelua osin tietoisesti kuin osin tiedostamattakin. Esim. pyrkimys verotuksen alentamiseen voisi olla hahmo-teoreettisesti keskeneräinen hahmo, jota halutaan täydentää, ja joka halutaan saattaa siten valmiiksi jatkuvilla veronalennuksilla. Näin myös hajanaiseksi tai pirstoutuneeksi koettu kuntarakenne voisi hahmo-psykologian karttajarjoituksena paljastua eheän, kokonaisen kuntahahmon etsinnäksi. Selkeä suurkunnan hahmo voisi näin tulkittuna olla lähellä modernia, jota luonnehtivat mm. suoraviivaisuus, selkeys ja yksiselitteisyys.

Hahmo- ja gestalt-tyylinen tutkimus näyttää nykyään yleistyneen mm. tietojärjestelmien rakentamisessa ja tietojen käsittelyssä. Hahmon tunnistus on esim. digitaalisessa kuvankäsittelyssä ja kuvien tunnistamisessa internetissä arkipäivää. Gestalt-suuntauksista ”tyhjän tuolin” ja ”kuuman tuolin” metodeina psykologiassa ja psykoterapiassa esim. Frederick Perls (1992) ”Gestalt Therapy Verbatim” ja artikkeliteos Frederick S. Perls, Ralph F. Hefferline & Paul Goodman (1972) ”Gestalt Therapy. Excitement and Growth in the Human Personality”.

Kun edellä olen kuvannut hieman tutkimusotteeni mahdollisia viitteitä hahmo-teorian suuntaan, samalla käytän tietysti tulkinnassa mukana myös ”weberiläistä otetta”. Tutustuin tähän aikanaan jo 1970-luvulla sosiologian opinnoissani. ”Weberiläistä, ymmärtävää näkökulmaa” työssäni on etenkin se tulkinta, jonka tuon journalistin ammatillisen kokemukseni ja tietämykseni kautta Hämeenlinnan seudun kunta-asioista. Tätä kautta ainakin osaksi pystyn ymmärtämään/ selittämään, joitakin kuntauudistuksen yllättäviäkin ilmiöitä Hämeenlinnan seudulla, kun voin liittää tulkinnassani havainnot toimijoiden todennäköisiin poliittisiin tavoitteisiin ja motiiveihin kuntauudistuksen päätöksentekotilanteessa.

Kun pyrkii erittelemään toimijoiden päämääriä ja keinoja erilaisissa tilanteissa lehtitekstien kautta, ja kun samalla täyttää ja täydentää joltain osin puuttuvia tekijöitä itse hankituilla muilla tiedoilla suhteessa toimijoiden intresseihin ja aiempaan toimintaan, voi ainakin pyrkiä ”bon fide” pääsemään analyysissa ja tulkinnessa lähelle poliittisten toimijoiden ja median tulkinta- ja päätöksentekoympäristöjä. Hahmo-teorian ”tyhjän tuolin metodin” tapaan asioita pyrkii tällöin miettimään lähes poliittisten toimijoiden omista, tai ainakin sellaisiksi ajatelluista näkökulmista.

Sisäänrakennettu oletus tässä ”weberiläisittäin ymmärtävässä” tulkinnessa on se, että päätöksentekijät toimivat omasta näkökulmastaan rationaalisesti ja pyrkivät edistämään omaansa tai ryhmänsä etua/intressiä eri hankkeissa ja eri politiikan ja julkisuuden tai median areenoilla ja näyttämöillä. Edellä on kunta- ja palvelurakennemuutoksen taustaksi on haettu ehkä hieman kaukaakin politiikan vaikutteita ja viitteitä. Asialla on itselleni ollut kuitenkin tärkeä politiikan tutkimukseen liittyvä pedagoginen funktio. Hyvinvointivaltion ja uusliberalismin välinen jännite on näin otettu tutkielmassa uudistusten politisoinnin ja uudistuksilla politikoinnin yhdeksi taustarakenteeksi.

Seuraavaksi maakunnallisesti tarjottuja lehtitekstejä ryhdytään tarkastelemaan edellä hahmotetun politiikan kielellisen kuvaksen näkökulmista. Aineisto osoittaa mielestäni, että kuntauudistukseen on olemassa kaiken aikaa useita erilaisia näkökulmia; ei ainoastaan näkemystä taloudellista tehokkuudesta, vaikka se onkin tietysti median tuottamaa julkisuutta hallitseva.

6. TUTKIELMAN TULOKSET

Kun kyseessä on valtio-opin sivulaudatur-tutkielma ja osin alustava kokeilu kunta- ja palvelurakenne uudistuksen erilaisten policyn selvittämäksi, analyysien tulokset ovat tietysti hyvin viitteellisiä ja suppeita. Tutkielman perusjäsenitys sitä vastoin on mielestäni perusteltu ja siltä osin selkeä kontribuutio, oma panokseni politiikan tutkimukselle. Päätulos alustavassa luennassa on se, että lehtien kuntauudistuksen teksteissä on hyvin monenlaista eri aineistoa. Tekstejä on niin modernista, traditiosta kuin myöhäismodernistakin. Tradition tekstit kuvaavat etupäässä kunnissa vakiintuneita poliittisia valta-asemia ja niihin ennakoituja muutoksia. Modernin tekstit pyrkivät perustelemaan kuntauudistusta rationaalisin, ennen muuta talousperustein. Modernin rationaalisuuden pääargumentti on ns. suuruuden ekonomia palvelutuotannossa. Myös palvelujen saanti kaikille missä hyvänsä kunnassa sitten asuukin on mielestäni moderni universaali periaate. Myöhäismodernin, tai ns. postmodernin kuvaukset perustelut kuntauudistuksessa painottuvat lehtien teksteissä useimmiten lehtitoimittajien omien tulevaisuusnäkömiensä kuvailuun. Siis yksilöllisyyden korostamiseen.

Myöhäismodernissa tekstissä poliitikkoo usein fyysiseltä iältä, tai ainakin psykologiselta iältään nuorempi toimittaja kuvittelee tulevaisuuttaan ikääntyneenä. Perusvisio tällöin on, että vanhuutta lähestyvä toimittaja ei uskalla luottaa ns. hyvinvointivaltion lupaamiin vanhuuden palveluihin, vaan kirjoittavan toimittajan tekstiä luonnehtii se, että hänen on luotettava vain itseensä. Näin esimerkiksi tulevat vanhuuden aiheuttamat palvelut olisi myöhäismodernissa näkemyksessä rahoitettava etukäteen säästämällä.

Seuraavassa vuosina 2005 – 2006 Hämeen Sanomissa julkaistuja Hämeenlinnan seudun kuntauudistustekstejä tarkastellaan modernin, tradition ja myöhäismodernin näkökulmista. Tekstien luennassa on mukana se, kenen puolesta ja ketä vastaan teksteissä puhutaan. Perushavainto teksteistä on että niissä puhutaan monin osin poliittisesti monin osin sosialidemokraattien ja kokoomuksen näkökulmista. Lehtiteksteissä eräänlainen sisäänrakennettu perusolettamus vaikuttaa olleen se, että keskusta ei ole tosissaan uudistamassa kuntarakennetta ja kuntien palvelutuotantoa. Perusodotus tuntuu olleenkin, että odotetaan keskustan paljastavan entisen kuntarakenteen säilyttämistä motiivinsa.

Lehtien teksteissä näyttää usein unohtuneen se, että uudistuksen käynnisti silti keskustalainen kuntaministeri Hannes Manninen. Mannisen ajatuksena näyttää olleen kuitenkin etupäässä kuntapalveluiden uudistamineen. Kuntarakenteen uudistaminen on yksi keino palvelujen uudistamiseksi, mutta ei suinkaan ainoa. Mannisen linjauksista poiketen valtakunnallinen ja maakunnallinen lehdistö ryhtyi kuitenkin painottamaan ja odottamaan uudistuksessa ennen muuta kuntaliitoksia. Hämeenlinnan seudulla kuntauudistus ohjautuikin ennen muuta kuntarakenteen uudistamiseen kuntaliitosten avulla. Tätä kehitystä seudun päälehti tuntui tukevan voimakkaasti.

Hämeenlinnan seudusta poiketen Kanta-Hämeen muussa maakunnassa, Lounais-Hämeen ja Riihimäen seudulla päädyttiin jatkamaan entisellä kuntarakenteella. Silti palveluja aiottiin uudistaa niissäkin. Seuraavat tekstien analyysit ovat lähinnä kokeiluja aiemmin esitetystä teoreettisesta otteesta. Tavoite on yhdistää talouspoliittista linjausta ja modernin tulkintaa kuntauudistukseen

6.1. ”Kaikki vastuulliset mukaan moderniin kuntauudistukseen”

Marraskuun 2005 alussa kuntaministeri Hannes Mannisen maakuntaristeily päättyi Hämeenlinnaan. Ennen Kanta-Hämeen maakuntaseminaaria kuntaministerin maakuntakiertue oli vakuuttanut Suomen jokaisessa maakunnassa kunta- ja palvelurakenne uudistuksen tarpeellisuutta. Maakuntaseminaarin ydinviesti kuntapäätäjille ja medialle oli, että nyt uudistusta tehdään tosissaan. Vanhasen 1.hallituksen työministeri Tarja Filatov satoi uudistuksen taakse taitavasti kaikki korostamalla, että tähän mennessä yksikään vastuullinen taho ei ole vetäytynyt hankkeesta. Tarkastelen seuraavassa laajahkosti Kanta-Hämeen maakuntaseminaaria (02.11.2005). Taustoitan sitä lisäksi sellaisella tiedolla ja viitekehysellä, jotka tekevät muutaman vuoden takaisen tilannekuvan ymmärrettäväksi, niin uudistajien toiminnan kuin median tulkintojenkin kannalta.

Hämeenlinnan seudulla ja laajemminkin koko Kanta-Hämeessä oli ollut syksyllä 2005 käynnissä vilkas kuntauudistuskeskustelu. Kunnanjohtajat olivat syyskuussa 2005 päätyneet keskuudessaan suosittamaan seutukuntien kokoisia kuntia Kanta-Hämeeseen. Pitkällä tähtäyksellä tämä olisi rohkeimpien tulkintojen mukaan merkinnyt sitä, että Kanta-Hämeessä selvittäisiin kolmella kunnalla kuudentoista sijasta. Uudet kunnat olisivat seutukuntien keskuksena Hämeenlinna, Forssa ja Riihimäki joihin pienemmät liittyisivät. Heti alkusyksystä 2005 oli kuitenkin ilmennyt, että Hämeenlinnan eteläinen naapuri Janakkala ei halua liittyä Hämeenlinnaan, vaan aikoo pysyä itsenäisenä. Jälkikäteen on osin yllättävää huomata, että Hämeenlinnan seudulla valtakunnallinen kunta- ja palvelurakenne uudistus kuntajohdon keskuudessa tiivistyi välittömästi kuntarakenteen uudistamiseen. Lähes kaikissa muissa maakunnissa sitä vastoin alettiin vasta tutustua eri vaihtoehtoihin ja viriteltiin keskusteluja identiteetistä tai sen menetyksestä uudistuksessa. Hämeenlinnan seudulla sitä vastoin alettiin suoraan tavoitella seutukunnan kokoista kuntaa kuntaliitoksilla. Hanke keskittyi kuntarakenteeseen. Palveluista ei syksyllä 2005 puhuttu.

Kunta- ja palvelurakenne uudistuksen tavoite on turvata kunnalliset peruspalvelut kaikille suomalaisille asuinpaikasta riippumatta. Tämä on kansalaisten yhdenvertaisuuden periaate. Kuntarakenteen uudistaminen on yksi keino julkisten palvelujen tuottamisen varmistamiseksi. Muitakin keinoja on. Kuntamarkkinoita oli avattu palvelujen tarjoajille ja markkinakilpailulle, näin ajateltiin saatavan kuntiin omaa tuotantoa edullisemmin palveluja ostamalla ne ulkoa. Kunnissa oli myös kehitetty 1990-luvulta lähtien uutta johtamisjärjestelmää ja sitä tukevia keinoja. Oulussa oli kokeiltu 2000-luvulla tilaaja-tuottaja mallia. Sen tulokset kiinnostivat monia päättäjiä. Kunta- ja palvelurakennemuutos tähtäsi 2010-luvulle. Valtion kuntauudistuspolitiikan tähtäin oli vuoteen 2015, lähin tavoite ja arviointivuosi oli 2009, jolloin heikkojen kuntien tuli selvittää asemaansa Sisäministeriölle.

Hämeenlinnan seudun kunnissa oli kehitetty jo 1990-luvulta lähtien useamman kunnan yhteishankintoja, kuten muitakin ostopalveluja. Seutukeskus ja sen yhteyteen kiteytynyt osto- ja resurssien yhteen kokoaminen olivat kunnissa tiedossa ja päättäjien arvossa. Esimerkiksi tietokoneita ja kirjoja kouluihin ja lääkkeitä ja muita sairaalatarvikkeita terveydenhuoltoon tehtiin kuntien yhteisinä suurhankintoina ja kilpailutettiin jo 2000-luvun alussa Hämeenlinnan seudulla. Seutukunnan ja etenkin seudun suurten kuntayhtymien poliittiseen johtamiseen oltiin kuitenkin tyytymättömiä. Varsinkin suurin kunta Hämeenlinna oli tyytymätön siihen, että se vastasi suurimmasta osasta kustannuksia. Pienemmät kunnat puolestaan saivat monenlaista etua ja palveluja suuremman kumppaninsa avulla ns. ”asevelihintaan” seutuyhteistyön kautta.

Kun Sisäministeriön kunta- ja palvelurakenne uudistuksen koko maan lävistänyt esittely- ja briiffaus-kierros 02.11.2005 päättyi Hämeenlinnaan, Kanta-Hämeen kuntien edustajien ja päättäjien odotukset olivat virittyneet kuntaministeri Hannes Mannisen esikunnan suuntaan monilla odotuksilla ja kysymyksillä. Kuntapäättäjien ohessa puolueiden piiri- ja kunnallisjärjestöjen edustajilla oli arvionsa uudistuksen eri vaihtoehdoista kuntiin osin selvillä jo marraskuussa 2005.

Kanta-Hämeen kuntajohto, niin virkamies- kuin luottamusjohtokin olivat kuulostelleet ja miettineet keskuudessaan jo syksyn 2005 aikana, mikä olisi valtion vaatimus ja näkemys kuntauudistuksen suhteen. Odotukset olivat viritetty kahteen suuntaan: valtiolta kunnille ja kunnista valtiolle. Vanhasen 1.hallituksen kuntaministeri Hannes Manninen oli kiertänyt käytännössä koko Suomen syksyn 2005 aikana ja vienyt maakuntiin Vanhasen 1.hallituksen näkemystä kuntauudistuksesta. Samalla Mannisen maakuntakiertueella mukana oleva Sisäministeriön virkamiesjoukkue oli velvoittanut maan kunnat, seutukunnat ja maakunnat esittämään valtiolle näkemyksen uusituksen tarpeista ja toteutustavoista helmikuun puoliväliin 2006 mennessä.

Kanta-Häme ja Hämeenlinnan maakuntatilaisuus Koulutuskeskus Tavastiassa (02.11.2005) oli kuntaministerin road-show:n pääteipiste. Hämeen Sanomien ja muutamien kantahämäläisten lehtien lisäksi päätöstilaisuutta oli seuraamassa valtakunnallisia lehtiä, kuten Helsingin Sanomat ja Aamulehti. Tarkastelen maakuntaseminaarin (02.11.2005) antia seuraavassa niin kuntarakennevaatimuksen (Hannes Manninen) kuin palvelutarpeenkin (hämeenlinalaisen Harri Laine puheenvuoron) kautta. Molemmat näkemykset on esitelty Hämeen Sanomien artikkelissa (03.11.2007) ”Kuntauudistusta ei ole vielä hakattu kiveen”. Mannisen ohessa hallituksen policyn muokkautumista ja hallituksen sitoutumista uudistukseen kuvaa hankkeen projektipäällikkö Jukka Peltomäki (sdp). Myös Kuntaliiton ja Hämeen kuntien, kuten työministeri Tarja Filatovinkin näkemyksiä tulee artikkelissa esille.

6.1.1. ”Kuntauudistusta ei ole vielä hakattu kiveen”

Hämeenlinnan maakuntaseminaarissa olivat valtion edustajina puhumassa ja vastaamassa kuntauudistuksesta vastuuministeri Hannes Manninen (kesk.). Lisäksi maakuntaseminaarissa hallituksen edustajana oli mukana Vanhasen 1.hallituksen hämeenlinnalainen työministeri Tarja Filatov (sdp). Hallituksen uudistuksen polycyn koordinaattorina oli myös koko kunta- ja palvelurakennehankkeen projektipäällikkö Jukka Peltomäki. Maan hallituksen edustajien keskeinen viesti maakuntaseminaarissa kiteytyi väittämään, että valmista esitystä, eikä linjausta Vanhasen 1. hallituksessa vielä ole. Uudistuksen linjaus ja linjausta täydentävä lakiuudistus luvattiin kesäkuuksi 2006. Lopulta hallitus tinki esityksensä aikataulusta ainoastaan runsaalla viikolla, kun hallituksessa oli päästy sopuun uudistuksesta kesäkuun lopussa (29.06.2006). Tavoite oli ennen juhannusta 2006.

Hämeen Sanomien artikkelin ja selostuksen ”Kuntauudistusta ei ole hakattu kiveen” uutiskuva keskittyy Hämeenlinnan seudun kuntarakennemuutuksesta etukäteen irtisanoutuneiden Janakkalan kunnan edustajien ruumiinkieleltään epäilevän pohtivaan asentoon ja gestiikkaan.

Janakkalan kuntapäättäjiä esittelevässä kuvassa kunnanjohtaja Pekka Harju nojaa pohtivasti nyrkkiinsä. Entinen kansanedustaja ja nykyinen valtuutettu Esko Helle (vas.) katsoo epäillen alas vasemmalle. Janakkalan hallintojohtaja Liisa Puranen seuraa tilaisuutta Esko Helteen vieressä.

kuva Juhani Salo/HäSa (03.11.2005 klo 08.20) (nettiversio lehdestä)

Vanhasen hallituksen sisällä uudistuksen linjaus oli muokkautumisen tilassa marraskuussa 2005. Päähallituspuolueet keskusta ja sosialidemokraatit olivat ennakkoon sitoutuneet uudistuksen toteuttamiseen. Tämä käy lehdessä ilmi Hannes Mannisen ja Tarja Filatovin lainauksesta. ”Pelkän seutuyhteistyön varaan ei voi enää jäädä ... maan hallitus päättää juhannukseen mennessä millaista kuntauudistusta se ryhtyy ajamaan” sanoo kuntaministeri Manninen Hämeen Sanomat 03.11.2005).

”Hallituksen kunnianhimo on sen kaltainen, että perustuslaki ei voi olla este hankkeen toteuttamiselle” muistuttaa myös projektipäällikkö Jukka Peltomäki Hämeen Sanomissa (03.11.2005). Peltomäki lisää, että ”kuntauudistukselle esitetyt kaikki kolme mallia ovat sellaisia, että ne edellyttävät perustuslain uudelleen tarkastelua”.

Kuntaministeri Hannes Manninen on täsmentänyt Hämeenlinnassa Kanta-Hämeen maakuntaseminaarissa lisäksi, että ”toteutuakseen tehokkaasti uudistuksen on oltava sellainen, että se voidaan hyväksyä laajasti niin kunnissa kuin poliittisella kentällä. Se edellyttää sitoutumista ja luovuutta alueilla ja kunnissa, missä oman aleen olosuhteet ja tarpeet parhaiten tunnetaan”. Hämeen Sanomat (03.11.2005). Lehdessä työministeri Tarja Filatov vakuuttaa niin ikään uudistuksen merkitystä muistuttamalla että, ”tähän mennessä mikään vastuullinen taho ei ole sanonut ei uudistukselle”. ”Piru asuu kuitenkin yksityiskohdissa, joista saattaa nousta vastustusta” Filatov korostaa Mannisen tavoin, että ”mitään valmista mallia ei ole, jota valtio ajaisi kuin käärmettä pyssyyn”. Hämeen Sanomat (03.11.2005).

Kuka puhuu kunta- ja palvelurakennemuutoksessa?

”Hallituksen kunnianhimo on sellainen, että perustuslaki ei voi olla esteenä hankkeen toteuttamiselle”. Poliitikan tutkimuksen kannalta tässä on mielestäni kiinnostavaa se, että kunta- ja palvelurakennemuutoksen projektipäällikkö Jukka Peltomäki (sdp.) sanoo lehdessä hankkeen määräaikaisena projektipäällikkönä julki sen, mikä itse asiassa olisi hallituksen ja peruslain osalta myös eduskunnan sanottava selkeästi julki siis, että

”edes perustuslaki ei siis saa olla uudistuksen toteuttamisen esteenä”.

Kiinnostava olisikin tietää, tarkoittiko Jukka Peltomäki Hämeenlinnassa puhuessaan viittauksellaan perustuslakiin tarvittavista muutoksista kuntauudistuksen kuntarakennemuutosta, siis kunnallista itsehallintoa, vai perustuslakiin myöhemmin kirjattuja kansalaisten oikeuksia, kuten esimerkiksi hyvinvointioikeuksia suhteessa valtioon. Vaiko kenties näitä molempia? Kansalaisten oikeuksista esim. subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta oli Suomessa käyty jo ennen kuntauudistushanketta julkista debattia muutama vuosi. Subjektiivisten oikeuksien vähentämistä oli vaadittu niin talouden ja kuntien etujärjestöjen, kuten monien poliitikkojenkin puheenvuoroissa vuosina 2002-2005.

Projektipäällikkö Jukka Peltomäen lausuma Kanta-Hämeen maakuntaseminaarissa Hämeenlinnassa 2005 marraskuussa voisi olla ehkä viitteenä koko kuntauudistushankkeen punainen lanka, tavallaan ns. villakoiran ydin. Kun Vanhasen 1.hallitus oli sitoutunut kunnianhimoisesti kuntauudistushankkeeseen, oli aivan ilmeistä, että se enemmistöhallitus, jossa olivat mukana keskusta, sosialidemokraatit ja rkp, oli neuvotellut hankkeesta myös eduskunnassa 2005 olleen opposition, kokoomuksen, vasemmistoliiton ja vihreiden kanssa. Kuntauudistus oli ilmeisesti valmisteltu suuren linjan policynä niinkin pitkälle jo 2005, että sitä oli tarkoitus jatkaa heti eduskuntavaalien 2007 jälkeen, millä hyvänsä hallituspohjalla.

Ehkä hankkeessa onkin ollut sisäänrakennettuna eräänlainen politiikan tekemisen kolmas tie, ”third way” ajattelu, jossa voivat olla mukana niin keskusta, sosialidemokraatit kuin kokoomuskin. Kun uudistuksen peruslähtökohdan tarpeet tunnustetaan ja hyväksytään laajasti, tarvittava policy voidaan muotoilla ja sitä kautta varmistaa hankkeen nopea eteneminen. Jopa niin, että perustuslain muuttaminen on mahdollista nopeasti opposition tuella. Jos ehkä laajahko yleisnäkemyksinen kuntauudistuksen policyn linjauksesta olikin olemassa, yksityiskohtaista sisältöä, eikä keinoja uudistuksen toteuttamiseksi ollut 2005 syksyllä.

Eräänlainen ”vasemman ja oikean tuolta puolen löytyvä” kuntauudistuksen policyn lähtökohhta oli kuitenkin sellainen, missä palvelut pyrittiin uudistamaan ja turvaamaan, ja samanaikaisesti pyrkimyksenä oli kuntien menojen kasvun jarruttaminen ja verotuksen keventämisen jatkaminen mm. suomalaisten tuotteiden ja palvelujen kansainvälisen kilpailukykyyn varmistamiseksi globaaleilla markkinoilla. Keinoja ei kuitenkaan sanottu.

Hallituksen ja opposition yhteisenä punaisena lankana on ehkä ollut kuntauudistuksessakin lisätä, tai ainakin turvata Suomen kilpailukykyä. Kuntaministerin tavoite uudistuksessa näyttää olevan kuntarakenteen uudistamisessa tavoite päästä moderniin kunta- ja seuturakenteeseen. Palvelujen osalta kuntaministeri Hannes Manninenkaan ei sitä vastoin tunne tehneensä valintaa, eikä linjausta. Ehkä Manninen onkin jättänyt uudistuksessa kuntapalveluiden yksityiskohdat

sektoriministereille: koulutuksen opetusministerille, terveys- ja sosiaalipalvelut peruspalveluministerille jne. Nämä valmistelivatkin laajasti muita uudistuksia sektoreittain.

”eduskunta päättää aikanaan keinoista, joilla kuntia patistellaan tiiviimpään yhteistyöhön”, muistutti kuntaministeri Hannes Manninen Hämeenlinnassa (02.11.2005). Hämeen Sanomat. Mannisen mukaan kuntaliitoksiin tarjotut porkkanarahat eivät olleet purreet ja vaikuttaneet toivotulla tavalla. Sitten Manninen hiukan retorisestikin uhkaa lehdessä kuntia kannustinten menetyksillä. Jos uudistus ei saa kunnissa kannatusta ”kuntaliitosten porkkanarahat tulevatkin ehkä laskemaan nykyisestä”. Artikkelin mukaan Mannisen viesti tuntuu olevan selvä pyrkimys saada kuntia yhteen. Lisäksi yhteen kannattaisi mennä juuri nyt, sillä pian kannustus eli porkkanarahat poistuvat. Ministeri antaa tavallaan kiertokautta ymmärtää, että halukkuutta liitoksiin on paljon ja vain nopeimmat pääsevät käyttämään valtion liitosavustuksia. ”Sata kuntaliitosta maksaisi valtiolle 165 miljoonaa euroa, todennäköisesti tällaista rahaa ei löydy” Hannes Manninen Kanta-Hämeen maakuntaseminaarissa. Hämeen Sanomien (03.11.2005) mukaan

Kanta-Hämeen maakuntaseminaarissa mukana ollut Kuntaliiton varatoimitusjohtaja Timo Kietäväinen (kesk.) vastaa Hämeen Sanomien mukaan Manniselle, että valtion uhka tiedetään ja ”tällä kertaa muutoksia kunnissa on ihan oikeasti luvassa. Tämä hanke ei pääty siihen, että todetaan sen olleen hyvä prosessi ja palataan sitten lähtöruutuun”.

Kuntaliiton varatoimitusjohtaja puuttuu konkreettisesti kuntapalvelujen toteutukseenkin ja korostaa lehden mukaan, että ”pahin uhka kuntien lähipalveluille olisi että toimintaa jatkettaisiin nykyiseen malliin. Esimerkiksi peruskoulun ala-asteen verkkoa olisi parempi kehittää yhteistyössä yli kuntarajojen, koska näin voitaisiin turvata koululaisille paremmin kohtuulliset koulumatkat verrattuna siihen, että kukin kunta tekee yksin kouluverkkoratkaisunsa”.

Hämeen Sanomien mukaan Kuntaliiton varatoimitusjohtaja Timo Kietäväinen hyväksyy senkin, että korkeaa osaamista vaativia erityispalveluja, kuten leikkauksia tulisi keskittää harvemmille paikkakunnille. ”leikkauksissa rahaa palaa ja laatu on huonompi, laatu voisikin olla parempi jos vaativia leikkauksia tehtäisiin vain muutamissa suurissa sairaaloissa”. sanoi kuntaliiton Kietäväinen Kanta-Hämeen maakuntaseminaarissa Hämeenlinnassa. Hämeen Sanomat (03.11.2005).

Kunnallisten palvelujen peruslinjauksena Kuntaliiton varatoimitusjohtaja Timo Kietäväisen erittely lähellä oleviin koulupalveluihin ja erityistä osaamista vaativiin kauempana oleviin erikois-, kuten sairaalapalveluihin ja niiden laatuun vaikuttaa selkeältä modernin painotukselta. Tällaisessa modernissa hyväksytään mm. se kehitys että väestö keskittyy suurehkoihin keskuksiin. Kuntapalveluissa tällainen moderni hyväksyy sen, että kaikkea ei saa läheltä, mutta tärkeimmät on saatava läheltä. Esimerkiksi kouluverkot pyritään pitämään kunnissa kohtuullisesti saavutettavissa.

Erikoispalveluiden, kuten erikoissairaanhoidon osalta ajatellaan, että modernin työnjaon sovellutukset ja suuret sarjat nostavat tehokkuutta ja laskevat yksikkökustannuksia. Kietäväinen korostaa että kunnissa ollaan nyt tekemässä uudistusta tosissaan. Kietäväisen väittämästä ei käy ilmi, ketkä kunnissa sitä tosissaan tekevät. Ilmeisesti Kietäväinen tarkoittaa kunnanjohtajia, sillä kunnanjohtajista suuri osa oli elokuussa 2005 heille tehdyssä kyselyssä uskonut, että runsaasti kuntaliitoksia oli tulossa. Kuntajohto oli samalla vuonna 2005 korostanut sitä, että kuntatalouden vaikeuksien syy on ollut valtion harjoittama politiikka. Valtionosuuksia oli vähennetty ja kunnille oli lainsäädännöllä annettu uusia tehtäviä, kuten hoitotakuu, mutta ei tähän tarvittavia resursseja.

Hämeen Sanomissa referoidut valtion policyn muokkaajat painottivat siis, että kuntauudistusta tehdään tosimelellä. Kyse ei ollut pelkästä kuntarakenteiden ja –liitosten politiikasta, vaan myös

kansalaisten kuntapalvelut olivat tarkastelussa. Valtion oman policyn sisältö oli auki, sitä ei oltu kiveen kirjoitettu, kuten Hämeen Sanomat juttunsa otsikoi. Vanhasen 1.hallitus oli ajamassa uudistusta tosissaan. Selkein merkki oli projektipäällikkö Jukka Peltomäen lausuma ”edes perustuslaki ei saa olla uudistuksen toteuttamisen esteenä”.

Työministeri Tarja Filatov vakuutti uudistuksen kunnianhimoa. ”Kukaan vastuullinen ei ole halunnut irtautua hankkeesta”. Filatov muistutti silti arvoituksellisesti: ”piru asuu yksityiskohdissa, eikä yksityiskohtia ole vielä käsitelty”.

Uudistusta ei oltu ”kirjoitettu kiveen laintauluiksi”. Tästä syystä Sisäministeriön road-show oli liikkeellä toista kuukautta kestäneellä maakuntakiertueella. Kuntauudistus kiertue oli patistellut kaikkialla Suomen kuntapäätäjii paneutumaan uudistukseen - tekemään valtiolle esityksiä siitä, miten kuntapalvelut turvataan. Ministeri Mannisen ”road-show 2005” olikin ehkä patistelemassa samalla kuntapäätäjii pohtimaan sitä, tulisiko joistakin julkisista palveluista luopua.

Politiikan liikkumatilaa ja liikkumavaraa oli varattu hallituksessa loppuvuodesta 2005 alkuvuoteen 2006 hankkeen politisoimiseksi ja hankkeella politikoimista varten. Kuntaministeri Hannes Manninen jätti vielä puolueille ja kunnille lisää politiikan pelitilaa muistuttamalla, että yhtä yhteistä linjaa ei ole, vaan ”lopullinen malli on todennäköisesti yhdistelmä useammasta mallista”. Hämeen Sanomat (03.11.2005). Pelivara ja peliaika jäivät kuitenkin hyvin lyhyeksi, sillä puolueiden voiman ja kiinnostuksen veivät heti joulun 2005 jälkeen kevään 2006 presidentinvaalit. Kiinnostava uudistuksen avaus kuntien suuntaan hallituksella oli se, että hallitus kysyi ja kiersi kertomassa maan kunnissa näkemyksiään uudistuksesta.

Kuntia kuunneltiin kiertueella tarkalla korvalla ja luotiin ajatus, että nyt tehdään yhdessä valtion ja kuntien yhteistä uudistusta, uudistusta, joka nimettiin ”paras-hankkeeksi”. Se oli ”kunnille parasta” ja se oli sitä valtiollekin. Se oli myös ennakkoon viritettyä vastausta 2000-luvun alkuvuosina synnytettyyn ja syntyneeseen kuntatalouden kriisitietouteen.

Miksi kunta- ja palvelurakenne uudistus toteutettiin näin tiukalla, lähes etukäteen laaditulla minuuttiaikataululla, tähän kysymykseen ei ole löytynyt selkeää vastausta. Ehkä asiaa ei ole selkeästi kysyttykään. EU:ssa oltiin yhtä aikaa Suomen kuntauudistuksen (2005) kanssa avaamassa julkisia palveluja markkinoille, ja kunnissa ajateltiin, että julkiset palvelut joudutaan kilpailuttamaan pitkälle. Olisiko kunta- ja palvelurakenne uudistuskin ollut osa maan kilpailukyvyn varmistamista? Yhteisen veneen keikuttajia ei löydy ”kenenkään vastuullisen tahon joukosta”, kuten työministeri Tarja Filatov (2005) oli asian ilmaissut. Suomalaiset olivat hakeneet kuntauudistukselle mallia Tanskan uudistuksesta. Tanskassa oli arvioitu selvittävän alle sadalla kunnalla vuoden 2007 alusta. Suomessa suurimmat kunnianhimoit hipoivat Tanskan kuntamäärää, vaikka maat ovat fyysiseltä mitoiltaan erilaisia.

Hämeen Sanomien artikkeli ”Kuntauudistusta ei ole vielä kiveen hakattu” (03.11.2005) jättää lukijalle valtion policyn osalta tunteen, että uudistus toteutetaan kuitenkin joka tapauksessa. Yksityiskohtia kysellään kunnilta, hiukan kuin asuntokauppiat kyselevät asunnon ostajilta väri- ja tapettitoiveita ennen muuttoa uuteen asuntoon.

6.1.2. Keski-ikäiset miehet puhuvat hallinnosta ja kuntarajoista

Vanhasen1. hallituksen halu ryhtyä kunta- ja palvelurakenne uudistuksen toteuttamiseen tuli selväksi Kanta-Hämeen maakuntaseminaarissa. Uudistuksen sisältö ei kuitenkaan hahmottunut muilta osin kuin kuntarakenteen uudistamisen suhteen. Pääviesti Hämeen Sanomien lehtijutun (3.11.2005) mukaan onkin, että nyt ollaan tekemässä uudistusta, mutta millaista, sitä ei ole vielä ratkaistu. Hallitus haluaa silti kaikki uudistukseen mukaan. Tästä syystä kuntaministeri ja muutkin ministerit olivat kiertäneet syksyllä Suomen maakuntia ja tavanneet kasvoista kasvoihin maan kaikkien kuntien edustajia, niin kuntien virka- kuin luottamusjohtoa.

Hämeenlinnassa Kanta-Hämeen maakuntaseminaaria kuvaavassa lehtijutussa esille nousee kuntahallinnon uudistamisen ohessa muutamalla lauseella se, että asukkaitakin olisi kuultava sen suhteen, miten palveluja uudistetaan. Hämeen Sanomissa on otsikoitu tämä lainaamalla tilaisuudessa puhunutta hämeenlinnalaista kaupunginvaltuutettua Harri Lainetta. Laine kutsuu lehtijutussa uudistuskeskustelun sisältökeskustelua ”keski-ikäisen miehen hallintopuheeksi”. Vasemmistoliiton valtuutettu Harri Laine oli maakuntaseminaarissa korostanut Hämeenlinnan valtuutettuna edustajana, että kuntauudistuksessa on otettava esille myös lapset, nuoret ja vanhuksat. Laineen mukaan seminaarissa oli kuultu kuitenkin lähes yksinomaan keski-ikäisten näkemyksiä hallinnosta ja kuntarajoista. Laineen mielestä seminaarissa ei ollut puhuttakaan kuntapalvelujen tarvitsijoiden elämäntilanteesta. Hämeen Sanomat (03.11.2005).

Harri Laineen tapaan kuntalaisten palvelutarpeeseen oli tilaisuudessa tarttunut Hämeen Sanomien mukaan myös Kuurojen palvelusäätiön toiminnanjohtaja Hilkka Nousiainen. Nousiainen oli muistuttanut, että ”kaikki ihmiset on pidettävä mukana uudistuksessa, myös ne, jotka eivät itse voi olla äänessä”. Nousiaisen muistutus on tärkeä siitä syystä, että jos palveluja ollaan vähentämässä kunnissa asukkailta, usein niitä ryhdytään ottamaan pois sellaisilta, jotka pystyvät vähiten panemaan asiassa vastaan. Hilkka Nousiainen toi Kanta-Hämeen maakuntaseminaarissa virkavastuullisena toiminnanjohtajana esille kuurojen ja vammaisten tarvitsemat palvelut. Lehdessä referoitu toiminnanjohtaja suuntaan viestinsä politiikkaan, ministereille ja kuntapäätäjille. Nousiainen puhuu kuurojen puolesta, he kun eivät itse pysty seuraamaan sitä keskustelua, mitä yhteiskunnassa käydään kuntauudistuksessa julkisista palveluista ja niiden tulevaisuudesta.

Nousiaisen tapaan myös Hämeenlinnan perusturvajohtaja Erkki Torppa nostaa seminaarissa puheeksi hyvinvoinnin ja palvelut. Torpan viittaus lehdessä palveluihin ja hyvinvointiin jää kuitenkin hieman arvoitukselliseksi. Torppa sanoo ”vastustavansa kuntapalvelujen tuottamista piirimallin kautta, koska se merkitsisi palvelutehdasta, joka puolestaan lisäisi palvelujen kysyntää”. Samassa lehtijutussa Torppa muistuttaa, että kunnat ovat palveluiltaan muutakin kuin sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Kuntien tehtävänä on hyvinvoinnin edistäminen. Torpalla lehteen otetut lainaukset asettavat vastakkain kuntauudistuksessa ns. palvelupiirimallin ja koko seudun muodostavan suurkunnan. Torpan ajatuksena lehdessä esitetty lainaus, että palvelupiiri lisäisi palveluiden kysyntää, on kiinnostava. Ajatus on silti osin outo julkisen hyvinvoinnin kannalta.

Mielestäni Torpan ajatus, että palvelupiiri lisäisi palveluiden kysyntää, pohjautuu ehkä sellaiseen lähtökohtaan, että tarjonta luo oman kysyntänsä. Tämän ajatuksen mukaan siten esim. erikoissairaanhoidossa, kuten silmäsairauksien hoidossa hoitopalveluiden tarjonnan lisääminen, lisää myös niiden kysyntää, kuten kaihileikkauksia. Näin ehkä tapahtuisikin, kaihipotilaat hakeutuisivat leikkauksiin, jos hoitoon pääsisivät. Hämeenlinnan perusturvajohtaja pitää lehdessä ä

palvelupiirimallia eräänlaisena palvelujen tuottamisen tehtaana; siis modernin ratkaisuna - kuten moderni tehdas ja massatuotanto ovat. Perusturvajohtaja Erkki Torppa korostaa samalla, että kuntien tehtävä on hyvinvoinnin edistäminen ja että ”kunnat ovat palveluiltaan muutakin kuin sosiaali- ja terveyshuoltoa”. Hämeen Sanomat (03.11.2005). Ilmeisesti Torppa haluaisi avata suurkunnassa jotain sellaista uutta hyvinvoinnin tuottamista, jota vielä ei ole esillä eikä tarjolla.

Mitä uutta tarjottaisiin? Tätä ei lausuta julki, sitä ei avata poliittisesti tilaisuudessa. Myöskään Torpan siteerauksista lehdessä ei käy ilmi, millaista muuta hyvinvointia hän suurkunnan ja kuntaliitoksen kautta tavoittelisi. Ehkä perusturvajohtajan ajattelussa on ollut eräänlainen poliittinen linjanveto lähellä omista käsissä esim. suurkunnassa olevaan hyvinvointipalvelujen tuottamiseen vs. maakunnan kattava palvelujen tuotantopiiri, kuten keskussairaalavetoinen erikoissairaanhoido. Poliittisena, joskin samalla virkavastuullisena linjanvetona Hämeenlinnan perusturvajohtajan kanta torjua piirimalli asettuu lähelle aiempia Hämeenlinnan kuntapäätäjien lähtökohtia arvostella ja kritisoida kuntayhtymiä siitä, että kuntayhtymissä kuntapäätäjillä ei ole vaikutusvaltaa. Tästä syystä menot ja palvelutarjonta kuntayhtymissä niissä kasvavat omaehtoisesti.

Erikoissairaanhoidon palvelujen parantuminen ja hoitotakuu merkitsevät toisaalta asiakkaille ja kuntalaisille hyvinvoinnin lisääntymistä. Ehkä Torppa todetessaan, että kuntapalvelut ovat muutakin kuin sosiaali- ja terveyshuoltoa haluaa kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa kamppailla omalle kunnalle lisää politiikan tilaa määritellä hyvinvointi paikallisesti. Näin Torpan avoimella keskustelufoorumilla Kanta-Hämeen maakuntaseminaarissa (02.11.2005) esittämä linjaus olisi suunnattu valtiolle, jotta valtio jättäisi kunnille pelitilaa määritellä hyvinvointi. Samalla Torpan linjaus oli varoitus myös seudun kuntapäätäjille. Näiden ei tulisi lähteä tavoittelemaan maakunnan kattavaa palvelupiirimallia, vaan olisi ryhdyttävä seutukunnan kokoisen suurkunnan perustamiseen. Virkavastuullisesta kuntanäkökulmasta tarjottu hyvinvointi voi olla erilaista kuin valtiopäätäjän yleisestä lainsäädännön ja resurssoinnin näkökulmasta lähtevä kunta- ja palvelurakenne uudistus.

Jos Kanta-Hämeen maakuntaseminaarin anti Hämeen Sanomien artikkelin (03.11.2005) kautta politiikan vastakkaisuuksien hahmottamisena päätäjien yksituumaisuuden takaa on varsin vaikeaa, jotain silti löytyy. Löytyy muutama tilaisuudessa pidetty puheenvuoro, joissa uudistusta lähestytään osin puhujan omasta lähtökohdasta, osin asettumalla muiden tavallisten palveluja tarvitsevien kuntalaisten asemaan uudistuksessa.

Kuntaremontin tarpeellisuutta tilaisuudessa juuri ei silti tohdita kyseenalaistaa. Hankkeen lähtökohdan tarpeellisuuden kyseenalaistaminen julkisuudessa muiden päätäjien edessä olisikin ollut ylivoimainen haaste. Etenkin kun hämeenlinnalainen työministeri Tarja Filatov oli määrittänyt kunta- ja palvelurakenne uudistuksen tärkeyden painottamalla, että ”toistaiseksi yksikään vastuullinen taho ei ole halunnut irtautua hankkeesta”.

Kun ministeri Tarja Filatovin lausunnossa taitavasti korostetaan hanketta toteuttavien ja hankkeessa mukana olevien vastuullisuutta, on Kanta-Hämeen maakuntaseminaarin foorumilla hanketta vaikea lähteä arvostelevaan tai sitä epäilemään. Filatovin lausuma rajaa diskursiivisesti kaikki vastuulliset mukana oleviksi. Uudistusta epäilevät tai sitä arvostelevat määrittäytyvät samalla lausuman mukaan epäsuorasti vastuuttomiksi. Näin ei ole yllättävää, että Hämeenlinnan kaupungin kaikki valtuutetut asettuivat kannattamaan kuntauudistusta (2007). Syksyllä 2005 käynnistynyt hanke sai päätepisteensä Hämeenlinnan kaupunginvaltuustossa (26.11.2007). Kaikki valtuutetut äänestivät Hämeenlinnan ja viiden lähikunnan kuntaliitosten ja kuntayhtymien purkamisen suhteen samalla tavalla. Äänestyksen tulos oli valtuustossa täysin yksimielinen äänin 51/51 liitosten puolesta.

6.2. Mansikkahilloa ja ruisleipää

Hämeenlinnan seudun suurkuntahankkeen sekä samanaikaisen valtion kunta- ja palvelurakennemuutoksen odotettiin vuonna 2005 herättävän eniten vastustusta maaseudulla ja keskusta-vetoisissa kunnissa. Varsinkin valtakunnallinen lehdistö herkutteli ennakkoon odotuksella, miten Suomen suurin kuntapuolue saa hankkeessa silmilleen kentältä. Kuntaudistuksesta epäiltiin muodostuvan Vanhasen 1.hallituksessa kiistakapula sosialidemokraattien ja keskustan välille. Uusia kuntahankkeita lähdettiin mediassa raportoimaan aiempien odotusten pohjalta. Oli tavallaan varjonyrkkeilyä oletetun tutun vastustajan kanssa, mutta kun varjosta ei tullut vastaiskuja, sellaisia ryhdyttiin hakemaan draamallisuuden saavuttamiseksi. Media haastattelikin uudistuksessa sellaisiakin paikallisvaikuttajia, jotka normaalisti eivät pääse esille. Yleensä heidän puolesta julkisuudessa puhuu ja kommentoi eliitti. Ns. ”tavikset” tai kuten nykyään sanotaan ”arjen asiantuntijat” pääsevät julkisuudessa usein vain kotuhaastatteluihin päivän aiheista.

Lammilaiset tiedettiin ennestään omilla pärjäämistään arvostaviksi hämäläisiksi, niinpä Hämeen Sanomat osasi odottaa kylmää vastatuulta suurkunnalle juuri idästä Lammin suunnasta. Monista kuntamuutostapojen oheinen lammilaisen valtuutetun Matti Koukkulan haastatteluun nojautuva uutisteksti tuo esiin selkeästi maaseudun näkökulman, paikallisten valtuutettujen huolen omasta asemastaan suurkunnasta, sekä myös aidosti valtakunnallisen paras-hankkeen pyytämiä erilaisia ratkaisumalleja kuntapalveluiden tuottamiseen pienten kumppanien liittoutumisen kautta.

”Kaupunki ja maaseutu sopivat yhteen kuin mansikkahillo ja ruisleipä”

Hämeen Sanomien otsikko ”Kaupunki ja maaseutu sopivat yhteen kuin mansikkahillo ja ruisleipä” luo vertailussa eroja lammilaisten ja hämeenlinnalaisten välille kuntamuutoksen suhteen.

Hämeen Sanomat (30.11.2005 08.42)

Valtuutettu Matti Koukkulan mukaan maaseutukunta ja kaupunkikunta sopivat yhteen huonosti, koska maaseudun ja kaupungin ongelmat ovat erilaisia. Pirkko-Liisa Kastari/HäSa

Kuva lammilaisesta Matti Koukkulasta lumisen metsän, pöllipinojen ja traktorin jäsentämää taustaa vastaan vakuuttaa, että ollaan syvällä maaseudulla, keskellä talvea. Ollaan kuitenkin talveen hyvin varautuneita. Kuvassa parrakkaalla Koukkulalla on päällään lämpimältä vaikuttava ulkoilutakki. Talvilippalakki suojaa lisäksi miestä pakkaselta. Halko- ja pöllipinot Koukkulan selän takana ovat nekin vakuuttamassa pärjäämistä pakkasissa. Koukkulan haastattelu ja kuntalinjaukset vakuuttavat että Lammilla on totuttu tulemaan omillaan toimeen ja haettu kumppanit läheltä, silloin kun niitä tarvitaan. Muut maaseutukeskukset ovat kaupunkia mukavampia paikkoja.

Erimieltä suurkuntaliitoksesta

Hämeenlinnan seudulla draama käynnistyi selkeämmin joulun 2005 lähestyessä. Varsinaiseksi myrskykeskukseksi muodostui kuntauudistuksesta lausuntoa maakuntaliitolle ja Sisäministeriölle koostava seutukuntahallinto: erityisesti seutuhallitus ja seutuvaltuuskunta. Suurkuntaa ajavan seutuhallinnon vastustajaksi haettiin sitten kunnista itsenäisyyden ääntä.

Heti lehtihaastattelun alussa Hämeen Sanomissa muistutetaan, että ”kunnanvaltuutettu Matti Koukkula (kesk.) uskaltaa olla eri mieltä Hämeenlinnan seudun kuntien yhdistämisestä seutukunnaksi”. Erimielisyyttään Koukkula perustelee mm siten että ”kunta- ja palvelurakennemuutoksessa tulisi tutkia kaikkia vaihtoehtoisia malleja, ei suin päin vain yhtä seutukuntamallia”. ”valtiovaltahan kehottaa neuvottelemaan vain palvelurakenteista, kaikki vaihtoehdot on käytettävä; suurkunnat, palvelurakenteen kehittäminen tai kuntaliitokset”. Hämeen Sanomat (30.11.2005) (nettiversio).

Koukkula painottaa haastattelussaan, että ”Maaseutu- ja kaupunkikunnat eivät sovi yhteen”. ”Uudistuksessa päästäisiin parempaan tulokseen maaseutukuntien kesken kuin yhdessä kaupungin kanssa”. ”Maaseutu ja kaupunki sopivat yhteen yhtä huonosti kuin mansikkahillo ja ruisleipä”. Yhteistyökumppaneiksi tulisi lammilaisen mukaan hakea janakkalalaisia, tuuloslaisia, hämeenkoskilaisia ja hauholaisia. Koukkula muistuttaa että Janakkala on pärjännyt ja kasvanut, vaikka kunnassa on kaksi keskusta Turenki ja Tervakoski. Voisiko Lammi olla Janakkalan kolmas keskus, pohtii Koukkula lehdessä.

Alueellinen läheisyys ja matkat palvelujen luo ovat asukkaille tärkeitä kysymyksiä. Hämeen Sanomissa (30.11.2005) muistutetaan, että ”Lammin keskustalaiset kysyvät, miksi Lammin pitäisi jatkaa vain Hämeenlinnan seudun yhteistyössä. Lammi on maaseutukunta Lahden ja Hämeenlinnan välissä. Lammi on pikkukuntien ympäröimänä ja tekee yhteistyötä Tuuloksen ja Hämeenkosken kanssa. Kunnat ovat saman Lahti – Tampere valtatie 12:n varrella peräkkäin, hyvin lyhyen matkan päässä toisistaan. Tätä yhteistyötä pitäisi selvittää” ”Tuliko Hämeenlinnalle kiire suurkunnan kanssa ennen kuin valtatie 12 varren pikkukuntien tiivistämistä ehdittiin selvittää” pohtii Koukkula

6.2.1. Seutuhallitus ja virkamiehet vievät suurkuntaan?

Lammilaisten ristiriitainen suhde kuntaliitokseen, tai uuden yhteisen suurkunnan perustamiseen alkoi näkyä selvästi marras-joulukuun vaiheessa 2005. Haastattelussaan (30.11.2005) Lammin tarkastuslautakunnan jäsen ja kunnanvaltuutettu Koukkula arvostelee Lammin kunnan omia virkamiehiä, kuten seutuhallintoakin ”Lammin kunta- ja palvelurakennemuutostus on ollut valmistelultaan virkamiesvetoista”. ”Valtuutetut on jätetty sivuosaan, vaikka he ovat kuntalaisten etujen ajajia” ”Seutuhallituksen tiedusteluun Lammi on kunnanhallituksesta vastannut, että kunta on valmis aloittamaan vakavat neuvottelut Hämeenlinnan seudun kokoisen kunnan perustamisesta”

Koukkula muistuttaa, että erimielisyyttä Lammilla on ollut ja ”keskustan porukoissa on mietitty, miten pitäisi edetä ja mitä merkitsee, jos seutukunta toteutuu”. Kunnanhallituksessa kolme keskustan edustajaa oli eri mieltä vastauksesta seutuhallitukselle aloittaa selvitykset ja neuvottelut

seudun kokoisesta. Hämeen Sanomien uutisessa vakuutetaan lisäksi, että Lammin valtuustossa on runsaasti suurkuntahanketta vastustavia Koukkulan hengenheimolaisia.

Lammin keskustalaisten järkkymättömyyttä oman kunnan suhteen ilmentää muistutus siitä, että kun Lammin kunnanhallitus oli järjestänyt marraskuun puolivälissä 2005 valtuutetuille seutukuntasuunnitelmasta (suurkunnasta) tiedostustilaisuuden, Hämeen Sanomat (30.11.2005)

”yhtä vaille koko Lammin keskustan valtuustoryhmä poistui protestina tilaisuudesta, vain Päivi Veikkola (kesk.) jäi paikalle kuuntelemaan tiedon saannin vuoksi asiaa”
 ”Kokoomuslasiakin poistui, mutta tietävästi töihinsä”.

Syksyllä 2007 Päivi Veikkolasta (kesk.) tuli yllättäen Lammin kunnanvaltuuston puheenjohtaja, kun Tapio Mäki-Maukola (kesk.) jättäytyi valtuuston puheenjohtajan tehtävästä protestiksi sivuun, kun suurkuntaselvitystä vastustaneet valtuutetut olivat elokuussa 2007 hävinneet niukasti äänestyksen asiasta Lammin kunnanvaltuustossa.. Myöhemmin Mäki-Maukola ilmoitti jättävänsä koko kunnallispolitiikan, eikä asetu enää ehdokkaaksi valtuustoon kaudelle (2009-2012).

6.2.2. Omatkin asemat huolestuttavat?

Koukkulan haastattelussa Hämeen Sanomien jutussa (30.11.2005) ”Kaupunki ja maaseutu sopivat yhteen kuin mansikkahillo ja ruisleipä” tulevat lopulta esille myös politiikka, vaikuttaminen ja poliittisten asemien säilyttäminen tai niiden menettäminen. ”Jos uuden suurkunnan valtuusto valitaan suurkunnan alueelta, Lammilta ei ole mahdollista kuin yhden tai kahden henkilön mahdollista päästä valtuustoon”. ”Lammi on niin pieni paikka”. Koukkula ottaa sitten esille myös pienen naapurikunnan ja epäilee, että ”Hauholtakaan ehkä vain entinen ministeri ja kansanedustaja Jari Koskinen (kok.) voisi olla laajemmin niin tunnettu, että voisi päästä uuden suurkunnan valtuustoon”.

”Lammin keskustalaisten johtopäätös onkin, että Hämeenlinnan seudun kahdeksan kunnan seutukunnan toteutuessa lähidemokratia loppuu, eikä paikallistuntemus kuulu seutukunnan päätöksenteossa”. Koukkula piikittelee jutussa myös uudistuksia ja moniportaista valtiollista ja kunnallista hallintoa ”Suurkunta tietäisi päällekkäistä ja rinnakkaista hallintoa. Rinnakkain samalla alueella olisi maakuntahallintoa, lääninhallintoa ja suurkunnan hallintoa”.

”Täältä täytyy jotain lopettaa, jotta näyttäisi että hallinto kevenee, arvelee lammilainen keskustalainen Hämeen Sanomissa (30.11.2005) Koukkula muistuttaa, ” eikö olisi aiheellista vahvistaa joko maakunta- tai lääninhallintoa ja lopettaa kuntahallinto – vasta sitten tulisi säästöä”

Arvio lammilaisen haastattelusta

Lammilaisten päättäjien suuntautumisen vaikeus ja ambivalenssi näkyvät monin osin jutussa. Haastattelussaan Koukkula pohtii suuntautumista kahden kaupunkikeskuksen Hämeenlinnan ja Lahden välillä. ”Miksi Lammin pitäisi jatkaa vain Hämeenlinnan seudun yhteistyössä.

Lammi on maaseutukunta Lahden ja Hämeenlinnan välissä”. Ambivalenssia lisää se, että ”Lammi pikkukuntien ympäröimänä ja tekee yhteistyötä Tuuloksen ja Hämeenkosken kanssa. Kunnat ovat saman Lahti – Tampere valtatie varrella peräkkäin, hyvin lyhyen matkan päässä toisistaan”. Kolmas suuntautumismahdollisuus olisi lisäksi naapurikunta Janakkala. Janakkalan Turenki on Lammin Kataloisilla asuvaa Koukkulaa lähinnä maantieteellisesti. Turengista voisi saada palveluja ”Janakkalassa on kaksi kuntakeskusta Turenki ja Tervakoski. Voisiko Lammi ollakin kuntaliitoksessa Janakkalan kolmas keskus”, pohtii Koukkula haastattelussaan.

Keskustaa edustavan Koukkulan haastattelussa ilmenee kaipuu maaseudun kuntien yhteistyöhön. Keskusta voisi turvata poliittiset asemansa sellaisessa kuntauudistuksessa, missä pieniä maalaiskuntia koottaisiin yhteen, yli 20 000 asukkaan kunniksi.

Lammi ja Janakkala olisivat tällainen yhteenliittymä. Myös yhteistyön jatkaminen muihin naapurimaaseutukuntiin, Tuulokseen ja Hämeenkoskelle sopisi. Lammin virkamiesten esitys, että Lammi olisi valmis neuvotteluihin seutukunnan kokoisen suurkunnan perustamiseksi saa keskustan valtuutetuilta tyrmyksen, yhtä keskustan naisvaltuutettua lukuun ottamatta

” keskustan valtuustoryhmä poistui protestina tiedotustilaisuudesta”. Valtuustoryhmä onkin hyvin vastaan kuntaliitosesitystä ” kunta- ja palvelurakenneuudistus on ollut valmistelultaan virkamiesvetoista”. ”Valtuutetut on jätetty sivuosaan, vaikka he ovat kuntalaisten etujen ajajia”. Varauksellisuutta kuntaliitokseen vakuutetaan Koukkulan haastattelussa olevan Lammin valtuustossa enemmänkin, sillä ”kokoomuslasiakin poistui, mutta tietävästi töihinsä”. muistutetaan lehdessä (30.11.2005).

Lehtijutun mukaan lammilaiset keskustalaiset tuntuvat hakevan sellaista poliittista kumppanuutta niin omasta valtuustostaan kuin lähikunnistakin, missä estettäisiin Lammin liittyminen kaupunkiin. Kyse on mielestäni osin tradition ja modernin kamppailusta. Palveluista haastattelussa ei juuri puhuta, erilaisista hallintokuvioista sitäkin enemmän. Perusnäkemys on, että maaseutu ja kaupunki hylkivät toisiaan kuin tuli ja vesi, eli Koukkulan sanoin ”Maaseutu ja kaupunki sopivat yhteen yhtä huonosti kuin mansikkahillo ja ruisleipä”. Kielikuviin sisältyvät nekin epäsuorat arvolataukset, että ruisleipä on välttämättömyys ja terveellinen elintarvike, mansikkahillo sitä vastoin jälki- tai juhlaruokaa, makeaa sellaista eikä niin tarpeellista.

Kiinnostava perustelu on suurkuntahanketta vastaan on haastattelussa vetoaminen maan hallitukseen ”valtiovaltahan kehottaa neuvottelemaan vain palvelurakenteista” ”kaikki vaihtoehdot on käytettävä; suurkunnat, palvelurakenteen kehittäminen tai kuntaliitokset”.

Matti Koukkulan (30.11.2005) muistuttama hallituksen linjaus ei todellakaan velvoita, eikä pakota kuntia liittymään yhteen, eikä se pakota dramaattisesti vähentämään kuntamäärää vaikka niin mediassa annettiin ymmärtää. Lammilaisen esiin ottaman valtion/hallituksen policyn selittäminen ja siihen vetoaminen ei johtanut kuitenkaan Hämeenlinnan seudulla sen kummempaan tulkintaan puoleen tai vastaan. Kunnat ja poliittiset ryhmät etenivät omien linjaustensa mukaan.

Millaista politiikkaa, ja millaisia palveluja Lammilla sitten voitaisiin tarjota, jos Lammi olisi jäänyt itsenäiseksi, tai olisi liittoutunut läheisten maaseutukuntien kanssa? Tämä ei avaudu haastattelusta. Uhkakuvana maalautuu vain tekstistä näkemys kuntaliitoksesta. Lammilainen Koukkula epäilee että

”tavallisen kuntalaisen kannalta palvelut menevät suurkunnassa kauemmas ja kaukana palvelut ovat huonompia, tavoittamattomampia”. ”se merkitsisi todennäköisesti Lammin lukion lopettamista ja

muutaman kyläkoulun lakkautusta. Lammin lukion oppilasmäärä on vähentymään päin ja kunnassa seurataan alakoulujen oppilasennusteita”. Hämeen Sanomat (30.11.2005) (nettilehti).

6.3. Soraääninen Janakkala pilaa yksituumaisen suurkuntahankkeen 2005

”Soraääniä seutuvaltuuskunnassa” on maakunnallinen pääuutinen Hämeen Sanomissa joulun alla (21.12.2005). Se on kooltaan kuusi palstaa lehden sivulla 3. Jo otsikostaan alkaen uutinen on sävyltään arvottava - kuten musiikissa, niin yhteisöissäkin tavoiteltavaa on harmonia ja puhdasäänisyys. Yksituumaisuuden, harmonian rikkominen on tuomittavaa. Soraäänisyys, samanäänisyyttä rikkovana kielikuvana liittyykin tuomittavaan esitykseen.

Hämeen Sanomissa muistutetaan uutisen ingressissä (21.12.2005), että “Janakkala on pudotettu tässä vaiheessa kokonaan pois seutuyhteistyön selvittelyryhmästä. Janakkala on hylätty, koska se ei ole valmis muiden seudun kuntien tapaan keskustelemaan suurkunnan perustamisesta. Näin Janakkala ei pääse laatimaan seudun yhteistä vastausta valtion kunta- ja palvelurakennehankkeen kysymyksiin. Janakkala voi kuitenkin halutessaan laatia oman vastauksensa”. Sisäsivuilla saman päivän lehdessä on kaksi muutakin uutista suurkuntahankkeesta ja seudun kunta- ja palvelurakenne vastauksesta valtiolle. Jutut ovat otsikoiltaan ”Suurkunta keräisi verot ja hoitaisi palvelut” ja “Kunnat valmiita selvityksiin” Hämeen Sanomat (21.12.2005). Samassa yhteydessä valittiin kuntaliitoshankkeen projektipäällikkö, Tuuloksen kunnanjohtaja Aija Tuimala tehtävään. Hämeen Sanomat (21.12.2005) nettilehti ”Tuuloksen kunnanjohtaja tekemään kuntaselvitystä

Joulukuussa 2005 seutuhallituksessa ja seutuvaltuuskunnassa täsmentyivät ja polarisoituivat Hämeenlinnan seudun kuntien näkemykset siitä, miten seudullisia palveluja ja seudun poliittista ohjausta kehitetään. Vuodenvaihteessa (2005 – 2006) perusjako oli Hämeenlinnan seutukunnan seitsemän kuntaa yhdessä, sekä toisaalta näitä vastaan itsekseen jättyvä tai itsekseen jätettävä Janakkala. Aktiivisena toimijana hankkeessa oli seutuhallitus, joka valmisteli Sisäministeriölle kuntien lausunnon kunta- ja palvelurakennehankkeesta. Seutuhallitus oli saanut teknistä asiantuntija-apua Hämeenlinnan seudun kunnanjohtajilta, jotka olivat nopeassa tahdissa parissa kuukaudessa valmistelleet lausuntoesitykset, ensin omille kunnanhallituksilleen ja sittemmin seutuhallitukselle. Seutuhallituksessa kahdeksan kunnan edustajat käsittelevät seutukunnan yhteisen näkemyksen uuden suurkunnan perustamisesta ja tätä kautta palvelujen turvaamisesta.

Hämeen Sanomien artikkelissa “Suurkunta keräisi verot ja hoitaisi palvelut” (21.12.2005) referoidaan Hämeenlinnan seutuhallituksen valmistelemaa vastausta Sisäministeriölle kunta- ja palvelurakennemuutoshankkeesta. “Seutuhallituksen linjaus on, että tuleva suurkunta koostuisi kaikista seudun kunnista. Seutuhallitus perustelee kantaansa sillä, että Hattula, Hauho, Hämeenlinna, Janakkala, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos ovat jo pitkään tehneet kiinteää yhteistyötä ja muodostavat lisäksi rakenteeltaan selkeän ja kiinteän asiointi- ja työmatka-alueen“.

Lisäksi korostetaan sitä, että seutuhallituksen mielestä uuden kunnan perustamisessa tulisi edetä siten, että ”Uusi suurkunta aloittaisi vuoden 2009 alusta. 2006 vuoden alusta käynnistyviä neuvotteluja on tarkoitus käydä kevään ja kunnanvaltuustojen päätökset olisivat suurkunnan perustamisesta käsillä syksyllä 2006“.

Kolmannessa uutisessa (21.12.2005 s. 5) "Kunnat valmiita selvityksiin" kerrotaan, että Hämeenlinnan seudun seutuvaltuuskunta hyväksyi seutusuunnitelman, jossa listataan uuteen suurkuntaan tähtäävien neuvottelujen ja aikataulujen lisäksi sähköisten palvelujen kehittäminen, seudullinen koulutoimi, seudullisen sijaispalvelun laajentaminen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennehankkeen jatkuminen". Uutisen mukaan "Hauho, Tuulos, Hattula ja Renko olivat ilmoittaneet että niillä ei ole suunnitelmista huomautettavaa. Hämeenlinna oli kiinnittänyt huomiota hankkeen valmistelun ja työnjaon nopeaan selkeyttämiseen. Janakkala oli lupautunut mukaan seutuhankkeiden selvitystyöhön, mutta ilmoittanut tekevänsä päätökset osahankkeisiin osallistumisesta erikseen". Vieläkin täsmällisemmin uuden suurkunnan toimintaa ja uudistuksen luonnetta oli hahmotettu samana päivänä seutuhallituksessa, mistä kertoo uutinen "Suurkunta keräisi verot ja hoitaisi palvelut" Uuden suurkunnan (entisen kahdeksan kunnan erilliseen ja itsenäiseen sekä yhteiseen kuntayhtymäpohjaiseen) ja tulevaan yhteen yhteiseen päätöksentekojä ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin kiinnitettiin seutuhallituksessa huomiota siten, että

"nykyisiin kuntiin jäisi suurkunnassa lähidemokratia-toimielimiä, jotka voisivat hankkia omia tuloja. Näille elimille annettaisiin itsenäistä valtaa ja vastuuta mm. lähipalvelujen tuottamisesta. Lähidemokratia-alueet voisivat olla esimerkiksi suurehkon kaupunginosan tai pienen kunnan kokoisia". "Suurkunnan muodostumisen jälkeen seudulla luovuttaisiin mahdollisimman laajasti kuntayhtymäorganisaatioista. Suurkunnalle tulisi antaa suunnitteluvastuu terveydenhuollosta, näin toiminnan painopiste siirtyisi lähemmäs hoitoketjun ennaltaehkäisevää päätä. Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelujen tulisi kuulua samaan organisaatioon". "Suurempi kuntakoko mahdollistaisi tehokkaamman resurssien käytön ja vahvemman erikoistumisen vaativillakin aloilla, esimerkiksi lastensuojelussa ja vammaishuollossa". (21.12.2005) Suurkunta keräisi verot ja hoitaisi palvelut.

Vielä neljännessäkin jutussa keskiviikkona (21.12.2005) Hämeen Sanomissa käsitellään Hämeenlinnan seudun kuntien suhteita "Seutu pudotti Janakkalan selvitysryhmästä". Kun lehden muissa jutuissa oli selvitetty uuden suurkunnan perustamisen lähtökohtia ja vastausta Sisäministeriön kyselyyn, juttu nimeltä "Seutu pudotti Janakkalan selvitysryhmästä" keskittyy kuulemaan asiassa ennen muuta janakkalalaisia seutupäätäjiä ja muita seutuvaikuttajia. Määräaikaisena seutusihteerinä työskentelevä Rengon kunnanjohtaja Antti Leinikka puolestaan perustelee, miksi Janakkala on pudotettu yhteistyöstä pois.

" Meillä oli huonoja kokemuksia siitä, että Janakkala oli mukana kirjastoyhteistyötä pohtivassa ryhmässä, vaikka Janakkalan kunnanhallitus oli jo päättänyt, ettei kunta lähde yhteistyöhön mukaan". Leinikan mielestä nyt on vastaavanlainen tilanne, sillä Janakkala päätti syksyllä (2005), ettei Janakkala halua aloittaa keskustelua seudun kokoisen kuntayksikön perustamista. Kaikki muut seudun kunnat vastasivat myönteisesti. "Janakkala saa kyllä tietoja, mutta ei voi varsinaisesti olla mukana työryhmässä" painottaa lehteen haastateltu kunnanjohtaja ja seutusihteeriksi Antti Leinikka.

6.3.1. Ulossulkemista, nimeämätöntä valtaa, kumppanuutta - analyysi (21.12.2005) Hämeen Sanomat

Ehkä silmiinpistäväintä jutuissa on Janakkalan ulossulkeminen seutukunnasta ja uuden suurkunnan perustamisesta. Ulossulkeminen, kuten sen vastakohta mukaan ottaminen ovat ryhmien ja poliittisen toiminnan perusprosesseja. Ulossulkemista Antti Leinikka perustelee lehdessä sillä, että meillä so. seutuhallinnolla, kuten seudun muilla kunnillakin oli huonoja kokemuksia siitä, kun Janakkala oli mukana kirjastoyhteistyötä pohtivassa ryhmässä. Leinikan mukaan Janakkalan ulossulkemiseen vaikutti myös se, että kaikki muut seudun kunnat olivat vastanneet myönteisesti suurkunnan perustamisajatukseen. Janakkala oli puolestaan sanonut ei seudun kokoisen kunnan perustamiselle

Janakkalalaisten vasta-argumentit ulossulkemisessa ovat lehtijutun mukaan moninaiset. Pirjo Alijärvi (sd.) huomauttaa, että Janakkala oli vastannut olevansa valmis yhteistyön syventämiseen kolmella tärkeällä osa-alueella. Alijärven mukaan tällainen vastaus ei tarkoita sitä, ettei Janakkala ole valmis yhteistyöhön. Janakkalan kunnanhallituksen puheenjohtaja Kalevi Ilmarinen (sd.) puolestaan muistuttaa, että ”Janakkala on ollut mukana peräti 25 yhteishankkeessa, mutta nyt Janakkala halutaan ohjata sivuraiteelle”. ”Emme me yksin torpanneet kirjastoyhteistyötä” sanoo Hämeen Sanomien haastattelema kunnanhallituksen puheenjohtaja Kalevi Ilmarinen.

Janakkalalaiset vaativat seutuhallituksen pöytäkirjaan eriävää mielipidettään kolmesta kohdasta. Muutosesitystä ei kuitenkaan voitu janakkalalaisten vaatimusten suuntaan tehdä, koska vastauspaperi Sisäministeriölle ei ollut lopullinen. Keskustan janakkalalainen kunnanvaltuuston puheenjohtaja Merja Taponen kritisoikin seutuhallituksen luonnoksen sanontaa, jossa sanotaan, että ”valtion pitäisi tukea nykyistä suurempien kuntien syntymistä erilaisilla sanktioilla ja pakotteilla”. Hämeen Sanomat (21.12.2005 s. 5) juttu nimeltä ”Seutu pudotti Janakkalan selvitysryhmästä”.

Janakkalan poliittisessa ulossulkemisessa kiinnostavaa on, että seutuhallinnon edustajana jutuissa haastatellaan määräaikaista, seutusihiteeriä, Rengon kunnanjohtaja Antti Leinikkaa. Kahdeksan kunnan yhdessä muodostama seutuhallinto (seutuhallitus ja seutuvaltuuskunta) jäävät sitä vastoin nimeämättömäksi, kasvottomaksi toimielimeksi. Janakkalan edustajat esiintyvät omilla nimillään tarkasti siteerattuina. Janakkalalaisista poliitikoista mainitaan Jaana Kivistö (vas.), Pirjo Alijärvi (sd.), Kalevi Ilmarinen (sd.) sekä Merja Taponen (kesk.).

6.4. Suuri on enemmän?

Hämeen Sanomissakin suuruuden etu näkyy jo otsikkotasolla, kun jutussa korostetaan, että ”Suurkunta keräisi verot ja hoitaisi palvelut”. (21.12.2005). Kun kysyy, mihin kysymykseen otsikko on vastaus, tai mille väittämälle otsikko on retorinen veto, voisi ehkä väittää, että otsikolle käänteinen väite on luonteeltaan jotain sellaista kuin, että ”pienkunta kerää verot, mutta hoitaa vaativat kuntapalvelut suurkuntaa huonommin”. Suurkunta nähdään ehkä lehtiteksteissä myös eräänlaisena palveluja tuottavana automaattina, jonka palvelutuotannon määrää ja laatua säätelee ennen muuta se, onko palvelujen tuottaja/tarjoaja suurkunta, vai pienkunta tai kuntayhtymä.

Poliittisten päätösten ja arvovalintojen luonnetta ei tuoda uutisissa esille. Nimettömiä toimijoita ovat lehden jutuissa seutuhallitus, seutuvaltuuskunta, seutu jne. Nämä nimettömät toimielimet ovat pudottaneet nimeltä erikseen mainitun Janakkalan pelistä. Suurkunnasta ulosjätetyn/ulosjättäytyneen Janakkalan poliittiset päättäjät saavat lehtijutuissa nimet, puoluekannat ja muut edustuksellisuutta luonnehtivat ominaisuudet. Omalla nimellään toimivat ovat usein hankkeiden aktiivisia toimijoita. Aktiivinen toimija on myös seutuhallinto, mutta siinä toimivat subjektit jäävät uutisessa hallinnon peittoon. Seutuhallinnossakin on aktiivisia toimijoita ja heillä on tietysti nimet.

Suurkunta termi putkahti Hämeenlinnan seudun ja laajempaankin kantahämäläiseen julkisuuteen ja keskusteluareenoille syksyllä 2005. Suurkunnalla tarkoitettiin selvästi nykyisiä kuntia suurempia alueellisia kuntayksiköitä. Suurkunnalla ei ole kuitenkaan tarkoitettu väestöltään tai muilta lähtökohdiltaan kovin suuria kuntia. Uusi alueellisesti laaja suurkunta olisi maantieteellisesti, territoriaalisesti suuri kunta. Itä – länsi-suunnassa suurkunta Hämeenlinnan halkaisija olisi yli 90 kilometriä.

Nykyistä suuremmalle hämäläiskunnalle on esitetty muutamia merkittäviä perusteita. Suurempi kuntakoko mahdollistaisi tehokkaamman resurssien käytön ja nykyistä vahvemman erikoistumisen vaativillakin aloilla, kuten lastensuojelussa ja vammaishuollossa. Myöhemmin vuoden 2006 aikana nämä perusteet kääntyivät usein argumenteiksi, joissa painotettiin suuruuden ekonomian mahdollistavan nykyistä tehokkaamman kuntapalvelujen tuotannon. Suuruus on nähty siis kuntarakenteen uudistamisen ja palveluiden tuottamisen eduksi. Alueellisesti suukunta ulottuisi Lammin itäosista Rengon länsiosiin Tammelan rajoille aina Lounais-Hämeeseen asti

6.4.1. Lähidemokratiaa vastapainoksi?

Kun seutuhallitus ja seutuvaltuuskunta ottivat loppuvuodesta tavoitteen kohti yhtä yhteistä uutta suurkuntaa, Hämeenlinnaa, samalla Hämeen Sanomissa (21.12.2005) annettiin ymmärtää, että suuressakin kunnassa läheisyys ja paikallinen vaikuttaminen ovat mahdollisia. ”Nykyisiin kuntiin jäisi lähidemokratian toimielimiä, jotka voisivat hankkia myös tuloja. Lähidemokratia-alueet voisivat olla esimerkiksi suurehkon kaupunginosan tai pienen kunnan kokoisia. Näille elimille annettaisiin itsenäistä valtaa ja vastuuta mm. lähipalvelujen tuottamisessa”.

Lähidemokratia aspekti ja päätöksenteon läheisyys nousivat kuntauudistusprosessin alkuvaiheessa lehtijutuissa kiinnostaviksi detaljeiksi. Suora kuntalaisvaikuttaminen ja asukkaiden kuuleminen läheltä otettiin seuraavan kerran esille uudistushankkeen ”kivireen vetämisvaiheessa”, syksyllä 2006. Tuolloin kunnanjohtaja Antti Leinikka lupasi renkolaisille lehtikolumnissaan neuvoa antavaa kansanäänestystä uuteen kuntaan liittymisestä. Lähidemokratia ja lähivaikuttaminen eivät kuitenkaan saavuttaneet juuri muutamia lehtitekstirivejä laajempaa kiinnostusta. Kuntalaisille järjestettyihin tilaisuuksiinkin osallistui enemmilläänkin vain muutamia kymmeniä kuulijoita.

Joulun alla 2005 (21.12..2005) Hämeen Sanomien neljässä keskiviikkopäivän uutisjutussa Hämeenlinnan seutukunnan kuntien väliset jännitteet ja ristiriidat levitettiin lukijoille. Kolmossivulla nostettiin lukijan jännitettä otsikolla ”Soraääniä seutuvaltuuskunnassa”. Sisäsivuilla huolestumista ja paheksuntaa herättänyt otsikon haaste ”soraäänisyyttä seutukunnassa” sai selkeän ratkaisun. Toinen uutinen pääsi heti kertomaan, kuinka ”Seutu pudotti Janakkalan selvitysryhmästä”

Hämeenlinnan seudulla oli päädytty näin varsin lyhyen valmistelun jälkeen ajatukseen tavoitella yhteistä suurkuntaa, sellaista olivat pohtineet jo aiemmin syksyllä 2005 seudun kunnanjohtajat ja kunnanjohtajien näkemystä esitys varsin pitkälle noudattaakin. Seutuhallituksen linjaukset olivat lausuntoluonnoksia Sisäministeriölle; ne eivät joulun alla 2005 olleet vielä lopullisia kunta- ja palvelurakenne uudistuksen viilauksia hämäläisittäin. Aikaa vastausten jättämiseen oli helmikuun 2006 puoliväliin asti. Teknisesti aikaa oli tätä vähemmän. Kuntien vastaukset ja näkemykset uudistuksesta Sisäministeriölle kerättiin maakunnallisten liittojen kautta ja myös maakunnan liitot saattoivat vielä joltain osin hieman hienosäätää seudullisia kuntien kannanottoja.

Modernin linjaamista seutukunnassa?

Seutukunnan suurkuntalinjauksista saa lehtijutuissa sellaisen kuvan, että kyseessä on ennen muuta teknisluonteinen ratkaisu. Jo yhden jutun otsikko vihjaa suoraan tähän ”suurkunta keräisi verot ja hoitaisi palvelut”. Suurkuntahankkeen valmistelu ja sitä varten tehty asiantietojen keräys oli tehty nopeasti kunnanjohtajien toimesta luottamuselimille. Kunnanjohtajien asiantuntijanäkemyks oli myös lehtijuttujen tietolähteenä, vaikka Hämeen Sanomien (21.12.2005) jutuissa mainitaankin nimeltä pelkästään seutusihteeri Rengon kunnanjohtaja Antti Leinikka. Leinikka sopii asiantuntijaksi hankkeen luonteen takia hyvin, sillä Leinikka on pienen keskustalaisen Rengon kunnanjohtaja ja johtajana keskustalainen, mutta kuitenkin sellainen, joka kannattaa kuntansa liittämistä suurkuntaan. Teknisluonteisena ratkaisuna suurkunta takaisi pienissä kunnissa näin palvelut erikseen jäämistä paremmin, ajatellaan suurkuntaesityksessä. Kokemusta palvelujen järjestymisestä suuremman osanakin on. Renko kuluu mm. yhteiseen terveyskeskuskuntayhtymään. Lisäksi yläasteen, lukion ja ammattikoulutuksen palvelut renkolaiset nuoret saavat Hämeenlinnasta.

Suurkunta vaikuttaa monin osin modernin projektilta Hämeenlinnan seudulla. Sitä perustellaan käytännön syillä. Sitä perustellaan myös ihmisten tosiasiallisella liikkumisella työssäkäyntialueella ja seutukunnalla. Selkeitä modernin perusteita ovat lehtijutuissa 21.12.2005 sellaiset maininnat kuten, ”suurempi kuntakoko mahdollistaa tehokkaamman resurssien käytön ja nykyistä vahvemman erikoistumisen esimerkiksi lastensuojelussa ja vammaishuollossa”.

Oletus on, että suurempi on tehokkaampi. Oletus on myös että suurempi mahdollistaa vahvemman erikoistumisen lastensuojelussa ja vammaishuollossa. Teknisesti näin voi olla. Lastensuojelua ja vammaishuoltoa ohjaavat kuitenkin voimassa oleva lainsäädäntö, muu normiohjaus sekä ammattilaisten eettinen säännöstö, ammatillinen työkulttuuri jne.

Suurkuntahankkeessa painotus on mielestäni moderni, tämä näkyy eräin osin myös yksituumaisuuden, yksinäisyyden tavoitteluna. Moderni on pelkistetty, tarpeettomasta koristeellisuudesta ja tehottomuudesta irti pyrkivä suuntaus, se pyrkii karsimaan tarpeettoman monikerroksisen kunnallisen päätöksenteon. Suuressa kunnassa päättäjiä, kokouksia ja päätöksiä tarvitaan kuntayhtymiä ja monia lautakuntia vähemmän. Monin osin riittää väljätkö linjaus- tai raamiohjaus -tekniiset yksityiskohdat ja päätökset jätetään johtaville kunnan asiantuntijoille.

Kun samalla suurkuntahankkeen käynnistymisen yhteydessä (2005 – 2006) puhuttiin julkisuudessa runsaasti kuntapalveluiden avaamisesta kilpailulle, tilaaja-tuottaja-malli alkoi tuntua politiikasta vapaalta, neutraalilta ohjausvälineeltä. Modernin linjauksen ohessa uusi julkishallinto (NPM) ja uusliberalismi tulivat kuntauudistukseen neutraaleilta tuntuvina päättäjiä ja kunnanjohtajia houkuttavina uusina ajatuksina. Sellaisina ajatuksina, jotka eivät ehtineet herättää vastaväitteitä, eikä kysymyksiä, koska uudistuksessa mukana pysyminen ja kunta-alan kustannusten nousun ja henkilöstön riittävyuden kriisitietoisuus olivat heränneet. Kriisitietoisuudessa niin kuntapäättäjät kuin mediakin myötälivä toisiaan ja hoputtivat uusia tehokkaampia ratkaisuja.

6.4.2. Suurkunta ja Janakkala selvittävät kuitenkin yhteisen palvelutuotantonsa

Janakkalan ja muun seutukunnan suhteet kärjistyivät ennen joulua 2005 sellaisiksi, että Janakkala suljettiin soraäänisyytensä takia ulos yhteistyöstä. Kolmessa viikossa kuitenkin kuntien väliset suhteet normalisoituivat siten, että Janakkala otettiin takaisin seutuyhteistyöhön muilta osin mukaan, mutta ei uuden suurkunnan valmisteluun. Hämeen Sanomat kertoi loppiaisien jälkeen tammikuussa 2006, että ”Janakkalaa ei sittenkään pudoteta seudun yhteistyökuvioista”

Lehti uutisessa kerrotaan, että Janakkalan ja seudun seitsemän muun kunnan suhde on neuvoteltu seutuhallinnossa sellaiseksi, että ”Janakkala osallistuu voimassa olevaan seutuhallintoon ja nykyisiin seudullisiin palveluihin sovitulla tavalla. Lisäksi valmistelussa olevat seutuprojektit viedään päätökseen”. Lehden mukaan asiasta ovat sopineet Janakkalan kunnanhallituksen puheenjohtaja Kalevi Ilmarinen (sd.), Janakkalan kunnanjohtaja Pekka Harju, Hämeenlinnan kaupunginhallituksen puheenjohtaja Erkki Niemistö (sd.) ja Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellsten. Hämeen Sanomat (11.01.2006). Jutussa on erikseen haastateltu Janakkalan kunnanjohtaja Pekka Harjua, joka vakuuttaa olevansa tyytyväinen siihen, että tilanne on normalisoitunut ja työrauha saavutettu. Harjun mukaan ”Janakkalan edustajat voivat normaalisti osallistua kokouksiin, vaikka eivät pohdikaan suurkunta-asioita. Läsnäolo-oikeutta ei ole suljettu meiltä pois”, muistuttaa Harju lehdessä 11.01.2006.

Kiinnostavaa uutisessa (11.01.2006) nimeltä ”Janakkalaa ei sittenkään pudoteta seudun yhteistyökuvioista” on mm. se, että joulun alun dramatiikka ja kielikuvat puuttuvat nyt täysin. Kiinnostavaa on myös se, että nyt uutisessa henkilöt mainitaan nimeltä, hämeenlinnalaisetkin sopuun päässeet neuvottelijat Niemistö ja Hellstén. Neuvottelijoista kaikki ovat sosialidemokraatteja. Kahden naapurikunnan päättäjät ovat siten hyväksyneet sen, että paikallisella kuntatasolla rajanaapureina sosialidemokraatit voivat päätyä erilaiseen näkemykseen kuntauudistuksesta. Suurkunnan tavoittele ei olekaan kaikkien sosialidemokraattien tavoite. Osa demareista tavoittelee modernia, osa tavoittelee jotain muuta. Vasemmisto ei välttämättä aina tavoittele suuria yksiköitä, eikä oikeisto aina puolusta yksilöä, ”vasemman ja oikean tuolle puolen pyrkivä ote” voikin tuoda näin esille monia merkityksellisiä detaljeja kuntauudistuksesta.

Janakkalan ulossulkeminen päättyi monin osin hyvin nopeasti seutukunnan toimesta 2006. Myöhemmin yhteistyöstä ulossulkemista ja sillä uhkaamista alettiin kokeilla suhteessa seudun pienempiin kuntiin. Kun suurkuntaa oltiin perustamassa, pienille kunnille muistutettiin, että uudessa kunnassa aiemmat kuntayhtymät esim. terveydenhuollon kuntayhtymä puretaan ja tilalle perustetaan Hämeenlinnan oma terveyskeskus. Uudessa kunnassa mukana olevat

saavat palvelut, mutta ulos jättäytyvät saavat hankkia palvelut joko itseksensä tai suurkunnalta isäntäkuntaratkaisuna. Suurkuntaa perustavien hämeenlinnalaisten poliitikkojen halua ottaa isännän otteet suhteessa pienempiin on perusteltu mm. sillä, että näin kunnalliseen palvelutuotantoon saadaan poliittinen ohjaus. Suurimman kuntayhtymien palvelujen maksajan Hämeenlinnan näkemys on ollut että monissa pienissä, vähemmän palveluistaan maksavissa kunnissa tarjotut palvelut ovat olleet Hämeenlinnaa paremmat. Kunnallisen tuotannon lisäksi kuntaliitoksen ulkopuolelle jäävät voisivat ostaa terveyspalvelut halutessaan yksityisiltä lääkäriasemilta – markkinahintaan.

6.4.3 Hämeenlinna ja Lahti kilpasilla kuntauudistuksessa

Kuntauudistuksen lähtövaiheessa syksyllä 2005 media ja varsinkin maakuntalehdet patistelivat kuntapäättäjiä ottamaan nopeasti kantaa tulevaan valtion kunta- ja palvelurakennemuutokseen. Kuntaliitoksia suositettiin niin lehtien pääkirjoituksissa, kolumneissa, kuten uutis- ja ajankohtaisjutuissakin. Usein jutut rakennettiin siten, että lukijalle syntyy käsitys, että uudistuksessa on oltava mukana. Esimerkkejä kuntauudistajista haettiin läheltä ja kaukaa. Hämeenlinna kelpasi malliksi kaksi kertaa suuremmalle Lahden kaupungille. Lahtelainen Etelä-Suomen Sanomat seurasi syksyllä 2005 tarkasti Hämeenlinnan suurkuntahanketta ja piti sitä esikuvana myös lahtelaiselle ja päijäthämäläisille kuntapäättäjäille.

Etelä-Suomen Sanomat otti monin osin muita etelähämäläisiä lehtiä aktiivisemmin kantaa kuntaliitosten puolesta. Se toikin lahtelaisille ja päijäthämäläisille päättäjille silmien eteen hämeenlinnalaisten hankkeen. Lehden pääviesti tuntui kaikessa yksinkertaisuudessa olevan: Lahti ja Hämeenlinna ovat kilpasilla. Taas Hämeenlinna on voittamassa Lahden.

Etelä-Suomen Sanomien otsikko onkin suorasukaisen osoitteleva lehden ilmestymisalueen kunnille. ”Hämeenlinna näyttämässä mallia Lahdelle” (ESS 06.10.2005)

Hämeenlinnan kaupunginjohtajan Tapani Hellsténin esitys 90 000 asukkaan Suur-Hämeenlinnasta on syytä ottaa Lahden seudulla vakavasti. ESS / Virpi Kunnas

Etelä-Suomen Sanomien kuvateksti 06.10.2005 muistuttaa päijäthämäläisille kuntapäättäjäille, että ”esitys 90 000 asukkaan Suur-Hämeenlinnasta on otettava vakavasti Lahden seudulla”. Kuvatekstillä luodaan eräänlainen kilpailuasetelma suurehkon Lahden ja sitä uudistuspolitiikallaan tavoittavan Hämeenlinnan välille. Jutun mukaan ” Hämeenlinna ympäristökuntineen on yhtenäinen

työssäkäyntialue, jossa monet palvelut on jo yhteisesti järjestetty”.

”Ennen pitkää suurkunta on ainoa oikea ratkaisu ratkaista vaikea yhtälö, jonka muodostavat kuntien kaventuva rahoituspohja ja lisääntyvät palveluvelvoitteet” Hämeenlinnan Hellstén järkeilee lehdessä. Muista sanomalehdistä poiketen Etelä-Suomen Sanomat käyttää suurkunta-hankkeessa värikästä kuvakieltä. Uutisjutussa koskiskellaan naapurikuntia, järkeillään kaventuvaa rahoituspohjaa ja palveluvelvoitteita. Suur-Hämeenlinnan isäksi nimetään Tapani Hellstén.

Esitys suurkunnasta saa epäsuorasti tukea Päijät-Hämeestä. Hämeenlinnan kaupunginjohtajan logiikka näyttää lehden jutun mukaan kulkevan samoja latuja kuin lahtelaisen kollegansa valtiosihtööri Kari Salmen. Juttu ottaakin sisällöllään kantaa näin ennen muuta kaupunginjohtaja Salmen ajatusten puolesta, koska lahtelaisen valtiosihtöörin näkemyksiä toteutetaan jo Hämeenlinnassa. Sitä vastoin Päijät-Hämeessä Lahden kaupunginjohtajan ajatukset eivät ole saaneet julkista vastakaikua. Uutinen (05.10.2005) päätty varoitukseen, lähes moitteeseen päijäthämäläisille päättäjille

” Jos Hämeenlinnan ympärille ryhdytään tosissaan muodostamaan 90 000 asukkaan suurkuntaa, Lahden seudulla alkaa olla kiire, mikäli ei haluta jäädä vahvistuvan kilpailijansa jalkoihin”.

6.4.3.1. Kumppanuutta, kamppailua ja ajatusten kierrätystä Etelä-Hämeessä

Etelä-Suomen Sanomien juttu ”Hämeenlinna näyttää mallia” on kiinnostava teksti. Siinä voidaan tarkastella lähes täsmällisesti kysymystä, kuka puhuu maakuntalehden uutisessa. Etelä-Suomen Sanomien uutisessa puhuu ilmitasolla päällimmäisenä Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellstén. Samassa uutisjutussa puhuu epäsuorasti, erityisesti päijäthämäläisille päättäjille myös valtiosihtööri, Lahden kaupunginjohtaja Kari Salmi.

Vaikka lahtelaista Salmea ei ole juttuun erikseen haastateltu, jutusta saa sen käsityksen, että Hämeenlinnan Tapani Hellstén loogisena, vastuullisena ja aikaansa seuraavana kaupunginjohtajana on itse asiassa ottanut jo käyttöön lahtelaisen kaupunginjohtajan ajatukset.

Päijäthämäläiset päättäjät puolestaan eivät ole reagoineet Salmen näkemyksiin vielä lainkaan. Uutisteksti vakuuttaa lukijaa, että kumpikin kaupunginjohtaja on hyvin perillä siitä, että kunnissa kannattaa ottaa aloite omiin käsiin, sillä ”valtiovallan tiedetään valmistelevan parhaillaan suurta kuntarakenteen remonttia”. ESS (05.10.2005). Luonteeltaan ”Hämeenlinna näyttää mallia” on modernin, liikkuvan yhteiskunnan kuvausta. Modernia suurkuntaa perustellaan Etelä-Suomen Sanomien tekstissä mm. sillä, että ”Hämeenlinna ympäristökuntineen on yhtenäinen työssäkäyntialue”. ”Tähtäimenä on 90 000 asukkaan kaupunkialue, joka voisi toteutua seuraavan kunnallisvaalikauden” (2009 vuoden alusta).

Modernia, aikaansa seuraavaa tavoittelua uutisessa on kuntien oma aktiivisuus ja muutoshalu ”Etelä-Suomen läänin pääkaupunki Hämeenlinna ja lähikunnat ovat lähteneet ohjaamaan asioita haluamaansa suuntaan”. Lauseen ajatussisällön mukaan suurkunnan tulevaisuus ei ole valtion määräysten varassa, vaan kuntien itsensä ohjattavissa. Kun uutisessa on puhuttu uudistuksen päämäärästä ja tuloksesta jo nimellä Suur-Hämeenlinna, se terminä muistuttaa hämeenlinalaisten päättäjien edellistä voimain ponnistusta.

Vuosina 1996-1997 kantahämäläiset poliitikot ja kuntavaikuttajat saivat Paavo Lipposen 1. hallituksen nimeämään Hämeenlinnan uuden suurläänin, Etelä-Suomen läänin pääkaupungiksi. Suurläänin sijoitukseen Hämeenlinnaan vaikutti hallituksessa taustalla tuolloin erittäin voimakkaasti Tapani Hellstén, joka oli hallintoministeri Jouni Backmanin erityisavustajana.

Etelä-Suomen Sanomien uutisessa (05.10.2005) Hellstén nostetaan ”Suur-Hämeenlinna ajatuksen isäksi”. Hellstén aktiivisuutta ja verkostoja hehkutetaan muutoinkin lahtelaisen lehden tekstissä niin lämpimästi, että oman paikkakunnan medioissa vastaavaa ei kehdattaisi tehdä. Tekstistä saa sellaisen vaikutelman, että kun hämeenlinnalaiset ovat aiemmin jo päässeet suurläänin pääkaupungiksi, nyt seuraavaa johdonmukainen askel on pyrkiä suurkunnaksi, lähes suurkaupungiksi. Lisäksi lehden tekstistä välittyy epäsuorasti ajatus, että kun Hellstén on ollut ajamassa suulääniä Hämeenlinnaan, on ajamassa suurkuntaa kuntaliitoksilla oltuaan ajatuksen isä, kaupunginjohtaja Hellstén on suurmies, vaikka sitä ei tarvitse suoraan sanoa.

Hämeenlinna näyttää Lahden seudulle mallia ajankohtaisessa kuntaliitoskeskustelussa ” Suur-Hämeenlinnasta muodostuu lehden jutussa lähes uhka Lahdelle. Suur-Hämeenlinna olisi kahdeksan kunnan liitoksen tuloksena noin 90 000 asukkaan kaupunki, se olisi lähes yhtä suuri kuin Lahti, mutta nopeammin kehittyvä ja moderni. Etelä-Suomen Sanomat muistuttaa, että Lahden kaupunginjohtaja Kari Salmi oli esittänyt jo aiemmin että Päijät-Hämeessä suurimmat, Lahti ja Hollola näyttäisivät esimerkkiä muille kunnille. ESS (05.10.2005). Lehti kierrättää nyt Salmen ajatuksen takaisin puhuessaan päijäthämäläisille ja muistuttaessaan lähes kädestä pitäen, että Tapani Hellsténin johdolla Hämeenlinnan seudulla tehdään jo sitä, mitä Lahden seudullakin pitäisi tehdä.

6.5. Poliittikkaa ja performanssia: elokuun 2006 seutuseminaari kuin teatteria

Hämeenlinnan seudulla oli loppukesään 2006 asti käyty vain vähän värikästä poliittista kiistelyä kuntauudistuksesta, kuntaliitoksesta ja kuntapalveluiden uudistamisesta. Lähinnä oli vedetty rajaa suurkuntaa kannattaviin ja itseksensä jääviin. Diskursiivisesti suurkunnan kannattajat muodostavatkin eräässä mielessä jopa oman puolueen, samalla liitoksen vastustajat muodostavat tavallaan toisen puolueen. Poliittinen oikeisto – vasemmisto jako ei toimi enää tässä jaottelussa.

Jako kulkikin tavallaan jokaisen puolueen sisällä, mutta ehkä määrällisesti eniten liitoksen vastustajia oli keskustassa. Hämeenlinnan seudulla kaikki seudun kahdeksan kuntaa, kuntien luottamushenkilöt ja tärkeimmät viranhaltijat oli kutsuttu yhteiseen seutuseminaariin Hämeenlinnan Innoparkiin (16.08.2006). Lähes viiden tunnin seutuillan aikana politiikka ryöpsähti lopulta esille. Mielestäni tilaisuudessa hahmottui monenlaista politiikan ilmiötä: puolueuudostusta, poliittista performanssia ja monenlaista eri politiikan kieltä. Alkoi hahmottua eräänlainen ”äijä-puhe ja politiikkakin ” vs. naisten syyllistävä yksinjäävän palvelujen turvaamisen politiikka. Kumpaankin liittyy oma retoriikka. Kumpikin vetoaa mukana oleviin kaikin keinoin päämääriensä hyväksi.

Seuraavassa kuvaan yksityiskohtaisesti niin seminaarissa esiteltyjä fakta-aineistoja, käytettyjä värikkäitä puheenvuoroja, niin myös seutuseminaaria kuvaavaa laajaa selostusta.

6.5.1.”Valtuutetut hyppäsivät pystyyn suurkunnan puolesta”

”Seutuseminaarissa moni uskoi suuruuden ekonomiaan, mutta epäileviäkin puheenvuoroja kuultiin” - suurjuttu viiden palstan värikuvalla Hämeen Sanomien paperilehdessä (17.8.2006)

kuva: Katariina Filppula/Häsa

”Valtuutetut hyppäsivät pystyyn suurkunnan puolesta” suurartikkeli näyttää kuntapäätäjien innostuksen hetken - päätöksen pyrkiä yhteiseen suurkuntaan. Innostus on syntynyt Hämeenlinnan seudun kuntavaikuttajien seutuseminaarissa Hämeenlinnassa ammattikorkeakoulun auditoriossa, yllättäen kesken illan, pyydettyä osanottajia nostamaan käden suurkunnan puolesta tai sitä

vastaan. Monituntisen illan lämmittämät kuntavaikuttajat heilauttavat kumppaniensa tukemina kätensä ylös kuntaliitoksen puolesta. Syntyy tunne, että nyt ollaan tekemässä historiaa. Yleisten arvioiden mukaan 70–80 prosenttia mukana olleista nostaa käden kuntaliitokselle. Käsiäänestyksestä otettu yleisokuva näyttää suuren hetken ja siinä liikkeen kohti tulevaa.

Käsiäänestyksen tulos on merkittävä ja ehkä tulevaa ohjaavakin. Suurkunnasta oli Hämeenlinnan seudulla elokuussa 2006 käyty julkista keskustelua jo lähes vuosi. Varmuutta uudesta kunnasta ei kuitenkaan ollut. Juttua lukiessa jälkikäteenkin kokee kuntapäätäjien historiallisen, sykähdyttävän hetken. Suurkunta on syntymässä. On sellainen momentum, joka sattuu harvoin, on hetki, missä tuntuu, että ollaan tekemässä ainutlaatuista uutta. Historia tuntuu olevan avoin. Tulevaisuus on taottavissa haluttuun suuntaan. Hämeen Sanomat (17.08.2006 klo 07.55 nettiversio). Jutun nettiversio poikkeaa paperiversiosta lähinnä kuvan koon suhteen. Paperilehdessä kuva on leveydeltään viisi palstaa värillisenä. Nettiversiossa kuva on rajattu pariaksi palstaksi.

Ennen yllättävää käsiäänestystä seutuseminaarissa oli kuultu kolmisen tuntia asiantuntijoiden ja virkamiesten näkemyksiä, mihin suuntaan kunta- ja palvelurakenne uudistus on menossa. Pitkin kesää 2006 oli mietitty ja arvailtu myös Hämeenlinnan seudun omia kuntaliitoksen ja palvelutuotannon laajahkoja valmisteluraportteja. Sitten ykskaks yllättäen, yhteisessä seutuillassa kysytään yli kolmen sadan vaikuttajan näkemystä käsiäänestyksellä. Halutaanko olla perustamassa yhteistä koko seudun kattavaa kuntaa? Käsiäänestys oli ohjelmana samalla verryttely ja venyttelyhetki osanottajille. Raajojaan saa luvallisesti oikoa tuntien istumisen jälkeen, luvattiin.

Seutuseminaarin käsiäänestys oli täysin epävirallinen. Se oli neuvoa antava, hetken keskusteluista toteutettu spontaani mielipidekartoitus, eräänlainen ”sotamiesneuvoston kanta”. Suurkuntäänestyksen tulos ei ollut sitova päätös. Se ei velvoita eikä vaikuta mitenkään kunnalliseen päätöksentekoon. Äänestyksen tulos ei sido ketään. Käsiäänestys suurkunnasta ja käsiennosto oli hieman kuin rock-konserteissa ja urheilussa katsomoja rivi riviltä kiertävät aallot; kädet ylös vuorotellen penkki penkiltä, rivi riviltä. Se on mukana olevia sykähdyttävä tunne. Huomataan, että meitähän on monta samassa tilassa ja yhtä aikaa.

Seudun kuntavaikuttajien yhteistilaisuutena seutuseminaari oli luonteeltaan yhteisyyden foorumi. Seutuseminaarin perustarkoitus oli antaa päätäjille uusinta tietoa hankkeesta niin valtion kuin lähikuntienkin kannalta. Luonteeltaan seutuseminaari oli marraskuun 2005 Sisäministeriön ja Kanta-Hämeen maakunnan kuntien yhteistä paras-seminaarista vastaava tilaisuus. Elokuun 2006 seutuseminaari muuttui puhtaasta informaatiotilaisuudesta poliittiseksi foorumiksi, kun seminaarissa ryhdyttiin puhumaan ja ottamaan kantaa suurkuntahankkeeseen puolesta ja vastaan. Näin seutuseminaari politiikan foorumina näytti eräänlaisen ”arenditilaiselta” uudelta tilalta, jossa osanottajat tulivat laajasti nähdyiksi ja tietoisiksi toisilleen siitä, että kuntaliitoksesta ja palvelutuotannosta on erilaisia näkemyksiä, ja erilaisia policyja. Avoimessa seminaarissa ryhmien ja eri kuntien edustajien näkemyserot avautuivat myös medialle, kansalaisyhteiskunnalle ja laajasti seudun medioiden yleisöille.

Elokuun 2006 seutuseminaarissa kiinnostavinta oli, että leikkimielistä esitti lammilainen valtuutettu Päivi Veikkola (kesk.). Valtuustoryhmässään Lammilla Veikkola oli ollut prosessissa itsenäinen, ehkä hieman omia teitään kulkenut valtuutettu. Elokuun 2006 seutuseminaarin tähtenä Päivi Veikkola osasi tempaista paikalla olleet kannattamaan kuntaliitosta, perusteltuaan asiaa lammilaisen vanhuksen näkökulmasta kaksoisroolillaan (Veikkola esitti argumentit hauska näytelmän kaltaisessa esityksessä mummon ja tätä tapaamaan tulleen lähihoitajankin kannalta).

Politiikan tutkimuksen kannalta Päivi Veikkolan esitys oli ”weberiläinen tilapäispolitiikon yllättävä, ratkaiseva väliintulo”. Se oli mielestäni ehkä koko uudistushankkeen ratkaisuhetki Hämeenlinnan seudun kuntien kuntaliitoksen osalta. Poliittisena performanssina Päivi Veikkolan esitys oli seutuillassa omaa luokkaansa. Se vetosi sydämeen. Veikkolan esityksestä lehtiartikkelin erittelyssä vielä hieman tarkemmin tuonnempaa. Myöhemmin tutkielmani diskussiossa tuon Veikkolan performanssin analyysiin myös hahmo-/gestalt-teoreettisen viitekehyksen, sovitettuna seutuseminaarin osanottajien omaan odotushorisonttiin tulevan suhteen, kyse on siitä, nähdäänkö kuntarakenne tilassa a (vuonna 2006) jo valmiiksi, vai keskeneräiseksi, eheytymistä vaativaksi.

6.5.2. Seutuseminaarin merkitys – kuntien edustajat puhumassa keskenään suurkunnasta

Elokuun 2006 seutuseminaari oli merkittävä suurkuntahankkeen vedenjakaja Hämeenlinnan seudun kuntien tulevaisuuden linjauksissa. Seutuseminaarissa oli aistittavissa ainakin kaksi erilaista perusvirtausta ja niiden taustalla olevaa policya. Lisäksi seutuseminaarissa ensimmäistä kertaa erilaiset poliittiset näkemuserot ja linjaukset leimahtivat avoimesti julkisuuteen. Kun aiemmin syksystä 2005 alkaen kuntaremonttia valmisteltaessa paikallisjärjestöjen erilaisia poliittisia linjauksia oli mietitty ja työstetty kunnallisjärjestöjen ”omissa porukoissa”, elokuun 2006 seutuseminaarissa näkemuserot suurkunnasta ja kuntapalvelujen uusimisesta liputettiin kaikkien nähtäviksi. Ne avattiin nyt julkisuudellekin. Tästä syystä media oli pyydettyä paikalla raportoimassa näkemysten vivahteita. Tarkastelen seuraavaksi seutuseminaarin antia niin Hämeen Sanomien lehtijutun, kuin myös illassa esitetyn kahden erilaisen policyn kautta. Ehkä kolmas erilainen policy olisi ollut lisäksi Janakkalan mallia jättäytyä omilleen, mutta sitä seutuseminaarissa ei kovin paljoa käsitelty. Lisäksi käytän tulkinnassa omaa tietoa, sillä seurasin seutuseminaaria myös paikalla olleena uutistoimittajana ilta (klo 18.00 – 22.30:een).

Kuntapäätäjille alkoi hahmottua viimeistään elokuussa 2006, että Hämeenlinnan seudulla oli käynnissä kaksi erilaista ja keinoiltaan selkeästi toisistaan poikkeavaa kuntauudistuksen policya. Oli ensinnäkin valtion vaatima virallinen kunta- ja palvelurakenne eli paras-uudistus. Paras-hanke oli aloitettu vuosi aiemmin. Toisaalta oli kilpaileva valtion paras-linjausta pitemmälle menevä ja keinoiltaan kunnianhimoisempi seudullinen ”patu-hanke”. Hämeenlinnan seudun ”Patu” oli yhdentävä kuntien palvelutuotanto ja sitä kautta yhdistyvä kuntarakenne Hämeenlinnan seudulla.

Valtion paras-hankkeesta oli pyydetty puhumaan sisäministeriön neuvotteleva virkamies Arto Koski. Seutukunnan omasta policysta kertomassa oli patu-hankkeen valmistelusta vastaava projektipäällikkö Aija Tuimala. Tuimalan esityksen ydin oli, että Hämeenlinnan seudun yhteinen työssäkäyntialue ja kuntien entisestään tiivistyvä yhteinen palvelutuotanto olisivat johdonmukainen ja riittävä peruste edetä kohti yhteistä suurkuntaa. Tuimalan johtopäätös ja viesti oli että seudun kuntien tulee pyrkiä koko seutukunnan yhteiseen palvelutuotantoon. Johdonmukaisin ja helpoin keino tähän olisi kuntaliitos. Pienet kunnat liittyisivät Hämeenlinnaan. Samalla seutukunnan kuntayhtymät purettaisiin ja suurkunnassa poliittinen ohjaus, hallinto ja talous toimisivat nykyistä paremmin. Tuimalan analyysi ja johtopäätökset pohjautuivat vuonna 2006 työstettyihin selvityksiin

Tuimalan esitykselle vastakkainen policy seudulla oli muutaman pienen kunnan ja erityisesti keskustalaisten poliitikkojen tavoittelema Hämeenlinnan seutuvaltuuskunnan linjausta hitaampi ja valtion paras-linjausta noudatteleva eteneminen asiassa. Ehkä keskustalaiset tavoittelivat uudistuksessa juuri kuntapalveluiden uudistamista esim. pyrkimällä avaamaan markkinoita palveluiden hankkimiselle markkinoilta. Sitä vastoin keskustalaisten tavoite kuntarakenteen tiivistämiseen esim. kuntaliitosten avulla oli ainakin Hämeenlinnan seudulla vähintään pidättyvä.

Ennakkoon, ja jälkikäteenkin Sisäministeriön paras-hankkeen linjauksen kiistakapulana oli ollut kysymys kunnan asukasluvusta peruspalvelujen, kuten perusterveydenhuollon toteuttamisessa: joko tasan 20 000 asukasta, tai sen tuntumassa oleva asukasmäärä, kuten sekin, kuinka lujasti valtio pitää tästä kiinni. Kunnan asukasmäärän rajana 20 000 asukasta tai sitä enemmän tai vähemmän oli tärkeä kysymys etenkin perusterveydenhuollossa. Hämeenlinnan seudulla 20 000 asukkaan minimi tarkoittaa sitä, että ainoastaan Hämeenlinna on tiukasti ottaen riittävän suuri kunta selvittääkseen perusterveydenhuollosta itse. Yli 16 000 asukkaan kasvava Janakkalakin oli liian pieni perusterveydenhuollon toteuttajaksi. Ainakaan Janakkalan terveyskeskus ei olisi riittävän suuri, oli useimpien näkemys asiasta.

Elokuun 2006 seutuseminaariin oli ladattu näin voimakkaita odotuksia etukäteen. Valtiolta odotettiin tiukkaa linjaa ja valtion odotettiin asettuvan vaatimuksineen enemmän Hämeenlinnan suurkunnan kuin itsenäiseksi jäävän Janakkalan, tai muiden itsenäisyyttä tavoittelevien kuntien rinnalle. Hämeenlinnan seudun suurkuntaa muodostavien päättäjien keskuudessa oli halu näyttää, että kuntatalouden vaikeudet tunnetaan. Kuntatalouden kriisitietoisuus oli omaksuttu. Julkisiin palveluihin tarvittavan työvoimansaantikin pelotti kunnanjohtajia ja kuntapäättäjiä seudulla.

Aivan ilmeisesti Hämeenlinnan seudun kuntien edustajat olivat keskikesän 2006 aikana keskuudessaan pohtineet palvelutuotannon ja kuntarakenteen yhdistämisen haastetta. Seutuhallitus oli alkukesästä, kesäkuussa 2006 lähettänyt kunnille kesälukemiseksi kaksi Aija Tuimalan kokoamaa raporttia. Lisäksi maan hallituksessa oli kesäkuun lopussa päädytty kompromissiin tulevan paras-puitelain sisällöstä. Hämeenlinnan seudun kuntapäättäjät olivat näin hyvin informoituja hankkeista, mutta lopullinen sysäys puoleen tai toiseen oli ottamatta.

6.5.3. Odotukset purkautuvat sitten kuntaliitoksiksi?

”Valtuutetut hyppäsivät pystyyn suurkunnan puolesta” lehtiartikkeli kertoo innostuneesti sen, että ”seutuseminaarissa moni uskoi suuruuden ekonomiaan, mutta epäileviäkin puheenvuoroja kuultiin”. Juttu kertoo myös seutuseminaarin yllättävästä käsiäänestyksestä ja jutun selostuksen ingressi tulee sitten selkeään johtopäätökseenkin käsien noston perusteella.

” Jos patu-seminaarin osanottajista olisi kiinni, Hämeenlinnan seudun seitsemästä kunnasta voisi hyvin muodostaa uuden yli 70 000 asukkaan kaupungin”, lehtiteksti hehkuttaa täsmällisesti kuntapäättäjien ja virkamiesten mielipidevaihtoa. Seutuseminaarin selostus lehdessä kuvaa monipuolisesti seutuseminaarin illan näkemykset. Paikalla itsekin olleena, mielestäni lehden selostus onnistuu journalistisesti oikein hyvin. Hämeen Sanomat (17.8.2006). Lehden selostus on tietoinen siitäkin että, käsiäänestyksessä ei asioita päätetä.

Hämeen Sanomien selostus (17.08.2006) muistuttaa, että aiemmin samana päivänä (16.08.2007), ennen seutuseminaaria, Hämeenlinnan seudun seutuvaltuuskunnassa asiasta oli

äänestetty asiasta. Seutuvaltuuskunnassa keskustalaiset kuntien edustajat olivat vastustaneet kunnille annettua suositusta patu-selvitysten johtopäätösten hyväksymistä. Keskustalaiset olivat hävinneet seutuvaltuuskunnassa äänestyksen 22- 6. Seutuvaltuuskunnassa janakkalaiset olivat lisäksi äänestäneet asiassa tyhjää, koska Janakkala ei ollut suurkuntahankkeessa lainkaan mukana.

Illan seutuseminaarissa janakkalaiset olivat silti mukana. Ennen kunnille annettua kuntaliitossuositusta seutuvaltuuskunta ja jäsenkunnat olivat saaneet perusselvitykset kuntarakenteesta ja palvelutuotannosta alkukesästä 2006. Selkeän tulkinnan ja ”briifauksen” suosituksista päättäjät saivat kuitenkin vasta elokuun seutuseminaarissa.

Raporttien johtopäätökset päätyvät esittämään suurkuntaa. Täsmällisiä laskelmia eduista ja haitoista ei ole vedettävissä, muistutettiin kuntapäättäjille. Hämeenlinnan seudun kunnille tehdyt ”patu-selvitykset” ovat kymmenien sivujen suuruisia kukin: yhteensä sivuja niissä satakunta. Kuntapäättäjien saamista raporteista ensimmäinen on nimeltä ”Palvelurakenneselvitys 1.6.2006” (runsas 30 sivua). Toinen perusselvitys on nimeltään ”Kuntarakenneselvitys 30.6.2006” (yli 50 sivua). Lisäksi seminaarin yhteydessä 2006 kullekin kunnalle oli saatu tilatut peruslinjaukset kunkin kunnan palvelutarpeista, väestökehityksestä ja taloudesta vuoteen 2025, nimeltä ”Selvitys palvelu- ja toimintamallien uudistamiseksi 2006” (42 sivua). Tähän viimeiseen raporttiin luottamushenkilöt pääsivät tutustumaan vasta seminaarin jälkeen, oman kunnan johdon avulla.

Kuntaraporttien sisältöihin päättäjät pääsivät tutustumaan pikaisesti illan seutuseminaarissa power-point dia-show-esityksenä ja tämän jälkeen itsenäisesti kunnissaan, niin uusia ennusteet olivat. Keskikesällä 2006 laajahkoihin selvityksiin olivat tutustuneet vain kunnanjohtajat, muutamat johtavat kuntavirkamiehet ja kunnanhallitusten sisäpiirit. Seutukunta oli kuitenkin etenemässä monin osin ripeämmin kohti suurkuntaa kuin mitä valtiokaan vaatii. Hämeenlinnan seudulla oli tutkittu asiaa vuoden 2006 aikana perusteellisesti. Kuntaliitoksia aprikoiville kunnallispoliitikoille oli muistutettu, että valtio suosittaa ja voi pakottaakin liitoksiin. Kuntaliitosten edistämistä ohjaavien ns. ”porkkanarahojen” epäiltiin hupenevan kun liikkeellä olevia kuntaliitoksia oli monia.

Valtio oli lisäksi asettanut kuntaliitosrahojen houkuttimiksi sen, että nopeat saavat enemmän. Kuntaliitosten porkkanarahojen oli määrä olla suurimmillaan kauden alussa vuosina 2008 ja 2009. Sen jälkeen liitosrahojen määrän oli ilmoitettu alkavan aleta. Viimeisenä uhkana oli se, että jos liitoksia ei synny, valtiolla voi tarvittaessa olla pakkokeinoja saattaa huonossa taloudessa olevia kuntia suuremman yhteyteen. Järkevää olisi näin toimia nopeasti ja kerätä suurimmat liitosrahat.

6.5.4. Onko 20 000 asukasta tavoitteena sittenkään velvoite?

Elokuussa 2006 sisäministeriön neuvottelevan virkamiehen Arto Kosken viesti kuntaministeri Hannes Mannisen esikunnasta Hämeenlinnan seudun kuntapäättäjille oli kuitenkin yllättäen se, että

”20 000 asukkaan rajasta ei ole mitään lopullista päätöstä, ehdotonta rajaa ei ehkä tulekaan”. ”Esimerkiksi jos kuntayhteistyössä on mukana neljä kuntaa ja 19 000 asukasta, ja jos siihen on hankalasti saatavissa yli 20 000 asukkaan alue, ehkä silloin voisi kelvata 19 000 asukasta” arvioi Arto Koski Hämeenlinnan seutuseminaarissa.

”tämä on kyllä iso haaste, puhelimet soivat jo Sisäministeriössä tämän takia”, Koski viestitti lisäksi epäsuorasti, että loppukesästä 2006 Vanhasen 1.hallituksessa ei tavoitella enää kovaa vääntöä uudistuksesta. Maan hallituksessa olevien puolueiden kesken (kesk + sdp + rkp) uudistusta ei haluttu torpedoida, vaan hallituspuolueiden tarkoituksena oli tukea kesäkuussa 2006 saavutettua kompromissia. Tarkoitus on edetä kesäkuun lopussa syntyneen kompromissin mukaisesti (omat muistiinpanoni Kosken esityksestä 16.08.2006 Hämeenlinnassa). Eduskuntavaalit olivat tulossa kevättalvella 2007

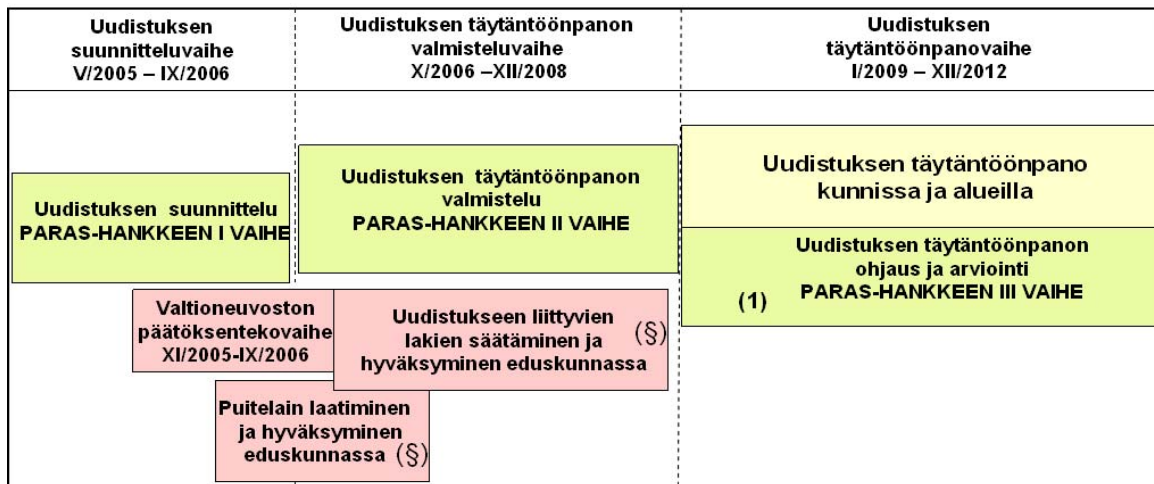
Hämeen Sanomien selostuksen lisäksi vastaavien omien reportterimuistiinpanojeni ja illasta hankkimieni power-pointien mukaan sisäministeriön Arto Koski jäseni myös Matti Vanhasen ensimmäisen eli ns. ”punamulta hallituksen” Perras-hankkeen politisoinnin kuulijoille selkeästi.

Kunta- ja palvelurakennemuudistus oli vuoden 2006 aikana ollut suurimmaksi osaksi virkamiesvalmistelua. Kesäkuun lopusta 2006 lähtien lakitekstiä oli kirjoitettu suomeksi ja ruotsiksi. Koski sanoi, että uudistuksen poliittiselle käsittelylle on lisäksi jätetty aivan oma tilansa ja aikansa. Politisointiin ja aiheella politikointiin olisi varattu muutama viikko syyskuussa 2006. Poliittinen prosessi oli näin Paras-hankkeen etenemisen varmistamiseksi määritelty kestoltaan ennakkoon vajaaksi kuukaudeksi. Paras-uudistus oli valtion policyna hahmotettu ja jäsennetty etukäteen hyvin täsmällisesti: jopa ennakkoon sille oli varattu päivät hallituspuolueiden kesken, mahdollisille poliittisille ulostuloille julkisuudessa. Arto Koski Hämeenlinnassa (16.08.2006).

Kunnille annetaan valtion paras-uudistuksessa mahdollisuus saada taloutensa ja palvelunsa kuntoon joko itse tai yhdessä naapurikuntien kanssa. Jos näin ei tapahdu, vuonna 2009 maan hallitus voi puuttua asiaan ja velvoittaa kriisikuntia yhteen, tai muulla tavoin järjestämään palvelut niin, että ne turvataan kaikille kuntalaisille tasavertaisesti.

Kunta- ja palvelurakennemuudistushanke

Uudistushankkeen vaiheet ja aikataulu

kaavio: Sisäministeriön Arto Kosken power-point esityksestä Hämeenlinnassa (16.8.2006).

Koski painotti vielä, että aikaa kunta- ja palvelurakenne puitelain poliittiseen käsittelyyn ja uudistuksella politikoidmiseen oli syksyllä pari kolme viikkoa syyskuussa 2006. Oheinen aikatauluttaminenkin osoittaa maan hallituksen ja Sisäministeriön polycyn. Uudistus etenee hyvin kirjoitetun ja ohjatun käsikirjoituksen mukaisesti.

Sisäministeriön keskeinen viesti oli siis Hämeenlinnassa (16.08.2006), että Vanhasen 1.hallitus kannustaa kuntia kuntaliitoksiin ja suosiossa ovat monen kunnan yhteenliittymät. Tiukkaa 20-tuhannen asukkaan kuntakokoa ei tavoitella, vaikka sellainen olisikin Kosken mielestä suotava. Kun kuntaliitoksia tehdään, kunnilla tulisi olla rajanaapuruutta, vaikka aivan kaikissa tapauksissa tämäkään ei ole pakollista. Kosken arvion mukaan tekeillä oleva puitelaki on joustava ja antaa kunnille aikaa järjestää asiat. Jos maassa on taloudellisia kriisikuntia vielä vuonna 2009, tarkastellaan kuntarakennetta uudelleen. Koski muistutti myös, että Hämeenlinnan seudun esimerkkiä seurataan koko maassa kiinnostuneena. Muitakin kiinnostavia ratkaisuja oli. Salon seudullakin tavoiteltiin monen kunnan kuntaliitosta, kuten Hämeenlinnan seudulla.

Kiinnostava kysymys, mikä oli saanut hallituksen löytämään suhteellisen helposti yhteisen linjan kuntauudistuksessa (kesäkuussa 2006, vai oliko linja ollut kaiken aikaa jo 2005 aikana).

Kysymys on perusteltu, sillä lähes aina aiemmin viime vuosikymmeninä pyrkimykset suurempiin kuntiin ovat epäonnistuneet. Maan sanomalehdet olivat kesä-heinäkuun vaihteessa nimenneet uudistuksen laihaksi kompromissiksi ja liian väljäksi puitelaksi. Voisi kuitenkin ajatella, että puitelaki on ollut kuitenkin poliittisesti se, mitä on tavoiteltukin, mutta mitä muuta?

Kun ennen puitelain jäsentymistä oli julkisuudessa puhuttu mm. modernista uudistuksesta (valtiovarainministeri Eero Heinäluoma talvella 2006) ja kun pääministeri Matti Vanhanen ja kuntaministeri olivat vahvasti sitoutuneet uudistukseen, voi kysyä, mihin osaan sitä on sitouduttu. Kuntapalvelujen turvaamiseen, kuntapalveluiden uudistamiseen, kuntarakenteen uudistamiseen? Ehkä yksinkertaisin vastaus on, että kaikkeen tähän, mutta ennen muuta niiden takaa tulevaan kolmanteen tekijään talouspolitiikkaan, valtion ja kuntien menojen kasvun hidastamiseen ja ehkä alentamiseenkin tulo- ja pääomaveroyalennusten myötä. Olisiko niin, että sitouduttaessa moderniin palvelujen turvaamiseen ja uudistamiseen, sitoudutaan ennen muuta talouspolitiikassa uusliberalismiin ja yritysten globaalisen kilpailukyvyn vaatimuksiin.

Julkisesti asiaa ei kuitenkaan ole sidottu tai yhdistelty näin. Menojen kasvun hillitseminen, palveluiden tehokkaampi tuotanto ja pyrkimys julkisten palveluiden hankkimiseen markkinoilta ovat kuitenkin yleisiä uusliberalismin tunnusmerkkejä. Kun kuntauudistusta voi jatkaa mikä hyvänsä enemmistöhallituskoalitio (kesk + sdp, tai kesk + kok, tai sdp + kok), voisi ajatella, että hallitusohjelmien yhteinen nimittäjä on talouspoliittinen uusliberalismi eri muodoissaan. Sitä se on ollut tietysti 1980-1990-luvun vaihteesta alkaen

Runsas puoli tuntia kuntauudistuksesta puhuneen Sisäministeriön Arto Kosken perustuntuma ja yleisölle välittämä viesti oli se, valtion päässä puitelaki (kunta- ja palvelurakenne uudistus) oli juristien teknisessä valmistelussa, kesän ja syksyn 2006 aikana. Puitelain yhteydet voimassa olevaan muuhun lainsäädäntöön selvitettiin ja sovitettiin yhteen. Lain kääntäminen ruotsiksikin vei aikansa. Hämeenlinnan seudun kuntien aktiivisuus asiassa, kuten Salon seudun kuntien vastaava kuntaliitoshanke kiinnostivat ja niitä seurataan, arvioi Koski. Maan hallituksen paras-uudistus etenee kuitenkin omia raiteitaan ja Hämeenlinnan seutu omiaan, antoi Koski ymmärtää.

Yleistulkintani Kosken esityksestä ja monituntisesta seutuseminaarista paikalla olleena ja siitä lehdestä niin ikään jälkikäteen lukeneena, täsmentyy näkemykseen, että valtio oli tavoitellut kunta-

ja palvelurakenteen puitelailla sitä, että tietty minimi palvelutaso voidaan tarjota missä hyvänsä kunnassa asuvalle. Niin pelkosenniemiäinen kuin lammilainenkin voivat luottaa ja odottaa saavansa kunnallisia perusterveyspalveluja tavalla tai toisella.

Hallituksen policy oli siis varmistaa se, että koko maassa, missä hyvänsä kunnassa on tarjolla tietty, sovittu ja laissa vahvistettu määrä kunnallisia peruspalveluja. Tähän tavoitteeseen pääsemisen keinona voi olla pienten kuntien liittyminen yhteen suuremmaksi, mutta muitakin keinoja voidaan käyttää. Esimerkiksi palvelujen ostaminen markkinoilta on mahdollista, niin sekin, että kunnat tuottavat palveluja yhdessä. Kuntien välisten maarajojen ei tulisi myöskään estää palvelujen käyttämistä kuntarajojen yli, muistuttivat ainakin neuvotteleva virkamies ja Kuntaliitto asiassa..

Millaista policya Sisäministeriö ja maan hallitus sitten puitelaillaan oikein tavoittelivat?

Kun aiemmin olin epäillyt työssäni, että hallituksen policyna olisi ollut julkisten kuntapalvelujen tietoinen vähentäminen, aivan näin jyrkkää julkisen hyvinvoinnin karsintaa ei tavoiteltukaan. Uudistuksen valmistelun aikana oli maan hallitukselle käynyt selville, että esimerkiksi EU:n kilpailusäädökset eivät edellytä aivan niin jyrkkiä toimia palvelujen avaamisessa markkinoille kuin suomalaisessa julkisuudessa vuosina 2005 ja alkuvuodesta 2006 mediassakin laajasti raportoitiin ja vaadittiin. EU:n kilpailuvaatimusten täsmentyessä Vanhasen 1.hallituksessa aivan ilmeisesti lievennettiin kunta- ja palvelurakenne uudistuksen puitelain vaatimuksia niin, että uudistusta voivoisi jatkaa millä hyvänsä hallituspohjalla Hannes Mannisen jälkeenkin. Uudistuksen kunnian himon tasosta ehkä tingittiin hieman, mutta suunnasta ei. Julkisia palveluja kyllä, mutta edullisesti.

Puitelaki on luonteeltaan väljä tavoitelaki. Se ei sisällä sellaisia velvoittavia keinoja ja vaatimuksia kunnille kuin ehkä aiemmin oli odoteltu. Puitelaki jätti keinot kuntien itsensä työstettäväksi ja valittaviksi. Puitelaki ei tältä osin uhannut kuntien autonomiaa, itsehallintoa.

Hallitus tunnusti uudistuksessa näin kuntien erilaisuuden. Oliko puitelaki sitten poliittinen kompromissi; varmaan sitäkin. Olisiko puitelaki ollut osa modernin projektia? Ehkä joltain osin se siltä vaikuttaa, sillä se tavoittelee nykyajan työssäkäyntialueiden pohjalle muodostuvia kuntarakenteita. Silti ehkä vieläkin enemmän kuin osa suoraa modernin projektia, puitelaki on linjapäätös, että hyvinvointipalveluja ei aleta purkaa, vaan kunnat velvoitetaan huolehtimaan niistä. Näin kunnallisten peruspalvelujen turvaamistavoitteen kautta se on tietysti osa modernin hyvinvointivaltion projektia: kuntalaisia ei jätetä yksin markkinoille tarpeineen, vaan kuntalaisten tarpeet voidaan toteuttaa ja turvata joko kunnan palveluina tai markkinoilta ostettavina palveluina.

Keinojensa suhteen puitelaki silti on mielestäni jotain muuta ja uuttakin. Siitä avautuu myös mahdollisuus kunnille hankkia palveluja markkinoilta. Osin kuntalaisillekin se avaa mahdollisuuden valita itse käyttämiään julkisia palveluja. Puitelaki on eräänlainen tavoitteiden ja toteuttamiskeinojen hybridi. Se on policyna yhtä aikaa niin modernia kuin myöhäismoderniakin. Puitelain keinojen avoimuus jätti kuntapäätäjät ymmälleen, pettyneiksikin. Kovaa patistelua kuntaliitoksiin ei tullutkaan valtiolta. Valtio oli silti patistamassa kuntia uusimaan ajattelua ja ratkaisuja palvelujen tuottamisen suhteen. Mutta mitä Hämeenlinnan seudulla tavoiteltiin?

Ehkä Hämeenlinnan seudulla tavoiteltiin valtion esitystä enemmän. Tavoiteltiin suurkunnan myötä hyppyä aivan uudelle tasolle. Haluttiin mallioppilaaksi kuntauudistusta toteuttavien joukossa. Haluttiin olla uudistajien eturivissä, kuten media oli kertonut jo syksystä 2005. Poliitikassa kaikilla on ambizioita. Lehtitekstejä ja virallisia asiakirjoja ja esityslistoja lueskellessa toimijoiden motiivit ja ambitiot eivät juuri näy. Poliittisen kunnian himon toikin selvästi uudistuksessa esille vasta

marraskuussa 2007 Hattulan kunnanjohtaja Martti Pura. Kun kuuden kunnan kuntaliitos oli varmistunut Hämeenlinnan seudulla (27.11.2007) Pura sanoi Radio Hämeen radiohaastattelussa kollegastaan Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellsténistä, että Hellstén on kuntauudistajana nuori, kunnianhimoinen mies.

Martti Puran arviota on varmaan poliittisesti pätevä ja relevantti. Pura oli itse aikanaan keskustan nuori, kunnianhimoinen varapuheenjohtaja. Martti Pura oli myös rohkea ja kunnianhimoinen maa- ja metsätalousministeri Esko Ahon hallituksessa 1990-luvun alussa. Pura oli Suomen maatalousministereistä se, joka oli avaamassa Suomen maataloutta maailmalle EU-ratkaisun yhteydessä. Pura myös otti rohkeasti vastaan kaiken sen painostuksen ja uhkailun, jota sai maan EU-jäsenyyden takia. Hämeenlinnalaisen Tapani Hellsténin kunnianhimossa Pura tunnisti ehkä oman poliittisen kunnianhimonsa. Poliittista kunnianhimoa Puralla on tietysti sekkin, että puolustaa kunnanjohtaja Hattulan kuntaitsenäisyyttä. Mahdollista painostusta ja ulossulkemistakin vastaan.

6.5.5. Poliitiikkaa ja suuruuden ekonomiaa

Kun Hämeenlinnan seudulla oli ihmetelty ja odoteltukin julkisuudessa, että suurkuntahankkeesta ei synny suurta poliittista kiistaa, vaan hanke etenee kunnanjohtajien syksyn 2005 linjausten mukaisesti, politiikka ryöpsähti kuitenkin sitten esille yllättäen elokuussa 2006. Ensimmäisenä poliittisuuden suuntaan satojen kuntavaikuttajien elokuun seutuseminaarissa liputti keskustan Hämeen piirin toiminnanjohtaja Matti Kaunisto. Jo ennen elokuun 2006 seutuseminariakin monet keskustalaiset kunta- ja muut seutuvaikuttajat olivat olleet erimieltä Hämeenlinnan suurkunnan tavoitteesta, kuten myös kunnille annetusta suosituksesta pyrkiä kohti yhtä yhteistä suurkuntaa. Julkisuudessa kuitenkin uuden suurkunnan perustamisen linjaukset ja linjaerot oli hahmotettu ja raportoitu eri kuntien välisiksi eroiksi, näin oli tehty erityisesti vastakkainasettelu: Janakkala vastaan Hämeenlinna, tai Janakkala vastaa muu seutukunta. Hattula vastaan Hämeenlinna jne.

Avaus julkiseen politiikkaan ja hankkeella politikointiin julkisuudessa oli seutuseminari (16.08.2006). Seminaarissa hanke politisoitui talouden ja erityisesti suuruuden ekonomian, kuntaitsenäisyyden, kuten itse politiikan itsenäisyyden, sen autonomiakin suhteen. Poliitiikka ei jäänyt tarpeettomaksi. Keskustan Hämeen piirin toiminnanjohtaja Matti Kaunisto kysyi julkisesti ääneen (16.08.2006) "halutaanko täällä antaa valta pienelle porukalle, vai onko se rikkautta, kun on paljon ihmisiä kunnissa päättämässä asioista?", Kaunisto (Hämeen Sanomat 17.08.2007). Lisäksi piirin toiminnanjohtaja kysyi omien muistiinpanojeni mukaan suoraan retorisesti auditoriossa "eikö täällä ketään kiinnostakaan valta".

"Minua se kiinnostaa ainakin, muussa tapauksessahan sitä tekisi itsensä tarpeettomaksi ja samalla työttömäksi, jos politiikkaa ei olisi", painotti keskustan toiminnanjohtaja Matti Kaunisto. Seutuseminarin muistiinpanojeni mukaan keskustan Matti Kaunisto oli ehkä tilaisuudessa ainoa ääneen puhunut, joka toi avoimesti ja kunniallisesti esille politiikan. Kaunisto toi politiikan esille ilmiönä, "politiikkana an sich", valtataisteluna ja keinoina erilaisiin asioihin.

Kaunistolle politiikka tuntui olevan suureksi osaksi arvo sinänsä, mutta samalla voimakenttä ja prosessi, joka takaa mukana oleville vähintään työn, hivin ja muun vaikuttamisen. Keskustan toiminnanjohtajalle politiikka ja paikallinen vaikuttaminen takaavat väylän ja keinot pitää kuntakenttä ja luottamushenkilöt ojennuksessa puolue toimiston, puoluepiirin ja puoluejohdon

linjauksien takana ja tukena. Vaikka muiden puolueiden puoluepiirien paikalla seutuseminaarissa olleet toiminnanjohtajat eivät puhuneetkaan seutuillassa yhtään mitään, ei ole mitään syytä olla olematta, etteikö kukin heistä niin, sosialidemokraattien kuin kokoomuksenkin vastaava toiminnanjohtaja olisi voinut kysyttäessä allekirjoittaa keskustalaisen kollegansa näkemyksen ammattimaisen puoluepolitiikan merkityksestä.

Mutta kun sosialidemokraattien ja kokoomuksen toiminnanjohtajakollegat eivät ottaneet osaa heille tarjottuun puheenvuoroon, seudun kuntien politiikkaa suhteessa suurkunnasta poisjääviin kuntiin jäi pohtimaan vain toiminnanjohtaja Kauniston puoluetoveri, entisen maatalousministeri Martti Puran poliittinen avustaja Ahon hallituksessa ja nykyinen Kalvolan kunnanvaltuuston puheenjohtaja, toimittaja Jukka Viitaniemi. Viitaniemi (kesk.) pääsi käyttämään taitavasti seutuillassa avautunutta tai avoimeksi jätettyä tilaa ja Viitaniemi saattoi ironisesti provosoiden johtaa keskustelua valtiollista retoriikkaa käyttäen näennäiseen ulkopolitiikkaan kysymällä ”miten uusi suurkunta hoitaa ulkopolitiikkansa suhteessa hankkeesta poisjäävään ”albanisoituvaan Janakkalaan”, joka aikoo pärjätä omillaan”.

Viitaniemi toi retorisesti esille myös kuntaliitoshankkeen intohimoisen puolen nimittämällä kuntaliitoslinjaa ”suurkuntakiimaksi”. (Omat muistiinpanoni seutuseminaarista 16.08.2006). Jälkikäteen Viitaniemen vapaamuotoisia puheenvuoroja arvioitaessa, ne hahmottuvat mielestäni eräänlaiseksi ”äijä-puheeksi”, hieman retorisesti yliampuvaksi, osin ehkä vanhahtavan kekkoslaistakin tyyliä tavoitteleviksi puheiksi. Kekkosen ilmaus esim. ”saatanan tunarit” on joltain osin lähellä tällaista ”äijä-puhetta”. Siihen liittyy lisäksi voimakas emotio, paatos.

Kuntaitsenäisyyttä valtiolliseen itsenäisyyteen verrannut Viitaniemen pääsi näin johtamaan avointa keskustelua kohti värikästä verbaalista heittälyä puoleen jos toiseenkin. Valtioiden ulkosuhteita kuntien välisiin suhteisiin rinnastanut Viitaniemen ironinen retoriikka tarttui osin muihinkin puhujiin. Suurkuntaan epäilevistä hauholaisista ja Hauhosta alettiin käyttää nimitystä ”Afganistan ja talebanit”. Kovin laajasti seutuseminaarissa ei jatkettu suurkunnan politisointia. Keskustalaisten tapaan vihreiden lammilainen valtuutettu Jukka Ruuhijärvi pohti, mitä seudun ja kylien asukkaiden osallistumis- ja poliittisille vaikutusmahdollisuuksille tapahtuu suurkunnassa. Ruuhijärvi epäili syntyvän demokratian vajetta uudessa suurkunnassa. (omat muistiinpanoni illasta).

Millaista politisointia ja aiheella politikointia seutuseminaarissa keskustan puhujat sitten tavoittelivat? Päällimmäisenä oli huoli kuntaitsenäisyydestä, itsenäisyyden ja suvereenisuuden korostus. Toinen selvä painopiste oli keskustan desentralisaatiosta nouseva epäily siihen, että suurkunnassa valta keskittyy kaupunkiin. Kolmas ja ehkä mukana olijoille kiinnostavin ja kutkuttavin ominaisuus asiassa oli mahdollisuus pelailta politiikalla ja poliittisilla ratkaisulla. Juuri tätä ehkä tarkoitettiin retorisella kysymyksellä, ”eikö ketään muuta täällä kiinnosta valta”.

Kiinnostavaa suurkunnan kannattajien puolueessa, siis elokuun 2006 seutuseminaarin enemmistön keskuudessa oli, että esille otettuun uhkaan politiikan katoamisesta ei kukaan ottanut kantaa. Kysymykseen ei edes vastattu. Kannanotto ja vallan osoittamisen keinohan sekin tietysti on, on tarpeeksi valtaa vastata tai olla vastaamatta esitettyihin kysymyksiin. Kun on valtaa, voi lisäksi valita kysymykset mihin haluaa vastata ja miten niihin vastaa. Elokuussa 2006 Hämeenlinnan seudun kuntaliitoshankkeen politisoijat olivat alakynnessä, kun kysymyksiin ei vastattu. Keskustalaisilla oli kuitenkin keinoja kyseenalaistaa ja vastustaa suurkuntaa niin illan puheissa, kuten myös erityisesti omissa kunnissaan ja poliittisissa ryhmissä. Keskustalaisten suurkuntaa vastaan haraaminen oli luonteeltaan seudullista oppositiopolitiikkaa. Oppositio ei tuottanut selvää vastaehdotusta, toista polycya, mutta suurkuntaa, palvelujen ja vallan keskittämistä vastustettiin. Oppositio uskoi, että entistä seutuyhteistyötä jatkamalla turvataan kuntaitsenäisyys,

kuten palvelutkin. Jopa valtion puitelain vaatimuksia monet pitivät kuntaitsenäisyyden uhkana.

Kun jatkaa Hämeen Sanomien artikkeliin ”Valtuutetut hyppäsivät pystyyn suurkunnan puolesta” (17.08.2006) erittelyä tarkentamalla otetta erilaisista politiikan valintatilanteista tradition, modernismin ja myöhäismodernismin suuntaan, kuntapäätäjien asetelmat ja jännitteiset odotukset alkavat avautua. Hämeenlinnan seudun seutuseminaarissa oli kuin olikin aistittavissa politiikka: politiikka isolla P:llä, erityisesti luottamushenkilöjen asemana suhteessa äänestäjiin. Poliitiikka oli lisäksi ollut kaiken aikaa kuntapäätäjien mielissä ja viiteryhmissä puheenaiheina.

Ehkä kaiken aikaa kulisseissa lymynnyt politiikka ryöpsähti median päänäyttämölle seutuseminaarissa. Julkisuuteen politiikka, puolesta ja vastaan puhumisena, ei ollut juuri tätä ennen päässyt. Elokuun 2006 seutuseminaarissa illan esitelmien ja mielipidevaihtojen jälkeen politiikka alkoi kuitenkin näkyä ja pursua ulos yhden jos toisenkin puhujan esityksestä. Seudun suurimmat vaikuttajat eivät illan keskusteluun jostain syystä ottaneet osaa, vaan kuuntelivat ja kuulostelivat tunnelmaa. Näin seudun kuntien pienemmät tähdet pääsivät hetkeksi loistamaan ammattikorkeakoulun auditorion seutuilla. Kaiken aikaa kuntaliitoksista vallinneet vastakkaiset käsitykset ryöpsähtivät näin julkisuuteen elokuun seutuseminaarissa. Kiivasta kirjoittelua kuntaliitosesityksestä jatkui marraskuuhun 2006.

Media oli jostain syystä tavoitellut ja tarjoillut jutuissaan aiemmin vuonna (2005 – 2006) kuntauudistuksesta ehkä eräänlaista riippumatonta asiantuntijanäkemyttä, ikään kuin sellainen kiistakysymyksistä olisi olemassa. Varsinkin kun kunnanjohtajien tavoittelema suurkunta modernina palvelujen tilaaja-tuottaja ratkaisuna saattavat modernisuutensa julkisivun taustalta paljastua sovelletuksi uusliberalismiksi, uudeksi managerivetoiseksi julkishallinnoksi ”new public managementiksi”. Jopa kunnallispoliitikotkin olivat julkisuudessa ja epävirallisesti vakuutelleet toisilleen, että nyt ollaan tekemässä niin tärkeää ratkaisua, että sitä ei politiikalla pilata.

Näin myös suurkunta ja kunnanjohtajien tavoitteet suurkunnasta olivat olleet erittäin poliittisia valintoja. Rationaalia modernia kuntauudistusta tavoitellut media olikin saattanut aiemmin häivyttää talvella 2005 – 2006 kulisseissa lymyilleet verevät kiistelyt ja mielipidevaihdot lukijoiltaan ja kuulijoiltaan. Konfliktit olivat näkyneet hämäläisessä julkisuudessa kuntien välisinä, etenkin Janakkalan ja seudun muiden kuntien välisinä kiistoina. Konfliktit oli lisäksi tarjottu valtion ja kuntien välisenä vääntönä. Erittäin harvoin konfliktit oli otettu esille mediassa Hämeessä edustettujen puolueiden kunnallisjärjestöjen voimainkoetuksina.

Myöskään kunnallisjärjestöjen jäsenten välisiä kamppailuja vallasta, näkyvyydestä ja vaikuttamisesta, ei juuri tuotu esiin. Vuodenvaihteessa 2005-2006 julkisuudessa oli ollut vihreiden Kirsi Ojansuun ja sosialidemokraattien Erkki Niemistön vääntö seutuhallinnossa ja kaupunginhallituksessa olleet lähes ainut julkisuuteen näkynyt oire erilaisista odotuksista kuntauudistuksessa. Konflikti saattoi myös olla valtakunnan politiikan projisointia paikallistasolle. Vihreät oli oppositiopuolue ja opposition tehtävä on arvostella ja kritisoida hallituksen politiikkaa. Niemistön ja Ojansuun julkinen kiistely vuodenvaihteessa 2005-2006 saattoi osin korvata myös hämeenlinalaisten sosialidemokraattien sisäisen kiistelyn: sitä ei tullut julkisuuteen, vaikka seutuhallituksessa sosialidemokraattien sanottiin joustaneen liikaa keskustakuntien suhteen.

6.5.6. Mummo Liesosta lämmitti sydämet

Seutuseminaaria elokuussa 2006 Hämeenlinnan seudulla kuumentanut käsiäänestys kuntaliitosesityksistä syntyi lähes spontaanisti, yhteisenä ohjelmanumerona. Lammilaiselta keskustan kunnanvaltuutettu Päivi Veikkolalta oli etukäteen tilattu seminaariin kommenttipuheenvuoro, virallisten esitysten jatkoksi. Ehkä odotettiin, että Veikkola olisi fysioterapeutin ammatinsa kautta puhunut suuren Pääjärven kuntayhtymän kehitysvammalaitoksen näkymistä Lammilta ja syrjässä Hämeenlinnasta. Päivi Veikkola oli ottanut kuitenkin kommenttipuheenvuoronsa sijasta esityksensä keinoksi esittävän draaman.

Veikkola oli valmistellut puheenvuoronsa lammilaiseksi palvelun käyttäjän ja työntekijän kaksoisrooliksi ja vuoropuheluksi. Veikkola esitti ensinnäkin Lammin kotipalvelun kyliä kiertävää työntekijää. Samalla Veikkola näytti esityksessään myös sivukylällä Liesossa yksin asuvan mummon elämäntilanteen. Roolin- ja näkökulmavaihdos esityksessä tehtiin ruutukuvioisella huivilla. Esitys tapahtui auditorion keskilattialla, kolmen neljän sadan kuntapäättäjän silmien edessä, seisten ja tuolia hyödyntäen. Omaan viiteryhmänsä rivipaikkaan Veikkola ei näin tyytynyt.

Kietaistuaan ruutuhuivin päähänsä ja istuessaan kiikkuen tuolissaan Päivi Veikkola pääsi puhumaan suoraan päättäjille liesolaisena mummona, joka sanoi kaipaavansa seuraa, kotipalvelua ja varmuutta siitä, että on aina suojapaikka. Liesolainen mummo kertoi myös pelkonsa siitä, että terveys krakaa, jää yksin mökkiin, eikä saa apua mistään. Vanhainkotipaikkaakaan ei oltu luvattu liesolaiselle. Päivi Veikkolan roolinvaihto tapahtui liesolaisesta mummosta kotipalvelun työntekijäksi siten, että Veikkola otti huivin päästään ja solmi sen olkapäilleen. Keinussa istuneen mummon gestiikka vaihtui samalla ovella lähtöä tekevän kotipalvelun työntekijän jämäkkään otteeseen ja ajatuksiin. Kotipalvelun Päivi pohti ovella suurkuntaa ja Lammin asemaa kuntaliitoksessa sekä sitä, mitä merkitsisi jos kuntauudistuksessa Lammi jäisi erikseen, omilleen.

Kunnan työntekijä epäili, että omilleen jäävässä Lammissa jouduttaisiin kyläkoulujen ohessa karsimaan myös kotipalvelun käyntejä. Pienessä kunnassa palvelut joudutaan keskittämään taajamaan, kirkonkylään. Suurkunnassakin palveluja varmaan sivukyliltä karsitaan, mutta suuressa kunnassa vanhainkotipaikat on helpompi tarjota. Hämeenlinnaan paikkoja on tulossa lisää, pohti ääneen lammilainen kotipalvelun työntekijä. Taitavan esiintyjän otteella Päivi Veikkola nappasi seutuseminaarin illassa pitkään istuneen yleisön mukaan. Käsiä alkoi nousta rivi riviltä ja istuin istuimelta suurkunnan ja kuntaliitosten puolesta. Se sai myös yhteisen suurkuntavalinnan näyttämään auvoiselta. Esitys upposi yleisöön ja siksi se olikin seminaariin valmistettu.

Veikkolan esitys poikkesi niin ratkaisevasti kuntapäättäjien arjen lautakuntien kokouksista ja niihin valmistelluista esityksistä, että se nappasi kerta heitolla lähes kaikki puolelleen. Retorisilta keinoiltaan esitys käytti paatosta, sydäntä ja samaistumista vaikeuksissa olevaan mummoon. Kun illan muissa asiantuntijaesityksissä oli vedetty tietoon, järkeen ja logokseen, tässäkin käytettiin tietoargumentteja, mutta ei vain niitä. Tieto käännettiin kuviksi. Sanat käännettiin draamassa toiminnaksi ja reaktiot osanotoksi. Esityksenä kommenttipuheenvuoro oli poliittinen performanssi suurkunnan puolesta. Suurkuntaa ja Lammin kunnan liitosta suurkunta Hämeenlinnaan Päivi Veikkolan esitys propagoi sivukylien vanhuspalvelujen turvaamisella.

Performanssin esitysfoorumina oli patu- ja paras-hankkeiden informaatiotilaisuus Hämeenlinnan seudun kuntien kuntapäätäjille. Epävirallinen informaatio ja keskusteluilta mahdollisti poliittisen performanssin, sillä seutuillan esiintymissäännöistä eikä muissakaan säännöissä ole määräyksiä. Odotuksia on, mutta niitä voi rikkoa. Voi olla että Päivi Veikkolan taitavasti toteuttama performanssi oli ratkaisevin kimmoke suurkunnan synnylle. Kiinnostavaa esityksessä on sekin, että tilapäispoliitikkona Päivi Veikkola ylsi kuntauudistuksen propagoinnissa esityksellään siihen, mitä muut tavoittelivat. Esitys propagoi palvelujen turvaamista. Ja sai päätäjät mukaansa asiassa..

6.5.7. Mutta miten perustelen tämän äänestäjilleni?

Kunnanvaltuutettujen ja muiden kunnallisten luottamushenkilöiden luonne välittäjänä kuntalaisten ja päätöksiä tekevän johdon välillä tuli esille muutamassa puheenvuorossa. Niin ikään valtakunnan poliitikkojen, kuten kansanedustaja Johannes Koskisen (sdp) verkostot moneen suuntaan kävivät ilmi - paitsi paikallista Hämeenlinnan seudun suurkuntahanketta myös valtakunnallista parasta tuli tukea ja ymmärtää. Suurkunta ja neljän tai viiden pienemmän kunnan liitos Hämeenlinnaan merkitsee automaattisesti luottamustehtävien määrän vähentymistä ja siten paikan menetystä monelle. Pienten kuntien valtuutetut epäilivätkin kuntalaisten olevan huomattavasti hitaammin lähdössä mukaan kuntaliitokseen kuin puolue-eliitit. Kun oma kunta liitettäisiin kaupunkiin, liitos ja kuntaitsenäisyyden menettäminen olisi voitava perustella tutuille kuntalaisille, äänestäjille.

Hämeen Sanomat (17.08.2007) nostaa hyvin tämän kunnallispoliitikkojen ahdistuksen ja ambivalenssin esille. Lehden mukaan ”hattulalainen kunnanvaltuutettu Kari Ventola (kok.) valitteli, että ei näe selvityksissä sitä tekijää, joka toisi mukaan suuruuden ekonomian palvelujen järjestämisessä”. Ventola korostaa olevansa lehden mukaan ”pragmaattinen päätöksentekijä, jonka tulee tietää yhdistymisen edut ja haitat”. Kun selviä rahallisia laskelmia yhdistymisestä ei ollut esitettävissä, Ventola vierittää kunnanvaltuutetun ahdistuksen seutuseminaarin kuulijoille ja lehden lukijoille: ”millä perustelen tätä äänestäjilleni”. Ventolan ahdistusta lisää se, että Hattulassa on avoinna kunnanjohtajan virka. Vt. kunnanjohtaja Martti Pura (kesk.) on julkisuudessa antanut ymmärtää, että Hattula pärjää hyvin itsenäisenä.

Kun myös kokoomuksen Kari Ventola tavoittelee avoimesti Hattulan kunnanjohtajan virkaa, seutuhallinnon ja hämeenlinnalaisten päättäjien perustelut suuruuden ekonomian eduista eivät kanna Hattulassa. Hattulan kunnassa on seudun matalin kunnallinen verotus, Hattulassa on hyvä työllisyys ja perusterveyspalvelutkin paremmin saatavissa kuin kaupungissa. Näin kunnanjohtajan viran kilvassa pitkän tähtäyksen visiot kuntauudistuksesta ja muutkaan kuntauudistuksen perustelut eivät kanna, etenkin, kun Hattulan johtajaa valitsevilla valtuutetuilla ei ole mandaattia kuin seuraaviin vaaleihin, lokakuuhun 2008 asti.

Suuruuden ekonomian kannattajiksi ja tukijoiksi seutuillassa paljastuvatkin sitten yllättäen kokoomuslaisten sijasta sosialidemokraatit. Kansanedustaja Johannes Koskinen muistuttaa Hämeen Sanomien selostuksessa, että ”suuruuden ekonomiaa on nähtävissä esim. Hämeen ammattikorkeakoulussa”. ”Taloudellisia säästöjä ei ole saavutettu hetkessä, mutta nyt on jo saatu koottua kehittämisresursseja”. . . Johannes Koskinen oli ollut mukana Hämeen ammattikorkeakoulun hallinnossa ja seurannut sen kehitystä. Koskinen perustelee tavallaan

yksityiskohdan ja kokemuksensa kautta maan hallituksen kuntapolitiikkaa: pyritään suurempaan kuntakokoon. Vanhasen 1.hallituksen toisen päähallituspuolueen edustajana Koskisen oli tuettava kuntauudistusta, vaikka maan hallituksessa Koskinen ei enää elokuussa 2006 itse ollutkaan. Eero Heinäluoman tultua valtiovarainministeriksi syksyllä 2005, hämeenlinnalainen Koskinen joutui jättämään oikeusministerin paikan, kun sosialidemokraatit vaihtoivat hallituksessa ministerin paikkoja. Oikeusministeriksi Koskisen tilalle tuli Leena Luhtanen (sd.). Valtiovarainministerin paikan sai jättää samalla Antti Kalliomäki, Eero Heinäluoman hyväksi.

Johannes Koskisen tapaan sosialidemokraattien kalvolalainen kunnanvaltuuston puheenjohtaja Sylvi Vuorinen painotti suuruuden ekonomiaa ”suuressa yksikössä palvelut pystytään järjestämään paremmin kuin monessa pienessä kunnassa”. ”On turvallisempaa niin, että olemme yhtä suurta kuntaa” sanoo Vuorinen Hämeen Sanomissa (17.08.2006). Vuorisen ja Koskisen näkemystä tuki lisäksi yksi hankkeen virkamiesvalmistelija Hämeenlinnan perusturvajohtaja Erkki Torppa.

Torppa oli aiemminkin julkisuudessa ihmetellyt sitä, että jokaisessa pienessä kunnassa on tehtävä perusturvan tai sosiaalitoimen budjetit erikseen. Torpan mukaan kuntaliitoksen jälkeen suurkunta Hämeenlinnassa runsaan 60 000 asukkaan perusturvan budjetin laatimisesta ja luottamuskäsittelystä ja hyväksymisestä selvittäisiin vähemmällä byrokratialla ja vähemmällä hallintohenkilöstöllä. Suurkunnassa työntekijäresurssit saataisiin suoraan asiakastyöhön, ei hallintoon. Tästä syystä perusturvajohtaja Erkki Torppa sanoi vastustavansa sairaanhoitopiirin kokoista perusturvapiiriä, jota suunniteltiin Päijät-Hämeeseen. Maakunnallinen peruspalvelupiiri lisäisi hallintoa, eikä toisi suurkunnan tapaan tehoa palveluihin. Suurkunnan sitä vastoin olisi erillisiä pienkuntia ja suurta palvelupiiriä helpompi houkutella työntekijöitäkin palvelukseensa. Kun työntekijää hakee Hämeenlinnan kaupunki, se on selkeä työnantaja. Hämeenlinna on selkeä osoite kenelle hyvänsä, muistutti Hämeenlinnan perustuvan toimitusjohtaja Erkki Torppa.

Suuruuden ekonomia ja kuntaliitoksessa tapahtuva palvelujärjestelmien yhdistäminen herättivät kuitenkin myös epäilyjä. ”Mistä tulee suureen yksikköön lisää sairaanhoitajia? ”Ei suuruus tuo lisää työntekijöitä”, muistutti Janakkalan kunnanvaltuuston puheenjohtaja Merja Taponen (kesk.).

6.5.8. Ota tai jätä

Hämeenlinnan seudun pienten kuntien esiteltyä reunaehtoja ja epäilyksiään kuntaliitoksesta, kunnille perusfaktat koonnut projektipäällikkö Aija Tuimala painotti, että selvitysten mukaan selkein malli on kuitenkin edetä kuntaliitoksen suuntaan. Pienet kunnat liittyvät Hämeenlinnaan. Kunnat ovat ”ota tai jätä tilanteessa”. Suurimpana kuntana Hämeenlinna tuskin haluaa muuttaa esitettyä kuntarakennetta ja kuntaliitossuunnitelmaa pienten takia. Viivyteltäessä valtaa siirtyy kunnilta itseltään pois mm. valtiolle. Nykyinen tilanne ei palvele ketään, muistutti Tuimala.

Hämeen Sanomien (17.08.200) mukaan projektipäällikkö Aija Tuimala suosittaa että ”kaikkien pitäisi vastata suurkunta-asiaan myönteisesti, tai sitten neuvottelut aloitetaan alusta”.

”Toivon että keskustelu tästä kiihtyy, mutta pelkään, että sitä, että päätöksenteko lähtee niistä samoista asenteista, joista me vuosi sitten lähdettiin”. projektipäällikkö Aija Tuimala (17.08.2006) Tuimalan viittaus vuoden takaiseen (vuoden 2005) tilanteeseen tarkoittaa sitä, että seutuyhteistyö oli jäädytetty kevättalvella 2005 Hämeenlinnan seudulla, kun Janakkalan kunta oli päättänyt

jättäytyä pois yhteiseksi aiottuun koko seutukunnan kattavasta kirjastohankkeesta. Samalla oli hajonnut myös Hämeenlinnan seudulle kaavailtu laaja seutuyhteistyö ns. sadekatosmallin kautta.

Kun aiemmin (2005-2006) lehdissä ja julkisuudessa epäilyjä kuntaliitoksen suhteen olivat esittäneet lähes yksinomaan pienten kuntien edustajat, nyt myös hämeenlinnalainen oma epäily pääsi elokuun seutuseminaarissa ilmoille. ”Mutta mitä ihmettä Hämeenlinna tästä saa”, kysyi ääneen kokoomuksen hämeenlinnalainen valtuutettu Antti Korpimaa. Vastausta seutuseminaarissa Korpimaa ei saanut, mutta sama kysymys oli pyörinyt monen muunkin mielessä, vakuutti minulle jälkikäteen elokuussa 2006 mm. Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellstén.

6.5.9. Hämeenlinnan seudun kuntien seutuilla politiikan performanssina?

Hämeenlinnan seudun kuntaliitos – ja patu-kuntarakenne uudistuksesta kirjoittaminen on ollut medialle mielestäni varsin vaikea tehtävä. Seudun kuntapäätäjille järjestetty seutuseminaarit (17.08.2006) oli tapahtumista ehkä monimuotoisuuksiensa takia kaikkein vaativin. Tästä Hämeen Sanomat selviytyi journalistisena kuvauksena mielestäni kuitenkin erinomaisesti. Itse paikalla olleena ja asiasta uutisiin raportoineena, pohdin kuitenkin samanaikaisesti seutuseminaarit poliittisena foorumina ja politiikan performanssina.

Seutuseminaarissa oli nähtävissä viitteitä myös modernin politiikasta. Esimerkiksi viittaukset taloudelliseen rationaalisuuteen palvelujen tuottamisessa voivat olla tällaisia. Tästä ilmiöstä virkamiehet ja luottamushenkilöt ovat käyttäneet keskenään termiä ”suuruuden ekonomia”. Myöhemmin hankkeen valmistelijat alkoivat korostaa modernisuutta mm. puhumalla modernista liikkuvuudesta ja yhteisestä työssäkäyntialueesta. Poliittisista ryhmistä mielestäni etenkin sosialidemokraatit ovat korostaneet suuruuden ekonomiaa.

Virallisen kuntauudistus ja kuntaliitos hankkeen valmistelupuheiden ohessa seutuseminaarissa oli muutakin poliittista puhetta. Varsinkin keskustaa edustavat luottamushenkilöt pyrkivät lammilaista Päivi Veikkolaa lukuun ottamatta kyseenalaistamaan kuntaliitoksen. Kuntaitsenäisyyttä ja pienten paikkakuntien unohtamista kuvaavaa poliittista puhetta voisi tässä yhteydessä jäsentää kunnallispolitiikan ja kuntaelämän traditioon kuuluvaksi puheeksi. Keskustalaisten lisäksi myös muutaman kokoomuslaisen, kuten hattulalaisen Kari Ventolan ja ehkä hämeenlinnalaisen Antti Korpimaankin puheenvuorot voisi sisällyttää ns. kuntapolitiikan tradition puheeksi. Ventolan ja Korpimaan puheissa välittyi lisäksi se, että luottamushenkilöt ovat vaalikaudeksi valittuja luottamushenkilöitä. Heidän on ajateltava aina äänestäjien reaktioita ja seuraavia vaaleja.

Päivi Veikkolan seutuilla esittämä kotipalvelun performanssi ja roolinvaihtoja sisältänyt puhe palvelua tarvitsevan mummon ja tätä tapaamassa olleen kuntatyöntekijän välillä oli poliittisena tekona ja puheena uutta ja yllättävää. Veikkolan esityksen näyttämöksi, foorumiksi kolmen neljän sadan osanottajan seutuilla soveltui hyvin. Poliittisena puheena ja tekona se oli mahdollinen vain epävirallisessa kuntapäätäjien yhteisminaarissa, joka ei ole päätöksentekoa. Seutuseminaarilla ei ole ohjesääntöjä, normeja eikä selkeitä tavoitteita, joten pienoisnäytelmäksi rakennettu performanssi oli mahdollinen. Lammin kunnanvaltuustossa vastaavaa tekoa ja puhetta ei voisi kuvitella. Valtuustonpuheenjohtajat palauttaisivat performanssia yrittäjän ruotuun nopeasti.

Oliko keskustalaisen Päivi Veikkolan esitys sitten ollut myöhäismodernin politiikkaa? Ehkä se sitä keinoiltaan ja esitystavaltaan saattoi ollakin. Vastuun performanssista esityksenä otti henkilökohtaisesti Päivi Veikkola itse. Ammattiaan Veikkola pääsi myös hyödyntämään seutuilla. Päivi Veikkola toimii fysioterapeuttina Lammilla Pääjärven kuntayhtymän kehitysvammaislaitoksessa ja voi kuvitella, että vammaistyössä käytetään roolileikkejä ohjelmanumeroina ja esityksinä niin vammaisille kuin toisille työntekijöillekin.

Seutuseminaarin sadat kuntapäätäjät dialogiesitys Lieson mummosta yllätti ja voitti sydämet, paatoksellaan puolelleen. Jos Veikkolan esityksen ilmiäisy oli myöhäismodernia, esityksen sisältönä logoksena oli modernia, modernin kuntarakenteen propagointia pienkuntien päättäjille. Kiinnostava mutta avoimeksi jäävä kysymys on, oliko Päivi Veikkola ratkaiseva tekijä tilapäispoliittikkona suurkunnan ja kuntaliitosten etenemisessä.

Elokuun 2006 seutuseminaari politiikan foorumina ja median kuvaamana tapahtumana ovat ilmiönä uudehkoa, ehkä “arentilaistakin toisista tietoiseksi tulemisen politiikkaa”. Erilaiset kuntaliitokseen ja palvelujen uudistamiseen sisältyvät politiikan ristiriidat päästiin näyttämään ulos. Erilaiset näkemykset saivat nimet, kasvot ja sisällöt. Suurkunta ja seudun palvelujen tuottaminen oli nyt mahdollista politisoida ja niillä politikoida eri lähtökohdista.

Selkeimmin kuntaliitoksen poliittisista vaikutuksista ja omista asemistaan uudistuksessa olivat huolestuneita pienten kuntien keskustalaiset kuntavaikuttajat. Pienten kuntien keskustavaikuttajia tuntui huolestuttavan eniten oman kunnan tulevaisuus, ja epäilemättä omat valta- ja luottamusasemat. Pienessä kunnassa omat valta-asemat pysyisivät, kuntaliitoksessa puolestaan saattoi odottaa putoaminen vallasta. Vastaavasti Hämeenlinnan seudun kuntien sosialidemokraattiset vaikuttajat olivat asemoituneet esittämään toisilleen ja muille kuntapäätäjille taloudellista rationalismia “suuruuden ekonomiaa”.

Sosialidemokraattien uudistuslinjauksen retorinen perusargumentti oli logos, tieto ja sen pohjalta tehdyt johtopäätökset kuntaliitoksista. Näin toimittaessa sosialidemokraateilta putosi arvioni mukaan kuitenkin mahdollisuus esittää kuntauudistus ja palvelujen yhteistuotanto eetoksen ja paatoksen kautta. Hämäläinen sosialidemokraattinen luottamusjohto toistelikin kunnanjohtajien ja virkamiesjohdon suuruuden ekonomiksi sanottua talousretoriikkaa, joka tarkemmin analysoitaessa saattaisi paljastua uusliberalismiksi. Sosialidemokraatit esiintyivät elokuun seutuseminaarissa eräänlaisina paikallisina tai seudullisina valtionhoitajina. Etenkin pienehköjen kuntien keskeisissä valta-asemissa, kunnanhallituksen johdossa tai valtuuston puheenjohtajistossa olevat sosialidemokraatit korostivat uudistuksen ja kuntaliitoksen tarpeellisuutta neutraaleilla, suuruuden ekonomia argumenteilla. Valtionhoitajan valtapuheella.

Olen kirjoittanut seutuseminaarista (17.08.2006) poikkeuksellisen laajasti. Näin olen tehnyt siksi, että olin itse paikalla koko seminaarin ajan ja tein siitä erittäin tarkat muistiinpanot. Nauhoitin iltaa suureksi osaksi ja kokosin lisäksi illan valmistellut esitykset itselleni, mm. powerpoint esityksinä. Tätä taustaa vasten Hämeen Sanomien lehtiartikkelin (17.08.2006) arviointi ja siitä kirjoittaminen useaan eri otteeseen, aluksi syyskuussa 2006 ensimmäisinä versioina ja myöhemmin ajan kuluttua lokakuussa 2007 tarkempana versiona, ovat mahdollistaneet politiikan näkemisen sellaisissakin ratkaisuisa, joita niitä normaalisti ei huomaa.

Erityisen kiehtovaa on ollut jälkikäteen arvioida ja pohtia lammilaisen Päivi Veikkolan esiintymistä ja poliittisia tekoja lehtijutuissa ja uusilla politiikan foorumeilla. Mahdollisesti Päivi Veikkola oli koko Hämeenlinnan seudun suurkuntahankkeen ja kuntaliitoksen ratkaiseva tekijä. Tämän hän sai aikaan elokuussa 2006 kuntien seutuseminaarissa

esittämällään yllättävällä poliittisella performanssilla. Kuntaudistushankkeen käynnistyessä loppuvuodesta 2005 keskustalainen Päivi Veikkola oli muiden lammilaisten poliitikkojen puheissa toissijaisesta puheenaiheena ja viitteenä. Veikkolan kerrottiin myös mm. ainoana keskustalaisena Lammilla kuunnelleen ja seuranneen alusta loppuun kuntalaisille ja luottamushenkilöille paras-hankkeesta pidetyt tiedotustilaisuudet.

Yllättäen kuitenkin parissa vuodessa muiden kummastelemasta kohteesta tuli kuntaliitoksen politiikan merkittävä subjekti. Päivi Veikkola nousi myös alle kahdessa vuodessa Lammin kunnanvaltuuston puheenjohtajaksi – tosin vain osin omien keskustalaisten tukemana, mutta sitäkin suurempaa tukea saatuaan muista kuntaliitosta tukeneista lammilaisista valtuustoryhmistä. Lammilla oli syntynyt valtuustossa uusi puoluejako, jako kahteen. Yhtäällä olivat kuntaliitoksen kannattajat ja toisaalla itsenäisen Lammin kannattajat. Itsenäisen Lammin kannattajien puolue nimitti prosessin loppuvaiheessa vastapuoltaan Lammille pesiytyneeksi Hämeenlinna puolueeksi. Termiä ”Hämeenlinna puolue” käytti radiohaastattelussa mm. Lammin kunnanvaltuuston puheenjohtaja Tapio Mäki-Maukola, Veikkolaa edeltänyt keskustalainen valtuuston puheenjohtaja.

Politiikan keinojen ja poliittisen performanssin kannalta kiinnostavaa seutuseminaarissa on vielä pohtia retoristen keinojen merkitystä. Jos vertaa tarinana kertomusta Lammin liesolaisesta mummosta mökissään kertomukseen suuruuden ekonomiasta ja tehokkuudesta, ei ole vaikea ymmärtää, miksi kuulijat haluavat kuulla tarinaa, kuinka mummon käy. Kertomus suuruuden ekonomiasta kiinnostaa etupäässä vain kuntien virka- ja poliittista eliittiä. Silti molemmat tarinat ovat tärkeitä. Ensimmäinen puhuttelee sydäntä, toinen päätää. Retorisina keinoina kumpikin ovat tärkeitä. Minkä hyvänsä uudistusten toteuttamisessa.

6.6. ”Ketään ei pakoteta suurkuntaan”

Timo Lahtisen kirjoitus ”ketään ei pakoteta suurkuntaan” on monessa suhteessa erikoinen ja merkittävä kannanotto kuntaliitokseen ja ns. palvelujen patu-hankkeeseen Hämeenlinnan seudulla. Lahtisen kolumnissa näytetään mm. selkeällä havaintoesimerkillä yksityiskohtaisesti suurkunnan edut Hämeenlinnan seudulla. Samalla kirjoitus on haastavan poleeminen: se on politiikan eroja ja linjauksia eri toimijoiden välille paaluttava lehtiteksti. Lahtisen kirjoitusta ohjaavana yhteiskunnallisena ydinajatuksena näyttää olevan moderni hyvinvointivaltio, sen sosialidemokraattisena versiona. Sitä vastoin yksilöä, aktiivisena vaikuttajana omiin päämääriinsä tai kuntansa asioihin kirjoituksessa ei oteta esille.

Lahtisen lähtökohta on vahvasti hyvinvoinnin määrittelyn edustuksellisuuteen keskittyvä näkemys. Timo Lahtinen on sdp:n Hämeenlinnan valtuustoryhmän puheenjohtaja ja hämeenlinalaisista poliitikoista ehkä eniten uudistuksesta lehtiin omalla nimellään kirjoittanut valtuutettu. Sdp:n muut merkittävät kunnallisvaikuttajat ovat esiintyneet lehdissä ja muissa medioissa lähinnä haastateltuina kannanottajina ja tiedon lähteinä.

”Ketään ei pakoteta suurkuntaan” kirjoituksessa suurkunnan ja kuntaliitoksen etuja Timo Lahtinen tarkastelee yksityiskohtaisesti kuntien tuottaman kehitysvammahuollon kannalta. Kehitysvammahuollon kuvauksessa tulee esille mm. julkisten palvelujen tuottamiseen ja tarjoamiseen sosiaalipolitiikassa keskeisesti liittynyt universaalisuuden periaate. Kaikkien kuntalaisten tulee olla palvelujen saannin suhteen samassa asemassa. Kehitysvammahuollon

toteutusta esimerkkinä käyttäen Lahtinen argumentoi suurkunnan puolesta Hämeen Sanomissa (13.8.2006 s.2) mm. että, "kehitysvammahuoltoa seudulla toteutetaan jo nyt osin kuntien yhteisvoimin". "Erityisopetusta, päivä- ja työtoimintaa, asumispalveluja, avopalvelujen ohjausta jne. järjestetään siten, että pienet kunnat selviävät niistä ostopalveluina".

"Kehitysvammahuollossa asiakkaat saavat sitä, mitä suuri kunta tai kuntayhtymä heille järjestää. Vaikuttamaan asiakas ei asiassa itse pysty, koska toteuttajana ei ole oma kunta", kirjoittaa Timo Lahtinen. Lahtinen muistuttaa että jos kunnat liittyisivät yhteen uudeksi yhteiseksi suurkunnaksi, "suurkunnassa kukin on yhdenvertainen, eikä asioista päätetä kuntien erisuuruisten budjettien, erilaisiin asenteisiin perustuvien toimintatapojen tai puutteellisen tiedon ja osaamisen perusteella". Juuri tällaisista pienistä, yleisesti vähälle huomiolle jäävistä, mutta tärkeistä asioista kuntauudistus kuitenkin suureksi osaksi Lahtisen mukaan koostuu

Timo Lahtinen ärsyttää ja provosoi tekstillään tietoisesti suurkuntahankkeen vastustajia kysymällä: "uskooko joku tällä seutukunnalla, että tilanne kehitysvammahuollossa huononisi, että Hämeenlinna ei olisi kiinnostunut asiasta, että Hämeenlinna kahmii kaiken ...älkää hyvät ihmiset". Hämeen Sanomat (13.8.2006 s.2). Sdp:n Hämeenlinnan valtuustoryhmän puheenjohtaja piikkittelee kirjoituksessaan kalvolaista keskustan Erkki Alasta, joka oli Radio Hämeen haastattelussa (11.8.2006) ounastellut, että Hämeenlinna ei uudistuksessa olisi kiinnostunut pienistä kunnista ja varsinkaan reuna-alueista, koska kukaan ei ole kunnissa reuna-alueista kiinnostunut. Lahtinen kummastelee lisäksi, että keskustalainen Alanen epäilee suuren kunnan toimivan samalla tavalla kuin pienet kunnat haja-asutusalueillaan toimivat. Lahtisen teksti on tämän viittauksen kautta kommentti muussa julkisuudessa käytävään suurkunnan perustamiskeskusteluun.

"Ketään ei pakote suurkuntaan" Lahtisen kirjoitus Hämeen Sanomissa (13.08.2006) on taitava teksti. Se nostaa sisällöllisenä substanssina esille kaikkia kansalaisia koskevan universaalisuusperiaatteen. Suuressa kunnassa kaikilla olisi oltava samat oikeudet palvelujen saamiseksi. Universaalisuuden periaate oikeuksien ja velvollisuuksien osalta ei ole ehkä yhtä selvästi tullut muualla esille, varsinkaan erityisryhmien palvelujen osalta. Kehitysvammaisten palvelut on hyvä esimerkki aiheesta, koska nykyään kuntien kesken on selkeitä eroja mm. sen suhteen millaisia asumispalveluja kehitysvammaisille on tarjolla. Sdp:n Timo Lahtinen siis väittää selkeästi, että kuntaliitoksen seurauksena ainakin kehitysvammaisten palvelut paranisivat ja yhdenmukaistuisivat Hämeenlinnan seudulla. Tätä yhdenvertaisuuttahan on painotettu myös Sisäministeriön teksteissä.

Toisaalta poleemisuutensa ja poliittisten liittolaisten hakemisen ja korostamisen takia Lahtisen kirjoitus saattaa myös karkottaa hankkeeseen muuten ehkä positiivisestikin suhtautuvia tekstin piikikkyyden takia ja kärjekkyuden takia. Lahtinen määrittelee tekstissään suurkunta hankkeelle ja sen toteutukseen diskursiivisesti selviä rajalinjoja, kumppanuuksia ja vastustajia mainitsemalla mm. positiivisesti, että "Hauhon Jari Koskinen (kok.) esitti ohjelmassa Aija Tuimalan esityksistä selkeän ja rakentavan yhteenvedon. Jari Koskisen mukaan "nyt on oikea aika yhdistää seudun kunnat". Timo Lahtisen liputus Jari Koskiselle merkitsee sitä, että sdp ja kokoomus ovat hankkeessa lähes kumppaneina keskenään Hämeenlinnan seudulla. Lahtisen kirjoitus erottelee näin diskursiivisesti toisistaan "me hankkeen kannattajat" ja ne, "hankkeen oletetut vastustajat".

Timo Lahtien kirjoituksessa oletettu me olemme sdp + kok. Hankkeen vastustajat, eli he ovat puolueena keskusta sekä Hämeenlinnan seudun ulkopuolinen Kanta-Hämeen muu maakunta, muihin luettuna myös Janakkala. Meihin Lahtinen lukee tekstissään sisään Hämeenlinnan seudun. Tällaisen me vs. muut asemoinnin jälkeen kirjoittaja voikin kysyä "vieläkö meitä neuvomaan ilmaantuu muita ulkopuolisia kuin keskustan piirin puheenjohtaja Markku Leppälähti Ypäjäältä, tai Lounais-Hämeestä tai kansanedustaja Sirkka-Liisa Anttila (kesk.) Forssasta?

”Jos ilmaantuu, niin kiireesti sitten!” kehottaa Timo Lahtinen Hämeen Sanomien vierailija-palstalla (Hämeen Sanomat 13.08.2006). Keskustan lisäksi kirjoituksessa on ehkä sisään rakennettu piikki myös Hämeenlinnan vihreiden suuntaan “kuka selittää seudun kuntalaisille selkokielellä, mikä se toinen vaihtoehto olisi. Eli miten joku muu tapa (palvelupiiri!) asiat ratkaisee paremmin, esimerkiksi syrjäseutujen tilanteet”. Tämä piikki, palvelupiiri on suunnattu kansanedustaja Kirsi Ojansuulle, joka pohdiskelut palvelupiiriä julkisesti ja pyytänyt tietoa Lahden seudun ajatuksista.

Timo Lahtisen kirjoituksesta paljastuu monia merkittäviä poliittisia ulottuvuuksia ja periaatteita. Ensimmäkin universaalisuus. Se että kuntapalvelujen on oltava kaikille yhtä hyvin saatavilla asuinpaikasta, kunnan koosta ja päättäjien asenteista riippumatta. Tämä on modernin yhteiskunnan selvä tasaveroisuuden -ja yhdenveroisuuden periaate. Sitä vastoin aktiivinen, omiin asioihinsa vaikuttava yksilö, kuntalainen subjektina, ei saa tekstissä sijaa. Tuntuukin, että Lahtisen hyvinvointi- ja palveluajattelu olisivat sosialidemokraattisen modernin jatkoa ja loppuun saattamista. Yksilölliset tarpeet ja yksilöllinen vaikuttaminen omaan elämään eivät näy tekstistä. Voisi ajatella ja tulkitakin, että (50–60 vuotiaiden) kuntapäättäjien sukupolvi haluaa jatkaa samaa modernin hyvinvoinnin projektia. Sitä hyvinvointivaltio ajattelua, mihin pohjoismassa on totuttu.

Pohjoismaisen modernin hyvinvoinnin uhkia ovat kuitenkin resurssit hyvinvoinnin tuottamiseksi, mm. kuntien tulot ja työvoiman saatavuus. Jos tällainen moderni hyvinvointi ei kunnissa toteudu omavoimaisesti ja paikallisesti, ajatellaan, että valtio voi puuttua ja ratkaista tilanteen. Uskotaan ainakin niin, että valtio pystyy laittamaan kunnat kuriin. Mutta juuri tätä valtio avoimessa, globaalitaloudessa ei pysty, eikä haluakaan tehdä. Vanhasen 1.hallituksessa kesällä 2006 (29.06.2006) syntynyt sopu paras-puitelaista, oli mielestäni puhtaan modernin sijasta osin refleksiivisen, tai myöhäismodernin sovellutus. Modernia paras-puitelaissa on ehkä pyrkimys suurempiin kuntakokoihin ja kuntaliitoksiin. Vaativampaa refleksiivistä tai myöhäismodernia puitelaissa on ratkaisu jättää palvelujen toteuttamisen mallit avoimiksi ja kunnissa päätettäviksi. Valtio voi puitelailla kyllä puuttua kuntien toimintaan, mutta jos ajatellaan, että valtio on me vuosikymmeninä pyrkinyt julkisen talouden keventämiseen, kuntien toimintaan puuttuessaan valtio pyrkii ennen muuta tehostamaan näiden toimintaa ja kiristämään taloutta. Valtio on siis ennen muuta talouden uusliberalistinen varmistaja ja vasta toissijaisesti se on hyvinvoinnin laajentaja ja turvaaja. Valtio takaa yritysten globaalia kilpailukykyä ja niin halutaan ehkä kuntienkin tekevän.

Kunnille jätetään paras-puitelaissa paljon keskinäistä neuvoteltavaa, mutta kovia otteita ja pakkoa valtio ei käytä ennen vuotta 2009. Sdp:n hämeenlinnalaisen Timo Lahtisen teksti asettuu näin paikallisena kunta- ja palvelurakenne ajatuksena modernin jatkeeksi. Paikallisesti kunnissa saatetaan modernin ajattelun sisässä eräin osin edelleen toivoa 1960 ja 1970-lukujen ekspansiivisen yhteiskunnallisen uudistuspolitiikan jatkoa. Valomerkkejä ei näin tarvittaisi vanhainkoteihinkaan, jos kunnat yhdistyvät ja resurssit saadaan yhteiskäyttöön, kimppakyydeiksi ja kimppakodeiksi?

”ei ole tarkoitus, että muut kunnat liittyvät Hämeenlinnaan, vaan että synnytetään aivan uusi kunta, jossa kaikki sen asukkaat ovat tasa-arvoisessa, yhdenvertaisessa ja toimialojen yhtäläisen toimintakulttuurin kannalta samassa asemassa”. ”en usko, että suuren kunnan valtuustoon, lautakuntakuntiin ja aluetoimikuntiin päättäjiksi ryhtyvät ja valitut tulisivat toiminaan niin, että nyt esillä olevat pelot osoittautuisivat todeksi, niin paljon on tehty seutukunnan yhteisen tulevaisuuden eteen työtä ja etsitty toimintamalleja kuntalaisten arjen hyvinvoinnin ja mahdollisimman hyvän elämän toteuttamiseksi” Timo Lahtinen artikkelissaan Hämeen Sanomat (13.08.2006 sivu 2).

Hyvinvointi modernin projektina voisi Lahtisen tekstin mukaan jatkaa kuntauudistuksessa suuruuden ekonomian ja kuntaliitosten avulla. Kenelle Timo Lahtisen teksti sitten puhuu, ja ketä se puhuttelee? Hämeenlinnan seudun kuntapäättäjien sisäänrakennettu keskinäinen poliittinen nokittelu ja diskursiivinen rajalinjaus, me ja muut, näkyvät tekstistä selvästi. Valtuustoryhmänsä puheenjohtaja kirjoittaa, että ”kukin kunta päättää asiasta itsenäisesti valtuutettujensa viisaudella”. ”Ketään ei pakoteta!”

Suurkunnan rakentajaksi riittävät edustuksellinen, poliittinen valittu kunnallinen luottamushenkilöstö. Kansalaisaktiivisuutta ja kuntalaisten suoraa vaikuttamista ja yhteydenottoja ei kaivata. Lahtinen usuttaa kuitenkin naapurikuntien edustajia töihin. Suurkunta on nykyisten vaikuttajien projekti. Hämeen Sanomien toimittajan kolumnissa sanotaankin alkuvuodesta 2008b että ”uuden suurkunnan ohjausryhmän jäseniksi koottiin vuonna kokenutta kaartia - alle 60-vuotiaita ei uudesta ohjausryhmästä juuri löydy.

Elokuussa 2006 Lahtisen kirjoitusta seuranneella viikolla Lahtisen tekstissään hahmottamana yhteinen kuntauudistuksen rintama alkoi murtua. Hattulan kokoomuksessa arvioitiin, että Hattula selviää parhaiten itsenäisenä kuntana. Myös muut Hattulan valtuustoryhmät päättyivät (21.08.2006) valtuustoseminaarissa samaan arvioon. Hattulan kokoomuksen valtuutettu Kari Ventola oli muistutellut julkisesti ääneen jo aiemmin, että ”minun pitää tietää edut ja haitat, millä perustelen tätä äänestäjilleni”. Hämeenlinnalaiset päättäjätkin, kuten kokoomuksen Antti Korpimaa olivat alkaneet samalla pohtia ääneen julkisesti että, “mitä Hämeenlinna tästä oikein saa”.

Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellsténkin oli pitänyt Korpimaan kysymystä hyvänä.

6.7. Suurkuntarintama murtuu Hattulassa

Viikko kuntien yhteisen elokuun 2006 seutuseminaarin jälkeen Hämeenlinnan seudun suurkuntahanke alkoi saada epäilyjä puolella jos toisella. Elokuun lopulla 2006 kuntaliitos suurkunta Hämeenlinnaksi alkoi ensimmäisenä epäilyttää Hattulassa. Hämeenlinnan pohjoisessa naapurikunnassa Hattulassa alettiin ajatella, että kunta selviää hyvin itsenäisenäkin ja omillaan. Hattulan itsenäistä linjaa paaluttavia tekijöitä olivat mm. Kanta-Hämeen kuntien matalin tuloveroprosentti, hyvät kunnalliset peruspalvelut Parolassa sekä muut lisäpalvelut noin kymmenen kilometrin päässä Hämeenlinnassa. Niin ikään Hattulassa kuntavaalien 2004 yhteydessä syntynyt uusi poliittinen kulttuuri, suuri sitoutumattomien valtuutettujen määrä, sekä meneillään ollut uuden kunnanjohtajan viran täyttöprosessi, olivat sellaisia tekijöitä, jotka ohjasivat Hattulan poliittisia ryhmiä kuntaitsenäisyyden kannalle.

Hattulan erityislaatuinen poliittinen kulttuuri, eli sitoutumattomien valtuutettujen suuri ryhmä vaikutti myös selvästi kuntaitsenäisyyden linjaamiseen. Hattulan valtuustossa on sitoutumattomia valtuutettuja peräti 10:n (kymmenen) 35:stä. Tosin sitoutumattomista valtuutetuista suuri osa oli aiemmin toiminut puolueissa Hattulassa, mutta ennen kunnallisvaaleja 2004 sitoutumattomat perustivat oman ryhmänsä ja tulivat syksyn 2004 kuntavaalissa Hattulan valtuuston tärkeimmäksi ja suurimmaksi valtuustoryhmäksi. Myös kunnanhallituksen puheenjohtajuus siirtyi Hattulassa sitoutumattomien ryhmälle vuodesta 2005 lähtien. .

Tarkastelen seuraavassa elokuun 2006 lopulla Hattulassa tapahtunutta käännettä suhteessa kuntaliitokseen ja suurkunta hankkeeseen. Käsitykseni mukaan Hattulan päättäjien asenteissa kilpailivat keskenään kuntaitsenäisyyttä ja niukkaa omaa palvelutuotantoa painottava, traditioksi ymmärrettävä suuntaus. Traditiolle vastakkainen linja, policy oli seutuyhteistyötä ja erilaistuvia palveluja painottava linjaus, jota voisi kutsua osin myöhäismoderniksi, osin moderniksi. Kiinnostava Hattulan politiikan asetelmien kiteytymä on mm. siitä syystä, että sosialidemokraatit Hattulassa eivät yleisen sosialidemokraattisen linjan mukaan olleet ajamassa kuntaliitosta Hämeenlinnan kanssa, vaan asettuivat Hattulan kuntaitsenäisyyden kannalle.

Erilaiset modernin, myöhäismodernin ja tradition painotukset ilmenevät suhteellisen edustavasti Hämeen Sanomien artikkeleista (22.08.2006) ja (21.09.2006) Valtuustoseminaari 22.08.2006 oli toimittajilta suljettu tilaisuus, mutta heti monituntisen seminaarin jälkeen Hattulan kuntapäättäjät olivat illalla kuvanneet laajasti ja avoimesti seminaarinsa näkemyksiä ja tunteita lehdistölle.

6.7.1. Hattula-Henki yhdistää valtuustoa oikealta vasemmalle

“Hattula-henki“ oli selvästi aistittavissa suurkuntaa käsitelleessä valtuustoseminaarissa Hattulassa. “Itsenäinen kunta nähtiin parempana vaihtoehtona kuin suurkunta, vaikka seminaarissa kuultiin “raikasta tuuletusta puolin ja toisin”, tähdentää Hämeen Sanomien jutun ingressissä Hattulan kunnanhallituksen puheenjohtaja Eero Vesala (sit.). Lainausta artikkelista ”Hattula-Henki jyräsi valtuustoseminaarissa” Hämeen Sanomat (22.8.2006 s.1).

Myös Hattulan kunnanvaltuuston puheenjohtaja sosialidemokraattien Seppo Kankkunen täsmentää ja alleviivaa lehdessä kuntaitsenäisyyden perusteita hattulalaisittain "oli ilmassa myös sitä, että perussopimuksen, kuntaliitoksen ja suurkunnan perussopimuksen hyväksyminen olisi ollut sian ostamista säkissä". Tärkeimmäksi perusteeksi kuntaitsenäisyyden jatkamiselle suurimmat valtuustoryhmät arvioivat kuntansa hyvän talouden. Loppukesästä 2006 saadut veroennusteet olivat varmentaneet myös asiaa.

Hattulan valtuustoryhmien kielteinen kanta kuntaliitokseen ja suurkuntaan oli alkanut kiteytyä jo muutama päivä ennen asiaa käsitellyttä valtuustoseminaaria (21.08.2006). Viikonvaihteessa sunnuntaina (20.08.2006) Hattulan kokoomus oli ottanut hankkeeseen kielteisen kannan ja lähettänyt asiasta sähköpostilla tiedotteen etukäteen Hämeenlinnan seudun tiedotusvälineille. Hattulan kokoomus oli toivonut lisäksi, että tiedote julkaistaan vasta maanantaina (21.08.2006 klo16.30) Radio Hämeen uutislähetysessä - siis samaan aikaan kun valtuustoseminaari oli sovittu alkavaksi.

Kaikki tiedotusvälineet olivat myös noudattaneet valtuustoryhmän tiedotustoivetta, vaikka uutisen olisi voinut aivan hyvin julkaista saman tien. Hattulan kokoomuksen kielteiseen suurkunta- ja kuntaliitoskannanottoon oli jättänyt eriävän mielipiteensä Hämeenlinnan seutuvaltuuskunnan hattulalainen puheenjohtaja ja kunnanvaltuutettu Miia Antin (kok). Miia Antin liputti siis tässä vaiheessa Hattulassa ainoana kokoomuslaisista suurkunnan ja kuntaliitoksen puolesta.

"Hattula-Henki" jyräsi valtuustoseminaarissa" on Hämeen Sanomien lehtiotsikkona, kuten sisällöllisestikin kiinnostava ilmaus. Kun puhutaan erityisesti hengestä, kyse saattaa olla päättäjien keskuudessa muustakin kuin kuntapalveluiden turvaamisen rationaalisesta laskeskelusta ja puntaroinnista. "Hattula-Henki" ei ehkä ole näin pelkästään journalismin tuottama kielikuva, vaan juuri tästä hengestä ja sen jyräämisestä valtuuston tiedotustilaisuudessa puhuvat suoraan juttuun haastatellut kunnanhallituksen puheenjohtaja Eero Vesala, kunnanvaltuuston puheenjohtaja Seppo Kankkunen. Niin tekee myös patu-hankkeen kehittämispäällikkö Aija Tuimala. "Hattula-Henki" terminä on syntynyt valtuustoseminaarissa, medialta suljettujen ovien takana.

Ilmaus ja kielikuva "Hattula-Henki" vaikuttaa jossain määrin vanhentuneelta ilmaukselta. Yhdyssanassa "Hattula-Henki" on jotain vanhahtavaa, mutta on siinä samalla arvokastakin, hiukan kuin sitä muistuttavassa toisessa, etenkin keskustalaisten ja maatalousväestön käyttämässä perinneilmauksessa "maahengessä". "Hattula-Henki" ajatuksen ja hengen voiman ilmauksena voi sisältää myös runollisen ja idealistisen sivumerkityksen ilmauksena "hengen voitto aineesta" jne.

"Hattula-Henki" on lehtijutun mukaan siis osin muuta kuin vain pelkkää kuntaitsenäisyyttä. Se on lehtitekstien tulkintani mukaan eräänlaista oman Hattulan arvostusta, siihen kiintymystä ja omien hattulalaisten ratkaisujen ja valintojen paremmuutta suhteessa suurkuntaan, suhteessa naapurikaupunki Hämeenlinnaan ja suhteessa kuntaliitokseen. Hämeen Sanomissa hattulalaiset päättäjät perustelevat omaa paremmuutta ilmauksilla, kuten kunnanhallituksen puheenjohtaja Eero Vesala (sit.) "Palvelurakenne on hyvä ja laadukas, miten se voisi muuttua vielä paremmaksi"

"Kuntaliitos ja suurkunta Hämeenlinna olisivat kuin sian ostamista säkissä" muistuttaa puolestaan Hattulan valtuuston puheenjohtaja Seppo Kankkunen (sd.) Myöhemmissä syksyn 2006 lehtikirjoituksissa "Hattula-Henki" saa päättäjien puheissa vieläkin tunteisiin vetoavampia ilmauksia. Vahva kiintymys kotikuntaan ja nostalgia saavat tällöin lehdessä jopa niinkin juuriin ja identiteettiin menevän ilmauksen, jossa Hattulan kunnan itsenäisyyden menetystä verrataan jopa kansallisen oman rahan merkitykseen. "Hattulaa muisteltaisiin kaiholla kuin Suomen markkaa" ja

”Luotan siihen että, päättäjät ajavat Hattulan etua”. kuuluu kuntalaisen ääni lehtihaastattelussa. Uutisesta ”Hattulan kunnanhallitus sanoi ei suurkunnalle”. Hämeen Sanomat (12.09.2006).

6.7.2. Tilastoja hengen tueksi

Hattulan kunnanhallituksen puheenjohtaja Eero Vesala (sit.) sanoo Hämeen Sanomissa (22.08.2006), että ”Hattula tahtoo ennen päätöksentekoa tutustua muiden suurkuntahankkeessa olevien kuntien viime vuoden tilinpäätöksiin”. Hattulan va. kunnanjohtaja Martti Pura lupaa lehdessä analysoida mm. väestörakenteeseen ja -kehitykseen liittyviä lukuja, ennen kuin tekee suurkunta asiasta esityksen kunnanhallitukselle. Hattulan kunta on Hämeenlinnan naapurissa sijaitseva voimakkaasti väestöltään kasvava kunta, joka suureksi osaksi niin julkisten kuin yksityistenkin palveluiden osalta tukeutuu Hämeenlinnaan. Kaupungin ja Hattulan Parolan taajaman etäisyys on pienimmillään muutama kilometri. Hämeenlinnan Tiiriön pohjoisesta ostoskeskuksesta. Parolasta saattaa joillekin olla jopa lyhyempi matka seudun suurimpaan ostoskeskukseen kuin Hämeenlinnan kaupungin keskustasta, Hämeenlinnan itäisistä kaupunginosista puhumattakaan.

Hattulan va. kunnanjohtaja Martti Pura oli suhtautunut jo alkuvuonna 2006 hiukan epäillen aiottuun suurkuntaan. Purasta oli oltu tekemässä Hattulaan kunnanjohtajaa ja kunta oli päättänyt laittaa kunnanjohtajan paikan auki. Vastaavasti samaan aikaan 2006 Lammin kunta, jossa myös oli väliaikaisena vs. kunnanjohtaja Helena Hirviniemi virassa, oli päättänyt odottaa kunnanjohtajan viran täytössä seudun kuntien suurkuntaratkaisua. Kun Lammi sitten lokakuussa 2006 päättikin jättäytyä Hattulan tapaan itsenäiseksi, kuntaliitosta ajanut ja suosittanut Lammin vs. kunnanjohtaja Helena Hirviniemi sanoutui riitojen seurauksena yllättäen irti virastaan. Hirviniemi siirtyi Lammin pienemmän naapurikunnan Tuulosen virkaa tekeväksi kunnanjohtajaksi.

Hattulalaisten kuntapoliitikkojen huomio keskittyi valtuustoseminaaria (22.08.2006) kuvaavan lehtijutun mukaan kuntaliitosesityksessä siihen, että ”ei osteta sikaa säkissä”. Kuntapäättäjät katsovat samalla lähelleen ja muistuttelevat toisilleen, että ”Hattulan palvelurakenne on hyvä ja laadukas”. ”Miten se voisi muuttua vielä paremmaksi”, kysyy lehdessä kunnanhallituksen puheenjohtaja Eero Vesala (sit.). Hattulan valtuustoseminaarissa laskelmoidaan ja analysoidaan samalla sitä, että itsenäisen Hattulaan tärkeimpänä valttina pidetään hyvissä kantimissa olevaa taloutta. Hyvällä kuntataloudella ja matalalla veroasteella Hattula pystyy pitämään esillä julkisuudessa kuvaa ja näkemystä siitä, että ”Hattula on Hämeen veroparatiisi”.

Jos kunnanhallituksen puheenjohtaja Eero Vesalan (sit.) kanta matalan veroasteen kasvukunnasta kuvaa paikallista hattulalaista kunnallispoliittista yleisintä näkemystä, sille vastakkaisen näkemyksen tuo esiin Hattulan kokoomuksen Miia Antin. Antinin näkemys ja tilannearvio. ”Pitäisi katsoa avoimin silmin pidemmälle tulevaisuuteen”.

”Uskon, että Hattula pystyy ajamaan asioitaan myös isomman kokonaisuuden osana”. ”Tulevaisuudessa on joka tapauksessa tehtävä isoja ratkaisuja”, muistuttaa Miia Antin (kok) Hämeen Sanomat (22.08.2006, s.3). Kokoomuksen Miia Antin on Hämeenlinnan seudulla kahdeksan kunnan yhteisen seutuvaltuuskunnan puheenjohtaja. Seutuvaltuuskunta ja seutuhallitus ovat kuntien keskinäisillä sopimuksilla ja seudun poliittisten puolueiden piirijärjestöjen tuella koottuja luottamuselimiä. Miia Antin on joutunut esiintymään suurkuntahankkeen toteuttajana ja

tukijana (seutuvaltuuskunnan puheenjohtajana). Antin on seutupoliitikko ja suurkunnan kannattaja.

Omassa ryhmässään Hattulan kokoomuksessa loppukesästä 2006 Antin on kuitenkin jäänyt ainakin hetkellisesti yksin kirjaamaan kantansa ja eriäväksi mielipiteeksi kuntaliitoksen ja suurkunnan puolesta. Miia Antin toimii näin lähes kaikista muista hattulalaisista poliitikoista poiketen seutukunta – ja suurkuntapoliitikkona ja jää siksi yksin ryhmässään puolustamaan suurkuntaa. Antin on myös aidon periaatteellisesti uuden suurkunnan kannattaja ja seutupoliitikko.

Antinin kumppanit ja muut seutukunta- tai suurkuntapoliitikot ovat Hämeen Sanomien lehtijutussa Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellstén ja kehittämisspäällikkö Aija Tuimala. Kuntapoliitikkojen ja seutu- tai suurkuntapoliitikkojen erona näyttää tämän lehtiartikkelin mukaan olevan myös tulevaisuus ja aikaperspektiivi. Kuntapoliitikot arvioivat tilannetta ja kunnan taloutta nykyisyyden perspektiivistä ”Hattulan palvelurakenne on hyvä ja laadukas” ja ”miten se voisi muuttua vielä paremmaksi”. Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellstén huomauttaa lehdessä aikaperspektiivistä kauemmaksi tulevaan ”nyt pitää maltaa antaa prosessin edetä loppuun. Katsotaan sitten tilannetta. Lainsäädäntö on tulevaisuudessa tuomassa velvoitteita esimerkiksi maankäyttöön. Se kaventaa itsenäisen kunnan asemaa” Hellstén. Hämeen Sanomat (22.08.2006)

Kun analysoi, kenelle lehtijutuissa haastatellut puhuvat, paljastuu mielestäni se, että Hattulan kunnanhallituksen puheenjohtaja Eero Vesala (sit.) puhuu ennen muuta hattulalaisille ”palvelurakenne on hyvä ja laadukas. Miten se voisi muuttua vielä paremmaksi?” Hattulan va. kunnanjohtaja Martti Pura puhuu lehdessä kuntapäätäjille, etenkin kunnanhallitukselle ja – valtuustolle kertoessaan, että hän lupaa analysoida mm. Hattulan väestörakenteeseen ja -kehitykseen liittyviä lukuja, kun tekee suurkuntakysymyksestä esityksen kunnanhallitukselle. Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellstén puhuu kuntauudistushankkeesta tietävänä asiantuntijana muille asiantuntijoille ja itsenäisyyttä havitteleville Hattulan kuntapäätäjille ”lainsäädäntö on tulevaisuudessa joka tapauksessa tuomassa velvoitteita esimerkiksi maankäyttöön”. ”Se kaventaa itsenäisen kunnan asemaa”. Hämeen Sanomat (22.08.2006)

Seutuvaltuuskunnan puheenjohtaja ja Hattulan kunnanvaltuuston jäsen Miia Antin vetoaa toisiin hattulalasiin päättäjiin ja tulevaisuuteen kurkottaviin vaikuttajiin ”pitäisi katsoa avoimin silmin pidemmälle tulevaisuuteen”... ”uskon, että Hattula pystyy ajamaan asioitaan myös isomman kokonaisuuden osana”... ”tulevaisuudessa on joka tapauksessa tehtävä isoja ratkaisuja”.

Suurkuntahankkeen projektipäällikkö Aija Tuimala kohdistaa sanansa Hattulan päätäjille ”toivon että asiat menisivät toivotulla tavalla”. ”Keväällä Hattulakin oli valmis neuvottelemaan kuntarakenteen uudistamisesta”. ”Kehityksen suunta on Hattulakin sama kuin muilla” Aija Tuimala Hämeen Sanomissa (22.08.2006 s.3).

Kun analysoi lehtitekstejä Hattulan valtuustoseminaarista pohtimalla erikseen kunta- ja seutukunta-argumentteja valtuustoseminaarista, käy ilmi mm. selvä poliittinen jännite hattulalaisten vaikuttajien kesken. Osa kunnallispoliitikoista, kuten johtavista viranhaltijoistakin on aivan ilmeisiä kuntapoliitikkoja, jotka ajavat selkeästi oman kuntansa, Hattulan asiaa. Osa vaikuttajista puolestaan, kuten esim. hattulalainen kokoomuksen Mia Antin on selkeä seutupoliitikko, joka kannattaa modernia, lähes myöhäismoderniakin palvelurakennetta. Perusjännite Hattulan päätäjien keskuudessa oman kunnan vs. Hämeenlinnan seutukunnan tai suurkunnan välillä onkin ehkä tärkeämpi erottelija kuin puoluekanta. Päätäjien kuntaitsenäisyyden arvostus on varsin selkeästi kaikki ryhmät kattavaa. Erikoista tässä on se että lähes kaikissa muissa kunnissa sosialidemokraatit ovat kannattaneet tai ainakin ymmärtäneet suurkunta-ajatusta. Hattulassa sosialidemokraatitkin

pääosin vastustavat kuntaliitosta Hämeenlinnaan.

Vasemman ja oikean tuolle puolen olevaa tulkintaa käyttäen kuntaitsenäisyys ja traditioon sitoutuminen on vahva yhdysside poliittisesta ryhmästä toiseen Hattulassa. Kääntäen naapurikunnassa Hämeenlinnassa vasemman ja oikean tuolta puolen löytyvä yhdistävä side on ehkä ajatus kaupungin kasvuun ja moderniin, moderni kuitenkin ymmärrettynä etupäässä 1960- ja 1970-lukulaisittain, jatkuvan kasvun ja edistyksen optimismina.

Modernin, tradition ja myöhäismodernin taustaa vasten Hattulan kuntapäätäjien itsenäisyyttä painottava kuntalinjaus vaikuttaa monin osin traditioon kiinnittymiseltä. Traditioon kiinnittymisessä itsenäisyys ja kuntaperinteet ovat kunnan keskeinen arvo. Niitä puolustetaan kuten Suomen markkaa suhteessa yhteisvaluutta euroon. Itsenäisyys on samalla muiden sulkemista ulkopuolelle, jopa Hella Wuolijoen Niskavuorinäytelmissä tämä itsenäisyys näkyy Niskavuoren Loviisan, vanhan emännän lausahduksessa ”onni on kun nurmi- ja ruokavilja kasvaa niin että korviin kohisee, se on totuutta ja vapautta että varaa heittää ulos (Niskavuoresta) jokainen, joka tänne luvatta pyrkii”

kuva Markku Tanni/HäSa (21.09.2006)

Hattulan valtuusto päätyi ulkopuolista suosituksista huolimatta valitsemaan kuntaitsenäisyyden

Perinne- ja traditionäkemyksen painoa hattulalaisten näkemyksessä vahvistaa sekin, että jo kerran aiemmin Hattulassa on oltu mukana kuntaliitoksessa. Aiemmin Hattula oli kuitenkin liitoksen saavana osapuolena. Vuonna 1970 pieni Tyrvännön kunta, eli nykyinen pohjoinen Hattulan kylä nimeltä Tyrväntö liitettiin osaksi Hattulan kuntaa. Traditioon ja perinteeseen kiinnittyminen näyttävät kuitenkin edelleen tyrväntöläisille voimissaan Hattulassa. Asukkaat sanovat 2000-luvullakin asuvansa Tyrvännössä, eivät Hattulassa. Kesäasukkaatkin ovat seudulla tyrväntöläisiä, eivät hattulalaisia. Ja vaikka palveluja ei kyläkeskus Tyrvännössä ole juuri lainkaan, kylän identiteetti on silti vahva. Hämeenlinnasta lähtevä Hattulan lävitse kulkeva bussilinja päättyy Tyrväntöön ja Petäykseen. Tyrvännön pohjoispuolella on vain vettä. Vanajan selkää kilometreittäin pitkälle Valkeakosken ja Toijalan suuntaan. Aina Länsi-Suomen lääniin asti.

Yleisesti elokuun 2006 Hattulan valtuustoseminaarissa ”jyrännyt Hattula-henki” näyttää painottaneen kunnan itsenäisyyttä arvona, oman kunnan taloudellisia resursseja ja kykyä selvitä itse velvoitteista sekä haluttomuutta ryhtyä maksamaan tai subventoimaan seudun muiden kuntien palveluja. Hattulan itsenäisyys ja tarkka talous ovatkin Hämeenlinnan seudulla olleet ihmetyksen aihe toistakymmentä vuotta. Suuren laman aikana 1990-luvulla Hattula oli ainoa kantahämäläinen kunta, joka lomautti opettajiaan, vaikka kunta oli taloudellisesti silloin käytännössä velaton.

Hattulan kuntapäätäjien tarkkuutta rahan suhteen ilmentää mm. se, että toukokuussa 2005, ennen suurkuntavalmistelun käynnistymistä Hattulan valtuustossa kokoomuksen edustajat olivat hyvin kriittisiä perusturvan vaatimiin miljoonan euron menokorotuksiin. Lisäksi Hattulan kokoomuksen edustajat olivat olleet hyvin kriittisiä seudun kuntayhtymämenojen nousuun. Samaan tapaan kriittisiä kuntayhtymien etenkin terveydenhuollon kuntayhtymämenoihin ovat olleet hämeenlinnalaisista päättäjistä monet, erityisesti sosialidemokraatit.

Hattulan voi myös jäsentää julkisten palveluiden osalta eräänlaiseksi vapaamatkustajaksi Hämeenlinnan kupeessa. On sanottukin, että hämeenlinnalaiset ovat tuottaneet ja antaneet hattulalaisille kymmeniä vuosia palveluja ”asevelihintaan”. Kun Hattula sanoi ei kuntaliitokselle, hämeenlinnalaiset puolestaan ryhtyivät katkomaan ”asevelisiteitä” Hattulaan. Ääneen sanomattomana uhkana leijui pitkään, että kun Hattula jatkossa joutuu käyttämään isäntäkunta Hämeenlinnan palveluja, hinta on aivan toinen.

Kuntapalveluiden toteuttamisen ja kuntarakenteen käytännön johtopäätökset ja keinot olivat naapurikunnilla Hattulalla ja Hämeenlinnalla täysin vastakkaiset. Hämeenlinnalaiset päätyivät esittämään kuntaliitosta ja kuntayhtymien purkamista. Hattulalaiset puolestaan päätyivät pysyttelemään itsenäisinä. Näkemyseroa kuntien erilaisista ratkaisuista oli ilmeisesti myös maakuntalehti Hämeen Sanomien sisällä. Yleisesti näytti siltä, että lehti journalistisesti oli ehkä kannattamassa suurkunnan ja kuntaliitosten muodostumista. Päätoimittaja Olli-Pekka Behm vaikutti teksteissään olevansa voimakkaasti suurkunnan ja kuntaliitoksen kannattaja. Lehtiyhtiö Hämeen Sanomien hallituksessa puolestaan lehden hallituksen puheenjohtaja Matti Puotila (kok) oli kotikunnassaan Hattulassa valtuutettuna vastustanut hanketta, kuten ryhmänsä enemmistö.

Se että Hämeen Sanomat kirjoitti ”Hattula-Hengestä” syksyllä 2006 näinkin laajasti ja suurina juttuina voi johtua osin lehden sisällä olleista näkemyseroista. Vastaavasti Hattulaa selvästi suuremmasta Janakkalan kunnasta Hämeen Sanomissa kirjoitettiin kunnan kielteisen kuntaliitosratkaisun jälkeen selvästi vähemmän. Hämeen veroparatiisiksi kutsutun Hattulan taloutta voisi pohtia myös talouslinjausten kautta. Olisiko Hattula paikallisesti erityisen uusliberalistinen kunta, vaikka sitä ei tietenkään näin sanota. Hattulassa on ollut maakunnan matalin verotus. Hattula on myös ainoana kuntana lomauttanut 1990-luvulla opettajia, vaikka tarvetta ei ollut.

Kun Hattula-henki irrotti syksyllä 2006 aiotusta suurkunta Hämeenlinnasta Hattulan omaksi kunnakseen, samalla se irrotti myös kuntaliitosta halunneen pohjoisemman Kalvolan kunnan suorasta maayhteydestä Hämeenlinnaan. Hattula synnytti päätöksellään ns. reikäleipä-ratkaisun Hämeenlinnan ja Kalvolan välille. Sitten Hattula, Kalvola ja Hämeenlinna ovat joutuneet neuvottelemaan ja koettelemaan voimiaan keskenään yrittäessään järjestää keinotekoista maarajayhteyttä Kalvolalle Hattulan kautta Hämeenlinnaan. Näin siksi että kuntajakolaki vaatii kuntaliitosta aikovilta kunnilta toiminnallisen, mutta myös fyysisen maarajayhteyden, jotta valtioneuvosto voi hyväksyä kuntien haluaman kuntaliitoksen. Hämeenlinnan, Kalvolan ja Hattulan neuvottelema maarajaesitys on parhaillaan Sisäministeriön tutkittavana talvella 2008.

7. YHTEENVETO, DISKUSSIO, JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOSUUNNITELMAT

7.1. Tilanne 2008 ja tutkielman lähtökohdat

Kuusi Hämeenlinnan seudun kuntaa toteuttaa kuntaliitoksen uudeksi suurkunta Hämeenlinnaksi vuoden 2009 alusta. Hämeenlinnan, Hauhon, Kalvolan, Lammin, Rengon ja Tuuloksen kunnanvaltuustot päättivät kuntaliitoksesta keskenään yhtä aikaa 2007 (26.11.2007). Kaikissa kunnissa suurin osa valtuutetuista kannatti kuntaliitosta. Tiukin äänestys asiasta käytiin Lammilla; joskin Lammillakin liitosta kannatti selkeä enemmistö valtuutetuista (16 puolesta 11 vastaan). Yllättävien äänestystulos oli Hämeenlinnassa - kaikki valtuutetut äänestivät hankkeen puolesta, vaikka aiemmin monet poliitikot olivat kyselleet toisiltaan, mitä Hämeenlinna tästä liitoksesta saa.

Tutkielman ensisijaisena tavoitteena ei ole ollut löytää selkeitä syitä ja perusteita sille, miksi tai miten kuntauudistuksessa Hämeenlinnan seudulla on päädytty juuri kuuden kunnan liitokseen. Näin siksi, että helpoin selitys kuuden kunnan liitokselle on tietysti se, että näiden kuntien valtuustot kannattivat liitosta. Tämä vastaus ei kuitenkaan selitä eikä tuo esille kuntien erilaisia intentioita ja perusteita lähteä mukaan kuntaliitokseen. Hämeenlinnan intressit ovat asiassa selvästi erilaiset kuin esimerkiksi vasta viime vaiheessa mukaan lähteneen Lammin kunnan.

Kun tutkielma on tehty valtio-oppiin, politiikan tutkimukseen, on selvää, että tässä tutkielmassa on pyritty hakemaan kuntauudistuksesta poliittisia painotuksia ja ulottuvuuksia. Tutkielman politiikan näkemys ja politiikan käsite on monessa suhteessa avoin: mikä hyvänsä osa tai teema kuntauudistuksessa voi politisoitua ja niillä voi politikoida. Tutkielmani politiikka käsite ei näin ollen ole sidottu puolueiden eikä muiden politiikassa olevien politiikan ennakkokäsitteisiin. Asioihin ja asioiden merkityksiin toimijoille se sitä vastoin on yhteydessä. Poliitiikka liikkuu siis ajassa ja se on osin vapaa, osin sidottu aiempaan. Poliitiikan toimijoiden aiemmat kannat ja näkemykset ovat mukana uutta muotoiltaessa, mutta aiemmat kannat ja ratkaisut eivät uudistuksessa sido toimijoita. Virallisiksi päätöksiksi ja ratkaisuuksi muotoutuvaa policya ohjaa ja rajoittaa silti lainsäädäntö, juridiikka ja aiemmat sopimukset.

Tällaista politiikka käsitystä voisi kuvata yksittäisen esimerkin kautta. Ikääntyminen ja vanhushuolto ovat olleet ehkä 2000-luvun puhutuin hyvinvointipolitiikan haaste. Ensinnäkin vanhainkotipaikkojen määrä ja hoitohenkilökunnan riittävyys ovat puhuttaneet tavan takaa niin poliitikkoja kuin valvontaviranomaisia. Vanhushuollon haaste nousi politiikan agendalle aluksi median tuottaman julkisuuden kautta. Huomattiin, että kunnissa ei ole tarpeeksi hoitohenkilökuntaa laitoksissa. Sitten kunta- ja palvelurakenne uudistuksen ja kuntaliitosten yhteydessä vanhushuollon haasteet otettiin uudelleen esille, ja nyt päättäjiä itseään läheisemmästä näkökulmasta. Realistisesti asiaa mediasta seuranneena voisi sanoa, että kun keskeisimmät ja tärkeimmät kunnalliset päättäjät alkoivat lähestyä eläkeikää ja vanhuutta, päättäjiä alkoi omistakin motiiveista lähtien kiinnostaa oman tulevan hoitonsa laatu ja taso. Näin ikä ja iästä jäsenyväät intressit ovat nostaneet asioita politiikan agendalle ja sitä kautta ratkaistavaksi.

Ikä ja eri-ikäisten ihmisten väliset tarpeet ovat esimerkki toisestakin uudesta politiikan piirteestä, jota tutkielmassa pyritään tarkastelemaan. Julkisten palveluiden järjestämisessä eri-ikäisten tarpeet kamppailevat toteutuksesta keskenään. Kyse ei ole perinteisestä poliittisen oikeiston ja vasemmiston välisestä kamppailusta, vaan ns. vasemman ja oikean tuolle puolen menevästä haasteesta. Jollain päätöksenteon tasolla tällaisetkin yleiset vasemman ja oikean tuolta puolen nousevat haasteet kuten ikääntyminen, ympäristön tila tai esimerkiksi ihmisen biologinen tai geneettinen muokkaus saattavat silti politisoitua tutun oikeisto – vasemmisto dimension mukaan.

Tutkielmassani ”lehtitietojen varassa” kuntauudistusprosessia tarkastellaan median, lehdistön tekstin kautta. Tutkielmassa median tekstejä pyritään tulkitsemaan suhteellisen yleisestä tradition, modernin ja myöhäismodernin viitekehystä käsin. Lisäksi ajatellaan, että paitsi median tekstejä, myös kuntapäätäjien ajattelua ja uudistusratkaisuja ohjaavat heidän ajattelunsa taustalla ja uusien tilanteiden arvioinneissa juuri käsitykset modernista, perinteestä ja myöhäismodernista. Nämä yleiset jäsentämisen ja tulkitsemisen kategoriat saattavat silti peittää kuntauudistuksessa olevan voimakkaan julkisten palvelujen avaamisen markkinoille ja markkinoiksi. Tällaista julkisen sektorin avautuvaa markkinasuuntautumista suhteessa perinteiseen hyvinvointivaltioon on kutsuttu usein uusliberalismiksi (esim. Heikki Patomäki 2007). Kuntapäätäjistä kuitenkin hyvin harvat julkisesti tunnustautuvat talouspoliittisen uusliberalismin kannattajiksi, vaikka ratkaisuisaan ehkä sitä tekevätkin.

7.2. Kuntauudistusta tarkastellaan tutkielmassa lehtitekstien kautta

Kun kuntauudistusta tarkastelee sanomalehtien tekstien kautta, tästä on ainakin kaksi hyötyä. Pystyy ensinnäkin lukemaan tekstejä kenen tahansa kansalaisen näkökulmasta. Etu on sekin, että kertaalleen lehdissä journalistisesti jo työstettyihin teksteihin sisältyy yleensä enemmän politiikkaa kuin olisi esimerkiksi viranomaisten tuottamissa normaaleissa kunnallisten elinten pöytäkirjoissa tai muissa julkisissa dokumenteissa. Journalismia onkin sanottu mm. ”oikotieksi yhteisön kulttuuriseen itseymmärrykseen” esim. Heikki Heikkilä (1998). Jos journalismi onkin monessa suhteessa oikotie tekstien kulttuuriseen ymmärrykseen, journalismi on samalla itse voimakkaasti todellisuutta kielellisesti rakentava tekijä. Valtakunnallisen kunta- ja palvelurakenne uudistuksen lehtitekstien erittelyssä vuosilta 2005 – 2006, esim. Juhani Wiio (2006) päätyi arvioon, että maan valtalehdet ottivat kuntauudistuksen jopa enemmän omakseen kuin poliittiset päättäjät heti uudistuksen alkaessa 2005 -2006. Valtakunnalliset sanomalehdet ottivat Wiion mukaan aktiivisen roolin uudistuksen edistämässä etenkin kuntaliitosten suhteen. Lehdet toimivat näin hankkeen kirittäjinä ja uudistuksen vauhtia kasvattavina sähköjäniksinä epäröiville poliittisille päättäjille.

Kun kyse on sivu-laudatur tutkielma, olen analyysissä rajoittunut lähes yksinomaan Hämeen Sanomien teksteihin. Näin siksi että tutkielma alkoi jo tälläkin tavalla kasvaa kooltaan hyvin suureksi, eikä aika eivätkä muutkaan resurssit mahdollistaneet tutkielman tekovaiheessa Helsingin Sanomien artikkelin tarkkaa erittelyä. Kun tutkielma otteeltaan on lisäksi kuntauudistuksen tekstien uudenlaista tulkintapatapaa, eräänlaista kuntauudistuksen politiikan lukemisen metodin kehittelyä ja sen testausta rajattuun tutkimusaineistoon, työ on venynyt aiottua pitemmäksi, mutta samalla mielestäni alkuperäislähtökohtaansa antoisammaksi. Ainakin tekijälleen, ehkä lukijoillekin.

Tätä tutkielmaa varten olen koonnut sanomalehdistä (Hämeen Sanomat ja Helsingin Sanomat) käytännössä kaikki kuntauudistusta käsitelleet lehtijutut syksystä 2005 alkaen. Jatkan samaa työtä vuoden 2008 loppuun asti; näin siksi, että uusi kuntaliitoksista syntyvä Hämeenlinna aloittaa toimintansa vuoden 2009 alusta. Lisäksi vuodenvaihe 2008–2009 on kiinnostava analysoitava poliittisesti, sillä syksyllä 2008 on kunnallisvaalit, joissa kuntalaiset pääsevät ottamaan kantaa kuntaliitokseen. Tutkimusmateriaaliin keräämiäni lehtijuttujen valintaperusteena on ollut ensinnäkin se, että lehtijuttu, mikä hyvänsä lehtiteksti, mistä hyvänsä journalistisesta genrestä on käsitelty joltain osin selkeästi kunta- ja palvelurakenne uudista tai Hämeenlinnan seudulla paikallista kuntauudistusta; kuntaliitosta, kuntaliitoksen vastustusta tai palvelujen tuottamista uudistuksessa.

Ensi tuntuma lehtien kirjoittelun eroihin on kuitenkin se, että mielestäni Hämeen Sanomissa on ollut Helsingin Sanomia monimuotoisempia tekstejä kuntauudistuksesta. Johtopäätös tai ainakin tutkimushypoteesi lehtien erojen vertailuun voisi siis olla, että Helsingin Sanomien toimituspolitiikassa uutiset ja ajankohtaistekstit voivat olla tarkemmin standardisoituja kuin Hämeen Sanomissa. Sitä vastoin Helsingin Sanomien toimittajien omilla nimikkopalstoilla voi esiintyä hyvinkin persoonallisia näkemyksiä ja kannanottoja politiikasta. Kuntauudistuksestakin.

Työmenetelmänäni tutkimusaineistoon otettujen lehtitekstien valinnoissa on ollut se, että olen ensinnäkin lukenut molemmat sanomalehdet, kuten muitakin sanoma- ja ilmaisujakelulehtiä Hämeenlinnan seudulta tavallisen lukijan tapaan sinä päivänä, kun lehti on ilmestynyt. Kuntauudistusta käsitelleiden juttujen valinnat aineistoon olen tehnyt kuitenkin vasta noin kuukauden päästä lehden ilmestymisestä. Olen säilyttänyt tämän takia lehtiä muutamasta viikosta runsaaseen kuukauteen ja lukenut sitten lehdet uudelleen jälkikäteen, tavallaan uusilla tutkijan silmillä valitessani aineistoon tekstit. Käytännössä toisella lukukerrallani olen leikannut siis kuukauden päästä lehdistä tutkimusaineistooni tulevat lehtijutut. Tällaisen luennan etu on mielestäni siinä, että näin aineisto tulee käytyä kertaluentaa tarkemmin lävitse. Hetkelliset lehtien "skuuppien" lukijassa herättämien yllätykset ja kiihtymykset ovat myös ehtineet tasoittua ja tekstejä uudelleen lukiessa niitä voi lukea jo osin kiihkottomasti tutkijan/ historiantkirjoittajan tapaan.

Aineistoina ovat tutkielmassa niin uutiset, artikkelit, kolumnit ja mielipidekirjoituksetkin. Tässä työssä analysoimani ajanjakso rajoittuu Hämeenlinnan seudun kuntaliitoksen alkuvaiheen valmisteluun ajalle syksystä 2005 syksyyn 2006. Kyseisenä aikana Hämeenlinnan seudun kunnat tekivät policynsa linjauksia kahteen eri suuntaan. Ensinnäkin kunnat vastasivat alkuvuodesta 2006 valtiolle, miten kuntapalveluja kehitetään seudulla lähivuodet. Lisäksi seudun viisi kuntaa päätyivät keskenään kesällä ja syksyllä 2006 valmistelemaan kuntaliitosta vuoden 2009 alusta. Lammi liittyi prosessiin vuosi muiden kuntien jälkeen elokuussa 2007. Lehtitekstien luennan lisäksi olen referenssinä lukenut ja tulkinut kuntauudistajien itsensä tuottamia virallisia raportteja ja selvityksiä, niin valtion kuin Hämeenlinnan seudun kuntienkin. Tätä referenssiluentaa on helpottanut se, että sekä Sisäministeriö että paikallisesti Hämeenlinnan seudun kunnat ovat pitäneet internetissä hyvin ajan tasalla olevaa aineistoa uudistuksesta. Aineisto on ollut tarjolla kuntapäätäjien, median kuin tavallisten kansalaisten käyttöön. Tutkielmani aineisto on siis kuntauudistushankkeen alkutaipaleen tutkimuksellista esiluentaa, mutta sellaista esiluentaa, josta näkyvät politiikan kannalta keskeiset kiistat ja käännepiisteet. Niin myös tärkeimmät toimijatkin.

Lehtijutut muodostivat Hämeenlinnan seudulla kuntauudistuksen keskeisimmän julkisuuden areenan vuosina 2005 – 2007. Myös Ylen maakuntaradio Radio Häme seurasi uudistusta tiiviisti. Aivan alussa ajatukseni olikin analysoida myös radion maakuntauutisia, mutta tämä olisi ollut niin työlästä ja metodisesti vaikeaa, että luovuin hankkeesta jo muutaman kokeilun jälkeen keskitalvella 2006. Vaikeaa lehtijuttujenkin analysointi erilaisten poliittisten vivahteiden erojen suhteen silti on.

Kirjoitettu lehtiteksti on kuitenkin tutkimuksessa teknisesti ehkä helpommin hallittavissa oleva ja antoisampi kohde kuin radio tai televisio mm. siitä syystä, että lehdessä kuvia on televisiota vähemmän. Sanomalehden jutussa mukana olevan muutaman lehtikuvan merkityksen pystyy ehkä myös purkamaan poliittisestikin ymmärrettävästi, siten että useimmat lehtikuvaa katsovat päätyvät jokseenkin yhteiseen käsitykseen kuvan merkityksestä tai ainakin joltain osin voivat hyväksyä tutkijan esittämän tulkinnan uutiskuvan merkityksestä ja vivahteista jutussa.

Lehtitekstien ja radiolähetysten ohessa myös muutamat kunnissa pidetyt yleisötilaisuudet uudistuksesta olivat osa julkisuuden foorumia. Tavallisia kuntalaisia näihin tilaisuuksiin osallistui Hämeenlinnan seudun kunnissa yllättävän vähän; enimmilläänkin korkeintaan muutama kymmenen ihmistä. Poliittisille päätöksentekijöille ja kuntien virkamiehille järjestetyt seutuseminaarit puolestaan vetivät hyvin osallistujia, aina satamäärin, kuten seutuseminaarit. Useamman kunnan päättäjien yhteistapaamiset saattoivatkin luoda yhteisen politiikan foorumin, jossa rivivaltuutetut tulivat naapurikuntien kollegoistaan tietoisiksi ja näkivät ajatusten erot ja yhtäläisyydet julkisesti.

7.3. Lehtiteksteistä haetaan traditiota, modernia ja myöhäismodernia

Media julkisuuden tuottajana ja samalla kertaa julkisuuden areenana välittää erilaiset poliittiset näkemykset ja teot lukijoilleen kuntauudistuksesta. Samalla media rakentaa ja tuottaa teksteillään itsekä poliitiikkaa. Julkisuuden teksteistä onkin usein vaikea erotella sitä, mikä on tekstissä politiikan toimijan, esimerkiksi kunnallispolitiikon omaa poliittista tekoa kirjoituksena tai haastatteluna ja mikä puolestaan median tekstissään rakentamaa omaa tekstin poliitiikkaa. Tietysti jo pelkästään haastateltavien valinnoilla mediassa ohjataan ja tehdään poliitiikkaa. Poliitikot tuntevat itsekä julkisuuden merkityksen ja ilmiöstä on käytetty usein ilmausta ”niin on jos siltä näyttää”.

Kun valtakunnallinen kunta- ja palvelurakenne uudistus käynnistyi Suomessa, monilla Hämeenlinnan seudun kunnanjohtajilla ja monilla luottamushenkilöilläkin oli ehkä jo valmiina mielessään kiteytynyt näkemys seudun oman uudistuksen päämäärästä. Seutukunnalla on tehty tiivistä palveluyhteistyötä kahdeksan kunnan kesken jo 1970-luvun alusta mm. koulutuksessa ja perusterveydenhuollossa. Hämeenlinnan seudulla ryhdyttiin näin tavoittelemaan kahdeksan kunnan kuntaliitosta. Mutta kun sitten ryhdyttiin pyrkimään kohti suurkunta kuntaliitosten kautta, lopputulos oli vain kuuden kunnan liitos. Hattula ja Janakkala jättäytyivät liitoksesta pois ja jatkavat itsenäisinä kuntina.

Tutkielmassani on pyritty alustavasti ymmärtämään sitä kuntaliitoksen ja kuntapalveluiden uudistamisen tilannetta Hämeenlinnan seudulla, joka käynnistyi syksystä 2005. Tutkielmassani tutkimuskohdetta ei ole ennakkoon täsmällisesti lyöty lukkoon siten, että määriteltäisiin ennakkoon muutama tutkimuskysymys, joiden politisoitumista ja joilla politikoinnista tarkasteltaisiin aineiston kautta. ”Skinneriläisittäin virittyneessä” politiikan tutkimuksessa tällaista otetta voisi kuvata ilmauksella ”itse politiikan elävä elämä asettaa tutkijalleen kysymykset”. Vuosien poliittisissa prosesseissa, kuten kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa tai kuntaliitoshankkeessa pienetkin asiat saattavat muuttaa prosessin kulkua ja lopputulosta. Tältä osin tutkielmani on siis avoin politiikan ajan ja tilan kontingenssille. Pienetkin kiistat voivat kehittyä ajan oloon suuriksi. Niin myös yllättävät politiikan toimijat voivat löytää toisensa pitkissä prosesseissa vuoroin kumppaneina, vuoroin vastustajina. Tällainen tutkimus etenee paitsi tutkijan myös ennen muuta aiheensa ehdoilla; hieman kuin potilas-lääkäri suhteessa edetään kyselemällä ja kuulostelemalla tilanteen kehittymistä.

Tutkielmassa on päädytty kehittämään kuntauudistuksen lehtitekstien politiikan uudehkoa lukemisen ja ymmärtämisen tapaa hankkeen etenemisen hahmottamiseksi ja ymmärtämiseksi. Näin on tehty mm. siitä syystä, että pian uudistusprosessin käynnistymisen jälkeen alkoi näyttää ilmeiseltä, että uudistuksessa, niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti oli runsaasti sellaista, jota ei kyennyt ymmärtämään politiikan tutulla dimensiolla, vasemmisto-oikeisto jaolla. Myöskään iäisyyskysymyksiltä tuntuva yleinen jaottelu maaseutu – kaupunki, eikä edes politiikassa keskusta vs. muut puolueet jaottelu mielestäni kyennyt kuvaamaan nyt käynnissä olevaa kuntauudistusta. Silti mediassa nämä jaot olivat vahvasti esillä ja vanhojen poliittisten erojen etsiskely näytti ohjaavan usein lehtien kirjoittelua kuntauudistuksessa. Myöskään valtakunnallisen kunta- ja palvelurakenne uudistuksen pika-arviossa, ”Paras tuoreeltaan tulkittuna” (2006 toim. Helinä Hirvikorpi), ei mielestäni hanketta tarkasteltu kovin syvällisesti. Kokoelman tekstit ovat tapahtuneen pikakerrontaan, hankkeen toimijoiden kronikointia, mitä tehtiin missäkin vaiheessa.

Ymmärtääkseni Hämeenlinnan seudulla eri poliittisten toimijoiden lähtötilanteita, ryhdyinkin kehittämään kuntauudistuksen poliittisen tilanteen lukutapaa yleisestä yhteiskuntatutkimuksen, ehkä ennen muuta sosiologian tarjoamasta tradition, modernin, myöhäismodernin jaottelusta käsin. Peruslähtökohtana oli lisäksi se, että uudistusta käsiteltäessä politiikka on aina mukana. Kun toimijat tulevat tietoisiksi toistensa erilaisista näkemyksistä, hyväksyvät välillään olevat erot ja pyrkivät ratkaisemaan asiansa ja kiistansa julkisuuden ja julkisen päätöksenteon areenoilla tehdään politiikkaa. Poliitiikkaa toimijat kantavat aina mukanaan julkisuuden ja politiikan areenoilla tilanteiden määrittely- ja tulkintakehyksinään. Teoksi näkemykset realisoituvat puheina ja tekoina. Julkisuus mediassa on keskeinen foorumi tai arena, josta käsin toimijoiden politiikkaa voi tarkastella. Tuotettu median julkisuus ei ole silti "tabula rasa", elokuvateatterin valkokankaan tapainen neutraali heijastuspinta. Mediat rakentavat aina julkisuuden - usein itselleen haluamakseen.

Työssäni pyrin lehtien tekstejä analysoidessani katsomaan niitä mm. osin jopa kuviteltavissa olevista politiikan toimijoiden lähtökohdista käsin. Lammilaista tulkintaa uudistuksesta voisi näin teksteissä edustaa niin kuntaliitosta vastustavan kuin sitä kannattavankin toimijan näkökulma. Poliitiikan luentani lähtökohtana on avoimuus: kuntauudistuksessa politiikka on ainutlaatuista ja tilanne- ja asia ja paikkasidonnaista. Lisäksi kun politiikka ei ole ennakkoon lukittua, se ei näin ollen ole seudullisesti myöskään kovin hierarkista. Se ei ole kovin keskusjohtoista. Se on paikallisesti ja tilannekohtaisesti muotoutuva konfliktinen prosessi. Tällaisen politiikan lukeminen lehtiteksteistä merkitsee sitä, että poliittisesti toimiville yksilöille jää uudistuksessa selkeä oma rooli ja mahdollisuus toimintaan ja valintoihin. Erilaisissa uudistuksen poliittisissa tilanteissa yksilöt toimivat julkisuuden ja politiikan areenoilla joko näkyvästi tai julkisuutta välttävinä subjekteina.

Paikallisella kuntatasolla puolueohjelmat eivät ohjaa kovinkaan paljoa asiakeskeistä yksityiskohtaista päätöksentekoa. Sitä vastoin paikallisella kunnan tasolla politiikan toimijoiden ratkaisuja ohjaavat mielestäni usein traditio, moderni ja myöhäismoderni. Samalla nämä traditio, moderni ja myöhäismoderni ovat toimijoiden hyvin yleisiä asioiden ja elämänmenon tulkintatapoja. Tutkielmassani en kuitenkaan oletta, että toimijat voisi yksinkertaisesti jakaa tällaisen karkea orientoitumisluokittelun mukaan. Luokittelut ovat asiakeskeisiä. Henkilö voi jossain asiassa olla traditionalisti, jossain toisessa puolestaan postmodernisti. Lyhyesti tutkielmassa traditio, moderni ja myöhäismoderni ovat hyvin yleisiä, keskenään rinnakkain eläviä kielellisesti rakentuneen todellisuuden tulkinta- ja orientoitumistapoja. Ne elävät rinta rinnan, mutta erottelevat toimijoita.

Esimerkiksi kuntauudistuksen yhteydessä monissa lehtien teksteissä esille otetun paikallisen identiteetin käsitteen voisi tulkiten tradition viitekehyksestä käsin nähdä kuntaitsenäisyyden puolustamisena ja kunnan itsenäisyyden menettämisen pelkona. Vastaavasti myöhäismodernin

viitekehuksesta käsin esim. lammilainen identiteetti voisi näkyä kuntaitsenäisyyspuheiden sijasta lammilaisen raskaan rockin, ”Pellava-rockin” merkityksinä niin Lammilla kuin laajemminkin. Tällöin olipa Lammi kuntana mitä hyvänsä, raskaan metallimusiikin merkitys olisi silti nuorelle lammilaiselle musiikin identiteetille tärkeä asia - se on osa myöhäismodernin elämää, jakautumista pienehköihin merkityksellisiin heimoihin. Modernin identiteettiä kuntauudistuksessa ja teksteissä voisi puolestaan ilmentää esim. työmatka päivittäin kuntien välillä kunnasta toiseen omalla autolla. Myös suuruuden ekonomia ja tehokkaampi työnjako palveluissa palveluista edustavat modernia.

7.4. Yleisesti jaettuina, koettuina, selvästi politisoituneita hetkiä lehtiteksteistä

Jos poimisi vain yhden lehtijutun ja yhden ainoan lehtikuvan kuvaamaan Hämeenlinnan seudun kuntauudistusprosessista vuosilta 2005–2006, se voisi olla hyvin Hämeen Sanomien kuva ja juttu ”Valtuutetut hyppäsivät suurkunnan puolesta” (17.8.2006). Tarkasti analysoiden elokuun 2006 Hämeenlinnan seudun seutuseminaarina kuvannut lehtijuttu ja seudun kuntaseminaarissa syntynyt kuntapäätäjien paine kuntaliitoksen suuntaan ovat kaikin osin kiehtovaa analysoitavaa ja pohdittavaa. Poliitiikan tutkimuksen kannalta kiinnostavaa satoja kuntavaikuttajia koonneessa seutuseminaarissa oli erityisesti se, että ehkä kuntaliitoksen suunnan ja tuloksen saattoi ratkaista seminaarissa esiintynyt lammilainen valtuutettu Päivi Veikkola. Päivi Veikkolan seminaariin valmistama puheenvuoro, itse asiassa poliittinen performanssi kotipalvelua tarvitsevan mummon ja tätä tapaamassa olevan kotipalvelutyöntekijän vuoropuheluna kosketti seminaarissa mukana olleita asiasisältönsä, kuten myös sydämeen vetoavan retorisen paatoksensakin kannalta.

Jälkikäteen tulkiten lammilainen Päivi Veikkola toimi Hämeenlinnan seudun kuntien elokuun 2006 seutuseminaarissa ehkä ”weberiläisenä tilapäispoliitikkona”, joka palvelujen ja kuntaliitoksen lopputuloksen kannalta oli keskeinen vaikuttaja, joka keräsi lopussa koko poliittisen potin. Kesän 2006 lammilaisesta rivivaltuutetusta Päivi Veikkolasta tuli sittemmin monien vaiheiden kautta Lammin kunnanvaltuuston puheenjohtaja, jonka esimerkki oli epäilemättä ratkaiseva sen suhteen, että Lammi päätti lähteä lopulta kuntaliitokseen mukaan.

Veikkolan elokuussa 2006 yksinään esittämä performanssi Lammin liesolaisesta mummosta kiikkutuolissaan ja mummoa ovelta puhuttelevasta kotipalvelun työntekijästä satojen katsojien edessä saattaisi silti performanssina paljastua ja selittyä osin ehkä psykologisen gestalt-terapian ja –teorian sovellutukseksi, niin sanotuksi ”kuuma tuoli” tai ”tyhjä tuoli” metodiksi. Veikkolan voi olettaa tuntevan ainakin osin metodia, sillä hän työskentelee Pääjärven kuntayhtymässä Lammilla kehitysvammaisten parissa toiminta- ja fysioterapeuttina. Yhteyden ja ymmärryksen saaminen vaikeasti kehitysvammaisten kanssa saattaa edellyttää toisinaan tilanteiden kääntämistä verbaalista kommunikaatiosta kuviksi ja suoraksi tunteeksi. Mutta vaikka Veikkola olisikin käyttänyt poliittiseen performanssiinsa ammattinsa taitoja, kuntauudistuksen tilapäispoliitikkona hän onnistui voittamaan puolelleen epäileviä valtuutettuja vasemmalta ja oikealta koko seutukunnan alueella.

Vastaväitteeksi voi tietysti esittää, että yhden lammilaisen rivivaltuutetun panos monen kunnan kuntaliitoksen toteutumisessa ei voi olla kovin suuri. Ei ole myöskään vahvoja perusteita olettaa vakavasti, että kuntien kokeneet kunnanvaltuutetut ja poliittiset vaikuttajat kääntyisivät yhtäkkiä kannattamaan kuntaliitosta yhden lyhyen valmistellun performanssiesityksen pohjalta. Silti voi kuitenkin ajatella, että Veikkolan yllättävä performanssi yli kolmen sadan kuntavaikuttajan edessä pohjusti joltain osin kuntaliitoksen mahdollisuutta Hämeenlinnan seudulla. Kun elokuun 2006

seutuseminaarista poistuneet kuntapäättäjät saivat vielä lähtiessään kotiläksyikseen kuntiensa väestö- ja talousennusteet vuoteen 2025, ennusteita luettiin, tutkittiin ja pohdittiin moniulotteisemman viitekehyksen kautta, kun mielessä oli kuva Lieson mummosta mökissään.

Numeerisen ja tilastollisen ennusteet mahdollistavat kuntakehityksestä monenlaisia ja moniselitteisiä tulkintoja. Kuntaliitosta ja suurkuntaa pohtimaan ryhtyneistä poiketen hattulalaiset päätyivät erilaiseen johtopäätökseen: Hattula pärjäävää parhaiten itsenäisenä kuntana. Hattulalaiset tutkivat samoja tilastoja ja ennusteita, mutta päättelivät, että tarvetta kuntaliitokselle ei ole. Hattulalaisten päättäjien into pysyä itsenäisenä kuntana onkin näin selkeä vastakuva Hämeenlinnan seudun muiden päättäjien innolle liittyä yhteen. Hämeen Sanomat kertoi elokuun lopussa 2006, että ”Hattula-henki jyräsi kuntaseminaarissa”. Myös syyskuussa 2006 Hattulan kunnanvaltuutetuista otettu lehtikuva todisti sittemmin samaa. ”Itsenäinen Hattula veti pisimmän korren”.

Politiikkaan sovellettuna hahmo- tai gestalt-tyylinen psykologinen tarkastelu voisi osoittaa nyt, että useimpien Hämeenlinnan seudun kuntapäättäjien näkemykseksi oli muodostunut varsin varhain vuosina 2005–2006 kuntarakenteen eheyttäminen kuntaliitoksilla. Vastaavasti hattulalaisten päättäjien mielessä olisi voinut olla kuntarakenteen hahmona kuva itsenäisestä Hattulasta, jolla on oma territoriaalinen kuntarajansa, mutta sellainen raja, joka ei estä kenenkään liikkumista eikä yhteistyötä rajan yli mihinkään suuntaan. Kyse on hieman kuin valtiollisesti Suomen ja Ruotsin rajasta Tornijoella, samaa talousaluetta ollaan, mutta joen eri puolilla ja erillisissä valtioissa. Keskenään kilpailevina kertomuksina kuntauudistuksen tarinat olisivat näin, ensinnäkin kesken jääneen kuntarakenteen eheyttäminen yhdeksi uudeksi kunnaksi kuntaliitoksilla. Se olisi suurkunta Hämeenlinnan tarina. Toisessa tarinassa puolestaan Hattula nähdään valmiiksi kertomukseksi kunnan itsenäisyydestä, jota ei tarvitse muuksi muuttaa. Puolustaa kunnan itsenäisyyttä silti täytyy.

Gestalt- eli hahmoteorian tarkasteluihin liitettyjä perushahmolakeja ovat: samankaltaisuus, jatkuvuus, läheisyys, sulkeutuvuus, yhteenliittyminen, yhteinen liike ja suhteellisuus. Ajateltaessa eri kuntapäättäjien tilannemäärittelyjä, johtopäätöksiä ja ratkaisuja hahmolakien kautta, voisi sanoa, että eri päättäjät näkevät tilanteet eri tavalla, eri hahmoina ja tulevat siksi erilaisiin johtopäätöksiin. Perspektiivin ja tarkastelukulman vaihdos saattaa auttaa ymmärtämään toisten tekemiä oudoiltakin tuntuvia erilaisia johtopäätöksiä. Gestalt-tarkastelujen peruslähtökohtana on tilanteen/kuvan jakaminen kuvassa pähahmoon, figuuriin ja kuvan taustaan. Kunta- ja palvelurakenne uudistus esimerkiksi voitaisiin hahmotarkastelussa sanahybridinä jakaa siten, että uudistuksen pähahmona ovat hankkeessa joko kuntarakenne- tai sitten palvelurakenteen uudistaminen. Uudistuksessa poliitikot tarttuvat tottumustensa, tarpeidensa ja erilaisten tavoitteidensa mukaan sana- ja käsitehybridin eri osiin. Määrittelevät ja tuottavat näin uudistuksessa itselleen tärkeimmän hahmon?

Hattulan kunnan hahmo olisi näin hattulalaisten kuntapäättäjien mielessä ilmeisimmin läheinen, valmis ja ehkä joltain osin sulkeutunutkin itsenäinen kunta. ”Miten asiat voisivat olla paremmin kuin nyt”, kyselivät hattulalaiset valtuutetut toisiltaan lehdessä elokuussa 2006. Lammilainen Päivi Veikkola ”weberiläisenä tilapäispoliitikkona” puolestaan toi elokuussa 2006 valmistelulla performanssillaan yksittäisen liesolaisen mummon ahdistuksen päättäjien silmien eteen. Yksikseen ilman kotipalvelua jäävän mummon ahdistus ja kuntapäättäjien reaktio ahdistuksen tuottamaan haasteeseen voitaisiin näin hahmolakien kautta tulkita esim. siten eri toimijoiden kokemaksi läheisyydeksi ja yhteensulautumiseksi tilanteen suhteen. Poliitikaksi ja poliittisiksi ratkaisuiksi tällaisen performanssin keskeneräinen hahmo, ilman kotipalvelua yksikseen jäävän ahdistus ja sen tilanteen määrittely artikuloituvat myöhemmin muilla foorumeilla erilaisia näkemyksiä sovitellen.

Demonstroimani hahmotarkastelu on tietysti erittäin karkeaa ja epäortodoksista politiikan tutkimusta. Silti kun puhutaan, ja sovelletaan kielellistä ja retorista otetta politiikan arviointiin, voisi olla kiinnostavaa selvittää, millaisia yhtäläisyyksiä ja millaisia eroja on politiikan lingvistiksessä otteessa kuvatuilla tekstien figuureilla hahmoteorian tarjoamiin erilaisiin perushahmoihin. Nopeasti ajatellen politiikassa esimerkiksi ilmaukset ryhmäkuriista, tai ruodussa pysymisestä tuntuisivat asettuvan hahmoteoriassa samankaltaisuuden hahmon seuraan. Kohteen, figuurin ja taustan erottelu ovat myös politiikassa keskeisiä - eri toimijat asettavat fokuksensa, tavoitteensa eri asioihin. Kuntauudistuksessa kuntarakenteen muutoksen fokuksensa asettaneet saattavat tavoitella eri asiaa kuin kuntapalveluiden uudistamista tavoittelevat. Jälkimmäisillä uudistuksen fokus ja figuuri on palvelurakenteessa ja sitä kautta ehkä erilaisessa politiikassa kuin kuntarakenteen uudistusta hakevilla. Kyse voi olla todellisuuden jäsentämisen eroista ja sitä kautta täysin erilaisista policeista...

7.5. Uudistuksen modernin, tradition ja myöhäismodernin kudoksissa kuitenkin uusliberalismia?

Tutkielmassani olen pyrkinyt hakemaan kunta- ja palvelurakenne uudistuksen politiikan muotoutumiseen mahdollisesti vaikuttaneita prosesseja. Eräänä lähtökohtana tutkielmassa on ollut ajatus siitä, että nyky-yhteiskunnassa politiikan haasteet ovat usein perinteisen ”vasemman ja oikean tuolta puolen” tulevia haasteita. Kun Suomessa kunta- ja palvelurakenne uudistuksen puitelaki laki hyväksyttiin eduskunnassa loppuvuodesta 2006 suurella enemmistöllä, vaikuttikin siltä, että kuntauudistus ja kuntapalveluiden toteuttaminen on tällainen ”vasemman ja oikean tuolta puolen” tullut haaste. Kuntauudistuksen ”paras-puitelaki” onkin siinä suhteessa kiinnostava ratkaisu, että se jättää varsin runsaasti toimintavapautta kunnille valita keinot palvelujen varmistamiseksi. Pienten ja taantuvien kuntien keinot tuottaa palveluja ovat kuitenkin varsin vähäiset ja silloin kuntaliitokset ja ohjautuminen suurempien kumppaniksi ovat monen ratkaisuja.

Puitelaisissa valtiolla on suuri suunnan antajan ja ohjaajan rooli. Perusterveydenhuollon varmistamiseksi valtio on esimerkiksi pitänyt tiukasti kiinni itsenäisen ja toimivan terveyskeskuksen väestöpohjana 20-tuhannen asukkaan rajaa. Hämeessä Janakkala on kuntana yli 16-tuhannen asukkaan kunta, mutta se ei ole tarpeeksi terveyspalvelujen itsenäiseen tuottamiseen. Tästä syystä valtio patistaa Janakkalaa muodostamaan terveydenhuollossa yhteistoiminta-alueen joko Hämeenlinnan tai Riihimäen kanssa, jotta 20-tuhannen asukkaan ehto täytyisi. Sitä vastoin valtio ei pakota eikä velvoita kuntia kuntaliitoksiin, vaikka näin asia on usein lehdistä tulkittukin. Etenkin Vanhasen2. hallituksessa keskustan ministerit pääministeri Matti Vanhasesta lähtien ovat painottaneet, että kuntia ei pakoteta liitoksiin niiden tahdon vastaisesti. Yhteistyöhön kylläkin.

Olen tutkielmassani lähestynyt kuntapäätäjien politiikan toimintaympäristöä varsin yleisestä ja usein käytetystä luokituksesta traditioon, moderniin ja myöhäismoderniin. Kuntauudistuksessa mielestäni hyvin yleisellä tasolla traditio painottaa mm. kuntaidentiteettiä ja perinteisiin kunnallispolitiikan luokitteluihin (esim. omiin vs. muihin) liittyviä kysymyksiä. Traditiota kuntaelämässä on mielestäni myös selkeä vahva pitäytyminen kuntaitsenäisyydessä itsenäisyyden itsensä vuoksi. Moderni kuntauudistuksessa liittyy sitä vastoin mm. palveluiden massatuotantoon ja ns. suuruuden ekonomian lupaamiin etuihin. Modernia luonnehtii myös kuntauudistuksessa mm. puhuminen työssäkäyntialueista ja seutukunnista. Modernia on myös monin osin ajatus ns.

pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta, joka paikallisesti saa ilmauksensa erilaisina kuntapalveluina. Poliitikkojen teksteissä modernista puhuttaessa vedetään usein linjaa ja rajaa vanhaan, traditioon ja aikansa eläneeseen kuntarakenteeseen. Moderni on puheissa ja tulkinnoissa nykyinen, presens sekä myös tuleva. Moderni on näin vastakohta aikansa eläneelle, sillä rajataan tila omalle modernin käsitteelle suhteessa muiden vanhaan, aikansa eläneeseen traditioon. Moderni on myös muodikas.

Kolmantena suurena luokitteluperiaatteena uudistuksessa olen käyttänyt myöhäismodernia. Yksilölliset uhat, tarpeet ja ratkaisut luonnehtivat myöhäismodernia. Myöhäismoderni ei sitoudu yhteen selkeään politiikan painotukseen sillä tavoin kuin esimerkiksi moderni usein tekee esimerkiksi sitoutuessaan monin osin omaan hyvinvointivaltion käsitteeseensä. Myöhäismodernissa yhteiskuntaluokkaan kytkeytyvien poliittisten haasteiden ja kiistojen sijasta esillä saattavat olla samaan aikaan näin yksilölliset ongelmat esim. työllistyminen, kuten myös yksilön omiin terveysvalintoihin liittyvät valinnat, niin ikään esillä ovat myös hyvin yleiset globaalit haasteet, kuten esim. ilmastonmuutos tai nopeasti leviävät epidemiat tai työpaikkojen siirtyminen halvempiin maihin. Myöhäismodernissa ei uskota globaalien markkinahaasteiden takia yhtä suureen hyvinvointivaltioon kuin modernissa, ei myöskään kollektiiviseen ay-toimintaan. Poliitikassa myöhäismodernikin odottaa silti suojaa valtiolta, mutta haluaa vetää tarkemman rajan itsen ja valtion välille kuin moderni. Kuntapalvelujen on oltava yksilölle sopivia ja itse usein valittavia.

Kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa ja kuntien toiminnan muissakin uusissa haasteissa voi halutessaan nähdä näin samanaikaisesti niin tradition, modernin kuin myöhäismodernin piirteitä. Kun kuntauudistusta alkaa sitten purkaa talouden kautta, tarkastelun horisontti kaventuu hieman. Julkisessa taloudessa politiikan peruspiirre on ollut 1990-luvun lamasta lähtien kuntamenojen kasvun hillitseminen ja menoja on pyritty jopa supistaminen. Kun 1980-luvun lopulle asti julkisia menoja Suomessa kasvatettiin ns. hyvinvointivaltion ajatuksen kautta, 1990-luvun laman jälkeen suuntaus on ollut kaiken aikaa vastakkainen – menoja rajoitetaan. EU:n sisäisten ja globaalien markkinoiden avautumisen myötä Suomessa veroastetta on pyritty alentamaan ja tätä kautta pyritty tukemaan yritysten kilpailukykyä markkinoilla. Osin tällaista jo 1980-luvulla alkanutta suuntausta on kutsuttu uusliberalismiksi (esim. Heikki Patomäki 2007). Kunnissa ja muun julkisen sektorin toiminnassa uusliberalistisia vaikutteita on puolestaan nimetty new public managementiksi (NPM). Patomäki (2007) nimittää sitä ”uudeksi julkisjohtamiseksi”. Aiheesta ovat kirjoittaneet runsaasti myös Leena Eräsaari ja Raija Julkunen. NPM on uusliberalismin soveltamista julkiseen talouteen.

Tutkielmassani liitinkin lopulta tradition, modernin ja myöhäismodernin jaotteluihin mukaan yhdeksi yleiseksi taustaselittäjäksi tai taustamuuttujaksi uusliberalismiksi kutsutun talouspoliittisen virtauksen. Uusliberalismia on harjoitettu länsimaissa osin jo 1970-luvulta lähtien, mutta varsinkin 1980-luvulta lähtien erittäin runsaasti. Eräänä oletuksena tutkielmassani onkin, että uusliberalismi ei tule esille teksteissä omalla nimellään ohjelmallisesti. Silti uusliberalismi saattaa olla osin kutoutunut sisään nykyiseen, moderniin, kuten myöhäismoderniinkin, ehkä traditioon. Se voi olla mukana myös ns. sosialidemokraattien ja osin keskustan ja kokoomuksenkin suosima ns. kolmannen tien politiikassa: Englannista lähteneessä thatcherismissä uusliberalismi oli tietysti jo ohjelmallisesti mukana. Osin myös sen seuraajassa "blairismissakin" tai kuten sitä tämän tutkielman alkupuolella kutsutaan ns. ”kolmannen tien eli third way politicsissa”. Suomalaiset poliitikot eivät mieluusti myönnä vaikutteitaan uusliberalismin kotimaihin Englantiin ja Yhdysvaltoihin. Esimerkiksi kysyttyäni (uutistyöni ohessa syksyllä 2007) suomalaisen uuden työllisyyspolitiikan kannustavuuden esikuvista pitkäaikaiselta sosialidemokraattien työministeri Tarja Filatovilta, hän sanoi esikuvan olevan enemmän Tanska kuin Englanti. Kuntauudistuksen esikuva on myös Tanska.

Julkisella sektorilla vaikuttaessaan uusliberalismi, new public managementin kautta ilmenee mm. siten, että kunnat valjastetaan ja kunnat valjastavat itse itsensä yritysten kilpailukyvyyn takaajiksi. Lisäksi kunnat kokevat keskenäänkin kilpailevansa yrityksistä, työpaikoista, investoinneista ja valtion rahoittamista tiehankkeista jne. Kunnissa ja julkisessa taloudessa new public managementin ”uuden julkisjohtamisen” piirteitä löytyy etenkin palvelujen kilpailuttamisesta, tilaaja-tuottaja mallista, kunnallisten peruspalvelujen ulkoistamisesta, kuntamarkkinoiden luomisesta ja avaamisesta, palvelujen asiakasmaksuista, omavastuista jne. Kuntaorganisaatioiden johtavia viranhaltijoita koulutetaan myös uudessa julkisjohtamisessa yritysjohtajien tapaan. Pyritään siihen, että kuntapalvelujen johtajat olisivat vastuualueillaan toimitusjohtajia.

Kunnallispoliitikot puolestaan ovat samassa uudessa hallintokulttuurissa määritelleet itsensä eräänlaisiksi osakkeenomistajiksi, tai ainakin varsinaisten osakkeenomistajien, kuntalaisten edunvalvojiksi. Uudessa julkishallinnossa pyritään toimintojen hallintaan ”governence” hallinnoinnin ”administration” sijasta (Patomäki 2007, 71). Hämeenlinnassa on esimerkiksi kuntaliitosta perusteltu sillä, että näin päästään kuntayhtymissä paremmin suoraan poliittiseen ohjaukseen, eivätkä kuntayhtymät pääse tällöin itse paisuttamaan menojaan ja toimintojaan, kun kuntayhtymän sijasta terveystoimi on esimerkiksi suoraan kaupungin alainen, oma terveyskeskus. Tällainen pyrkimys toiminnan poliittiseen ohjaukseen ja hallintaan on yleistä vasemmalta oikealle. Mutta vastaavasti kun taloudellisesti tiukalle asetetut Hämeenlinnan seudun kuntayhtymät, kuten sairaanhoitopiiri tai terveyskeskuskuntayhtymä menestyvät valtakunnallisissa tuottavuus- tai tehokkuusvertailuissa, tätä ei yleensä noteerata poliittisesti. Kiinnostava kysymys tiukasta sairaanhoitopiirin talouden suhteesta palvelujen laatuun on syntynyt nyt talvella 2008, kun Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirille asetettiin 500-tuhannen euron uhkasakko siitä, että sairaanhoitopiiri ei ollut onnistunut purkamaan potilasjonoja hoitotakuun vaatimusten mukaisesti. Ratkaisuehdotuksena potilasjonojen purkamiseksi on esitetty leikkaussalien avaamista ulkopuoliselle työvoimalle, palvelujen ostamista sairaanhoitopiirin ulkoa ja toiminnan muuta tehostamista – ei lisäresursseja.

Kun kuntien uudessa hallintokulttuurissa markkinoita avaavia ja kilpailua edistäviä ratkaisuja tehdään yksittäin pieninä palasina, suuri kuva saattaa päätöksentekijöitä hävitä detaljien paljouteen. Hahmopsykologisesti kyse on kuvion ja taustan suhteessa. Kuten mosaiikkikuviota katsottaessa, jos mosaiikkia katsoo hyvin läheltä, näkee vain yksittäiset värikkäät mosaiikkiruudut, ei kokonaisuutta. Vasta metrin päästä paljastuu kokonaiskuvio.

Uusliberalismi onkin voinut rakentua julkiselle sektorille vähä vähältä, pala palalta. Sen merkitys alkaa paljastua kuntalaisillekin vasta riittävän suurina annoksina esim. julkisessa liikenteessä. Maaseudulla se näkyy siten, että ilman omaa autoa ei kylissä selviä, kun julkisesti tuettua bussiliikennettä ei enää ole. Kaupunkien paikallisliikenteessä ja raideliikenteessä puolestaan lippujen hinnat nousevat nopeammin kuin muut hinnat ja kustannukset. Näin tapahtuu siksi, että matkustajia monilla linjoilla on vähän, koska ihmiset käyttävät omia autojaan. Oman auton käyttöön puolestaan on ohjannut mm. vähennysten suosiminen työmatkojen verotuksessa ja harvat vuorot. Kalliisiin junalippujen hintoihin puolestaan on vaikuttanut VR:n muuttaminen liikelaitokseksi 1990-luvulla. Vasta vuonna 2008 on alettu puhua siitä, että työnantajat voisivat tukea työmatkalippuja ja työnantajat saisivat tästä tuesta etua yritysverotukseen palkansaajan verotuksen sijasta. Osa kunnista tukee ostoillaan myös lähijunaliikennettä radoilla; pääkaupunkiseudun kunnat.

Kuntalaisen asema ja rooli määrittyy uudessa kuntakulttuurissa, uudessa julkisjohtamisessa asiakkuudeksi. Julkisten palvelujen asiakkaana kuntalainen ajatellaan odottavan palveluja samaan tapaan kunnilta kuin yksityisiltä palvelun tarjoajilta markkinoilta.. Kun yksityisissä massapalveluissa, kuten kauppaketjuissa asiakaspalvelu on markkinakilpailun myötä supistunut ja huventunut, olisi houkutus ajatella, että näin voisi käydä myös julkisten palvelujen osalta

kunnissakin (NPM:n) myötä. Näin voi käydäkin, sillä esimerkiksi ajanvaraukset lääkärille terveystieteisiin voidaan toteuttaa sähköisten ajanvarauslomakkeiden kautta. Mutta entäpä ne kuntalaiset joilla ei ole käytössään tietokonetta, internetiä, tai ne kuntalaiset, jotka eivät suostu käyttämään sähköisiä lomakepalveluja, vaikka voisivatkin? Entäpä he jotka haluavat asioida jatkossakin fyysisen ihmisen kanssa? Entä sairaat, lapset, vanhukset, suomenkieltä osaamattomat?

Uusi asiakkuus merkitsee eri ihmisille eri asioita: myöhäismoderniin yksilöllisyyteen ja epävarmuuteen tottuneille, uusi asiakkuus voi olla edistysaskel, helpotus massatuotannon jonoista. Iäkkäille, lapsille, maahanmuuttajille ja vammautuneille uudet palvelut voivat olla liian kaukana, henkilökohtaista kosketusta ei aina ole tarjolla tarpeeksi. Kunta- ja palvelurakenne uudistus on kaiken aikaa etenevä prosessi, jossa valtio tekee väliytteenvedon vuonna 2009. Kunnissa on meneillä hyvin monenlaisia eri tapoja vastata uudistuksen haasteeseen.

Kun uudistus käynnistyi vuonna 2005, uudistuksen lähtötilannetta luonnehti monin osin herätetty kriisitietoisuus. Vuonna 2005 muistutettiin, että talouskasvu oli hiipumassa, palvelujen markkinoita oltiin avaamassa EU:ssa ja kuntapalveluiden työvoimapula uhkasi väestön ikääntymisen ohessa. Uhkakuvista ainakin kaksi on edelleen voimassa, työvoimapula ja ikääntyvän väestön kasvavat palvelutarpeet. Sitä vastoin maan talouskasvu vuosina 2005–2007 on ollut ennätyksellistä. Samana aikana monien kuntien verotulotkin ovat kasvaneet huippuvauhtia.

7.6. Tutkielman tulosten arviointi ja mahdolliset jatkonäkymät

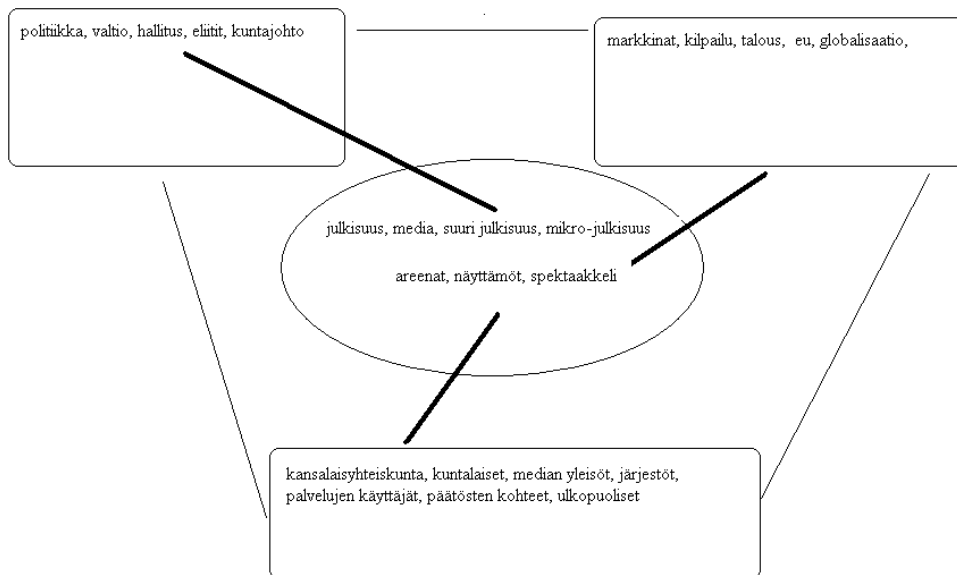
Sivulaudatur-tutkielmani pääpaino, fokus on ollut ajatuksessa kehitellä kuntauudistustekstien empiiristä politiikan lukutapaa sanomalehtien tekstien analysoimiseksi. Kun valtakunnallinen kuntauudistus ja sen linjaus on ollut puolueissa yleisesti ja laajasti hyväksytty, tutkielmassa on jouduttu pohtimaan ja kehittelemään sellaista politiikan lukemisen apparaattia, jolla eroja eri toimijoiden näkemysten tavoittamiseksi voitaisiin saada esille. Peruslähtökohta ja perusoletus työssäni on, että eroja todella on, ja että politiikan eroja haetaan teksteistä, sanomalehdistä.

Tutkielmassani on haettu lehtiteksteistä kuntauudistuksessa olevia modernin, tradition ja myöhäismodernin painotuksia. Median tuottama julkisuus on monimerkityksinen. Silti se on samanaikaisesti kansalaisten yhdessä ja erikseen jakama ja kiistelemä julkisuus. Median julkisuus on kansalaisille tärkeä, koska varsinaisille politiikan päätöksenteon areenoille kansalaiset eivät pääse kuin välillisesti edustajiensa kautta. Lautakuntien ja kunnanhallitusten kokoukset ovat suljettuja. Myös paikallisen politiikan puolueiden järjestölliset sisärenkaat ovat suljetut muilta kuin puolueiden jäseniltä. Media kertoo teksteissään oman näkemyksensä näistä kokouksista ja päätöksistä ja esillä olevista asioista. Median tuottama asioiden painotus ja julkisuus voi olla medialle itselleen merkityksellinen, se on sitä silloin kun media tekee omaa politiikkaansa ja silloin kun media vastaa markkinoilla olevaan kansalaisten median sisältöjen kysyntään. Median rakentama julkisuuden tulkinta on myös politiikan toimijoille tärkeä. Poliitikot rakentavat mediassa itsekkin julkisuuttaan, toisinaan onnistuen siinä hyvin, toisinaan epäonnistuen pahasti.

Tutkielman kirjallisuusosuudessa esitettiin tähän tutkielmaan muokattu ja rakennettu sovellutus Johan Galtungin ja Kaarle Nordenstrengin (1995) jäsenyyksistä median sisältöjen liikkeistä valtion, kansalaisyhteiskunnan ja markkinoiden tilojen ja asemien välillä. Kaavio seuraavalla sivulla.

Kaavion mukaan media tuottaa julkisuutta ja sitä kautta yhteyttä valtion, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan välille. Median tuottaman julkisuuden kautta kansalaiset tulevat tietoisiksi markkinoiden, valtion ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden erilaisista näkemyksistä. Kaavion perusolettamuksena on se, että eri historiallisina aikoina suomalainen media on kuullut ja välittänyt eri tavalla valtion ja markkinoiden näkemyksiä. Nordenstrengin arvio on, että media on perinteisesti 1980-luvulle asti kuunnellut herkästi valtion ja valtiotoimijoiden näkemyksiä. Viime vuosikymmenenä media on alkanut välittää enemmän markkinoiden näkemyksiä. Esimerkiksi julkisten palveluiden avaaminen kilpailulle on ollut lehdistössä usein esillä markkinapainotteisesti.

Kuvio: politiikan, markkinoiden, julkisuuden ja kansalaisyhteiskunnan suhteet

kuvio muokattu mm. Galtungin ja Nordensternin (1995,283) pohjalta

Kaavion kansalaisyhteiskunta on lähinnä median seuraajana. Lehdistölle tämä onkin eräänlainen ihannetila. Lehden asiakas on valistunut, lehteä lukeva ja tilaava kansalainen, joka ei ota osaa politiikkaan, ei kirjoitele lehtiin, mutta tilaa lehensä ja seuraa maailmanmenoa juuri lehdestä.

Jos kunta- ja palvelurakenne uudistusta ja Hämeenlinnan seudun kuntaliitoshanketta tarkastelee valtio, markkinat, kansalaisyhteiskunta mallin ja julkisuuden kautta, käy mielestäni varsin pian selväksi, että uudistuksessa poliitikot ovat puhuneet lähinnä toiselleen.

Kuntauudistuksessa kansalaisyhteiskuntaa edustavat kunnallispoliitikot ovat puhuneet toistensa ohessa myös valtion suuntaan. Paras-uudistuksen lausuntokierroksella 2005–2006 vuodenvaihteessa monien kunnallispoliitikkojen viesti valtiolle oli, että valtion olisi otettava vastattavakseen monista kunnallisista palveluista, tai sitten kunnille olisi annettava valtuudet supistaa ja lopettaa palveluja, kun rahaa niiden toteuttamiseen ei ole. Monien kunnallispoliitikkojen ehdoteltua palvelujen karsintaa, onkin ehkä hyvä yleisen yhdenvertaisuuden kannalta se, että valtio otti tiukahkon ohjauksen kunnallisten palvelujen varmistamiseksi. Ainakaan kuntien välille ei synnytetä eroja.

Lehtitekstit ovat kuntauudistuksen tutkimuskohteena siitä syystä, median tuottama julkisuus on periaatteessa kaikille kansalaisille avoin sfääri. Tutkielmassani analysoitujen lehtijuttujen empiirinen aineisto on tietysti erittäin suppea, siksi tämän aineiston pohjalta ei voi tehdä yleisiä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Olen yhdistellyt ja rakennellut tutkielmassani monista eri lähtökohdasta sellaisen kuntauudistuksen politiikan lukutavan, jotta sillä voidaan tuottaa riittävästi eroja eri näkemysten ja eri toimijoiden välille, niin kunnissa kuin valtakunnan politiikassakin.

Median tuottamaa julkisuutta kuntauudistuksesta on vain vähän kyseenalaistettu. Hämeenlinnan seudulla tämä on tapahtunut etupäässä siten, että kuntaliitoksia vastustaneet kokivat jääneensä julkisuudessa tappiolle. Median tuottamassa julkisuudessa eivät ehkä ole olleet esillä ehkä myöskään kaikki toimijat niin näytävästi kuin he todellisuudessa asioihin vaikuttivat. Esimerkiksi Hämeenlinnan kaupunginjohtaja Tapani Hellstén oli uudistuksen aikana julkisuudessa yllättävän vähän, vaikka tärkeimmät kuntaliitoksen ja palvelujen linjaukset prosessin aikana on vähintään esitelty hänelle. Aktiivisena toimijana Hellstén on ilmeisimmin itsekin linjannut paljon uudistusta.

Politiikkaa konfliktisena toimintana ohjaavat erilaiset ryhmien väliset monet diskursiiviset sisään ja ulossulkemiset: nämä asiat ovat meidän asioitamme ja nuo ovat puolestaan heidän. He ovat kumppaneitamme ja ne ovat vastustajiamme. Kuntaitsenäisyyden puolustaminen voi siten tradition kautta diskursiivisesti sitoa yhteen monimuotoisen poliittisen koostuman. Näin voi tehdä myös moderniksi nimetty kuntauudistus, kun sitä markkinoidaan moderniksi työssäkäyntialueeksi ja uudeksi suurkunnaksi. Poliitikassa erilaisia sisään ja ulos sulkemisia voi olla lähes mitä hyvänsä. Modernin toteuttajia ja modernissa mukana olevia haluavat olla lähes kaikki politiikan toimijat.

Mahdollisessa jatkotutkimuksessa voisikin analysoida kuntauudistuksen lehtitekstejä paitsi määrällisesti tätä tutkielmaa laajemmin myös tradition, modernin ja myöhäismodernin lähtökohdasta uusliberalismin syvennyksellä. Elaboroimalla asiaa siten, miten media omalähtöisenä vaikuttajana pyrkii teksteillään tuottamaan uusliberalismin agendan politiikkaan. Myös poliitikot tuottavat puheillaan ja päätöksillään jatkuvasti uusliberalismin ja uuden julkishallinnon (NPM:n). Uusliberalismin tunnistaminen ja näkeminen yksittäisistä puheista ja teoista ei ole helppoa. Kun tutkielmani alussa ryhdyin etsimään kunta- ja palvelurakenne uudistuksen taustalla olevaa mahdollista ”oikean ja vasemman tuolta puolen” löytyvää tekijää, se saattaa olla uusliberalismi.

Termiä uusliberalismi ei kuitenkaan haluta käyttää julkisesti, vaan virtaus saattaa verhoutua usein milloin mihinkin muuhun ilmaukseen. Myöskään uusliberalismin toteuttajat eivät välttämättä huomaa itse toteuttavansa uusliberalismia. Kyse on hieman samasta asiasta kuin autoiltaessa olevasta ilmiöstä nimeltä vauhtisokeus. Jos autossa nopeusmittaria ei ole tarkasti kalibroitu näyttämään 100:aa, kun ajetaan 100:aa, poliisin pysäyttäessä ylinopeutta ajavan, tämä kiistää ajaneensa ylinopeutta ja on mielessään oikeutetusti loukkaantunut ja harmistunut paljastumisestaan. Kunta- ja palvelurakenne uudistuskin voisi antaa jatkotutkimuksessa mahdollisuuden testata sitä, onko uusliberalismi kuntapalveluja ohjaava periaate ja miten se mahdollisesti näkyy mediassa.

Pohdittuani kuntaliitosta ja kuntapalveluja kolmisen vuotta, tutkimushypoteesina jatkoajatus vasemman ja oikean taakse peittyvästä uusliberalismista jatkotutkimukselle vaikuttaa lupaavalta. Se sisältää myös hahmopsykologisen oletuksen; kuvio ja tausta ja yksityiskohdat ja kokonaisuus näyttäytyvät eri toimijoille hieman eri tavalla. Kyse on hieman samasta asiasta kuin Moliérin näytelmissä. Moliéren näytelmien nykysovituksessa ehkä vasemmistolainenkaan ei huomaisi toteuttavansa uusliberalismia. Aikanaan 1600-luvulla Moliéren näytelmissä porvarikaan ei uskonut puhuvansa proosaa. Väitti puhettaan lyriikaksi, puhuttuaan hovissa kaiken aikaa leveää proosaa. Kuntauudistuksessakin saatetaan puhua kuntapalveluiden ohessa muustakin. Ainakin politiikasta.

Lähdeluettelo

Anderson, Benedict (2006), suom. ”Kuvitellut yhteisöt”, Vastapaino

Arendt, Hannah (2002) suom.”Vita activa”, Vastapaino,

Aronen, Kauko (2006), kirjoitus Aija Tuimalan Muutosblogissa, netissä
www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;192;103414;108805 - 19k

Arts Bas ja van Tatenhove, Jan (2004) artikkeli policy-analyysistä
”Policy and power: A conceptual framework between the ‘old’ and ‘new’ policy idioms”,
tekijän hallussa, ja aikakauskirjassa Policy Sciences (2004), vol 37, December 2004
nettijulkaisuna ideas.repec.org/a/kap/policy/v37y2004i3p339-356.html - 10k,

Beck, Ulrich: (1995, 36 – 37) suom. ”Politiikan uudelleenkeksiminen: kohti refleksiivisen
modernisaation teoriaa”. Teoksessa: suom. Beck, U. & Giddens, A. & Lash, S. (1995),
”Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio.” Vastapaino

Beck, U. & Giddens, A. & Lash, S. (1995), toim. suom. Leevi Lehto
”Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio.” Vastapaino

Behm, Olli-Pekka (2005) ”Muutos on välttämätön, mutta lisätietoa vielä tarvitaan”, Hämeen
Sanomien päätoimittaja Olli-Pekka Behmin puheenvuoro (02.11.2005) Hämeen
maakuntaseminaarissa Hämeenlinnassa
http://www.hameenliitto.fi/tiedostot/aluekehitys/paras_muistio021105.pdf

Bertelsmann Prize, (1993) Hämeenlinna osallistui maailman laajuiseen maailman parhaiden
kaupunkien väliseen kilpailuun. Kisan toteutti saksalainen kustannusjätti Bertelsmann. Kilpailun
voitti lopulta arizonalainen Fenixin kaupunki, joka mainitsee kisasta edelleen nettisivuillaan.
Hämeenlinna sijoittui kilpailussa kuudenneksi. <http://phoenix.gov/bertelsm.html>

Bobbio, Norberto (1996) “Left and Right: The Significance of a Political Distinction”,
University of Chicago Press

Etelä-Suomen Sanomat (2005) artikkeli “Hämeenlinna näyttää mallia Lahdelle”
(ESS 06.10.2005)

Fairglouch , Norman (1999) “New Labour, New Language”, Taylor & Francis
Fairglouch, Norman: (2002) suom. “Miten median puhuu”, Vastapaino.

Fisher, Frank (2003) “Reframing Public Politics”, Oxford University Press

Galtung, Johan (1994) ”Kaavio mediavirroista kansalaisyhteiskunnan, talouden ja politiikan kesken julkisuuden lävitse”. Kaarle Nordentrengin (1998) mukaan malli esiteltiin aluksi epävirallisesti senimaareissa Honoluluissa. Nordenstreng kuvaa ”Galtung presented his model as a paper read at the MacBride Round Table in Honolulu, 1994, and at a postgraduate seminar in Tampere at 1994”

Giddens, Anthony (1998) ”The Third way: The renewal of Social Democracy”, Polity Press

Giddens, Anthony (2006) ”Europe in the Global Age”, Polity Press. Timo J. Hämäläisen esittely ”Pohjoismaisen mallin täytyy uudistua” Giddensin teoksesta Helsingin Sanomissa 8.1.2007 otsikolla

Habermas, Jürgen (2004), suom. Julkisuuden rakennemuutos. Vastapaino

Hassi, Satu "Lipposen ärinä jatkuu", nettiartikkeli
http://www.satuhassi.net/puheet/lue_helmikuu.htm, 24.02.07

HE 41/2003 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi seutuvaltuustokokeilusta ja seutuyhteistyökokeilusta annetun lain muuttamisesta,
<http://www.edilex.fi/virallistieto/he/viitekortti/20030041>

HE 155/2006 (hallituksen esitys kunta- ja palvelurakenne uudistuksen puitelaiksi – vahvistettu laiksi presidentin esittelyssä 07.02.2007) [Hallituksen esitys laiksi kunta- ja palvelurakenneuudistuksesta sekä laeiksi kuntajakolain muuttamisesta ja varainsiirtoverolain muuttamisesta \(HE 155/2006 vp\)](#) (pdf)
[http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/paras/home.nsf/files/suomi/\\$file/suomi.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/paras/home.nsf/files/suomi/$file/suomi.pdf)

Heikkilä, Heikki (1998) ”Luottamus ja epäluulo”, artikkeli teoksessa ”Kansallisvaltion kielioppi”, Sopi 28 toim. Marja Keränen

Heinäluoma, Eero (2006) kannanotto valtiovarainministerinä ”Kuntarakenteissa siirryttävä kääntymisen ajasta nykyisiin työssäkäyntialueisiin”. kannanotto ja kielikuva esiteltiin mm. Helsingin Sanomissa ja Hämeen Sanomissa helmikuussa 2006. Myös nettijulkaisussa ”Paras tuoreeltaan tulkittuna” käytetään kielikuvaa kääntymisen ajasta esim. www.polemiikki.fi/files/1125-Parastuoreeltaantulkittuna.pdf

Hellstén Tapani (2007) radiohaastattelu YLE Radio Hämeessä ”aamutorissa” (27.11.2007), kun suurkuntaratkaisu oli syntynyt ja kuusi Hämeenlinnan seudun kuntaa sopinut kuntaliitoksesta.

Hirvikorpi, Helinä (2006) (toim.) ”Paras tuoreeltaan tulkittuna”, Kunta-alan kehittämissäätiö Kaks,
<http://www.polemiikki.fi/files/1125-Parastuoreeltaantulkittuna.pdf>

Holmberg, Jukka (2004): ” Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987-2003.”, University of Jyväskylä, Jyväskylä Studies in Humanities 30.

Huotari, Voitto, (2006,) artikkeli ”Seurakunta ylläpitää paikallisidentiteettiä”, nettijulkaisussa www.polemiikki.fi/files/1125-Parastuoreeltaantulkittuna.pdf

Hämeen liitto (2005) Kunta- ja palvelurakenne kokousmuistio. poistunut jo netistä, mutta tekijän hallussa Kunta- ja palvelurakennemuutoksen Kanta-Hämeen maakuntaseminaari, Koulutuskeskus Tavastian auditorio, Hattelmalantie 8, Hämeenlinna 2.11.2005 klo 9-13, Muistion laati: Anne Suntiainen-Nurmi, http://www.hameenliitto.fi/tiedostot/aluekehitys/paras_muistio021105.pdf

Hämeen liitto (2006), Kanta-Hämeen aluevaiheraportti valtiolle (13.02.2006), so. vastaus Sisäministeriön kyselyyn maan kunnille (2005) ”Hyvyyttä, paremmuutta parhautta”, poistunut jo netistä, mutta tekijän hallussa.

Hämeen maakuntaseminaari (2030) maakuntapäivällä Hämeenlinnassa Raatihuoneella (10.03.2005)

Hämeen Sanomat (2005) artikkeli ”Kuntauudistusta ei ole vielä hakattu kiveen” nettilehti (03.11.2005).
http://127.0.0.1:4664/cache?event_id=81013&schema_id=2&q=Kuntauudistusta+ei+ole+viel%C3%A4+hakattu+kiveen+h%C3%A4meen+sanomat&s=CZAeINd7psvg-AIWHeK_sUscoo

Hämeen Sanomat (2005) artikkeli ”Kaupunki ja maaseutu sopivat yhteen kuin mansikkahillo ja ruisleipä” nettiversio (30.11.2005 08.42) tekijän hallussa

Hämeen Sanomat (2005), artikkeli ”Suurkunta keräisi verot ja hoitaisi palvelut” nettiversio (21.12.2005 08.36), tekijän hallussa

Hämeen Sanomat (2005), artikkeli ”Kunnat valmiita selvitykseen” Hämeen Sanomat (21.12.2005)

Hämeen Sanomat (2005) artikkeli ”Tuuloksen kunnanjohtaja tekemään kuntaselvitystä” (21.12.2005) nettilehti, tekijän hallussa

Hämeen Sanomat (2005) artikkeli ”Seutu pudotti Janakkalan selvitysryhmästä” Hämeen Sanomat (21.12.2005)

Hämeen Sanomat (2006) artikkeli ”Valtuuteut hypäsivät pystyyn suurkunnan puolesta”, nettilehti (17.08.2006 07.55) <http://www.hameensanomat.fi/Article.jsp?article=40087>

Hämeen Sanomat (2006) artikkeli ”Hattula-Henki jyräsi valtuustossa” ((22.8.2006 s.1)

Hämeen Sanomat (2006) uutinen ”Hattulan kunnanhallitus sanoi ei suurkunnalle”. Hämeen Sanomat (12.09.2006).

Hämeen Sanomat (2006) artikkeli ”Ylivoimainen enemmistö itsenäisen Hattulan kannalla - valtuusto hylkäsi Suur-Hämeenlinnan selvin numeroin” (21.09.2006).

Hämäläinen Timo J.(2007) kirjaesittely ”Pohjoismaisen mallin täytyy uudistua” Anthony Giddensin teoksesta ”Europe in the Global Age”, Helsingin Sanomissa (08.1.2007)

Häyhtiö, Tapio ja Rinne, Jarmo (2005) artikkeli ”Poliittisen osallistumisen uudet tuulet: tietokonevälitteiset julkisuudet politiikan paikkoina” nettijulkaisu, www.edemokratia.uta.fi/haefile.php?f=262

Kantola, Anu (2004) artikkeli ”Suomea trimmaamassa - Strategiset retoriikat yrityksissä, politiikassa ja ay-liikkeessä 1980 – 2003” nettijulkaisussa Sitra: 2004
 ” Artikkelikokoelma tutkimushankkeesta sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumismiskyky ja taloudellinen menestyk” <http://www.sitra.fi/Julkaisut/Heiskala.pdf>

Kaunisto, Matti (2006), keskustan Hämeen piirin toiminnanjohtajan julkinen puheenvuoro Hämeenlinnan seudun patu-seminaarissa Innoparkissa (16.08.2006), ”Eikö täällä kiinnosta ketään valta”, julkinen puheenvuoro omien muistiinpanojeni mukaan

Keränen, Marja (1998). toim. ”Kansallisvaltion kielioppi”, Minerva kustannus oy

Keränen, Marja (2001) artikkeli, ”Vertaileva ja poikkikulttuurinen tutkimus. Kaksi tapaa lähestyä muita maita”, aikakauslehdessä Poliitikka : Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu 43 (2001) : 2

Keränen, Marja joulukuussa 2005 laudatur2-seminaarissa antama vihjaus ja ääneen pohdiskelu seminaarityöni yhteydessä, että aiheessani saattaa haaskahtaa ns. ”kolmas tie”, kun esittelin Seppo Lindblomin ajatuksia teoksesta ”Kansankodin tuolle puolen”.(2004).

Keränen, Marja (2008) ”Poliittisen osallistumisen epäpolitisoituminen”, artikkeli teoksessa Korvela, Paul-Erik ja Lindroos, Kia (toim.) ”Avauksia poliittiseen ajatteluun”.Minerva kustannus oy

Kietäväinen, Timo (2005) puhereferaatti 02.11.2005 Hämeenlinnassa.
http://www.hameenliitto.fi/aluekehitys/kunta_ja_palvelurakenne/timo_kietavaisen_tiedote.pdf

Korvela, Paul-Erik ja Lindroos, Kia (2008) (toim.) ”Avauksia poliittiseen ajatteluun”.
 Minerva kustannus oy

Koski, Arto, (2006) esitys kunta- ja palvelurakennemuutoksen etenemisestä power-point esitys Hämeenlinnan seudun patu-seminaarissa Hämeenlinnassa (16.08.2006) tekijän hallussa.

Kunelius, Risto (2000) ”Journalismi nelijalkaisena otuksena”
<http://www.uta.fi/kirjasto/oppimiskeskus/verkkoaineisto/yht/Kunelius.pdf>

Kuntalehti 7/2005 teemanumero ”Uusi Tanska”. julkaisija KL-kustannus oy, Suomen Kuntaliitto

Lahtinen, Timo (2006) kolumni Hämeen Sanomissa ”Ketään ei pakoteta suurkuntaan”, Hämeen Sanomat (13.08.2006) vierailijapalstalla. Lahtinen on Hämeenlinnan sosialidemokraattisen valtuustoryhmän ryhmäjohtaja.

Laki HE 41/2003 seutuvaltuusto
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2003/20030041>

Laki HE 155/2006 (hallituksen esitys kunta- ja palvelurakenne uudistuksen puiteliksi – vahvistettu laiksi presidentin esittelyssä 07.02.2007) [Hallituksen esitys laiksi kunta- ja palvelurakennemuutuksesta sekä laeiksi kuntajakolain muuttamisesta ja varainsiirtoverolain muuttamisesta \(HE 155/2006 vp\)](http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060155) (pdf)
[http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/paras/home.nsf/files/suomi/\\$file/suomi.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/paras/home.nsf/files/suomi/$file/suomi.pdf)

Lindblom, Seppo (2004) ”Kansankodin tuolle puolen – hyvinvointivaltion tilivelvollisuuden tarkastelua”, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Lipponen, Paavo (2007) ”Lipponen vaatii vihreitä tilille Foratom-puheistaan” uutinen Helsingin Sanomat 9.2.2007 06:04

Manninen Hannes kuntaministerin puhe Hämeenlinnassa 02.11.2005
 ”Aluevaiheessa on tarkasteltava laajasti palveluiden tuottamista kuntarakenteen rinnalla”.
http://www.hameenliitto.fi/aluekehitys/kunta_ja_palvelurakenne/ministeri_mannisen_puhe.pdf

Nordenstreng, Kaarle, (1998) artikkeli ”The Citizen Moves from the Audience to the Arena”
http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/29_nordenstreng.pdf

Nordenstreng, Kaarle, (1996) (toim.) ”Sananvapaus”, WSOY

Niemelä, Pauli: (2004) ”Sosiaalinen pääoma Suomen kunnissa”
 nettijulkaisu http://www.polemiikki.fi/files/1165-Tutkjulk42_net.pdf

Oikeusministeriö (2006) Suomen demokratian indikaattorit, toim. Sami Borg, kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma, nettijulkaisu
www.kansanvalta.fi/Etusivu/Tutkimusjakehitys/Demokratiaindikaattorit - 16k

Mykkänen, Antti ja Rauhio, Pertti (2006, 34 - 36) artikkeli ”Hallituksen painava ponnistus” nettijulkaisussa, www.polemiikki.fi/files/1125-Parastuoreeltaantulkittuna.pdf

Paakkunainen, Kari (2007) toim. ”Sukupuolpolitiikkaa, nuoret ja eduskuntavaalit”. Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto.

Paakkunainen, Kari ja Hoikkala, Tommi: (2007) artikkeli
 ”Sukupuolvikamppailun kutsu -nuorten yksilöllistynyt politiikkasuhde”, julkaisussa
 ”Sukupuolpolitiikkaa, nuoret ja eduskuntavaalit” Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto (2007)

Palonen, Kari (1988) ”Tekstistä politiikkaan, johdatus tulkintataitoon”. Vastapaino

Palonen, Kari (1993) and Parvikko, Tuija ed. ”Reading The Political”. Valtiotieteellinen yhdistys

Palonen, Kari (2003) artikkeli ”Politiikka” (467-518), teoksessa ”Käsitteet Liikkeessä (2003) toim. Hyvärinen, Matti, Kurunmäki, Jussi, Palonen, Kari, Pulkkinen Tuija ja Stenius, Henrik. Vastapaino.

Palonen, Kari (2008) ”Kaksi politiikan käsitettä”, artikkeli teoksessa
 Korvela, Paul-Erik ja Lindroos, Kia (toim.) ”Avauksia poliittiseen ajatteluun”.
 Minerva kustannus oy

Perls, Frederick (1992) ”Gestalt Therapy Verbatim”. Gestalt Journal Press; Revised edition

Perls, Frederick S., Hefferline Ralph F. & Goodman Paul (1972) (ed.)
 ”Gestalt Therapy. Excitement and Growth in the Human Personality”. Penguin Books

Patomäki, Heikki (2007) ”Uusliberalismi Suomessa, lyhyt historiikki ja tulevaisuuden vaihtoehdot” WSOY

Pulkkinen, Tuija (1989) ”Valtio ja vapaus”, Tutkijaliitto

Pulkkinen, Tuija (2003), ”Postmoderni politiikan filosofia”, Gaudeamus

Pura, Martti, (2007) radiohaastattelu YLE Radio Hämeessä ”aamutorissa (27.11.2007) Hämeenlinnan seudun kuuden kunnan kuntaliitoksen jälkeen

Putnam Robert D. (1999) ”Bowling alone, The Collapse and Revival of American Community”, Simon & Schuster Adult Publishing Group

Pääministeri Paavo Lipponen II hallituksen ohjelma 15.4.1999, nettijulkaisu esim.
<http://www.vn.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/lipponenII/fi.jsp>

Pääministeri Matti Vanhasen I hallituksen ohjelma 24.6.2003 nettijulkaisu
<http://www.vn.fi/tiedostot/julkinen/vn/hallitus/vanhasen-hallitusohjelma-2003/fi.pdf>

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma nettijulkaisu
<http://www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf>

Ridell, Seija (1998), ”Tolkullistamisen politiikkaa, television uutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta”, Acta Universitatis Tamperensis, 617.

Rättilä, Tiina (2006) artikkeli, ”Muutos tulee, olit valmis tai et” nettijulkaisussa, ”Paras tuoreeltaan tulkittuna” www.polemiikki.fi/files/1125-Parastuoreeltaantulkittuna.pdf

Schulze, Gerhardt (1992) “Die Erlebnis-Gesellschaft. Studienausgabe. Kultursoziologie der Gegenwart”, Campus, Frankfurt, New York

”Selvitys palvelu- ja toimintamallien uudistamisen tukemiseksi Hämeenlinnan seudulla”, (2006) koonneet Välikangas, Katariina ja Heinonen, Päivi, julk. Sosiaalikehitys oy (2006)

Skinner, Quentin (2002) ”Visions of Politics” vol.1, Cambridge University Press

Sjöblom, Hia (2006) artikkeli ”Journalismin reiluus”, Journalisti-lehti

Suomen projektityhdistys http://www.pry.fi/html/02_documents/VuodenProjektio6allekirj074.pdf

Söderman, Jacob (2006) haastattelu ”Avoimuus unohtui kuntauudistuksessa”, HBL (08.11.2006) ja Helsingin Sanomat (24.3.2006) myös nettijulkaisussa <http://www.polemiikki.fi/lyhyesti/jacob-soderman-hbl.aspx>

Torppa, Erkki Hämeenlinnan perusturvajohtaja uutishaastattelu (16.08.2006)) YLE Radio Hämeeseen, (Hämeenlinnan seudun patu-seminaarin yhteydessä 2006, km.)

Tuimala, Aija (2006) ”Palvelu ja kuntarakenteen tulevaisuudessa Hämeenlinnan seudulla” (Patu), Palvelurakenneselvitys (1.6.2006).

Tuimala, Aija (2006) ”Palvelu- ja kuntarakenne tulevaisuudessa Hämeenlinnan seudulla” (Patu) Kuntarakenneselvitys (30.6.2006), Hämeenlinnan seutu, Seutukeskus oy Häme

Tuimala, Aija (2006) Muutosblogi, jossa heräteltiin keskustelua Hämeenlinnan seudun kuntauudistuksesta http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;192;103414;108064

”Uusi Tanska”, Kuntalehti 7/2005 teemanumero julkaisija KL-kustannus oy, Suomen Kuntaliitto

Wiberg, Matti (2005), ”Valta kunnassa”, Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 58, nettijulkaisuna, osoitteessa www.polemiikki.fi/files/library/attachments/Polemia58.pdf -

Veikkola, Päivi (2006) ”Lieson mummo tarvitsee kotipalveluja”, valmisteltu esitys, performanssi (16.08.2006) Hämeenlinnan seudun kuntien patu-seminaarissa Innoparkissa.

Viitaniemi, Jukka (2006), julkinen puheenvuoro Hämeenlinnan seudun kuntien patu-seminaarissa Hämeenlinnan Innoparkissa (16.08.2006) omien muistiinpanojeni mukaan.

Wiio, Juhani (2006) ”[Media uudistuvassa yhteiskunnassa](http://www.sitra.fi/julkaisut/Raportti65.pdf)”, nettijulkaisu www.sitra.fi/julkaisut/Raportti65.pdf

Wiio, Juhani (2006, 167) artikkeli ”Medialla on monet kasvot”, teoksessa ”Paras tuoreeltaan tulkittuna”, myös nettijulkaisussa www.polemiikki.fi/files/1125-Parastuoreeltaantulkittuna.pdf

Välikangas, Katariina ja Heinonen, Päivi (2006) ”Selvitys palvelu- ja toimintamallien uudistamisen tueksi Hämeenlinnan seudulla. julk. Sosiaalikehitys oy, Hämeenlinna (2006) myös nettijulkaisuna. www.hameenlinnanseutu.net/HML%20seudun%20palvelu-uudistusselvitys.doc -